

ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
FOUNDATION FOR ECONOMIC & INDUSTRIAL RESEARCH

Τ. Καρατάσου 11, 117 42 Αθήνα, Τηλ.: 210 92 11 200-10, Fax: 210 92 33 977
11 T. Karatasou, 117 42 Athens, Greece, Tel.: +30-210-92 11 200-10, Fax: +30-210-92 33 977

ΜΟΝΑΔΑ ΚΛΑΔΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

225

ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ

**ΚΛΑΔΙΚΗ
ΜΕΛΕΤΗ**

Ιούνιος 2011

Η παρούσα μελέτη εκπονήθηκε από τους:

Γιώργο Μανιάτη, Υπεύθυνο Τμήματος Κλαδικών Μελετών του IOBE

Svetoslav Danchev, Ερευνητικό Συνεργάτη του IOBE

Copyright © 2011 Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

ISSN 1792 – 2100

Απαγορεύεται η με οιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή μετάφραση οποιουδήποτε μέρους της μελέτης, χωρίς την άδεια του εκδότη.

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE)

Τσάμη Καρατάσου 11, 117 42 Αθήνα

Τηλ.: (210 9211200-10), Fax: (210 9228130 & 210 9233977)

E-mail: iobe@iobe.gr - URL: <http://www.iobe.gr>

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.....	3
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	4
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	4
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	7
1. ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ ΙΧΘΥΟΚΑΛΙΕΡΓΕΙΑΣ	15
1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ	15
1.2 ΠΑΓΚΟΣΜΙΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΛΙΕΙΑ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ	16
1.3 ΟΙ ΙΧΘΥΟΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΤΣΙΠΟΥΡΑΣ ΚΑΙ ΛΑΒΡΑΚΙΟΥ	20
1.4 Η ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	23
2. ΠΡΟΣΦΟΡΑ	27
2.1 ΕΞΕΛΙΞΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΣΙΠΟΥΡΑΣ ΚΑΙ ΛΑΒΡΑΚΙΟΥ	27
2.2 ΕΞΕΛΙΞΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΓΟΝΟΥ	32
2.3 ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΣΙΠΟΥΡΑΣ ΚΑΙ ΛΑΒΡΑΚΙΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΑΛΙΕΙΑ	33
2.4 ΔΙΑΦΘΩΣΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	36
2.4.1 Μονάδες παραγωγής και αριθμός εταιρειών.....	36
2.4.2 Ιχθυογεννητικοί σταθμοί.....	39
2.4.3 Κύκλος παραγωγής.....	41
2.4.4 Κόστος παραγωγής και διάθεσης.....	41
2.4.5 Θεσμικοί περιορισμοί.....	44
2.5 ΕΞΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ	45
3. ΖΗΤΗΣΗ.....	51
3.1 ΚΥΡΙΕΣ ΑΓΟΡΕΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗΣ ΤΣΙΠΟΥΡΑΣ ΚΑΙ ΛΑΒΡΑΚΙΟΥ	51
3.2 ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΖΗΤΗΣΗΣ.....	54
3.2.1 Τιμή πώλησης και ρόλος των καναλιών διανομής	54
3.2.2 Διαθέσιμο εισόδημα.....	55
3.2.3 Διαθεσιμότητα και τιμές υποκατάστατων	56
3.2.4 Διατροφικά πρότυπα	57
3.3 ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗΣ.....	58
4. ΤΙΜΕΣ.....	61
4.1 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΤΙΜΩΝ ΤΣΙΠΟΥΡΑΣ ΚΑΙ ΛΑΒΡΑΚΙΟΥ.....	61
4.2 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΤΙΜΩΝ	64
4.3 ΣΥΝΟΨΗ.....	67
5. ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΦΘΩΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	69
5.1 ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ	69
5.2 ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2005-2009	71
5.3 ΚΥΡΙΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ.....	77
5.3.1 ΝΗΡΕΥΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Ε.	78
5.3.2 ΣΕΛΟΝΤΑ ΙΧΘΥΟΤΡΟΦΕΙΑ Α.Ε.Γ.Ε.	79
5.3.3 ΔΙΑΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Β.Ε.Ε.	81
5.3.4 ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Β.Ε.Ε.....	83
5.3.5 ΑΝΔΡΟΜΕΔΑ Α.Ε. ΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΥΔΡΟΒΙΩΝ.....	84
5.3.6 ΓΑΛΑΞΙΔΙ ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ ΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Ε.	85
5.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	86
6. ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	93
6.1 ΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΤΟΥ ΚΛΑΔΟΥ.....	93
6.2 ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΚΑΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ	97
6.3 ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ.....	100
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	103

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1.1: Παγκόσμια παραγωγή και χρήση προϊόντων αλιείας και ιχθυοκαλλιέργειας	17
Πίνακας 1.2: Κυριότεροι παραγωγοί ειδών ιχθυοκαλλιέργειας το 2009 (ποσότητες σε τόνους)	18
Πίνακας 1.3: Κυριότεροι παραγωγοί ιχθυοκαλλιέργειας σε θαλάσσια ύδατα το 2009 (ποσότητες σε τόνους)	19
Πίνακας 1.4: Παραγωγή ειδών ιχθυοκαλλιέργειας στην Ευρώπη (ποσότητες σε τόνους)	23
Πίνακας 1.5: Κυριότερες χώρες παραγωγής ειδών ιχθυοκαλλιέργειας στην Ευρώπη (ποσότητες σε τόνους)	23
Πίνακας 1.6: Παραγωγή Ειδών Ιχθυοκαλλιέργειας στην Ελλάδα, 2009	24
Πίνακας 1.7: Βασικά στοιχεία κλάδου ιχθυοκαλλιέργειας τσιπούρας – λαβρακίου στην Ελλάδα	25
Πίνακας 1.8: Ελληνικών Εξαγωγών Ειδών Διατροφής, 2009	25
Πίνακας 2.1: Κύριες χώρες παραγωγής λαβρακίου από την ελεύθερη αλιεία (ποσότητες σε τόνους)	35
Πίνακας 2.2: Κύριες χώρες παραγωγής τσιπούρας από την ελεύθερη αλιεία (ποσότητες σε τόνους)	35
Πίνακας 2.3: Ανάλυση κόστους παραγωγής τσιπούρας και λαβρακίου στην Ελλάδα (€/κιλό)	42
Πίνακας 2.4: Κόστος παραγωγής τσιπούρας και λαβρακίου σε διάφορες χώρες (€/κιλό)	43
Πίνακας 2.5: Εξέλιξη εξαγωγών τσιπούρας και λαβρακίου ανά χώρα, 2006-2009	45
Πίνακας 2.6: Εκτιμήσεις παραγωγής τσιπούρας και λαβρακίου ανά χώρα (1998-2010)	48
Πίνακας 2.7: Εκτιμήσεις παραγωγής γόνου τσιπούρας και λαβρακίου ανά χώρα (1998-2010)	49
Πίνακας 3.1: Κατανάλωση θαλασσινών στις κυριότερες αγορές για την ελληνική ιχθυοκαλλιέργεια, 2007	53
Πίνακας 3.2: Κατανάλωση τσιπούρας και λαβρακίου σε κύριες αγορές και ποσοστό κάλυψης από τις ελληνικές εξαγωγές	54
Πίνακας 3.3: Κανάλια διανομής τσιπούρας και λαβρακίου ιχθυοκαλλιέργειας σε διάφορες χώρες	55
Πίνακας 3.4: Εξέλιξη κατανάλωσης τσιπούρας και λαβρακίου ιχθυοκαλλιέργειας στις κυριότερες αγορές	60
Πίνακας 3.5: Εξέλιξη εισαγωγών τσιπούρας και λαβρακίου ιχθυοκαλλιέργειας στις κυριότερες αγορές	60
Πίνακας 5.1: Αποτελέσματα εισηγμένων επιχειρήσεων το 2010	77
Πίνακας 5.2: Μεριδίο αγοράς των 10 μεγαλύτερων ομίλων ιχθυοκαλλιέργειας	78
Πίνακας 5.3: Δομή του ομίλου ΝΗΡΕΥΣ, 31/12/2010	79
Πίνακας 5.4: Δομή του ομίλου ΣΕΛΟΝΤΑ, 31/12/2010	80
Πίνακας 5.5: Δομή του ομίλου ΔΙΑΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ, 31/12/2010	81
Πίνακας 5.6: Δομή του ομίλου ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ, 31/12/2010	83
Πίνακας 5.7: Δομή του ομίλου ΓΑΛΑΞΙΔΙ ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ, 31/12/2010	85
Πίνακας 5.8: Χρηματοοικονομικά μεγέθη και δείκτες για το σύνολο του κλάδου ιχθυοκαλλιέργειας, 2005-2009	87
Πίνακας 5.9: Χρηματοοικονομικά μεγέθη και δείκτες για τις εισηγμένες επιχειρήσεις ιχθυοκαλλιέργειας και των θυγατρικών τους, 2005-2009	88
Πίνακας 5.10: Κύρια μεγέθη και δείκτες των 10 ομίλων με υψηλότερο κύκλο εργασιών το 2009	90
Πίνακας 5.11: Κύρια μεγέθη και δείκτες των εισηγμένων επιχειρήσεων (μητρικές) το 2010	92
Πίνακας 6.1: Δυνατά σημεία της δραστηριότητας ιχθυοκαλλιέργειας στην Ελλάδα	93
Πίνακας 6.2: Αδυναμίες της δραστηριότητας ιχθυοκαλλιέργειας στην Ελλάδα	95
Πίνακας 6.3: Απειλές για τη δραστηριότητα ιχθυοκαλλιέργειας στην Ελλάδα	97
Πίνακας 6.4: Ευκαιρίες για τη δραστηριότητα ιχθυοκαλλιέργειας στην Ελλάδα	99

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1.1: Παγκόσμια παραγωγή αλιείας και ιχθυοκαλλιέργειας (1950-2009)	17
Διάγραμμα 1.2: Παγκόσμια παραγωγή ιχθυοκαλλιέργειας, 1950-2009	18
Διάγραμμα 1.3: Παγκόσμια παραγωγή ιχθυοκαλλιέργειας με βάση το περιβάλλον ανάπτυξης, 1950-2009	19
Διάγραμμα 1.4: Παραγόμενα Είδη Ιχθυοκαλλιέργειας, 2009	20
Διάγραμμα 1.5: Εξέλιξη παγκόσμιας παραγωγής τσιπούρας – λαβρακίου ιχθυοκαλλιέργειας, 1980-2009	22
Διάγραμμα 2.1: Εξέλιξη παραγωγής τσιπούρας και λαβρακίου ιχθυοκαλλιέργειας ανά χώρα, 1998-2010*	27
Διάγραμμα 2.2: Εξέλιξη παραγωγής λαβρακίου ιχθυοκαλλιέργειας ανά χώρα, 1998-2010*	29
Διάγραμμα 2.3: Εξέλιξη παραγωγής τσιπούρας ιχθυοκαλλιέργειας ανά χώρα, 1998-2010*	29
Διάγραμμα 2.4: Ανάλυση μεταβολών της συνολικής παραγωγής τσιπούρας – λαβρακίου ανά χώρα	30
Διάγραμμα 2.5: Εκτιμήσεις παραγωγής τσιπούρας και λαβρακίου ιχθυοκαλλιέργειας από διάφορους οργανισμούς	31
Διάγραμμα 2.6: Παραγωγή γόνου τσιπούρας και λαβρακίου, 1998-2010	32
Διάγραμμα 2.7: Εξέλιξη τιμών γόνου τσιπούρας και λαβρακίου, 1997-2008	33
Διάγραμμα 2.8: Εξέλιξη παγκόσμιας παραγωγής τσιπούρας και λαβρακίου από την ελεύθερη αλιεία (1990-2009)	34

Διάγραμμα 2.9: Εξέλιξη παγκόσμιας παραγωγής λαβρακίου από την ελεύθερη αλιεία και την ιχθυοκαλλιέργεια (1990-2009)	34
Διάγραμμα 2.10: Εξέλιξη παγκόσμιας παραγωγής τσιπούρας από την ελεύθερη αλιεία και την ιχθυοκαλλιέργεια (1990-2009)	35
Διάγραμμα 2.11: Αριθμός εταιρειών και μονάδων ιχθυοκαλλιέργειας τσιπούρας και λαβρακίου	37
Διάγραμμα 2.12: Συγκέντρωση παραγωγής τσιπούρας και λαβρακίου, 2008	38
Διάγραμμα 2.13: Αριθμός και μέγεθος ιχθυογεννητικών σταθμών, 2009	40
Διάγραμμα 2.14: Παραγωγή ανά ιχθυογεννητικό σταθμό (εκατ. μονάδες).....	40
Διάγραμμα 2.15: Τιμή ιχθυάλευρων σε €/τόνο (προέλευσης Περού).....	43
Διάγραμμα 2.16: Εξαγωγές τσιπούρας και λαβρακίου και βαθμός εξωστρέφειας ανά χώρα, 2009	46
Διάγραμμα 2.17: Ελληνικές εξαγωγές τσιπούρας και λαβρακίου, 2009	46
Διάγραμμα 2.18: Δείκτης Συγκέντρωσης ελληνικών εξαγωγών τσιπούρας και λαβρακίου, 1995-2009....	47
Διάγραμμα 3.1: Κύριες αγορές τσιπούρας και λαβρακίου, 2009.....	51
Διάγραμμα 3.2: Μεριδία αγορών τσιπούρας και λαβρακίου, 2009.....	52
Διάγραμμα 3.3: Δυναμική κατανάλωσης (MEPM 2006-2009) και εισαγωγική διείσδυση τσιπούρας και λαβρακίου ανά χώρα, 2009	52
Διάγραμμα 3.4: Διαθέσιμο εισόδημα ανά κάτοικο στις κύριες αγορές τσιπούρας και λαβρακίου, 1990-2012 (χιλ. ευρώ σε τρέχουσες τιμές).....	56
Διάγραμμα 3.5: Δείκτες τιμών καταναλωτή θαλασσινών σε διάφορες χώρες, (2005=100).....	57
Διάγραμμα 3.6: Κατά Κεφαλή Κατανάλωση Αλιευμάτων στις Ευρωπαϊκές Χώρες, 2007	58
Διάγραμμα 4.1: Εξέλιξη μέσης τιμής ελληνικών εξαγωγών τσιπούρας και λαβρακίου (1999-2010)	62
Διάγραμμα 4.2: Εξέλιξη μηνιαίας μέσης τιμής ελληνικών εξαγωγών τσιπούρας και λαβρακίου (2000-2010).....	63
Διάγραμμα 4.3: Εποχικότητα μέσης τιμής ελληνικών εξαγωγών λαβρακίου	63
Διάγραμμα 4.4: Εποχικότητα μέσης τιμής ελληνικών εξαγωγών τσιπούρας	64
Διάγραμμα 4.5: Τιμές τσιπούρας και λαβρακίου ανάλογα με το μέγεθος, Ιούνιος 2010	65
Διάγραμμα 5.1: Εξέλιξη του αριθμού επιχειρήσεων	69
Διάγραμμα 5.2: Δείκτες συγκέντρωσης κλάδου ιχθυοκαλλιέργειας στην Ελλάδα.....	70
Διάγραμμα 5.3: Δείκτης ΗΗΙ με βάση τις πωλήσεις μητρικών, θυγατρικών και ανεξάρτητων επιχειρήσεων ιχθυοκαλλιέργειας (2005-2009)	70
Διάγραμμα 5.4: Συγκέντρωση παραγωγής σε περιοχές καλλιέργειας σολομού και στην θαλάσσια ιχθυοκαλλιέργεια στην Ελλάδα	70
Διάγραμμα 5.5: Ανάπτυξη του κλάδου στην Ελλάδα (2005-2009)	71
Διάγραμμα 5.6: Βιολογικά αποθέματα προς βιολογικές πωλήσεις (2005-2009)	71
Διάγραμμα 5.7: Δείκτες αποδοτικότητας (2005-2009).....	72
Διάγραμμα 5.8: Περιθώριο λειτουργικού κέρδους (EBITDA) χωρίς την επίδραση της μεταβολής των αποθεμάτων στις εισηγμένες επιχειρήσεις και τις θυγατρικές τους	73
Διάγραμμα 5.9: Ταμειακές ροές, 2005-2009.....	73
Διάγραμμα 5.10: Κατανομή των επιχειρήσεων με βάση την μεταβολή των καθαρών αποτελεσμάτων χρήσεως προ φόρων (€ εκ.).....	74
Διάγραμμα 5.11: Δείκτες διάρθρωσης κεφαλαίου και ρευστότητας, 2005-2009.....	75
Διάγραμμα 5.12: Δείκτες φερεγγυότητας, 2004-2009	76

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

1. Επισκόπηση του κλάδου ιχθυοκαλλιέργειας

- Η αύξηση του πληθυσμού, η άνοδος του βιοτικού επιπέδου και η αναγνώριση των θετικών θρεπτικών ιδιοτήτων των αλιευμάτων, έχουν οδηγήσει σε ενίσχυση της παγκόσμιας κατανάλωσης ιχθυηρών. Καθώς η παραγωγή από την ελεύθερη αλιεία παραμένει στάσιμη από το 1990, η αυξανόμενη ζήτηση ικανοποιείται από τις ιχθυοκαλλιέργειες, οι οποίες εμφανίζουν τους υψηλότερους ρυθμούς μεγέθυνσης μεταξύ των κλάδων πρωτογενούς παραγωγής τροφίμων, καλύπτοντας το 46% της τελικής παγκόσμιας κατανάλωσης ιχθυηρών.
- Η ανάπτυξη της ιχθυοκαλλιέργειας τις τελευταίες τρεις δεκαετίες στις χώρες της Μεσογείου είναι εντυπωσιακή και επικεντρώνεται στην παραγωγή τσιπούρας και λαβρακίου, καθιστώντας αυτά τα είδη σημαντικό τμήμα της ευρωπαϊκής ιχθυοκαλλιέργειας.
- Στην ελληνική ιχθυοκαλλιέργεια μεσογειακών ειδών εκτιμάται ότι το 2009 δραστηριοποιήθηκαν 117 εταιρείες και όμοιοι εταιρειών που κατέχουν 328 ενεργές άδειες παραγωγής. Το σύνολο των πωλήσεων των επιχειρήσεων του κλάδου (ψαριών, γόνου, ιχθυοτροφών, εξοπλισμού) έφθασε το 2009 στα €726 εκατ., ενώ η αξία των εξαγωγών ψαριών σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Eurostat ήταν το ίδιο έτος €324 εκατ. Οι επιχειρήσεις του κλάδου απασχολούν περίπου 10.000 άτομα, κυρίως στην περιφέρεια.
- Λόγω της εξωστρεφούς ανάπτυξης που χαρακτηρίζει τον κλάδο (εκτιμάται ότι το 70-80% της εγχώριας παραγωγής εξάγεται), η συνεισφορά της ιχθυοκαλλιέργειας στην Ελληνική οικονομία είναι ιδιαίτερα σημαντική. Η αξία εξαγωγών τσιπούρας και λαβρακίου αντιστοιχεί στο 23% της συνολικής αξίας εξαγωγών ειδών διατροφής, καθιστώντας τον κλάδο το 2^ο μεγαλύτερο εξαγωγικό τομέα στα είδη διατροφής. Σε σύγκριση με το σύνολο της αξίας των ελληνικών εξαγωγών, οι ιχθυοκαλλιέργειες καταγράφουν αξιοσημείωτο μερίδιο της τάξης του 2,3% το 2009.

2. Προσφορά

- Η Ελλάδα κατέχει ηγετική θέση στις ιχθυοκαλλιέργειες τσιπούρας και λαβρακίου, ενώ στους σημαντικούς παραγωγούς περιλαμβάνονται η Τουρκία, η Ισπανία και η Ιταλία. Μικρότερη είναι η παραγωγή στις Γαλλία, Πορτογαλία, Κροατία, Κύπρο, Μάλτα, Ισραήλ, Αίγυπτο, Μαρόκο και Τυνησία, ενώ νέοι παραγωγοί έχουν εμφανιστεί τα τελευταία χρόνια στις Αλβανία, Αλγερία και Λιβύη.
- Η συνολική παραγωγή τσιπούρας και λαβρακίου στις μεσογειακές χώρες έφθασε σύμφωνα με εκτιμήσεις, στους 253.000 τόνους το 2010 (61% τσιπούρα και 39% λαβράκι). Την περίοδο 2000-2009 ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεγέθυνσης της συνολικής παραγωγής ήταν 7,4%. Ωστόσο, ο περιορισμός της παραγωγής γόνου μετά τη δραματική υποχώρηση των τιμών της τσιπούρας την περίοδο 2007/2008, οδήγησε την τελευταία διετία σε μείωση της παραγωγής των τελικών προϊόντων κατά 11,2%, επαναφέροντάς την το 2010 στο επίπεδο του 2006.
- Η συνολική παραγωγή γόνου τσιπούρας και λαβρακίου στις μεσογειακές χώρες εκτιμάται για το 2010 σε 905 εκατ. μονάδες. Η ελληνική παραγωγή γόνου συγκεντρώνει το 44% της συνολικής παραγωγής, με την Τουρκία να ακολουθεί καταγράφοντας μερίδιο 19%.
- Με την ανάπτυξη της ιχθυοκαλλιέργειας, το μερίδιο τσιπούρας και λαβρακίου ελεύθερης αλιείας στη συνολική διεθνή προσφορά υποχώρησε από 64% το 1990 σε περίπου 6% το 2008. Οι τιμές τσιπούρας και λαβρακίου ελεύθερης αλιείας είναι αρκετά υψηλότερες σε σχέση με παρόμοιου μεγέθους ψάρια ιχθυοκαλλιέργειας, καθώς η ποιότητά τους θεωρείται από τους καταναλωτές καλύτερη.
- Η Ελλάδα, με εκτιμώμενη παραγωγή 123.000 τόνους το 2010 (40.000 τόνοι λαβράκι και 83.000 τόνοι τσιπούρα) και μέσο ετήσιο ρυθμό μεγέθυνσης της παραγωγής της τάξης του 7,4% από το 2000 μέχρι το 2009, αποτελεί το σημαντικότερο παραγωγό τσιπούρας – λαβρακίου σε διεθνές επίπεδο, με μερίδιο 48,6% επί της συνολικής παραγωγής. Ισχυρότερη είναι η θέση της Ελλάδας στην παραγωγή τσιπούρας, όπου συγκεντρώνει το 54% περίπου της διεθνούς παραγωγής.
- Η Ελλάδα αποτελεί επίσης το μεγαλύτερο εξαγωγέα τσιπούρας και λαβρακίου σε παγκόσμιο επίπεδο, με το σύνολο των εξαγωγών της να σημειώνει την περίοδο 2006-2009 μέσο ετήσιο ρυθμό μεγέθυνσης 11% και να

φτάνει το 2009 τους 103.000 τόνους, από 75.600 τόνους το 2006. Η Τουρκία, με συνολικές εξαγωγές 21.000 τόνων το 2009, περίπου στο 1/5 των ελληνικών εξαγωγών, ακολουθεί στη δεύτερη θέση σε μεγάλη απόσταση από την Ελλάδα και επομένως με αρκετά μικρότερη δυνατότητα να επηρεάζει τις εξελίξεις στις αγορές.

- Οι ελληνικές εξαγωγές τσιπούρας και λαβρακίου κατευθύνονται στην πλειονότητά τους (46% περίπου) στην ιταλική αγορά. Οι επόμενες σε σημαντικότητα αγορές για τις ελληνικές εξαγωγές είναι η ισπανική και η γαλλική. Σταδιακά ο αριθμός των χωρών προορισμού της ελληνικής παραγωγής έχει αυξηθεί από 22 στα μέσα της δεκαετίας του 1990 σε 41 το 2009.
- Οι εν λειτουργία μονάδες θαλασσοκαλλιέργειας στην Ελλάδα, αυξήθηκαν από 220 το 1995, σε 318 το 2008, ενώ το 2010 εκτιμάται ότι λειτουργήσαν περίπου 330 μονάδες. Ο ρυθμός δημιουργίας νέων μονάδων έχει μειωθεί από τις αρχές της δεκαετίας του 2000.
- Η πορεία του κλάδου προς την ωρίμανση συνοδεύεται από μια τάση ενοποίησης σε μεγαλύτερα επιχειρηματικά σχήματα. Εκτιμήσεις του Συνδέσμου Ελληνικών Θαλασσοκαλλιεργειών αναφέρουν ότι λόγω εξαγωγών, συγχωνεύσεων και εξόδου από τον κλάδο ο αριθμός των επιχειρήσεων μειώθηκε σε 80 το 2010, όταν το 1997 δραστηριοποιούνταν στον κλάδο 193 επιχειρήσεις με αρκετά μικρότερο αριθμό αδειών/μονάδων. Σε πολλές περιπτώσεις, η ενοποίηση δεν αποτελεί ξεκάθαρη εταιρική στρατηγική, αλλά επιβάλλεται από τις συνθήκες που επικρατούν στην αγορά.
- Στις ελληνικές ιχθυοκαλλιέργειες δραστηριοποιούνται μεγάλοι καθετοποιημένοι όμιλοι επιχειρήσεων, οι περισσότεροι από τους οποίους είναι εισηγμένοι στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών (ΧΑΑ), με δραστηριότητες που καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος της αλυσίδας αξίας, από την παραγωγή ιχθυοτροφών, την παραγωγή γόνου σε ιχθυογεννητικούς σταθμούς, την ανάπτυξη των ψαριών σε μονάδες εκτροφής, μέχρι τη συσκευασία, διανομή, εμπορία και μεταποίηση του προϊόντος (π.χ. φιλετοποίηση) και την έρευνα και ανάπτυξη για νέα είδη. Υπάρχει επίσης και ένα πλήθος μικρότερων εταιρειών, οι οποίες επικεντρώνουν τη δραστηριότητά τους αποκλειστικά στην εκτροφή των συγκεκριμένων ειδών, δεν έχουν επαρκή πρόσβαση στην αγορά και συχνά χρησιμοποιούν τα δίκτυα διανομής των μεγαλύτερων επιχειρήσεων προκειμένου να διαθέσουν την παραγωγή τους στις διεθνείς αγορές.
- Το μοντέλο ανάπτυξης του κλάδου στην Ελλάδα στηρίζεται στη μαζική παραγωγή νωπού ολόκληρου ψαριού, τον ανταγωνισμό σε επίπεδο τιμής, με κάποιες προσπάθειες των μεγαλύτερων επιχειρήσεων για διαφοροποίηση του προϊόντος και τοποθέτησης στην αγορά επεξεργασμένων προϊόντων τσιπούρας και λαβρακίου με υψηλότερη προστιθέμενη αξία.
- Οι 6 μεγαλύτεροι όμιλοι επιχειρήσεων ιχθυοκαλλιέργειας στην Ελλάδα συγκέντρωσαν το 2008 τα 2/3 περίπου της εγχώριας παραγωγής τσιπούρας και λαβρακίου, συμπεριλαμβανομένης της παραγωγής νέων ειδών που συμμετέχουν με μικρό ποσοστό στη συνολική παραγωγή. Οι 4 μεγαλύτεροι εγχώριοι όμιλοι του κλάδου, συγκεντρώνουν το 90% της παραγωγής γόνου στην Ελλάδα, διαθέτοντας σύγχρονους ιχθυογεννητικούς σταθμούς υψηλής δυναμικότητας, γεγονός που τους επιτρέπει να επιτυγχάνουν σημαντικές οικονομίες κλίμακας και έλεγχο της ποιότητας.
- Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κλάδου αποτελούν ο μεγάλος κύκλος παραγωγής και η μικρή διάρκεια ζωής του προϊόντος, το οποίο διατίθεται ως φρέσκο και πρέπει να καταναλωθεί σε διάστημα μερικών ημερών.
- Λόγω του μεγάλου κύκλου παραγωγής η προσφορά είναι βραχυχρονίως ανελαστική και σε συνδυασμό με την εποχικότητα της ζήτησης, δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για έντονες διακυμάνσεις στις τιμές προκειμένου να διατεθεί άμεσα η παραγωγή στην αγορά.
- Ο μεγάλος κύκλος παραγωγής απαιτεί από τις επιχειρήσεις να χρηματοδοτήσουν με κεφάλαια κίνησης την παραγωγή τους μέχρι αυτή να φθάσει σε μέγεθος που μπορεί να διατεθεί στην αγορά. Οι ανάγκες σε κεφάλαια κίνησης αυξάνονται όταν πρέπει να χρηματοδοτηθούν αυξανόμενες ποσότητες παραγωγής, ή/και όταν η επιχείρηση σε περιόδους υποχώρησης των τιμών αποφασίσει να συντηρήσει το βιολογικό της απόθεμα προκειμένου να επιτύχει καλύτερες τιμές.
- Εκτιμάται ότι περίπου το 48% του κόστους παραγωγής ενός κιλού φρέσκου ολόκληρου ψαριού, αφορά στις δαπάνες για ιχθυοτροφές. Σημαντικό τμήμα του κόστους απορροφούν οι δαπάνες για την αγορά γόνου, καθώς και η δαπάνη μισθοδοσίας. Μικρότερο είναι το κόστος ενέργειας, συσκευασίας, φαρμάκων και βιταμινών. Το

σταθερό κόστος, το οποίο περιλαμβάνει κυρίως τα διοικητικά έξοδα, τις αποσβέσεις και τις δαπάνες συντήρησης, καλύπτει το 8,9%-10,5% περίπου του συνολικού κόστους, ανάλογα με το μέγεθος της μονάδας παραγωγής. Συνολικά, εκτιμάται ότι το κόστος παραγωγής στις μικρότερες μονάδες είναι υψηλότερο συγκριτικά με τις μεγάλες μονάδες, οι οποίες, ανήκοντας σε καθετοποιημένους ομίλους, έχουν άμεση πρόσβαση σε ιχθυοτροφές και γόνιμο σε τιμές κόστους, κάτι που τους δίνει κοστολογικό πλεονέκτημα της τάξης των €0,65/κιλό.

- Με βάση το κόστος παραγωγής οι ελληνικές επιχειρήσεις έχουν πλεονέκτημα έναντι των Ισπανών και Ιταλών παραγωγών, ενώ υστερούν σε σχέση με το κόστος των παραγωγών στην Τουρκία κυρίως λόγω του υψηλότερου κόστους εργασίας. Ωστόσο, με το συνυπολογισμό του κόστους και του χρόνου που απαιτεί η μεταφορά του προϊόντος στις κυριότερες αγορές, το πλεονέκτημα που δίνει αυτή η διαφοροποίηση στο κόστος παραγωγής, εξασθενεί.

3. Ζήτηση

- Η ιταλική αγορά παραμένει διαχρονικά η σημαντικότερη μεταξύ των αγορών διάθεσης τσιπούρας και λαβρακίου, καθοδηγούμενη από την προτίμηση των καταναλωτών για τα συγκεκριμένα είδη φρέσκου ψαριού και την ευρεία διείσδυση σε όλα τα κανάλια διανομής, από τις μεγάλες αλυσίδες λιανεμπορίου μέχρι τον τομέα της εστίασης και των εστιατορίων. Η κατανάλωση τσιπούρας και λαβρακίου στην Ιταλία έφθασε το 2009 τους 93.900 τόνους, ποσότητα που αντιστοιχεί στο 31,9% της συνολικής κατανάλωσης σε διεθνές επίπεδο.
- Στη δεύτερη σε μέγεθος αγορά, την ισπανική, η συνολική κατανάλωση ανήλθε σε 57.300 τόνους το 2009, ποσότητα που αντιστοιχεί στο 19,5% της συνολικής κατανάλωσης.
- Η Ελλάδα, βασιζόμενη στην ηγετική θέση που κατέχει στην παραγωγή τσιπούρας και λαβρακίου, εμφανίζει – λαμβανομένων υπόψη των πληθυσμιακών δεδομένων – ιδιαίτερα ισχυρή εσωτερική αγορά, με την κατανάλωση να εκτιμάται στους 37.700 τόνους το 2009, σημειώνοντας υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης την περίοδο 2006-2009. Ωστόσο, η οικονομική κρίση που διέρχεται η χώρα, σε συνδυασμό με τη μείωση της παραγωγής και την αύξηση των τιμών, εκτιμάται ότι ανέτρεψαν το 2010 την ανοδική πορεία που κατέγραψε η κατανάλωση τα προηγούμενα έτη.
- Η αύξηση της ζήτησης ψαριών μεσογειακής ιχθυοκαλλιέργειας οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στην υποχώρηση της τιμής πώλησης από τους παραγωγούς προς τα κανάλια διανομής (χονδρέμποροι, εισαγωγείς, λιανεμποροι), η οποία μερικώς μετακυλήθηκε στις τελικές τιμές πώλησης προς τους καταναλωτές.
- Ευνοϊκό ρόλο στην αύξηση της ζήτησης ψαριών μεσογειακής ιχθυοκαλλιέργειας είχε και η αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος, η οποία επηρέασε άμεσα την καταναλωτική δαπάνη στις βασικές χώρες κατανάλωσης. Από τη μακροχρόνια τάση αύξησης του διαθέσιμου εισοδήματος επωφελήθηκε ιδιαίτερα και η κατανάλωση ψαριών μεσογειακής ιχθυοκαλλιέργειας εκτός σπιτιού (εστιατόρια και άλλοι χώροι μαζικής εστίασης). Στην παρούσα δυσμενή οικονομική συγκυρία, ωστόσο, το συγκεκριμένο κανάλι έχει και τις μεγαλύτερες απώλειες, καθώς οι μεταβολές του διαθέσιμου εισοδήματος επηρεάζουν σημαντικά τις συγκεκριμένες δαπάνες των καταναλωτών.
- Η ελαστικότητα της ζήτησης ως προς την τιμή είναι υψηλή λόγω της πληθώρας υποκατάστατων προϊόντων. Πάντως, μέχρι σήμερα η πορεία των σχετικών τιμών των ψαριών μεσογειακής ιχθυοκαλλιέργειας έναντι των υποκατάστατων προϊόντων ήταν μάλλον ευνοϊκή για την ιχθυοκαλλιέργεια, γεγονός που λειτούργησε ενισχυτικά στη ζήτηση.
- Το πόσο σημαντική είναι η πίεση από τα υποκατάστατα προϊόντα μπορεί να γίνει κατανοητό από την περιορισμένη διάθεση επεξεργασμένων προϊόντων τσιπούρας και λαβρακίου και ειδικότερα φιλέτων, τα οποία συχνά αναφέρονται ως μια από τις λύσεις στα προβλήματα κυκλικότητας και κερδοφορίας του κλάδου. Σε αυτό το τμήμα της αγοράς, τα μεσογειακά ψάρια έχουν να αντιμετωπίσουν εδραιωμένα είδη, όπως ο σολομός, η παραγωγή των οποίων έχει χαμηλότερο κόστος. Όπως μάλιστα απέδειξε και η μεγάλη διείσδυση στη Βόρεια Ευρώπη του χαμηλής τιμής είδους pangasius σε μορφή φιλέτων από το Βιετνάμ, το κόστος και κατ' επέκταση η σχετική τιμή αποτελεί το κρίσιμο στοιχείο για μια νέα αναπτυξιακή ώθηση του κλάδου στο τμήμα της αγοράς επεξεργασμένων προϊόντων.

- Η ζήτηση εμφανίζει επίσης χαρακτηριστικά εποχικότητας που συνδέονται με τα διατροφικά πρότυπα των καταναλωτών σε κάθε χώρα, αλλά και με την τουριστική κίνηση. Στις μεσογειακές χώρες η ζήτηση είναι μεγαλύτερη το καλοκαίρι και σε κάποιες περιόδους που παραδοσιακά επικρατεί το ψάρι (π.χ. τα Χριστούγεννα στην Ιταλία). Ο προγραμματισμός της παραγωγής οφείλει να λαμβάνει υπόψη αυτόν τον παράγοντα, καθώς πιθανή ανισορροπία με την ποσότητα κατανάλωσης δημιουργεί διακυμάνσεις στις τιμές που μπορεί να δράσουν αποσταθεροποιητικά στην εξέλιξη της αγοράς.
- Η μείωση του αριθμού των ατόμων ανά νοικοκυριό και η μείωση του διαθέσιμου ελεύθερου χρόνου για την προετοιμασία γευμάτων αυξάνουν την ανάγκη για επεξεργασμένα τρόφιμα σε ανταγωνιστική τιμή, τα οποία μπορεί να είναι καθαρισμένα σε μερίδες ή / και προμαγειρεμένα. Η τάση για υγιεινή διατροφή λειτουργεί επωφελώς στη ζήτηση ψαριών ιχθυοκαλλιέργειας, αλλά τα προϊόντα θα πρέπει να αντιμετωπίζουν κάθε ανησυχία των καταναλωτών σχετικά με την ποιότητα, κάτι που διασφαλίζεται με συστηματικό έλεγχο ποιότητας με χρήση διεθνώς αναγνωρισμένων συστημάτων.

4. Τιμές

- Η μακροχρόνια τάση των τιμών της τσιπούρας και του λαβρακίου είναι πτωτική. Η μέση τιμή για το σύνολο των ελληνικών εξαγωγών τσιπούρας και λαβρακίου μειώθηκε κατά -19,8% από 5,27 €/κιλό το 1999 σε 4,23 €/κιλό το 2010. Η τάση αυτή συνδέεται με την υποχώρηση του κόστους παραγωγής μέσω επίτευξης οικονομιών κλίμακας, τον έντονο ανταγωνισμό μεταξύ των επιχειρήσεων του κλάδου, την υψηλή διαπραγματευτική δύναμη των αγοραστών, τις ευρύτερες πιέσεις από υποκατάστατα προϊόντα και τα χαμηλά εμποδία εισόδου στον κλάδο.
- Την περίοδο 2007/2008 καταγράφηκε ραγδαία αύξηση της παραγωγής τσιπούρας, απόρροια της επέκτασης της παραγωγής των μεγαλύτερων επιχειρήσεων, της αύξησης των πωλήσεων γόνου τα προηγούμενα χρόνια στις μικρότερες επιχειρήσεις του κλάδου με ευνοϊκούς όρους πίστωσης και της μη επιβολής των όρων των αδειών από τις αρμόδιες αρχές.
- Οι παράγοντες αυτοί σε συνδυασμό με την ανυπαρξία οργανωμένων δικτύων πωλήσεων για την πλειονότητα των μικρότερων επιχειρήσεων, οδήγησαν σε εσπευσμένες πωλήσεις για την κάλυψη των υποχρεώσεων και τελικά στη δεύτερη μεγάλη κρίση τιμών που γνώρισε ο κλάδος την δεκαετία 2001-2010.
- Το αποκορύφωμα της κρίσης του κλάδου προκλήθηκε από την παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση το φθινόπωρο του 2008, η οποία με την τεράστια αύξηση της αβεβαιότητας και τον περιορισμό της καταναλωτικής δαπάνης και των πιστώσεων που επέφερε, διόγκωσε το πρόβλημα. Είναι χαρακτηριστικό ότι η τότε 2^η μεγαλύτερη εταιρεία του κλάδου ζήτησε προστασία από τους πιστωτές της με σκοπό την αποφυγή της χρεοκοπίας και την αναδιοργάνωσή της.
- Οι συνθήκες της αγοράς επέβαλαν στους μεγάλους παραγωγούς το δραστικό περιορισμό στη διάρκεια των πιστώσεων στις πωλήσεις γόνου. Επιπλέον, συμφώνησαν για ορισμένο χρονικό διάστημα το συντονισμό των τιμών τους καθώς και τον περιορισμό και έλεγχο της παραγωγής / διάθεσης των προϊόντων τους. Οι ενέργειες αυτές αποκατέστησαν σε κάποιο βαθμό το επίπεδο των τιμών το 2010 και συνδυάστηκαν με συνέχιση της αναδιοργάνωσης του κλάδου μέσω εξαγορών αλλά και έντονες συζητήσεις για τη συγχώνευση των μεγάλων επιχειρήσεων του κλάδου.
- Για το 2011 εκτιμάται (Globefish, 2011) ότι θα υπάρξει καλύτερη ισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης, η οποία θα οδηγήσει σε βελτίωση της επίδοσης της αγοράς και καλύτερες τιμές συγκριτικά με το 2010. Παρά την αβεβαιότητα των εκτιμήσεων σχετικά με το επίπεδο των βιολογικών αποθεμάτων του κλάδου, είναι πιθανό το ενδεχόμενο η παραγωγή κατά το 2011 να υποχωρήσει ελαφρά, λόγω της έλλειψης ρευστότητας αρκετών επιχειρήσεων σε Ελλάδα και Ισπανία και της αβεβαιότητας των προοπτικών της ζήτησης σε κύριες αγορές τσιπούρας και λαβρακίου. Ο περιορισμός των βιολογικών αποθεμάτων και της ποσότητας νέων ψαριών προς ανάπτυξη, λόγω αδυναμίας χρηματοδότησης, μπορεί να οδηγήσει σε σταθεροποίηση των τιμών την επόμενη διετία σε επίπεδα υψηλότερα του κόστους παραγωγής. Όμως, το πως τελικά θα εξελιχθούν οι τιμές, εξαρτάται και από την αντίδραση ανταγωνιστικών παραγωγών, όπως η Τουρκία, και το επίπεδο της παραγωγής που θα επιλέξουν, καθώς και από τις ανταγωνιστικές πιέσεις που θα δεχθεί ο κλάδος από υποκατάστατα προϊόντα χαμηλότερης τιμής.

5. Χρηματοοικονομική διάρθρωση και επιδόσεις επιχειρήσεων

- Μέχρι και το 2007, ο ετήσιος ρυθμός αύξησης των πωλήσεων των επιχειρήσεων του κλάδου ξεπερνούσε το 10%, φτάνοντας το 23% το 2007. Η συσσώρευση των στοιχείων ενεργητικού ήταν ακόμα ταχύτερη, ειδικά το 2007 όταν η αξία τους αυξήθηκε κατά 35%.
- Η ταχύτερη αύξηση του πληθυσμού των ψαριών, σε σύγκριση με την εξέλιξη της ζήτησης, οδήγησε σε σημαντική πτώση των τιμών το 2008 και 2009 και συνακολούθως της αξίας των πωλήσεων. Επιπλέον, αυξήθηκαν τα λειτουργικά έξοδα από την ανάγκη συντήρησης μεγαλύτερου αποθέματος ψαριών. Έτσι, η αποδοτικότητα του κλάδου συρρικνώθηκε σημαντικά τη διετία 2008-2009.
- Παρά τη σημαντική επιβράδυνση των πωλήσεων βιολογικών περιουσιακών στοιχείων το 2008 και το 2009, τα αποθέματα εξακολούθησαν να αυξάνονται με διψήφιους ρυθμούς. Ως αποτέλεσμα, ο λόγος των βιολογικών αποθεμάτων προς τις βιολογικές πωλήσεις αυξήθηκε αισθητά, ξεπερνώντας το 2 προς 1 το 2009. Οι ημέρες διακράτησης αποθεμάτων στον κλάδο είναι αισθητά περισσότερες σε σύγκριση με την υπόλοιπη οικονομία, καθώς το 2009 ανήλθαν σε 483 ημέρες (και 525 ημέρες για το δείγμα των εισηγμένων και των θυγατρικών τους) έναντι 69 ημερών κατά μέσο όρο για το σύνολο του επιχειρηματικού τομέα την περίοδο 2006-2008.
- Παρότι δεν προκύπτει στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ του μεγέθους των επιχειρήσεων και της αποδοτικότητάς τους, οι επιχειρήσεις που ανήκουν σε εισηγμένους ομίλους εμφάνισαν καλύτερους δείκτες αποδοτικότητας τα περισσότερα έτη της εξεταζόμενης περιόδου. Αξίζει να σημειωθεί ότι μέρος της σχετικά καλής κερδοφορίας το 2006 και ειδικά το 2007 προκύπτει από τη ραγδαία αύξηση των αποθεμάτων – σύμφωνα με τα Δ.Λ.Π. το λειτουργικό κέρδος προσαρμόζεται με βάση τις αυξομειώσεις της εύλογης αξίας των βιολογικών περιουσιακών στοιχείων. Αφαιρώντας αυτή την επίδραση, προκύπτει ότι το περιθώριο λειτουργικού κέρδους στις εισηγμένες επιχειρήσεις και στις θυγατρικές τους ήταν αρνητικό ακόμα και το 2007.
- Ενώ η κερδοφορία του κλάδου το 2009 ήταν αναμφίβολα δυσμενής, η στρατηγική περιορισμού της προμήθειας γόνου εκ μέρους των καθετοποιημένων ομίλων και η σχετική ανάκαμψη των τιμών οδήγησε σε μικρή βελτίωση των αποτελεσμάτων σε σχέση με το 2008. Παρομοίως, οι ταμειακές ροές από τη λειτουργία των επιχειρήσεων ήταν αρνητικές το 2007 και το 2008, ενώ το 2009 οι εκροές και εισροές ήταν περίπου ίσες.
- Παρά τις αρχικές προβλέψεις για περαιτέρω συρρίκνωση της παραγωγής της ελληνικής ιχθυοκαλλιέργειας, ο συνολικός κύκλος εργασιών των εισηγμένων επιχειρήσεων του κλάδου αυξήθηκε κατά 16% το 2010, τόσο λόγω ανάκαμψης των τιμών, όσο και λόγω αύξησης του όγκου πωλήσεων. Η αύξηση των πωλήσεων προέκυψε κυρίως από εξαγωγές, καθώς η εγχώρια κατανάλωση συρρικνώθηκε λόγω της συνεχιζόμενης ύφεσης της ελληνικής οικονομίας. Ταυτόχρονα, τα αποθέματα ψαριών αυξήθηκαν με βραδύτερο ρυθμό (1,5%), αποκλιμακώνοντας τον λόγο των αποθεμάτων προς τις πωλήσεις βιολογικών περιουσιακών στοιχείων.
- Το περιθώριο λειτουργικού κέρδους μειώθηκε το 2010 κατά 7,2 ποσοστιαίες μονάδες, κυρίως λόγω σημαντικής πτώσης της εύλογης αξίας των βιολογικών αποθεμάτων (- €14,1 εκ. το 2010 έναντι €43,5 εκ. το 2009). Χωρίς αυτή την επίδραση, το περιθώριο λειτουργικού κέρδους ήταν υψηλότερο, τόσο σε σύγκριση με το 2009, όσο και με το μέσο όρο της πενταετίας 2005-2009, φτάνοντας στο 5,4%. Οι καθαρές ταμειακές ροές από τη λειτουργία παρέμειναν αρνητικές, ενώ οι περισσότερες εισηγμένες επιχειρήσεις αύξησαν τα ταμειακά τους διαθέσιμα μέσω πώλησης συμμετοχών και επιπρόσθετης χρηματοδότησης από τις τράπεζες και τις κεφαλαιαγορές.
- Η μόχλευση των εισηγμένων επιχειρήσεων σημείωσε περαιτέρω αύξηση. Ωστόσο, οι αυξημένες πωλήσεις και η αναβαθμισμένη λειτουργική αποδοτικότητα βελτίωσαν τη φερεγγυότητα τους.

6. Επιχειρηματικό περιβάλλον και προοπτικές

- Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που συγκεντρώνει η ελληνική ιχθυοκαλλιέργεια (φυσικό περιβάλλον της χώρας, παραγωγική βάση του κλάδου, υφιστάμενο επίπεδο διεύθυνσης στις αγορές κ.ά.) την καθιστούν μία από τις δραστηριότητες με στρατηγική σημασία για το νέο αναπτυξιακό πρότυπο της ελληνικής οικονομίας. Ωστόσο, υπάρχουν αρκετές αδυναμίες που σχετίζονται, μεταξύ άλλων, με τη φύση του προϊόντος, τη λειτουργία του κλάδου, τη χρηματοοικονομική κατάσταση των επιχειρήσεων και το ρυθμιστικό πλαίσιο που διέπει τον κλάδο.

**Δυνατά σημεία
και αδυναμίες**

- Η χρηματοοικονομική κατάσταση πολλών επιχειρήσεων του κλάδου είναι αρκετά επισφαλής λόγω της υψηλής δανειακής πίεσης και του υψηλού όγκου βιολογικών αποθεμάτων σε σχέση με τις βιολογικές πωλήσεις ως αποτέλεσμα της ραγδαίας αύξησης του παραγωγικού δυναμικού (μέσω εκτενούς μόχλευσης με ξένα κεφάλαια) και της συνακόλουθης πτώσης των τιμών και της ζήτησης την περίοδο 2008/2009.
- Η μικρότερη συγκέντρωση του κλάδου σε σύγκριση με το λιανικό εμπόριο ψαριών στις κύριες αγορές, όπου επικρατούν λίγες μεγάλες αλυσίδες σουπερμάρκετ, έχει ως αποτέλεσμα οι εγχώριες επιχειρήσεις να έχουν χαμηλή διαπραγματευτική δύναμη έναντι των αγοραστών, συμπιέζοντας τα περιθώρια κέρδους και την αποδοτικότητα τους.
- Ο κατακερματισμός του κλάδου δεν βοηθάει στην ανάληψη δράσεων κοινού ενδιαφέροντος, όπως συντονισμένες καμπάνιες προώθησης του προϊόντος, διεξαγωγή μελετών για δυνητικές εξαγωγικές αγορές και τη συνεργασία μεταξύ των παραγωγών και των ερευνητικών κέντρων, ενώ υπάρχει και έλλειψη έγκαιρης πληροφόρησης με στοιχεία εξέλιξης της αγοράς.
- Χωρίς συντονισμένη προσπάθεια, η προώθηση του προϊόντος από τους μεμονωμένους παραγωγούς είναι ιδιαίτερα δύσκολη. Επιπλέον, λίγα προϊόντα του κλάδου χαίρουν κάποιου είδους πιστοποίησης (ονομασία προέλευσης, γεωγραφική ένδειξη, κ.λπ.).
- Οι αδυναμίες του κλάδου τον φέρνουν σε αρκετά επισφαλή θέση, όπου αντιμετωπίζει πληθώρα σοβαρών απειλών. Ο μεγάλος όγκος βιολογικών αποθεμάτων συμπίεζε τις τιμές με αποτέλεσμα οι προοπτικές για την κερδοφορία του κλάδου να είναι αρκετά συγκρατημένες, ακόμα και σε περίπτωση ανάκαμψης της ζήτησης λόγω της επικείμενης εξόδου από την οικονομική κρίση. Ταυτόχρονα, η υψηλή δανειακή πίεση δημιουργεί αυξημένες ανάγκες εξυπηρέτησης των χρεών και, μαζί με την περιορισμένη κερδοφορία, δυσκολεύει την εξασφάλιση κεφαλαίου κίνησης. Σε μακρύτερο χρονικό ορίζοντα, η κεφαλαιακή στενότητα δημιουργεί την απειλή απώλειας ανταγωνιστικότητας λόγω επιβράδυνσης της έρευνας και της καινοτομίας.
- Σε μεσοπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα, ο κλάδος απειλείται από εξελίξεις όσον αφορά στον ανταγωνισμό από άλλες χώρες και προϊόντα, καθώς και από εξελίξεις σε άλλα τμήματα της αλυσίδας αξίας, όπου η επιχειρηματική συγκέντρωση είναι υψηλότερη σε σύγκριση με το τμήμα της καλλιέργειας.
- Ο κλάδος της ιχθυοκαλλιέργειας αντιμετωπίζει μόνιμες απειλές σχετικές με το φυσικό περιβάλλον. Στη θάλασσα καταλήγουν τα υγρά απόβλητα από τις υπόλοιπες ανθρώπινες δραστηριότητες. Έτσι, ένα άτυχο συμβάν όσον αφορά στη διαχείριση των υγρών αποβλήτων κοντά σε εγκαταστάσεις ιχθυοκαλλιέργειας μπορεί να δημιουργήσει κακή δημοσιότητα ως διατροφικό «σκάνδαλο» ή ακόμα και να επιφέρει σοβαρό πρόβλημα για τη διατήρηση της ποιότητας του ιχθυοπληθυσμού, κάτι που καθιστά απαραίτητη τη δημιουργία μηχανισμών διαχείρισης «κρίσεων» σε κλαδικό επίπεδο. Επιπλέον, η αυξανόμενη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση των καταναλωτών συνοδεύεται από αυστηροποίηση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Η προσαρμογή στα περιβαλλοντικά κριτήρια αυξάνει το κόστος και ενδέχεται να δημιουργήσει πρόβλημα βιωσιμότητας για κάποιες εγκαταστάσεις. Τα βιολογικά αποθέματα μπορεί να χτυπηθούν επίσης από αναδυόμενες ασθένειες για τις οποίες δεν έχει αναπτυχθεί αποτελεσματικός εμβολιασμός, ενώ ακραίες καιρικές συνθήκες μπορεί να επιφέρουν διαφυγή του εκτρεφόμενου πληθυσμού στο θαλάσσιο περιβάλλον. Μακροπρόθεσμα, η υπερθέρμανση του πλανήτη ενδέχεται να οδηγήσει σε συχνότερη εμφάνιση ακραίων καιρικών φαινομένων, ενώ οι ιχθυοκαλλιέργειες μπορεί να αντιμετωπίσουν προβλήματα και λόγω αύξησης της θερμοκρασίας των θαλάσσιων υδάτων.
- Ενώ αρκετές από τις αδυναμίες του κλάδου προκαλούν ανασφάλεια για τις προοπτικές του, η αντιμετώπιση μερικών εξ αυτών αντίθετα δημιουργεί ευκαιρίες για περαιτέρω ενδυνάμωσή του. Καλύτερος συντονισμός μεταξύ των επιχειρήσεων για δράσεις κοινού συμφέροντος, μέσω ενός αποτελεσματικού συνδέσμου επιχειρήσεων ή ως αποτέλεσμα εκτεταμένων συγχωνεύσεων, μπορεί να επιφέρει πολλαπλά οφέλη για τη στρατηγική ανάπτυξη του κλάδου. Καλύτερη πληροφόρηση για την κατάσταση της αγοράς και αυξημένη συνεργασία με ερευνητικά κέντρα ενδέχεται να περιορίσουν σημαντικά την ενδογενή κυκλικότητα, μειώνοντας την απειλή πτώσης των τιμών, βελτιώνοντας ταυτόχρονα τις ευκαιρίες για καινοτομία και για συντονισμένη προώθηση των προϊόντων. Ανάμεσα στις σημαντικές κατευθύνσεις καινοτομίας συγκαταλέγεται και η διαφοροποίηση των ειδών που καλλιεργούνται στα ιχθυοτροφία, όπου υπάρχουν αρκετά καλές προοπτικές. Στις

**Ευκαιρίες και
απειλές**

στρατηγικές κινήσεις οι οποίες κρύβουν ευκαιρίες για το μέλλον συγκαταλέγεται και η απόκτηση περαιτέρω τεχνογνωσίας, μέσω προώθησης μακροχρόνιων συμφωνιών με μεγάλους ξένους ομίλους που δραστηριοποιούνται στην εκτροφή σολομού ή την απόκτηση εξειδικευμένων στελεχών από αυτές τις επιχειρήσεις.

- Δεδομένης της αυξανόμενης περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης των καταναλωτών και της αντίληψης του ψαριού ως αναπόσπαστου μέρους της υγιεινής διατροφής, ο απώτερος μακροχρόνιος στόχος της στρατηγικής του κλάδου είναι η ένταξή του στην προσπάθεια βιώσιμης ανάπτυξης μέσω σωστής ενσωμάτωσης των εγκαταστάσεων παραγωγής στο φυσικό περιβάλλον. Για να επιφέρει θετικά αποτελέσματα στις επιχειρήσεις, αυτή η ενσωμάτωση πρέπει να γνωστοποιηθεί αποτελεσματικά στους καταναλωτές. Η εγγενής δυσπιστία των καταναλωτών μετριάζεται με τη συγκρότηση αναγνωρισμένων σημάτων πιστοποίησης ποιότητας και περιβαλλοντικής επίδοσης, η προσκόμιση των οποίων απαιτεί την ανάπτυξη των κατάλληλων συστημάτων ελέγχου της ποιότητας σε προσιτό κόστος.
- Ο βελτιωμένος συντονισμός μεταξύ των επιχειρήσεων είναι κρίσιμος για να ξεπεραστεί η δυσκολία της προώθησης του φρέσκου ελληνικού ψαριού ως επώνυμου προϊόντος. Όπως και στον τουρισμό, όπου ο κατακερματισμός της προσφοράς δεν επιτρέπει την αποτελεσματική προώθησή του κλάδου χωρίς κεντρικό συντονισμό, ενώ σημαντικό τμήμα της αγοράς αφορά σε καταναλωτές στο εξωτερικό, η ελληνική ιχθυοκαλλιέργεια έχει πολλά να κερδίσει από τη δημιουργία ενός εθνικού brand. Αυτή η προσπάθεια μπορεί να ενταχθεί στη γενικότερη ιδέα προώθησης της Μεσογειακής διαίτας, όπου το φρέσκο ψάρι αποτελεί αναπόσπαστο μέρος.
- Εναλλακτικά ή συμπληρωματικά, καλύτερη προώθηση μπορεί να επιτευχθεί για τα επεξεργασμένα και πακεταρισμένα προϊόντα, τα οποία απευθύνονται σε λιγότερο ανεπτυγμένα τμήματα της αγοράς, αλλά προσφέρουν αυξημένη προστιθέμενη αξία. Τέτοια τμήματα αγοράς περιλαμβάνουν τα φιλέτα ψαριού, το βιολογικό (organic) ψάρι και άλλα σχετικώς νέα προϊόντα για την ελληνική ιχθυοκαλλιέργεια.
- Η περαιτέρω συγκέντρωση του κλάδου μπορεί επίσης να επιφέρει ωφέλειες για την επιχειρηματική λειτουργία του κλάδου, επιτρέποντας τον εκσυγχρονισμό των έως τώρα ανεξάρτητων πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων μονάδων παραγωγής και βελτιώνοντας τον προγραμματισμό της παραγωγής.
- Ο στρατηγικής σημασίας κλάδος της ιχθυοκαλλιέργειας βρίσκεται σε μια κρίσιμη καμπή. Η ραγδαία ανάπτυξη της τελευταίας δεκαετίας έχει επιτρέψει τη συσσώρευση κρίσιμης μάζας τεχνογνωσίας, παραγωγικού δυναμικού και παρουσίας στις αγορές. Ταυτόχρονα, όμως, η εκτεταμένη στήριξη αυτής της ανάπτυξης σε δανειακά κεφάλαια έχει οδηγήσει σε αυξημένη δανειακή πίεση, η οποία περιορίζει τις κινήσεις και δημιουργεί αρκετή ανασφάλεια για το μέλλον αρκετών επιχειρήσεων του κλάδου.
- Το 2010 υπήρξε σχετικά καλύτερο έτος για τις μεγάλες επιχειρήσεις του κλάδου, οι οποίες επωφελήθηκαν από την αύξηση της ζήτησης στις αγορές του εξωτερικού, αντισταθμίζοντας τις απώλειες στην εγχώρια αγορά. Ωστόσο, οι πρόσφατες βελτιωμένες επιδόσεις δεν πρέπει να δημιουργούν εφησυχασμό, καθώς οι δομικές αδυναμίες (μεγάλη διάρκεια του κύκλου παραγωγής, ελλιπής διαφοροποίηση, κ.λπ.) και οι έντονες χρηματοοικονομικές δυσκολίες (υψηλή δανειακή πίεση και υψηλά βιολογικά αποθέματα, ανεπαρκής ρευστότητα) δεν έχουν αντιμετωπιστεί επαρκώς.
- Προκλήσεις όπως η ανάπτυξη των υφιστάμενων και νέων αγορών, η έρευνα και ανάπτυξη για την προϊόντική διαφοροποίηση και τη μείωση του κόστους, η ενίσχυση του ανταγωνισμού από άλλες χώρες και προϊόντα, η κυκλικότητα της παραγωγής και των τιμών, η βελτίωση της παραγωγικότητας, η συμμόρφωση με τους ολόενα και αυστηρότερους περιβαλλοντικούς κανονισμούς, δεν είναι εύκολο να αντιμετωπιστούν σε ένα περιβάλλον στενότητας στις πιστώσεις και υψηλού εταιρικού χρέους. Οι παράγοντες αυτοί εκ των πραγμάτων στρέφουν την προσοχή των επιχειρήσεων στην καθημερινή τους λειτουργία και στερούν τη δυνατότητα μακροχρόνιου στρατηγικού σχεδιασμού και επενδύσεων. Επιπλέον, οι μακροοικονομικές συνθήκες στις κύριες ξένες αγορές για την ελληνική ιχθυοκαλλιέργεια, αλλά ακόμα περισσότερο στην Ελλάδα, δεν έχουν ακόμα ομαλοποιηθεί. Επομένως, χρειάζεται να γίνουν αρκετές επιπλέον κινήσεις για να μην μείνουν ανεκμετάλλετες οι σημαντικές ευκαιρίες που παρουσιάζονται και να αποτραπεί η επέλευση των σημαντικών κινδύνων που αντιμετωπίζει ο κλάδος, ή να μετριαστεί η αρνητική τους επίδραση.

Προοπτικές

- Σε αυτό το πλαίσιο, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η προσπάθεια του επενδυτικού fund Linnaeus Capital να αποκτήσει ισχυρή συμμετοχή στις τρεις μεγαλύτερες επιχειρήσεις ιχθυοκαλλιέργειας (ΔΙΑΣ, ΝΗΡΕΥΣ και ΣΕΛΟΝΤΑ), αλλά και η απόφαση της Επιτροπής Ανταγωνισμού σχετικά με το μνημόνιο εμπορικής συνεργασίας που είχαν υπογράψει οι πέντε μεγαλύτερες επιχειρήσεις του κλάδου το 2008. Αυτές οι εξελίξεις θα προσδιορίσουν σε μεγάλο βαθμό την πορεία του κλάδου στο μέλλον, λόγω της σημαντικότητας της επίλυσης των χρηματοοικονομικών προβλημάτων και του καλύτερου συντονισμού των επιχειρήσεων για την επαρκή εκμετάλλευση των ευκαιριών που παρουσιάζονται.
- Η δημιουργία μεγαλύτερων σχημάτων δεν πρέπει να αποτελέσει αυτοσκοπό, αλλά να γίνει με τα σωστά επιχειρηματικά κριτήρια και αξιολόγηση των συνεργιών, έτσι ώστε όποια νέα σχήματα δημιουργηθούν να μπορέσουν να βελτιώσουν την κεφαλαιακή τους διάρθρωση και να πραγματοποιήσουν καλύτερη διαχείριση της παραγωγής και της προώθησης των προϊόντων τους. Εάν κριθεί ότι μια εκτεταμένη συγχώνευση των μεγαλύτερων επιχειρήσεων του κλάδου στρεβλώνει τις συνθήκες του ελεύθερου ανταγωνισμού, οι ελληνικές επιχειρήσεις μπορούν να πετύχουν καλύτερο συντονισμό για δράσεις κοινού συμφέροντος χωρίς να παραβιάζουν την επιχειρηματική δεοντολογία μέσω δημιουργίας μιας αποτελεσματικής οργάνωσης παραγωγών, σε ευθυγράμμιση με το θεσμικό πλαίσιο που ισχύει στην ΕΕ.
- Ενώ ο κλάδος αντιμετωπίζει σοβαρές εξωγενείς απειλές, όπως το ενδεχόμενο ενίσχυσης της ανταγωνιστικής θέσης της Τουρκίας ή η ανάδυση νέων παραγωγικών χωρών με χαμηλότερο κόστος εργασίας κοντά στα μεγάλα κέντρα κατανάλωσης, συνολικά οι εξωγενώς οριζόμενες προοπτικές του είναι θετικές. Η στροφή προς τον υγιεινό τρόπο ζωής και η τάση αύξησης της κατά κεφαλήν κατανάλωσης ψαριού, σε συνδυασμό με σταθεροποίηση ή πτώση της αλιείας, προοιωνίζουν ότι οι συνθήκες που θα αντιμετωπίζει ο κλάδος στο μέλλον θα είναι ευνοϊκές. Ωστόσο, για να μπορέσει ο κλάδος να εκμεταλλευτεί αυτές τις ευκαιρίες και πράγματι να αποτελέσει έναν από τους σημαντικούς μοχλούς ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας πρέπει καταρχάς να βρει τρόπο να ξεπεράσει τις παθογένειές του. Σε αυτή την προσπάθεια, το κράτος, ορθολογικοποιώντας την αδειοδότηση και το χωροταξικό σχεδιασμό, έχει να παίξει κρίσιμο ρόλο.

1. Επισκόπηση του κλάδου ιχθυοκαλλιέργειας

1.1 Εισαγωγή

Οι ελληνικές ιχθυοκαλλιέργειες έχουν σημειώσει αλματώδη ανάπτυξη κατά τη διάρκεια των τριών τελευταίων δεκαετιών. Αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα οικονομικής δραστηριότητας που αναδύθηκε στηριζόμενη στην αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας μας (θαλάσσιο περιβάλλον, κλιματολογικές συνθήκες), και στην υποστήριξη τόσο στο αρχικό, όσο και σε μετέπειτα στάδια ανάπτυξης, από ένα πλέγμα ενισχύσεων και ευνοϊκών όρων δανειοδότησης, το οποίο έδωσε την απαραίτητη ώθηση και ταυτόχρονα διέξοδο σε ένα δυναμικό τμήμα της ελληνικής επιχειρηματικότητας. Σε μια περίοδο που η εξωστρέφεια αποτελεί το ζητούμενο για την ελληνική οικονομία, ο κλάδος της ιχθυοκαλλιέργειας αποτελεί παράδειγμα της συνεισφοράς που μπορεί να προσδώσει η διείσδυση της ελληνικής παραγωγής στις διεθνείς αγορές και η ευρεία αποδοχή της από τους καταναλωτές.

Κομβικό ρόλο στην ανάπτυξη του κλάδου είχαν οι εντατικές προσπάθειες έρευνας και ανάπτυξης, οι οποίες, αξιοποιώντας και τη γνώση που είχε συσσωρευτεί από την καλλιέργεια σολομού στη Βόρεια Ευρώπη, κατάφεραν να στρέψουν τις ιχθυοκαλλιέργειες στην εκτροφή νέων ειδών ψαριών (τσιπούρα, λαβράκι), μετασχηματίζοντας τη μεσογειακή ιχθυοκαλλιέργεια από την παραδοσιακή της λειτουργία χαμηλής τεχνολογικής έντασης και όγκων παραγωγής, στη σύγχρονη θαλάσσια ιχθυοκαλλιέργεια, η οποία χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό παραγωγικότητας και μεγάλους όγκους παραγωγής. Αν και, ενδεχομένως, δεν ήταν εύκολα ορατό εκείνη την περίοδο, η στασιμότητα στην παραγωγή αλιευμάτων σε συνδυασμό με την τάση ανόδου του βιοτικού επιπέδου στις αναπτυγμένες χώρες και του παγκόσμιου πληθυσμού, άφηνε ανοικτό το πεδίο των ευκαιριών στην ανάπτυξη της ιχθυοκαλλιέργειας για την κάλυψη της ζήτησης ψαριών. Η ευκαιρία αυτή δεν έμεινε ανεκμετάλλευτη και σήμερα οι ελληνικές ιχθυοκαλλιέργειες τσιπούρας και λαβρακίου κατέχουν ηγετική θέση σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Έχοντας απομακρυνθεί από τα αρχικά στάδια ανάπτυξης και συσσωρεύοντας τεχνογνωσία και εμπειρία, τόσο σε επίπεδο ανάπτυξης του προϊόντος, όσο και στην επαφή με τις αγορές, η ελληνική ιχθυοκαλλιέργεια διανύει εκ νέου μια περίοδο εξορθολογισμού και αναζήτησης στρατηγικής και κατευθύνσεων για το μέλλον. Οι κυκλικές διακυμάνσεις σε θεμελιώδη μεγέθη της αγοράς, με πιο πρόσφατο αποτέλεσμα την κατακόρυφη πτώση των τιμών της τσιπούρας τη διετία 2007/2008, έπληξαν τους απροετοίμαστους, ωστόσο οι κραδασμοί ήταν τέτοιοι που επηρέασαν ακόμα και τις καλά οργανωμένες επιχειρήσεις του κλάδου, θέτοντας υπό αμφισβήτηση τη χρηματοοικονομική τους βιωσιμότητα. Μια νέα περίοδος συγκέντρωσης του κλάδου έχει ξεκινήσει, αλλά δεν είναι βέβαιο ότι από μόνη της θα καταφέρει να αποτελέσει ανάχωμα σε μελλοντικές παρόμοιες περιόδους κρίσης, καθώς σημαντικό ρόλο θα παίξουν η αξιοποίηση πιθανών συνεργιών, η κεφαλαιακή αναδιάρθρωση των επιχειρήσεων, ο καλύτερος προγραμματισμός της παραγωγής και άλλοι παράγοντες.

Με την παρούσα μελέτη επιχειρείται η καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης και η ανάλυση των τάσεων και προοπτικών του κλάδου της ιχθυοκαλλιέργειας στην Ελλάδα. Η μελέτη εστιάζεται στην ανάλυση της αγοράς τσιπούρας και λαβρακίου, τα οποία αποτελούν τα είδη ψαριών ιχθυοκαλλιέργειας με την μεγαλύτερη ανάπτυξη στη χώρα μας, επιχειρώντας να προσδιορίσει τους κρίσιμους παράγοντες που

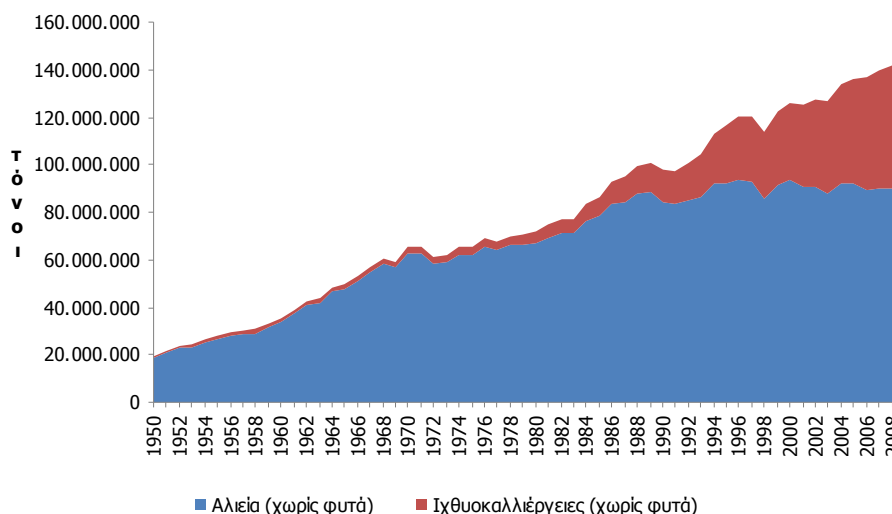
θα καθορίσουν το μέλλον της ελληνικής ιχθυοκαλλιέργειας και συνακόλουθα των επιδόσεων των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο.

Ειδικότερα, μετά από μια σύντομη περιγραφή των διεθνών τάσεων στις ιχθυοκαλλιέργειες, συγκρίσεις μεταξύ των επιμέρους σημαντικών τμημάτων της ευρωπαϊκής ιχθυοκαλλιέργειας και παρουσίαση του ιστορικού ανάπτυξης της ιχθυοκαλλιέργειας τσιπούρας και λαβρακίου, στα επόμενα κεφάλαια εξετάζονται: η σχετική θέση της ελληνικής ιχθυοκαλλιέργειας τσιπούρας – λαβρακίου σε διεθνές επίπεδο, η δομή του κλάδου (κύριες επιχειρήσεις, διάρθρωση κόστους, κ.λπ.), η εξέλιξη της κατανάλωσης στις σημαντικότερες αγορές, οι παράγοντες που προσδιορίζουν τη ζήτηση και οι τάσεις κατανάλωσης, η διαμόρφωση και η συμπεριφορά των τιμών, καθώς και η χρηματοοικονομική διάρθρωση και οι χρηματοοικονομικές επιδόσεις των ελληνικών επιχειρήσεων ιχθυοκαλλιέργειας. Τέλος, αξιολογούνται και συνοψίζονται οι επιχειρηματικές ευκαιρίες και οι κίνδυνοι για τις επιχειρήσεις του κλάδου και πραγματοποιείται μια συνολική εκτίμηση των προοπτικών της εγχώριας ιχθυοκαλλιέργειας.

1.2 Παγκόσμιες Τάσεις στην Αλιεία και στις Ιχθυοκαλλιέργειες

Σύμφωνα με τον FAO (Food and Agriculture Organization), η συνολική παγκόσμια παραγωγή αλιευμάτων συλλεκτικής αλιείας και ιχθυοκαλλιέργειας, εξαιρουμένων των υδρόβιων φυτών, έφτασε το 2009 τους 145 εκ. τόνους, αυξανόμενη με μέσο ετήσιο ρυθμό μεγέθυνσης 6,4% την περίοδο 2000-2009 (Πίνακας 1.1 και Διάγραμμα 1.1). Η ανοδική τάση της συνολικής παραγωγής συντηρείται αποκλειστικά από το δυναμισμό που επιδεικνύει ο τομέας των ιχθυοκαλλιεργειών, καθώς η παραγωγή της συλλεκτικής αλιείας παραμένει στάσιμη γύρω από τους 90 εκ. τόνους από τα μέσα της δεκαετίας του 1990. Ως αποτέλεσμα, οι ιχθυοκαλλιέργειες, με συνολική παραγωγή 55,1 εκ. τόνους και εκτιμώμενη αξία παραγωγής \$105,3 δισεκ. το 2009, καταλαμβάνουν ένα ολοένα και μεγαλύτερο μερίδιο της συνολικής προσφοράς αλιευμάτων (38% το 2009 έναντι 25,7% το 2000), αν και ακριβή στοιχεία για το πραγματικό μέγεθος της παραγωγής από τις ιχθυοκαλλιέργειες δεν είναι για αρκετές χώρες διαθέσιμα.

Περίπου το 81% της συνολικής παραγωγής (117,8 εκ. τόνοι το 2009) καταναλώθηκε άμεσα ως ανθρώπινη τροφή. Το υπόλοιπο 19% (27,3 εκ. τόνοι) κατευθύνθηκε στην παραγωγή προϊόντων εκτός τροφίμων, κυρίως ιχθυάλευρων και ιχθυελαιίου. Το 47,8% των αλιευμάτων για ανθρώπινη κατανάλωση ήταν ζωντανά ή φρέσκα. Οι ιχθυοκαλλιέργειες εκτιμάται ότι προσφέρουν το 46% της τελικής προσφοράς αλιευμάτων που προορίζονται για ανθρώπινη τροφή. Η αύξηση του παγκόσμιου πληθυσμού, η άνοδος του βιοτικού επιπέδου και η αναγνώριση των θετικών θρεπτικών ιδιοτήτων των αλιευμάτων, έχουν οδηγήσει σε ενίσχυση της κατανάλωσης ψαριών και λοιπών αλιευμάτων, η κατά κεφαλή κατανάλωση των οποίων, σε παγκόσμιο επίπεδο, ανήλθε το 2009 στα 17,2 κιλά, από 16,2 κιλά το 2004, όταν τη δεκαετία του 1970 βρισκόταν κοντά στα 11 κιλά. Δεδομένης της στασιμότητας της παραγωγής από την ελεύθερη αλιεία, η αυξανόμενη ζήτηση ικανοποιείται από τις ιχθυοκαλλιέργειες, οι οποίες εμφανίζουν τους υψηλότερους ρυθμούς μεγέθυνσης μεταξύ των κλάδων πρωτογενούς παραγωγής τροφίμων.

Διάγραμμα 1.1: Παγκόσμια παραγωγή αλιείας και ιχθυοκαλλιέργειας (1950-2009)

Πηγή: FAO

Πίνακας 1.1: Παγκόσμια παραγωγή και χρήση προϊόντων αλιείας και ιχθυοκαλλιέργειας

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
<i>σε εκατομμύρια τόνους</i>						
ΠΑΡΑΓΩΓΗ						
Εσωτερικά Ύδατα						
Συλλεκτική Αλιεία	8,6	9,4	9,8	10,0	10,2	10,1
Ιχθυοκαλλιέργεια	25,2	26,8	28,7	30,7	32,9	35,0
Σύνολο Εσωτερικών Υδάτων	33,8	36,2	38,5	40,7	43,1	45,1
Θαλάσσια Ύδατα						
Συλλεκτική Αλιεία	83,8	82,7	80	79,9	79,5	79,9
Ιχθυοκαλλιέργεια	16,7	17,5	18,6	19,2	19,7	20,1
Σύνολο Θαλάσσιων Υδάτων	100,5	100,2	98,6	99,1	99,2	100,0
ΣΥΝΟΛΟ ΑΛΙΕΙΑΣ	92,4	92,1	89,8	89,9	89,7	90,0
ΣΥΝΟΛΟ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ	41,9	44,3	47,3	49,9	52,6	55,1
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	134,3	136,4	137,1	139,8	142,3	145,1
ΧΡΗΣΗ						
Ανθρώπινη Κατανάλωση	104,4	107,3	110,7	112,7	115,1	117,8
Εκτός τροφής χρήση	29,8	29,1	26,3	27,1	27,2	27,3
Πληθυσμός (σε δισεκ.)	6,4	6,5	6,6	6,7	6,8	6,8
Κατά Κεφαλή προσφορά αλιευμάτων (kg)	16,2	16,5	16,8	16,9	17,1	17,2

Πηγή: FAO

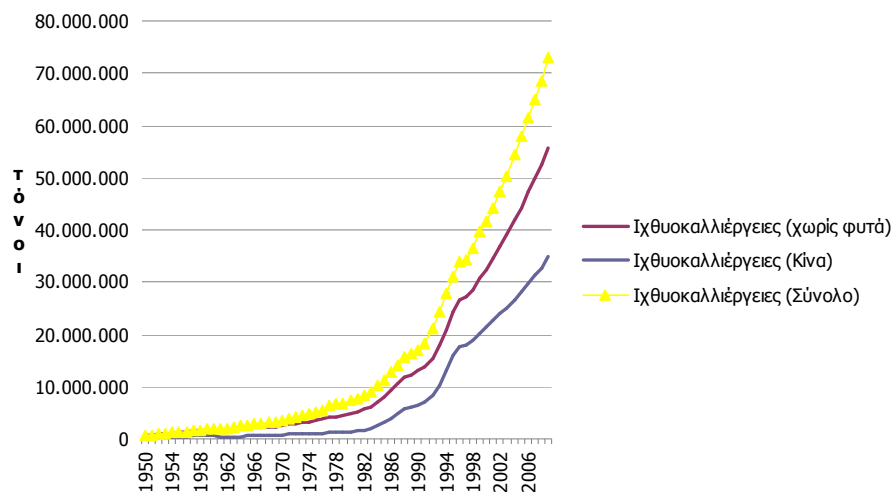
Σημείωση: Δεν περιλαμβάνονται τα υδρόβια φυτά. Τα στοιχεία για το 2009 αποτελούν εκτίμηση.

Η Κίνα αποτελεί μακράν το μεγαλύτερο παραγωγό ιχθυοκαλλιέργειας, σύμφωνα με τα τελευταία αναθεωρημένα στοιχεία του FAO.¹ Με παραγωγή ψαριών, οστρακοειδών και μαλακίων περίπου στους 34,7 εκατ. τόνους το 2009, συγκεντρώνει μερίδιο 62% της παγκόσμιας ιχθυοκαλλιέργειας (Διάγραμμα

¹ Τα στοιχεία για την παραγωγή της Κίνας ανέκαθεν αποτελούσαν αντικείμενο εκτιμήσεων με υψηλό βαθμό αβεβαιότητας. Το 2008, η Κίνα αναθεώρησε τα στοιχεία παραγωγής για το 2006 και η συνολική παραγωγή της εμφανίστηκε μικρότερη κατά 13%. Λαμβάνοντας υπόψη την νέα εκτίμηση, ο FAO προχώρησε σε αναπροσαρμογή των ιστορικών στοιχείων.

1.2). Ταυτόχρονα, αποτελεί το σημαντικότερο εξαγωγέα αλιευμάτων σε παγκόσμιο επίπεδο. Με εξαίρεση τη Νορβηγία και τη Χιλή, η πρώτη δεκάδα των μεγαλύτερων παραγωγών ιχθυοκαλλιέργειας συμπληρώνεται από άλλες χώρες της Ασίας, όπως η Ινδία, η Ινδονησία και το Βιετνάμ, το οποίο σημείωσε εντυπωσιακή ανάπτυξη την περίοδο 2000-2009 (Πίνακας 1.2).

Διάγραμμα 1.2: Παγκόσμια παραγωγή ιχθυοκαλλιέργειας, 1950-2009

Πηγή: FAO

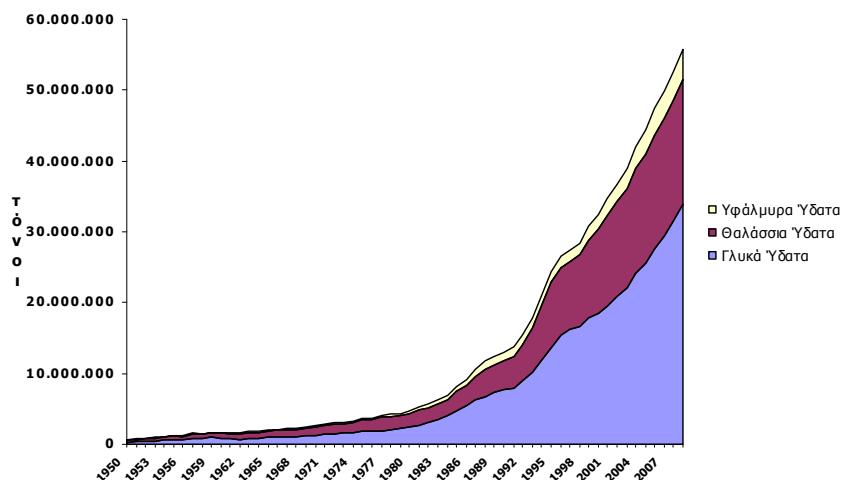
Πίνακας 1.2: Κυριότεροι παραγωγοί ειδών ιχθυοκαλλιέργειας το 2009 (ποσότητες σε τόνους)

Χώρες	2000	Μερίδιο	2009	Μερίδιο	Μεταβολή 2000/2009
Κίνα	21.522.095	66,4%	34.783.268	62,4%	61,6%
Ινδία	1.942.531	6,0%	3.791.920	6,8%	95,2%
Βιετνάμ	498.517	1,5%	2.556.200	4,6%	412,8%
Ινδονησία	788.500	2,4%	1.749.291	3,1%	121,9%
Ταϊλάνδη	738.155	2,3%	1.396.020	2,5%	89,1%
Μπαγκλαντές	657.120	2,0%	1.064.285	1,9%	62,0%
Νορβηγία	491.329	1,5%	961.840	1,7%	95,8%
Χιλή	393.863	1,2%	792.891	1,4%	102,5%
Ιαπωνία	762.824	2,4%	786.910	1,4%	3,2%
Μιανμάρ	98.912	0,3%	778.096	1,4%	686,7%
Λοιπές	4.526.146	14,0%	7.041.138	12,6%	55,6%
Σύνολο	32.417.716	100,0%	55.701.859	100,0%	71,8%

Πηγή: FAO

Το 2009, το 60% της παγκόσμιας παραγωγής από ιχθυοκαλλιέργειες πραγματοποιήθηκε σε γλυκά ύδατα και το 32% σε θαλάσσια. Το υπόλοιπο 8% προήλθε από τις ιχθυοκαλλιέργειες σε υφάλμυρα ύδατα. Από το 2000 μέχρι το 2009, καταγράφεται ελαφρώς ταχύτερη αύξηση της ιχθυοκαλλιέργειας σε υφάλμυρα και γλυκά ύδατα (Διάγραμμα 1.3). Η Κίνα κατέχει την πρώτη θέση στις ιχθυοκαλλιέργειες σε θαλάσσια ύδατα, ακολουθούμενη από τη Νορβηγία και τη Χιλή, οι οποίες έχουν αρκετά χαμηλότερο μερίδιο (Πίνακας 1.3).

Διάγραμμα 1.3: Παγκόσμια παραγωγή ιχθυοκαλλιέργειας με βάση το περιβάλλον ανάπτυξης, 1950-2009

Πηγή: FAO

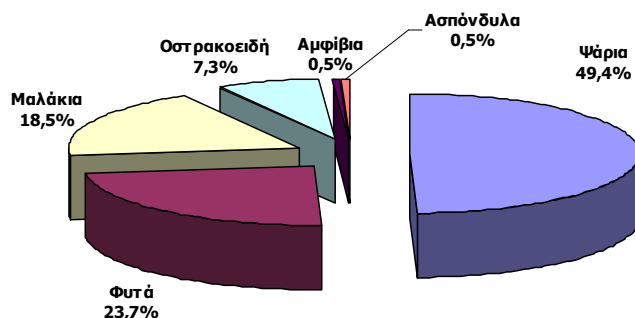
Πίνακας 1.3: Κυριότεροι παραγωγοί ιχθυοκαλλιέργειας σε θαλάσσια ύδατα το 2009 (ποσότητες σε τόνους)

Χώρες	2000	Μερίδιο	2009	Μερίδιο	Μεταβολή 2000/2009
Κίνα	8.111.369	68,5%	12.000.520	67,8%	47,9%
Νορβηγία	491.329	4,1%	961.757	5,4%	95,7%
Χιλή	390.672	3,3%	765.132	4,3%	95,9%
Ιαπωνία	702.179	5,9%	745.624	4,2%	6,2%
Κορέα	279.984	2,4%	454.696	2,6%	62,4%
Ταϊλάνδη	147.972	1,2%	316.927	1,8%	114,2%
Ισπανία	275.490	2,3%	244.244	1,4%	-11,3%
Γαλλία	212.530	1,8%	191.837	1,1%	-9,7%
ΗΠΑ	131.032	1,1%	180.525	1,0%	37,8%
Βιετνάμ	40.000	0,3%	172.003	1,0%	330,0%
Λοιποί	1.057.611	8,9%	1.670.484	9,4%	57,9%
Σύνολο	11.840.168	100,0%	17.703.748	100,0%	49,5%

Πηγή: FAO

Περίπου το ήμισυ της παγκόσμιας παραγωγής από υδατοκαλλιέργειες αφορά σε ψάρια που αναπτύσσονται σε όλα τα περιβάλλοντα (γλυκά, υφάλμυρα και θαλάσσια ύδατα). Σημαντικό τμήμα της παραγωγής κατευθύνεται στην παραγωγή υδρόβιων φυτών, ενώ στα βασικά είδη ιχθυοκαλλιέργειας περιλαμβάνονται τα μαλάκια και τα οστρακοειδή (Διάγραμμα 1.4).

Διάγραμμα 1.4: Παραγόμενα Είδη Ιχθυοκαλλιέργειας, 2009

Πηγή: FAO

Συνολικά, οι εκτιμήσεις συγκλίνουν στο ότι οι προϋποθέσεις για την περαιτέρω ανάπτυξη της ιχθυοκαλλιέργειας είναι ευνοϊκές. Σε αυτό συμβάλλουν, μεταξύ άλλων, η στασιμότητα στην παραγωγή της ελεύθερης αλείας, η τάση αύξησης του βιοτικού επιπέδου και του πληθυσμού, η θρεπτική αξία του προϊόντος και η στροφή των καταναλωτών σε πιο υγιεινά πρότυπα διατροφής, ο καλύτερος έλεγχος της προσφοράς και η εξασφάλιση της ασφάλειας εφοδιασμού σε τρόφιμα που επιτυγχάνουν οι ιχθυοκαλλιέργειες, καθώς και η συνεχής υποχώρηση των σχετικών τιμών των προϊόντων της ιχθυοκαλλιέργειας, συγκριτικά με τις τιμές των αλιευμάτων της ελεύθερης αλείας. Ωστόσο, για μια σειρά ζητημάτων που σχετίζονται με τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις της παραγωγής, την πιστοποίηση της ποιότητας και την ιχνηλάτηση των προϊόντων, αλλά και με τις επιπτώσεις στον ευρύτερο αλιευτικό τομέα από την κλιματική αλλαγή, θα συνεχιστεί η αναζήτηση λύσεων στο πλαίσιο μιας προσέγγισης οικολογικά φιλικής που ταυτόχρονα θα διασφαλίζει τη βιώσιμη ανάπτυξη της ιχθυοκαλλιέργειας, με απώτερο στόχο την απρόσκοπτη ικανοποίηση της ζήτησης.

1.3 Οι ιχθυοκαλλιέργειες τσιπούρας και λαβρακιού

Σημαντική ανάπτυξη της ιχθυοκαλλιέργειας καταγράφεται τις τελευταίες τρεις δεκαετίες και στις χώρες της Μεσογείου. Πέρα από παραδοσιακά είδη ιχθυοκαλλιέργειας που αναπτύσσονταν και συνεχίζουν να αναπτύσσονται κυρίως σε υφάλμυρα και γλυκά ύδατα (π.χ. οστρακοειδή, πέστροφες), από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 αναπτύχθηκε στις μεσογειακές χώρες (κυρίως σε Ελλάδα, Τουρκία, Ιταλία και Ισπανία), με εντυπωσιακό ρυθμό, η θαλάσσια ιχθυοκαλλιέργεια, η οποία, αν και γίνονται προσπάθειες για την καλλιέργεια και νέων ειδών, επικεντρώθηκε στην παραγωγή τσιπούρας και λαβρακιού.

Τα συγκεκριμένα είδη ψαριών κατάφεραν να διεισδύσουν στην αγορά, εκμεταλλευόμενα την ικανοποιητική ζήτηση στις χώρες της περιοχής και την περιορισμένη παραγωγή τους από την ελεύθερη αλεία. Το επίπεδο των τιμών για τα αντίστοιχα είδη της ελεύθερης αλείας ήταν τέτοιο που καθιστούσε την παραγωγή από ιχθυοκαλλιέργειες μία βιώσιμη και αποδοτική εναλλακτική λύση για την ικανοποίηση της ζήτησης. Η συστηματική επιστημονική έρευνα στη Γαλλία και στην Ιταλία, που ήδη από τη δεκαετία του 1970 είχε στραφεί στην ανάλυση των συνθηκών που επιτρέπουν την ελεγχόμενη αναπαραγωγή και ανάπτυξη τσιπούρας και λαβρακιού με νέες, πιο αποτελεσματικές μεθόδους, σε συνδυασμό με τις

ιδανικές συνθήκες του φυσικού περιβάλλοντος, την παρουσία ερευνητικών κέντρων που συνεισέφεραν στην επίλυση αρκετών τεχνικών προβλημάτων στα αρχικά στάδια ανάπτυξης, την πρόσβαση σε επιδοτήσεις και δανειακά κεφάλαια και την εγγύτητα σε αγορές με υψηλή ζήτηση, έδωσαν την ώθηση για ανάπτυξη της παραγωγής.

Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1980, η παραγωγή τσιπούρας και λαβρακίου παρέμεινε σε χαμηλό επίπεδο, αλλά στη συνέχεια αυξήθηκε ταχύτατα από 1.100 περίπου τόνους το 1985 σε 8.500 τόνους το 1990 (Διάγραμμα 1.5). Η βραδεία αρχική ανάπτυξη οφειλόταν κυρίως στην αδυναμία παραγωγής ποιοτικού γόνου σε μεγάλες ποσότητες, αλλά και στις δυσκολίες απόκτησης αδειών για τη δημιουργία μονάδων εκτροφής, δεδομένου ότι οι ιχθυοκαλλιέργειες αποτελούσαν μια νέα δραστηριότητα και δεν υπήρχε εμπειρία για τις πιθανές επιπτώσεις της στο περιβάλλον και σε δραστηριότητες όπως ο τουρισμός.

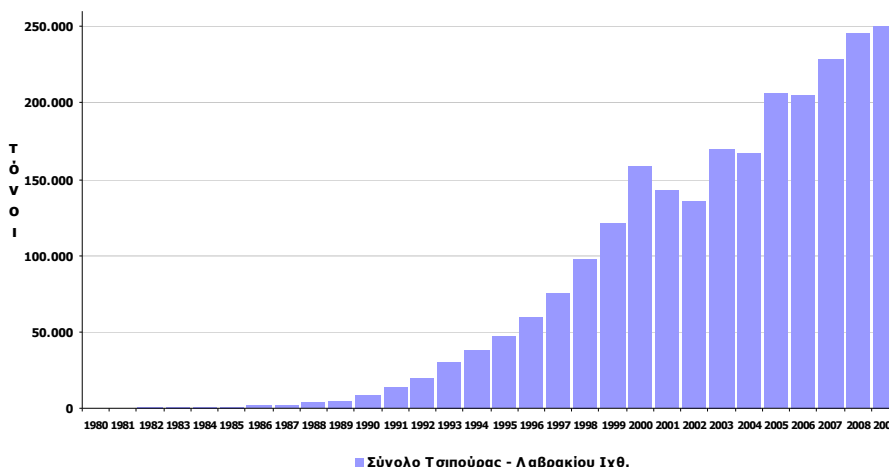
Με τη βελτίωση της τεχνολογίας των ιχθυογεννητικών σταθμών και την πρόοδο στη διαχείριση της παραγωγής (καλύτερος σχεδιασμός συστημάτων, έλεγχος γόνου, τροφής, ασθενειών, νέα συστήματα και υλικά κλωβών), την εξοικείωση των αρμόδιων αρχών με τις ιχθυοκαλλιέργειες που διευκόλυνε την παροχή αδειών, την οικονομική στήριξη του κλάδου με επιδοτήσεις και τη συσσώρευση τεχνογνωσίας, η αύξηση της παραγωγής ήταν ραγδαία, τροφοδοτούμενη και από τη μείωση των τιμών λόγω των οικονομικών κλίμακας που επιτυγχάνονταν στην, υψηλού σταθερού κόστους, παραγωγή γόνου και στη διανομή του τελικού προϊόντος. Έτσι, το 2000 η παραγωγή προσέγγισε τους 160.000 τόνους, αυξημένη κατά 19 φορές σε σχέση με το 1990. Παρά την πτώση των τιμών, η κερδοφορία του κλάδου διατηρήθηκε σε ικανοποιητικό επίπεδο κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, λόγω της βελτίωσης του ποσοστού επιβίωσης των υπό ανάπτυξη ιχθυδίων (από 75% σε 90%), του ταχύτερου ρυθμού μεγέθυνσης, της υψηλότερης αναλογίας μετατροπής της τροφής σε ζωική μάζα (conversion ratio) (από 2,8 σε 2,1:1) και των λοιπών οικονομικών κλίμακας που προέκυψαν από την αύξηση του μέσου μεγέθους των μονάδων εκτροφής και τη βελτίωση της παραγωγικότητας της εργασίας.

Με την προσέγγιση των βιολογικών ορίων των καλλιεργούμενων ψαριών προς τα τέλη της δεκαετίας του 1990, επήλθε στασιμότητα στα ποσοστά επιβίωσης και στην αναλογία μετατροπής, και συνεπώς και στη δυνατότητα για δραστική μείωση του κόστους παραγωγής. Έτσι, στις αρχές της δεκαετίας του 2000 καταγράφηκε η πρώτη μεγάλη κρίση του κλάδου, καθώς η επέκταση της παραγωγής δε συνοδεύτηκε από αντίστοιχη αύξηση της ζήτησης και μείωση του κόστους παραγωγής, γεγονός που συνετέλεσε στην κατακόρυφη πτώση των τιμών, ακόμα και κάτω του κόστους παραγωγής, και στη δημιουργία τεράστιων προβλημάτων βιωσιμότητας για αρκετές επιχειρήσεις του κλάδου.

Η περίοδος περιορισμού της παραγωγής που ακολούθησε, έδωσε γρήγορα τη θέση της στην περαιτέρω επέκταση της παραγωγής, η οποία το 2009 έφθασε, σύμφωνα με τον FAO, στους 250.000 τόνους (0,7% της παγκόσμιας παραγωγής ψαριών ιχθυοκαλλιεργείας), εκ των οποίων οι 234.000 τόνοι αφορούν σε ευρωπαϊκή παραγωγή με το κύριο μέρος της παραγωγής να προέρχεται από την Ελλάδα, την Τουρκία, την Ισπανία και την Ιταλία. Όπως θα αναλυθεί σε επόμενο τμήμα της μελέτης, η άνοδος της παραγωγής οδήγησε εκ νέου σε δραστική υποχώρηση των τιμών, κυρίως της τσιπούρας, και σε σοβαρά χρηματοοικονομικά προβλήματα για τις επιχειρήσεις του κλάδου την περίοδο 2007/2008, που

επιδεινώθηκαν από τη διεθνή χρηματοοικονομική κρίση και τον περιορισμό των πιστώσεων και της ρευστότητας στην πλειονότητα των οικονομιών.

Διάγραμμα 1.5: Εξέλιξη παγκόσμιας παραγωγής τσιπούρας – λαβρακίου ιχθυοκαλλιέργειας, 1980-2009

Πηγή: FAO

Ολοκληρώνοντας τη σύντομη παρουσίαση του ιστορικού εξέλιξης του κλάδου και με σκοπό να θέσουμε τις ιχθυοκαλλιέργειες τσιπούρας και λαβρακίου σε μια ευρύτερη προοπτική, αξίζει να αντιπαραβάλλουμε τα μεγέθη της παραγωγής της σε σχέση με το σύνολο της παραγωγής της ευρωπαϊκής ιχθυοκαλλιέργειας. Έτσι, από τα στοιχεία του Πίνακα 1.4 εύκολα διαπιστώνουμε ότι η ταχεία ανάπτυξη της παραγωγής τσιπούρας και λαβρακίου, έχει καταστήσει τα είδη αυτά σημαντικό τμήμα της ευρωπαϊκής ιχθυοκαλλιέργειας. Αν και η ευρωπαϊκή ιχθυοκαλλιέργεια κατέχει σε διεθνές επίπεδο μικρό μερίδιο, καθώς συγκεντρώνει το 4,7% της συνολικής παγκόσμιας παραγωγής, παρουσιάζει αξιόλογες επιδόσεις σε συγκεκριμένα είδη, η ανάπτυξη των οποίων ευνοείται από τις συνθήκες του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής και τη ζήτηση που αυτά εμφανίζουν².

Τα κυριότερα είδη ιχθυοκαλλιέργειας στην Ευρώπη είναι ο σολομός, με δυναμική ανάπτυξη, τα μύδια με πτωτικές τάσεις και οι πέστροφες, με ήπια αύξηση της παραγωγής, που σωρευτικά καλύπτουν το 72% της ευρωπαϊκής παραγωγής. Η παραγωγή τσιπούρας – λαβρακίου, με μερίδιο 8,7%, βρισκόταν το 2009 στην τέταρτη θέση, επιτυγχάνοντας όμως αξιοσημείωτη αύξηση του μεριδίου της συγκριτικά με το 2000. Αν, ωστόσο, επικεντρωθούμε στην ιχθυοκαλλιέργεια ψαριών, η βαρύτητα της παραγωγής τσιπούρας και λαβρακίου αυξάνεται σημαντικά.

² Αν και οι υδατοκαλλιέργειες έχουν αναγνωριστεί ως στρατηγικός τομέας για την Ευρωπαϊκή Ένωση, τα τελευταία χρόνια εμφανίζουν έλλειμμα ανταγωνιστικότητας, το οποίο σε συνδυασμό με την αύξηση της εισαγωγικής εξάρτησης της ΕΕ σε ιχθυοπρά οδήγησε στη διατύπωση μιας νέας ευρωπαϊκής στρατηγικής για τη βιώσιμη ανάπτυξη του κλάδου. Τα κύρια σημεία της στρατηγικής αφορούν στην προώθηση της ανταγωνιστικότητας της κοινοτικής παραγωγής, (π.χ. μέσω στήριξης της έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης, διασφάλισης ίσων όρων στη χωροθέτηση των μονάδων, κ.ά.), στην καθιέρωση των προϋποθέσεων για τη βιώσιμη ανάπτυξη της υδατοκαλλιέργειας και στη βελτίωση της εικόνας και της διαχείρισης του κλάδου [βλ. ΕΕ (2009)].

Πίνακας 1.4: Παραγωγή ειδών ιχθυοκαλλιέργειας στην Ευρώπη (ποσότητες σε τόνους)

	2000	Μερίδιο	2009	Μερίδιο	ΜΕΡΜ
Σολομοί	623.114	29,2%	1.063.555	40,2%	6,1%
Μύδια	565.383	26,5%	489.592	18,5%	-1,6%
Πέστροφες	342.866	16,1%	365.640	13,8%	0,7%
Τσιπούρες – Λαβράκια	133.370	6,2%	230.694	8,7%	6,3%
Κυπρίνοι	185.309	8,7%	157.754	6,0%	-1,8%
Στρείδια	140.582	6,6%	116.560	4,4%	-2,1%
Λοιπά	144.631	6,8%	219.553	8,3%	4,7%
Σύνολο	2.135.255	100,0%	2.643.348	100,0%	2,4%

Πηγή: FAO

Η Νορβηγία αποτελεί το σημαντικότερο παραγωγό στην Ευρώπη, λόγω της δεσπόζουσας θέσης που κατέχει στην καλλιέργεια σολομού και καταγράφει δυναμική άνοδο από το 2000 έως το 2009 (Πίνακας 1.5). Η Ισπανία (κυριότερο είδος: μύδια), η Γαλλία (στρείδια) και η Ιταλία (μύδια, πέστροφα) παρουσιάζουν αρκετά υψηλή συνολική παραγωγή, ωστόσο με πτωτική τάση από το 2000 και μετά. Συγκρατημένη άνοδο εμφανίζει η παραγωγή στο Ηνωμένο Βασίλειο, το οποίο εξειδικεύεται κυρίως στην παραγωγή σολομού, ενώ η Τουρκία καταγράφει τον υψηλότερο ρυθμό αύξησης της συνολικής παραγωγής με κυρίαρχα είδη τις πέστροφες, την τσιπούρα και το λαβράκι. Η Ελλάδα, η οποία εξειδικεύεται στην παραγωγή τσιπούρας και λαβρακίου, βρίσκεται στην 8^η θέση, μετά τη Ρωσία, παρουσιάζοντας σχετικά ήπιους ρυθμούς ανάπτυξης.

Πίνακας 1.5: Κυριότερες χώρες παραγωγής ειδών ιχθυοκαλλιέργειας στην Ευρώπη (ποσότητες σε τόνους)

	2000	Μερίδιο	2009	Μερίδιο	ΜΕΡΜ
Νορβηγία	491.329	23,0%	961.840	36,4%	7,7%
Ισπανία	309.035	14,5%	266.479	10,1%	-1,6%
Γαλλία	266.802	12,5%	234.008	8,9%	-1,4%
Ηνωμένο Βασίλειο	152.485	7,1%	179.093	6,8%	1,8%
Ιταλία	216.525	10,1%	162.315	6,1%	-3,2%
Τουρκία	79.031	3,7%	158.762	6,0%	8,1%
Ρωσία	77.132	3,6%	117.310	4,4%	4,8%
Ελλάδα	95.418	4,5%	121.971	4,6%	2,8%
Νήσοι Φερόε	51.247	2,4%	59.295	2,2%	1,6%
Λοιποί	396.251	18,6%	382.275	14,5%	-0,4%
Σύνολο	2.135.255	100,0%	2.643.348	100,0%	2,4%

Πηγή: FAO

1.4 Η συνεισφορά του κλάδου στην Ελληνική Οικονομία

Η ανάπτυξη της ιχθυοκαλλιέργειας στην Ελλάδα τροφοδοτήθηκε από την παραγωγή τσιπούρας και λαβρακίου, είδη που συγκεντρώσαν, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία, το 77% του όγκου και το 91% της αξίας της εγχώριας παραγωγής ειδών ιχθυοκαλλιέργειας το 2009 (Πίνακας 1.6). Ωστόσο, για διάφορους λόγους που θα αναφερθούν στο επόμενο κεφάλαιο, τα επίσημα στοιχεία υποεκτιμούν την

πραγματική παραγωγή τσιπούρας και λαβρακιού, γεγονός που συνεπάγεται ότι η βαρύτητα των συγκεκριμένων ειδών στη συνολική παραγωγή από ιχθυοκαλλιέργειες είναι ακόμα μεγαλύτερη.

Πίνακας 1.6: Παραγωγή Ειδών Ιχθυοκαλλιέργειας στην Ελλάδα, 2009

	Ποσότητα (τόνοι)	Μερίδιο	Αξία (χιλ. €)	Μερίδιο	Μέση Τιμή (€/κιλό)
Τσιπούρες	60.488	49,6%	217.850	55,0%	3,60
Λαβράκια	33.631	27,6%	144.242	36,4%	4,29
Μύδια	22.383	18,4%	11.134	2,8%	0,50
Πέστροφες	2.588	2,1%	7.209	1,8%	2,79
Άλλα ψάρια	1.907	1,6%	9.551	2,4%	5,01
Χέλια	428	0,4%	3.688	0,9%	8,62
Κέφαλοι	276	0,2%	1.254	0,3%	4,54
Κυπρίνοι	114	0,1%	499	0,1%	4,38
Σαργοί	85	0,1%	435	0,1%	5,12
Λιθρίνια	42	0,0%	234	0,1%	5,57
Σολομοί	22	0,0%	175	0,0%	7,96
Στρείδια	6	0,0%	27	0,0%	4,48
Κυδώνια	1	0,0%	7	0,0%	7,14
Σύνολο	121.971	100,0%	396.305	100,0%	3,25

Πηγή: FAO. Επεξεργασία Στοιχείων: IOBE

Στη θαλάσσια ιχθυοκαλλιέργεια τσιπούρας και λαβρακιού εκτιμάται ότι το 2009 δραστηριοποιήθηκαν 117 περίπου εταιρείες και όμιλοι εταιρειών που κατέχουν 328 ενεργές άδειες παραγωγής και λειτουργούν 39 ιχθυογεννητικούς σταθμούς (Πίνακας 1.7). Το σύνολο των πωλήσεων των επιχειρήσεων του κλάδου έφθασε το 2009 στα €726 εκατ.³, ενώ η αξία των εξαγωγών σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Eurostat ήταν το ίδιο έτος €324 εκατ. Οι επιχειρήσεις του κλάδου απασχολούν περίπου 10.000 άτομα, κυρίως στην περιφέρεια. Για το 2010 εκτιμάται ότι η συνολική εγχώρια παραγωγή ψαριών και γόνου προσέγγισε τους 123.000 τόνους και τα 396 εκατ. ιχθύδια, αντίστοιχα.

Λόγω της εξωστρεφούς ανάπτυξης που χαρακτηρίζει τον κλάδο (εκτιμάται ότι το 70-80% της εγχώριας παραγωγής εξάγεται), η συνεισφορά της ιχθυοκαλλιέργειας στην Ελληνική οικονομία είναι ιδιαίτερα σημαντική. Η αξία εξαγωγών τσιπούρας και λαβρακιού αντιστοιχεί στο 23% της συνολικής αξίας εξαγωγών ειδών διατροφής, καθιστώντας τον κλάδο το 2^ο μεγαλύτερο εξαγωγικό τομέα στα είδη διατροφής, ενώ σε σύγκριση με το σύνολο της αξίας των ελληνικών εξαγωγών, οι ιχθυοκαλλιέργειες καταγράφουν αξιοσημείωτο μερίδιο της τάξης του 2,3% το 2009 (Πίνακας 1.8).

³ Η συνολική αξία πωλήσεων περιλαμβάνει την αξία πωλήσεων ψαριών, γόνου, ιχθυοτροφών, εξοπλισμού, καθώς και τις πωλήσεις ψαριών που πραγματοποιούν οι μικρότερες επιχειρήσεις στις μεγαλύτερες, οι οποίες και αναλαμβάνουν τη διάθεση τους στην αγορά. Αυτό σημαίνει ότι η ίδια ποσότητα ψαριών καταγράφεται στον κύκλο εργασιών των μικρότερων επιχειρήσεων και κατόπιν των μεγαλύτερων (μαζί με το περιθώριο που ενδεχομένως προσθέτουν στην τιμή).

Πίνακας 1.7: Βασικά στοιχεία κλάδου ιχθυοκαλλιέργειας τσιπούρας – λαβρακίου στην Ελλάδα

Ιχθυοκαλλιέργειας Τσιπούρας – Λαβρακίου	
Εταιρείες	
Αριθμός (2009)*	117 Εταιρείες & Όμιλοι Εταιρειών
Απασχόληση (2010)*	~10.000 άτομα πλήρους απασχόλησης
Πωλήσεις (2009)	€726 εκατ.
Εξαγωγές (2009)	82.000 τόνοι / €324 εκατ. (Eurostat) – 103.000 (Εκτίμηση Apromar)
Άδειες Παραγωγής (2009)*	
Σύνολο Αδειών	383 άδειες
Σύνολο Δυναμικότητας	90.060 τόνοι [περιλαμβάνονται και νέα είδη]**
Ενεργές (σε λειτουργία)	328 άδειες
Θαλάσσια Έκταση	7,9 τετραγωνικά χιλιόμετρα
Ιχθυογεννητικοί Σταθμοί	59 άδειες με δυναμικότητα 361,3 εκατ. ιχθύδια 39 άδειες σε λειτουργία με δυναμικότητα 307,4 εκατ. ιχθύδια
Παραγωγή (2010)*	
Τελικό προϊόν	123.000 τόνοι
Γόνος	396.000.000 ιχθύδια

Πηγή: Σύνδεσμος Ελληνικών Θαλασσοκαλλιεργειών, FAO (2010b), IOBE

* Εκτιμήσεις

** Η επίσημη αδειοδοτημένη δυναμικότητα υπολείπεται των εκτιμήσεων για την πραγματική παραγωγή.

Πίνακας 1.8: Ελληνικών Εξαγωγών Ειδών Διατροφής, 2009

	Αξία Εξαγωγών (σε ευρώ)	Μερίδιο στο σύνολο των εξαγωγών	Μερίδιο στο σύνολο των εξαγωγών ειδών διατροφής
Κρέας	37.753.259	0,3%	2,7%
Ψάρια	445.365.830	3,1%	31,7%
<i>Τσιπούρα - Λαβράκι</i>	<i>324.546.768</i>	<i>2,3%</i>	<i>23,1%</i>
Γαλακτοκομικά	267.388.882	1,9%	19,0%
Λαχανικά	117.428.660	0,8%	8,4%
Φρούτα	534.169.938	3,7%	38,0%
Λοιπά είδη διατροφής	2.106.600	0,0%	0,2%
Σύνολο Εξαγωγών Τροφίμων	1.404.213.169	9,8%	100,0%
Σύνολο Εξαγωγών Ελλάδας	14.377.349.644	100,0%	

Πηγή: Eurostat

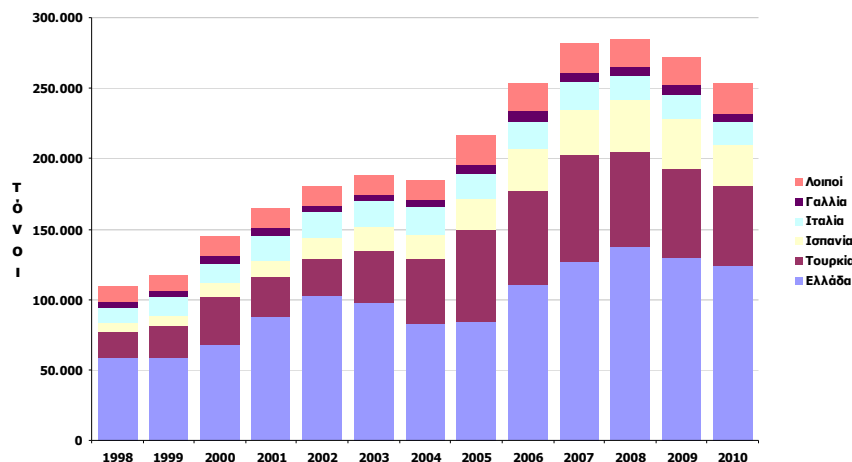
2. Προσφορά

2.1 Εξέλιξη παραγωγής τσιπούρας και λαβρακίου

Το σύνολο σχεδόν της παγκόσμιας παραγωγής τσιπούρας και λαβρακίου ιχθυοκαλλιέργειας προέρχεται από τις χώρες της Μεσογείου. Η μακροχρόνια τάση της παραγωγής είναι σαφώς ανοδική και μάλιστα με ισχυρούς ρυθμούς ανάπτυξης, ωστόσο μετά την περίοδο συνεχούς μεγέθυνσης (1985-2000), τα τελευταία χρόνια καταγράφονται και περίοδοι υποχώρησης της παραγωγής. Η Ελλάδα κατέχει ηγετική θέση και στα δύο είδη, ενώ στους σημαντικούς παραγωγούς περιλαμβάνονται η Τουρκία, η Ισπανία και η Ιταλία. Μικρότερη είναι η παραγωγή στις Γαλλία, Πορτογαλία, Κροατία, Κύπρο, Μάλτα, Ισραήλ, Αίγυπτο, Μαρόκο και Τυνησία, ενώ νέοι παραγωγοί έχουν εμφανιστεί τα τελευταία χρόνια στις Αλβανία, Αλγερία και Λιβύη.

Στο Διάγραμμα 2.1 παρουσιάζεται η εξέλιξη της παραγωγής τσιπούρας και λαβρακίου στις κυριότερες χώρες παραγωγής και συνολικά για την περίοδο 1998-2010. Από 109.000 τόνους το 1998, η συνολική παραγωγή ξεπέρασε τους 200.000 τόνους το 2005, φθάνοντας στο μέγιστο των 285.000 τόνων το 2008 για να καταλήξει, σύμφωνα με εκτιμήσεις της Globefish (2010), στους 253.000 τόνους το 2010 (61% τσιπούρα και 39% λαβράκι). Την περίοδο 2000-2009 ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεγέθυνσης της συνολικής παραγωγής ανήλθε σε 7,4%. Ωστόσο, ο περιορισμός της παραγωγής γόνου μετά τη δραματική υποχώρηση των τιμών της τσιπούρας την περίοδο 2007/2008, οδήγησε την τελευταία διετία σε μείωση της παραγωγής των τελικών προϊόντων κατά 11,2%, επαναφέροντάς την το 2010 στο επίπεδο του 2006.

Διάγραμμα 2.1: Εξέλιξη παραγωγής τσιπούρας και λαβρακίου ιχθυοκαλλιέργειας ανά χώρα, 1998-2010*

Πηγή: FAO (2010b), Stirling (2004) και Globefish (2010)

*Εκτίμηση

Την περίοδο 2000-2010, η επέκταση της παραγωγής τσιπούρας ήταν ταχύτερη σε σχέση με το λαβράκι, (Διάγραμμα 2.2 και Διάγραμμα 2.3 και Πίνακας 2.6-Παράρτημα), λόγω της ισχυρής ανάπτυξης σε Ισπανία, Ελλάδα και Τουρκία, ιδίως την περίοδο 2006-2008, όταν η παραγωγή τσιπούρας έφτασε στο μέγιστο των 170.000 τόνων. Σε Ελλάδα και Τουρκία, η στροφή προς την τσιπούρα λειτούργησε και ως μέσο συγκέντρωσης ρευστών διαθεσίμων και αντιμετώπισης προβλημάτων ρευστότητας, καθώς συγκριτικά με το λαβράκι, η τσιπούρα χαρακτηρίζεται από συντομότερο κύκλο παραγωγής και ανάπτυξης του προϊόντος σε μέγεθος που μπορεί να διατεθεί στην αγορά. Στο λαβράκι, δυναμική ανάπτυξη σημείωσε η Ισπανία και λιγότερο η Τουρκία, με την Ελλάδα να εμφανίζει ηπιότερους ρυθμούς, αλλά να διατηρεί την ηγετική της θέση με μερίδιο 40,4% το 2010. Η μέγιστη παραγωγή λαβρακίου καταγράφηκε το 2007, δηλ. ένα έτος νωρίτερα από τη μέγιστη παραγωγή τσιπούρας. Η γεωγραφική συγκέντρωση της παραγωγής τσιπούρας και λαβρακίου δεν διαφοροποιείται σημαντικά, εξαρτώμενη από τις προτιμήσεις των καταναλωτών στις χώρες διάθεσης του προϊόντος.

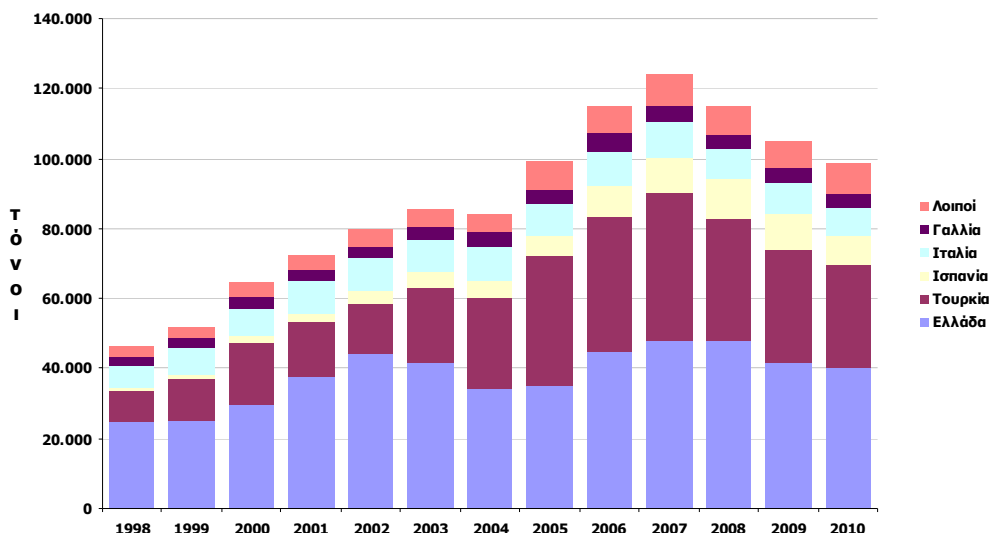
Η Ελλάδα, με εκτιμώμενη παραγωγή τσιπούρας – λαβρακίου 123.000 τόνους το 2010 (40.000 τόνοι λαβράκι και 83.000 τόνοι τσιπούρα) και μέσο ετήσιο ρυθμό μεγέθυνσης της παραγωγής της τάξης του 7,4% από το 2000 μέχρι το 2009, αποτελεί το σημαντικότερο παραγωγό των συγκεκριμένων ειδών σε διεθνές επίπεδο, με μερίδιο 48,6% επί της συνολικής παραγωγής. Στις αρχές της δεκαετίας του 2000 το μερίδιο της Ελλάδας ήταν ακόμα υψηλότερο, φτάνοντας το 2002 το 57%. Ωστόσο, η υποχώρηση της εγχώριας παραγωγής την επόμενη τριετία, ως αποτέλεσμα της πρώτης φάσης εξορθολογισμού της παραγωγής και συγκέντρωσης του κλάδου, οδήγησε σε αρκετά μεγάλη πτώση του μεριδίου της, το οποίο όμως ανέκαμψε τα επόμενα χρόνια. Ισχυρότερη είναι η θέση της Ελλάδας στην παραγωγή τσιπούρας, όπου συγκεντρώνει σταθερά το 54% περίπου της διεθνούς παραγωγής. Η πρόσφατη κρίση που αντιμετώπισε ο κλάδος οφείλεται εν πολλοίς στην εκτίναξη της ελληνικής παραγωγής τσιπούρας μεταξύ του 2006 και του 2008. Αν και η εγχώρια αγορά έχει διευρυνθεί αρκετά, εκτιμάται ότι ένα ποσοστό 70%-80% της ελληνικής παραγωγής εξάγεται κυρίως στην Ιταλία και στην Ισπανία.

Η Τουρκία, όπως και η Ελλάδα, συγκεντρώνει ιδανικές τοποθεσίες ανάπτυξης της ιχθυοκαλλιέργειας και με εκτιμώμενη παραγωγή 58.000 τόνους το 2010 (23% επί της συνολικής παραγωγής – σταθερότητα την τελευταία τριετία) που κατανέμεται ισορροπημένα στα δύο είδη, αποτελεί το δεύτερο σε σημαντικότητα παραγωγό. Ξεπερνώντας τη σφοδρή χρηματοοικονομική κρίση που έπληξε τη χώρα στις αρχές της δεκαετίας του 2000, η Τουρκία είδε την παραγωγή της να επανέρχεται σε ανοδική πορεία, στηριζόμενη στην εσωτερική ζήτηση, τις επιδοτήσεις της παραγωγής, τη βελτίωση της ποιότητας και της εξωστρέφειας, αλλά και το χαμηλό κόστος παραγωγής. Η τελευταία κρίση του κλάδου δεν άφησε ανεπηρέαστη την τουρκική παραγωγή, η οποία μετά το 2007 εμφανίζει πτωτικές τάσεις. Εκτιμάται ότι το 34% περίπου της τουρκικής παραγωγής διατίθεται σε αγορές του εξωτερικού.

Η Ισπανία, με συνολική παραγωγή τσιπούρας και λαβρακίου που προσέγγισε το 2010 τους 29.000 τόνους (μερίδιο 11,5%), αποτελεί τον τρίτο σημαντικότερο παραγωγό, ξεπερνώντας από το 2005 την Ιταλία. Με την εσωτερική αγορά να αποσπά τον κύριο όγκο παραγωγής, αλλά και με τις εξαγωγές να εκτιμώνται σε 14% της εγχώριας παραγωγής, η Ισπανία εμφανίζει τους υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης της παραγωγής την τελευταία δεκαετία, ωθούμενη από την αύξηση του εισοδήματος, την ταχεία τουριστική ανάπτυξη και την άνοδο στην κατά κεφαλή κατανάλωση ψαριών και θαλασσινών. Η πρόσφατη κρίση του κλάδου επηρέασε την ισπανική ιχθυοκαλλιέργεια κυρίως μειώνοντας τα περιθώρια

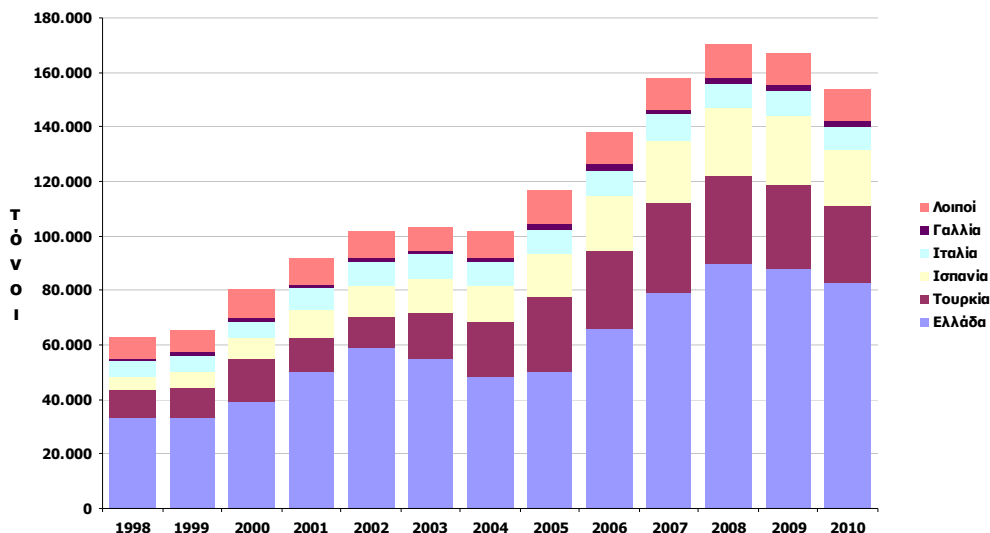
που αποσπούσαν τα εγχώρια ψάρια έναντι της ελληνικής και τουρκικής παραγωγής, λόγω της σημαντικής αύξησης των εισαγωγών από τις χώρες αυτές. Επιπλέον, η τεράστια μείωση της εσωτερικής κατανάλωσης το 2009, απόρροια της παγκόσμιας χρηματοοικονομικής κρίσης, αποτέλεσε ένα ακόμα πλήγμα για τις ισπανικές ιχθυοκαλλιέργειες τσιπούρας και λαβρακίου, η παραγωγή των οποίων εκτιμάται ότι μειώθηκε το 2010 κατά 17%.

Διάγραμμα 2.2: Εξέλιξη παραγωγής λαβρακίου ιχθυοκαλλιέργειας ανά χώρα, 1998-2010*

Πηγή: FAO (2010b), Stirling (2004) και Globefish (2010)
*Εκτίμηση

Διάγραμμα 2.3: Εξέλιξη παραγωγής τσιπούρας ιχθυοκαλλιέργειας ανά χώρα, 1998-2010*

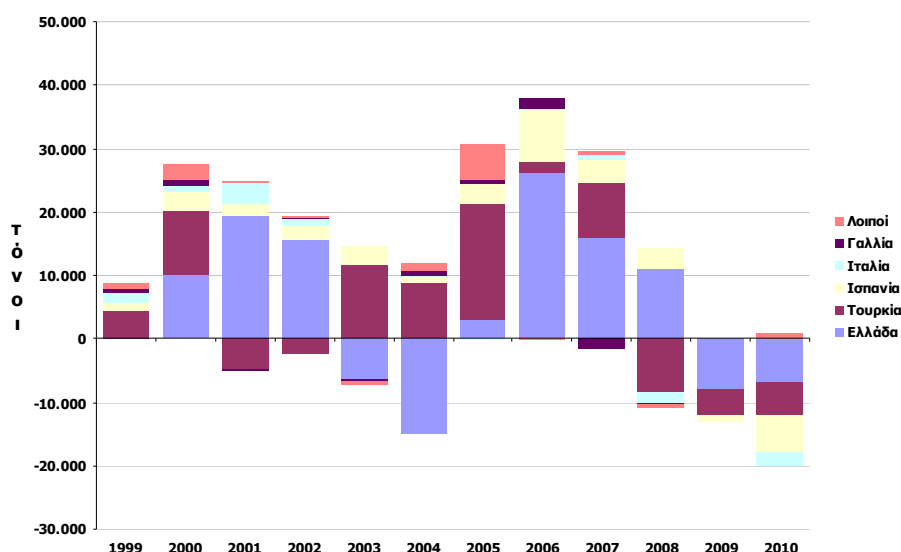

Πηγή: FAO (2010b), Stirling (2004) και Globefish (2010)
*Εκτίμηση

Η παραγωγή στην Ιταλία, η οποία είναι εξίσου μοιρασμένη στην τσιπούρα και στο λαβράκι, εκτιμάται για το 2010 σε 16.000, σημειώνοντας χαμηλούς σε σύγκριση με το σύνολο του κλάδου ρυθμούς μεγέθυνσης την τελευταία δεκαετία. Η στόχευση της παραγωγής σε συγκεκριμένα τμήματα της αγοράς και η προτίμηση που επιδεικνύουν σε αυτή οι Ιταλοί καταναλωτές, επιτρέπει τη διαφοροποίηση του προϊόντος, την άμβλυνση των ανταγωνιστικών πιέσεων από την ελληνική και τουρκική παραγωγή και τελικά την απόσπαση υψηλότερης τιμής. Έτσι, οι Ιταλοί παραγωγοί κατάφεραν να επηρεαστούν λιγότερο από την κρίση που έπληξε τον κλάδο, αν και η προσδοκία αναιμικής εσωτερικής ζήτησης εκτιμάται ότι οδήγησε σε υποχώρηση της παραγωγής κατά 11% το 2010.

Από την εξέταση των μεταβολών της συνολικής παραγωγής (Διάγραμμα 2.2) διαπιστώνουμε ότι υπάρχουν περίοδοι στις οποίες η παραγωγή μεταβάλλεται ταυτόχρονα από όλους σχεδόν τους παραγωγούς (1999-2002, 2005-2007, 2009-2010) και περίοδοι που οι μεταβολές αντισταθμίζονται μεταξύ των παραγωγών και επομένως η συνολική παραγωγή σημειώνει μικρότερες διακυμάνσεις (2003/2004, 2008). Οι μεταβολές στους μεγαλύτερους παραγωγούς, κυρίως στην Ελλάδα και λιγότερο στην Τουρκία, η οποία διαθέτει ισχυρότερη εσωτερική αγορά, είναι αυτές που επηρεάζουν περισσότερο τα συνολικά μεγέθη της αγοράς. Παρατηρούμε, για παράδειγμα, ότι στη διάρκεια της πρώτης μεγάλης κρίσης που αντιμετώπισε ο κλάδος στις αρχές της δεκαετίας, υπήρξε συντονισμένη άνοδος της ελληνικής παραγωγής, η οποία στη συνέχεια περιορίστηκε για μια διετία. Το ίδιο συνέβη και την περίοδο 2005-2008, με τη διαφορά ότι η προσαρμογή της παραγωγής σε χαμηλότερο επίπεδο πραγματοποιείται την τελευταία διετία και από τους υπόλοιπους σημαντικούς παραγωγούς. Αυτές οι μεταβολές αποτελούν δείγμα μιας κυκλικότητας, κατά την οποία την ανοδική φάση του κύκλου ακολουθεί μια περίοδος περιορισμού της παραγωγής και καλύτερου συντονισμού της προσφοράς και της ζήτησης, σε βιώσιμα για τον κλάδο επίπεδα τιμών.

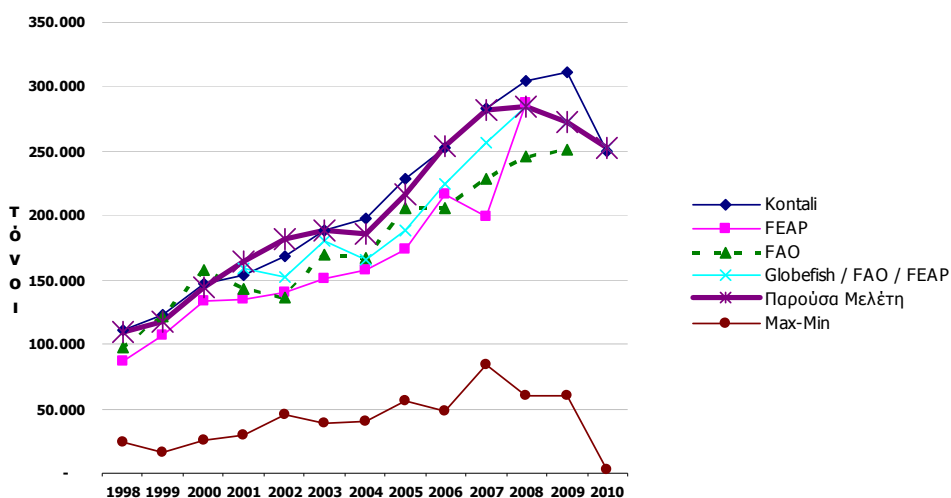
Διάγραμμα 2.4: Ανάλυση μεταβολών της συνολικής παραγωγής τσιπούρας – λαβρακιού ανά χώρα

Θα πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι διαπιστώνονται σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ των στοιχείων και των τάσεων που δημοσιεύουν οι οργανισμοί που ασχολούνται με τη διενέργεια εκτιμήσεων για την παραγωγή τσιπούρας και λαβρακίου (Διάγραμμα 2.5). Το εύρος (μέγιστο μείον ελάχιστο) των εκτιμήσεων κυμαίνεται την κοινή περίοδο διαθεσιμότητας των στοιχείων από 29.000 έως 85.000 τόνους, σε μέγεθος δηλ. που δημιουργεί σοβαρές αμφιβολίες για την αξιοπιστία των συμπερασμάτων που προκύπτουν από τις αναλύσεις του κλάδου και στις οποίες στηρίζεται εν μέρει ο προγραμματισμός της παραγωγής. Κατά γενική παραδοχή, έγκαιρα και έγκυρα δεδομένα για τις ποσότητες παραγωγής δεν είναι διαθέσιμα από επίσημες πηγές, όπως η Eurostat και ο FAO, χωρίς οι οργανισμοί αυτοί να φέρουν ευθύνη για αυτό το πρόβλημα. Το ίδιο ισχύει και με τα στοιχεία κλαδικών οργανώσεων, όπως η Ένωση Ευρωπαίων Παραγωγών Υδατοκαλλιεργείας (FEAP), τα οποία όμως βρίσκονται πιο κοντά στα πραγματικά μεγέθη της παραγωγής, όπως τα αντιλαμβάνονται και τα εκτιμούν εκπρόσωποι του κλάδου.

Το πρόβλημα σε μεγάλη έκταση συναντάται στα στοιχεία της ελληνικής παραγωγής⁴ και συνδέεται κυρίως με την απροθυμία των παραγωγών να ανακοινώσουν μεγέθη παραγωγής μεγαλύτερα από την αδειοδοτημένη δυναμικότητα υπό τον κίνδυνο ή φόβο: α) προστίμων (π.χ. λόγω παραβίασης των όρων άδειας λειτουργίας, της εγκεκριμένης μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων και των ειδών που καλλιεργούνται), β) επιστροφής χρηματοδοτήσεων λόγω παραβίασης όρων και προϋποθέσεων για τις χρηματοδοτήσεις που έχουν λάβει από εθνικούς πόρους και την ΕΕ (π.χ. ένας βασικός όρος για τη χορήγηση επιδότησης μπορεί να αφορά στη διατήρηση της παραγωγικής δυναμικότητας ή την ανάπτυξη αποκλειστικά νέων ειδών εκτός τσιπούρας και λαβρακίου), γ) να γνωστοποιηθούν τα στοιχεία παραγωγής τους σε ανταγωνιστές. Μια επιπλέον αιτία ωστόσο είναι στην πραγματικότητα και η αδυναμία κυρίως των μικρών παραγωγών να συγκεντρώσουν αξιόπιστα στοιχεία για την παραγωγή τους.

Διάγραμμα 2.5: Εκτιμήσεις παραγωγής τσιπούρας και λαβρακίου ιχθυοκαλλιέργειας από διάφορους οργανισμούς

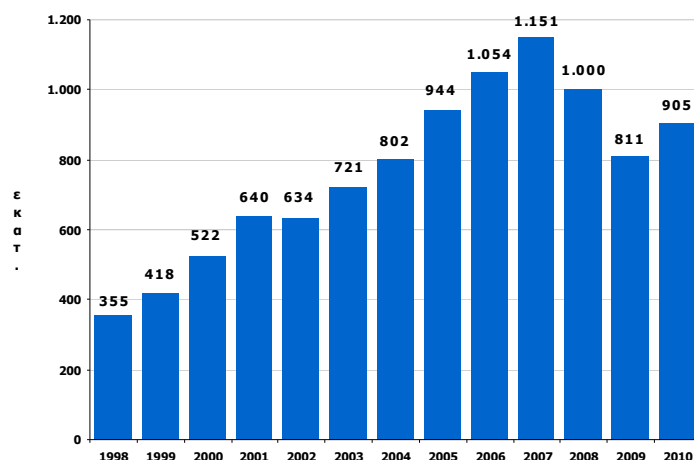
⁴ Στο δεύτερο μεγαλύτερο παραγωγό, την Τουρκία, δεν παρουσιάζονται τα τελευταία χρόνια αποκλίσεις, καθώς η επιδότηση της παραγωγής τσιπούρας και λαβρακίου λειτουργεί ως κίνητρο για την αναφορά και καταγραφή των πραγματικών ποσοτήτων παραγωγής.

Το μέγεθος της τρέχουσας παραγωγής, όπως προσδιορίζεται από εξειδικευμένους ιδιωτικούς συμβουλευτικούς οργανισμούς που παρακολουθούν συστηματικά τις σχετικές αγορές (π.χ. Kontali Analyse), συνήθως βασίζεται σε εκτιμήσεις που λαμβάνουν υπόψη ανάλογες εκτιμήσεις για τις πωλήσεις γόνου και ιχθυοτροφών, συγκεκριμένα ποσοστά απωλειών γόνου και άλλες παραμέτρους. Οι εκτιμήσεις αυτές μπορεί να αποκλίνουν από το πραγματικό μέγεθος της παραγωγής, καθώς βραχυπρόθεσμα οι επιχειρήσεις έχουν την ευχέρεια, ανάλογα με τις συνθήκες της αγοράς, να διακρατήσουν βιολογικά αποθέματα προκειμένου να ικανοποιήσουν με σταθερό τρόπο τη ζήτηση ή να πετύχουν καλύτερες τιμές, παρά το γεγονός ότι αυτή η τακτική επιβαρύνει το κόστος τους. Πάντως, η Kontali δίνει ένα ποσοστό απόκλισης στα στοιχεία που δημοσιεύει της τάξης του +/- 5-8%. Η έλλειψη έγκυρων και έγκαιρων στοιχείων για την πραγματική παραγωγή δημιουργεί προβλήματα στον προγραμματισμό της παραγωγής και κατά συνέπεια επηρεάζει τη μεταβλητότητα των τιμών, με πολλαπλασιαστικές αρνητικές επιδράσεις για την εξέλιξη της αγοράς.

2.2 Εξέλιξη παραγωγής γόνου

Η συνολική παραγωγή γόνου τσιπούρας και λαβρακίου εκτιμάται για το 2010 σε 905 εκατ. μονάδες. Ακολουθώντας την εξέλιξη της παραγωγής του τελικού προϊόντος, η παραγωγή γόνου σημείωσε ισχυρή ανάπτυξη μέχρι το 2007, όταν και έφτασε τις 1,15 δισεκ. μονάδες, ενώ έκτοτε, με στόχο τον περιορισμό της παραγωγής του τελικού προϊόντος, συγκρατήθηκε σε χαμηλότερα επίπεδα.⁵ Η ελληνική παραγωγή γόνου συγκεντρώνει το 2010 το 44% της συνολικής παραγωγής, με την Τουρκία να ακολουθεί καταγράφοντας μερίδιο 19%. Στους σημαντικούς παραγωγούς γόνου περιλαμβάνονται η Ισπανία, η Ιταλία και η Γαλλία με από κοινού μερίδιο της τάξης του 25%.

Διάγραμμα 2.6: Παραγωγή γόνου τσιπούρας και λαβρακίου, 1998-2010

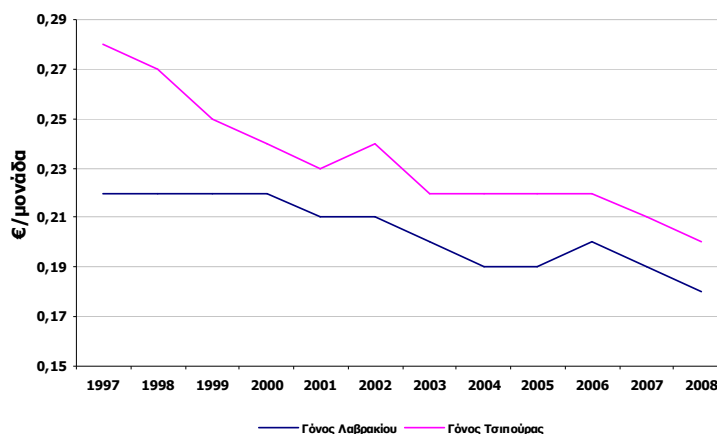

Πηγή: FAO (2010b), Stirling (2004) και Barazi (2010)

⁵ Η παραγωγή και χρήση γόνου σε κάθε χώρα μπορεί να μην ισούται με το σχετικό μέγεθος της παραγωγής τελικού προϊόντος, καθώς τα ποσοστά θνησιμότητας διαφοροποιούνται μεταξύ των χωρών και των μεθόδων παραγωγής (FAO, 2010b).

Η επέκταση της παραγωγής και η αξιοποίηση των σχετικών οικονομιών κλίμακας στους ιχθυογεννητικούς σταθμούς, οδήγησαν σε μείωση των τιμών γόνου ανά μονάδα, η οποία σε πραγματικούς όρους αν δηλ. ληφθεί υπόψη η μεταβολή του γενικού επιπέδου τιμών, είναι ακόμα μεγαλύτερη. Στο λαβράκι η μέση τιμή του γόνου το 2008 έφτασε τα €0,18/μονάδα σημειώνοντας σωρευτική μείωση κατά 18,2% από το 1997, ενώ στην τσιπούρα, η τιμή ανά μονάδα είναι λίγο υψηλότερη στα €0,20/μονάδα (Διάγραμμα 2.7). Τα τελευταία χρόνια, ωστόσο, η δυνατότητα περαιτέρω υποχώρησης των τιμών έχει περιοριστεί σημαντικά.

Διάγραμμα 2.7: Εξέλιξη τιμών γόνου τσιπούρας και λαβρακίου, 1997-2008

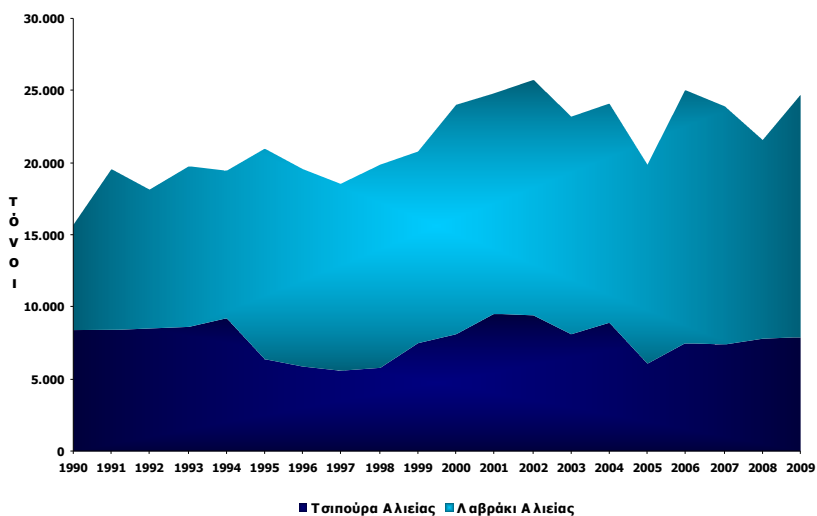
Πηγή: FEAP

2.3 Παραγωγή τσιπούρας και λαβρακίου από την ελεύθερη αλιεία

Η προσφορά τσιπούρας και λαβρακίου από την ελεύθερη (συλλεκτική) αλιεία προσέγγισε το 2009 τους 24.750 τόνους, από περίπου 15.700 τόνους το 1990. Η προσφορά έφτασε στο μέγιστο το 2002 (25.758 τόνοι), με τις αλιεμένες ποσότητες λαβρακίου να υπερτερούν της τσιπούρας (η αναλογία το 2009 ήταν 68% λαβράκι και 32% τσιπούρα). Έκτοτε η παραγωγή διακυμαίνεται χωρίς σαφή τάση, ενώ αξίζει να επισημανθεί ότι οι διακυμάνσεις της παραγωγής μπορεί εν μέρει να οφείλονται στην καταμέτρηση κάποιας ποσότητας ψαριών ιχθυοκαλλιέργειας ως ελεύθερης αλιείας (Διάγραμμα 2.8). Με την ανάπτυξη της ιχθυοκαλλιέργειας, το μερίδιο τσιπούρας και λαβρακίου ελεύθερης αλιείας στη συνολική προσφορά υποχώρησε από 64,3% το 1990 σε 10,6% το 2000 και ακόμα περισσότερο στο 9% το 2009 (Διάγραμμα 2.9 και Διάγραμμα 2.10).

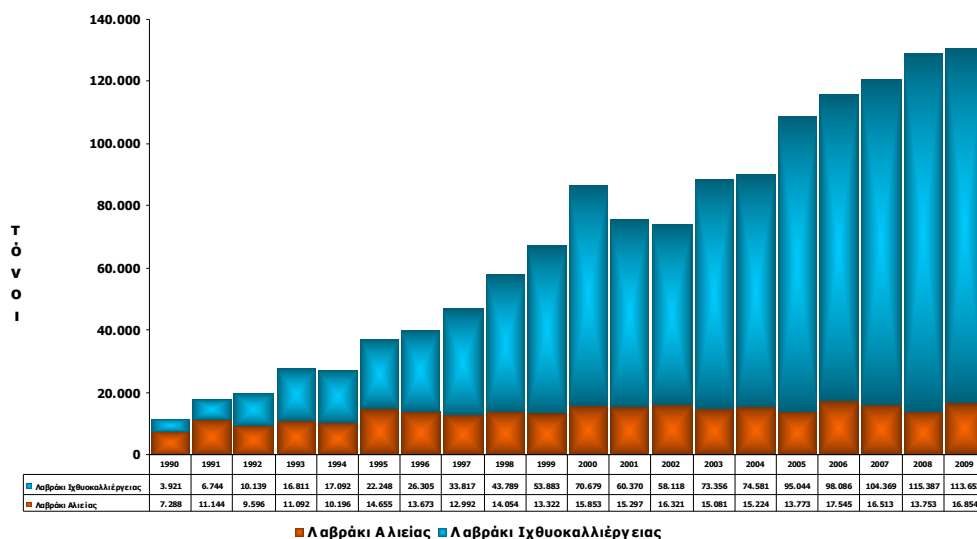
Με σημαντική αύξηση στην παραγωγή της, η Γαλλία επανήλθε το 2009 στην πρώτη θέση ως η σημαντικότερη χώρα προέλευσης λαβρακίου ελεύθερης αλιείας, με παραγωγή 6.847 τόνους και μερίδιο 41% επί της συνολικής παραγωγής. Ακολουθεί η Αίγυπτος με 5.830 τόνους (35% της συνολικής παραγωγής), το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ισπανία, η Τουρκία και η Πορτογαλία με μικρότερα μερίδια. Αξιοσημείωτη είναι η πτώση που παρουσιάζεται στην Ιταλία, η οποία μέχρι και το 2004 συμπεριλαμβανόταν στους κυριότερους παραγωγούς (Πίνακας 2.1).

Διάγραμμα 2.8: Εξέλιξη παγκόσμιας παραγωγής τσιπούρας και λαβρακίου από την ελεύθερη αλιεία (1990-2009)

Πηγή: FAO

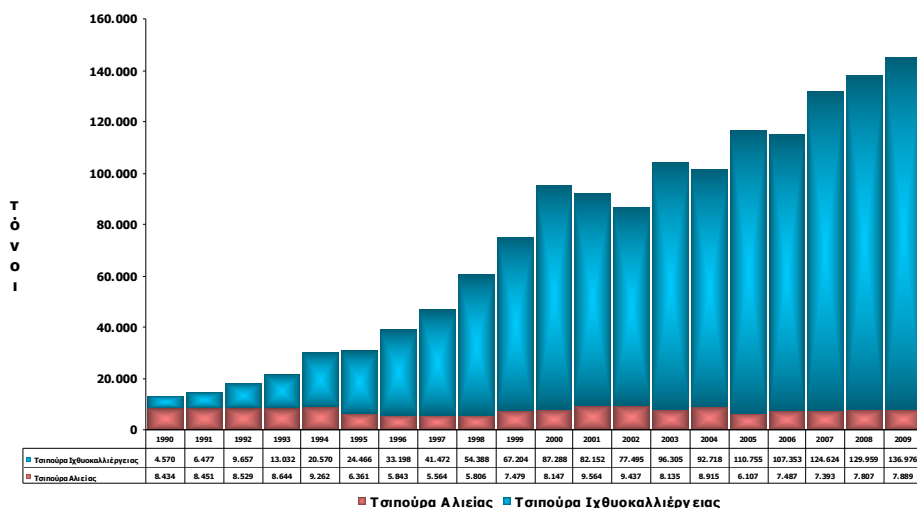
Διάγραμμα 2.9: Εξέλιξη παγκόσμιας παραγωγής λαβρακίου από την ελεύθερη αλιεία και την ιχθυοκαλλιέργεια (1990-2009)

Πηγή: FAO

Ο σημαντικότερος παραγωγός τσιπούρας ελεύθερης αλιείας είναι η Αίγυπτος, με παραγωγή 2.705 τόνους το 2008 και μερίδιο 34% επί της συνολικής παραγωγής (Πίνακας 2.2). Στη δεύτερη θέση, πάνω από την Ισπανία, βρίσκεται το 2009 η Τουρκία με παραγωγή 1.186 τόνους και μερίδιο 15%. Η Ιταλία μέχρι και το 2004 αποτελούσε το μεγαλύτερο παραγωγό, αλλά στη συνέχεια η παραγωγή της υποχώρησε κατακόρυφα κοντά στους 300 τόνους.

Διάγραμμα 2.10: Εξέλιξη παγκόσμιας παραγωγής τσιπούρας από την ελεύθερη αλιεία και την ιχθυοκαλλιέργεια (1990-2009)

Πηγή: FAO

Πίνακας 2.1: Κύριες χώρες παραγωγής λαβρακιού από την ελεύθερη αλιεία (ποσότητες σε τόνους)

	1990	2000	2005	2006	2007	2008	2009	Μεταβολή 2000/2009
Γαλλία	2.988	4.152	5.450	5.724	5.346	3.247	6.847	129%
Αίγυπτος		4.701	3.327	6.148	6.278	5.827	5.830	
Ηνωμένο Βασίλειο	191	406	516	576	715	790	698	265%
Ισπανία	541	670	483	598	633	564	639	18%
Τουρκία	1.144	1.900	581	490	421	751	615	-46%
Πορτογαλία	91	454	495	670	606	486	460	405%
Ολλανδία		60	327	308	376	380	395	
Ελλάδα	252	345	828	1.289	812	482	314	25%
Τυνησία	442	573	940	854	387	322	214	-52%
Αλβανία		50	43	135	200	258	208	
Βέλγιο			207	211	179	187	174	
Ιταλία	1.540	2.195	156	138	205	186	163	-89%
Λοιποί	99	347	420	404	355	273	297	200%
Σύνολο	7.288	15.853	13.773	17.545	16.513	13.753	16.854	131%

Πηγή: FAO

Πίνακας 2.2: Κύριες χώρες παραγωγής τσιπούρας από την ελεύθερη αλιεία (ποσότητες σε τόνους)

	1990	2000	2005	2006	2007	2008	2009	Μεταβολή 2000/2009
Αίγυπτος	3.688	2.478	1.334	2.569	2.884	2.705	2.710	9,4%
Τουρκία	1.023	830	1.215	867	759	1.526	1.186	42,9%
Ισπανία	611	1.229	744	1.054	1.126	1.189	1.151	-6,3%
Γαλλία	620	376	567	675	549	496	904	140,4%
Τυνησία	319	757	1.121	1.228	695	699	538	-28,9%
Μαρόκο	<0.5	6	248	320	389	275	340	5566,7%
Ιταλία	1.925	1.939	265	303	424	339	293	-84,9%
Λιβύη	.	.	.	.	.	.	216	
Πορτογαλία	157	183	137	150	240	189	200	9,3%
Ελλάδα	72	248	357	138	166	208	194	-21,8%
Λοιποί	19	101	119	183	161	181	157	55,4%
Σύνολο	8.434	8.147	6.107	7.487	7.393	7.807	7.889	-3,2%

Πηγή: FAO

Οι τιμές τσιπούρας και λαβρακίου ελεύθερης αλιείας είναι αρκετά υψηλότερες σε σχέση με παρόμοιου μεγέθους ψάρια ιχθυοκαλλιέργειας, καθώς η ποιότητά τους θεωρείται από τους καταναλωτές καλύτερη. Ένας επιπλέον λόγος για τη διαφορά στις τιμές προέρχεται από τη σχετική έλλειψη μεγάλου μεγέθους τσιπούρας και λαβρακίου από την ελεύθερη αλιεία, γεγονός το οποίο δημιουργεί ισχυρό κίνητρο πώλησης μεγάλου μεγέθους ψαριών ιχθυοκαλλιέργειας ως παραγωγής από την ελεύθερη αλιεία (FAO, 2010b). Ωστόσο, οι τιμές τσιπούρας και λαβρακίου ελεύθερης αλιείας καταγράφουν υψηλότερη μεταβλητότητα συγκριτικά με τα αντίστοιχα είδη ιχθυοκαλλιέργειας τόσο από έτος σε έτος, όσο και εντός ενός έτους, όπου μπορεί να υποχωρήσουν χαμηλότερα ακόμα και από τα είδη ιχθυοκαλλιέργειας εφόσον η παραγωγή είναι υψηλή και πρέπει να διατεθεί άμεσα στην αγορά.

2.4 Διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της ιχθυοκαλλιέργειας στην Ελλάδα

2.4.1 Μονάδες παραγωγής και αριθμός εταιρειών

Τα υψηλά περιθώρια κέρδους στην παραγωγή και διάθεση τσιπούρας και λαβρακίου που σημειώθηκαν στα πρώτα στάδια ανάπτυξης του κλάδου στις αρχές της δεκαετίας του 1990, σε συνδυασμό με την ωρίμανση της τεχνολογίας, τα χαμηλά τεχνολογικά εμπόδια εισόδου, τις εθνικές και κοινοτικές ενισχύσεις και τους ευνοϊκούς όρους δανεισμού από τις τράπεζες, προσέλκυσαν το επενδυτικό ενδιαφέρον για τη δραστηριοποίηση στις θαλάσσιες ιχθυοκαλλιέργειες στην Ελλάδα, οδηγώντας σε σημαντική αύξηση του αριθμού των μονάδων ιχθυοκαλλιέργειας. Οι ευνοϊκές συνθήκες του εγχώριου φυσικού και θαλάσσιου περιβάλλοντος (ιδανικές θερμοκρασίες ανάπτυξης, πολυάριθμοι απάνεμοι κολπίσκοι κατά μήκος της ελληνικής ακτογραμμής), αποτέλεσαν και συνεχίζουν να αποτελούν το κρίσιμο συγκριτικό πλεονέκτημα της εγχώριας παραγωγής. Ταυτόχρονα, η αυξανόμενη εγχώρια και διεθνής ζήτηση, απόρροια της αύξησης των εισοδημάτων, της στροφής σε υγιεινότερα πρότυπα διατροφής και της χαμηλότερης τιμής διάθεσης της τσιπούρας και λαβρακίου ιχθυοκαλλιέργειας σε σύγκριση με τα αντίστοιχα είδη ελεύθερης αλιείας, καθώς και η εγγύτητα σε σημαντικές ευρωπαϊκές αγορές, επέτρεψαν την επέκταση της παραγωγής και την καλύτερη οργάνωση μεγάλων καθετοποιημένων επιχειρηματικών σχημάτων. Έτσι, οι εν λειτουργία άδειες για μονάδες θαλασσοκαλλιέργειας στην Ελλάδα, αυξήθηκαν από 220 το 1995, σε 318 το 2008, ενώ το 2010 εκτιμάται ότι λειτούργησαν 330 μονάδες (Διάγραμμα 2.11).

Ωστόσο, ο ρυθμός δημιουργίας νέων μονάδων έχει μειωθεί από τις αρχές της δεκαετίας του 2000, καθώς οι εθνικές και κοινοτικές επιδοτήσεις δίνονταν υπό τις προϋποθέσεις α) μη επέκτασης της παραγωγικής δυναμικότητας των υφιστάμενων καλλιεργούμενων ψαριών και β) στροφής της παραγωγής σε νέα είδη ψαριών. Αυτό συνέβη όταν έγιναν αντιληπτές οι αποσταθεροποιητικές συνέπειες στη λειτουργία της αγοράς από την υπέρβαση των ορίων παραγωγής από αρκετούς παραγωγούς, η οποία, όπως αναφέρθηκε, δεν αποτυπωνόταν στα επίσημα στατιστικά στοιχεία⁶. Περαιτέρω, ο έντονος ανταγωνισμός οδήγησε σε αύξηση της παραγωγής, πτώση των τιμών του τελικού προϊόντος και συρρίκνωση τα περιθώρια κέρδους των επιχειρήσεων του κλάδου καθιστώντας την είσοδο στον κλάδο λιγότερο ελκυστική.

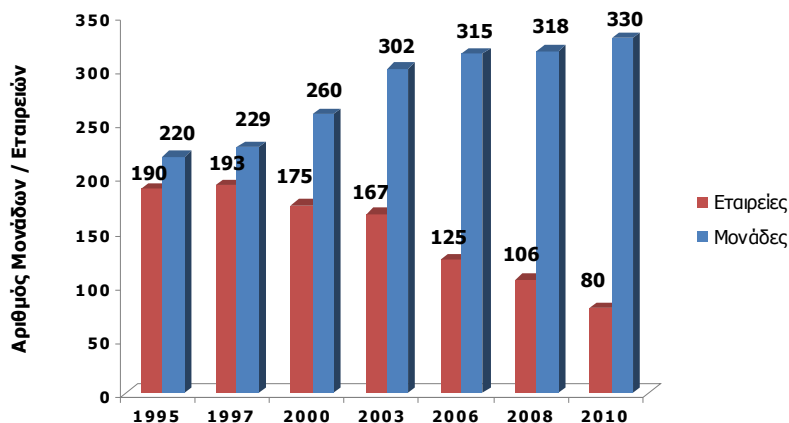
⁶ Προφανώς, σε αυτό συνέβαλε η ελλιπής παρακολούθηση της τήρησης των όρων των αδειών ως προς τα καλλιεργούμενα είδη και την παραγωγική δυναμικότητα από τις αρμόδιες αρχές.

Σημαντική παράμετρο στην επιβράδυνση του ρυθμού αύξησης των μονάδων αποτελεί και η έλλειψη χωροταξικού σχεδιασμού για την ιχθυοκαλλιέργεια στη χώρα μας. Η σύγκρουση συμφερόντων με άλλες δραστηριότητες, (π.χ. τουρισμός), αλλά και ο αντιλαμβανόμενος από τις τοπικές κοινωνίες περιβαλλοντικός κίνδυνος, έχει οδηγήσει σε περιορισμό των νέων αδειοδοτήσεων και σε αδυναμία αύξησης της παραγωγικής δυναμικότητας ή/και συγκέντρωσης μονάδων σε καλύτερες θέσεις, προκειμένου να αποκτηθούν κοστολογικά πλεονεκτήματα στην παραγωγή και διανομή του τελικού προϊόντος και των ενδιάμεσων εισροών. Το πρόβλημα αυτό, το οποίο παρατηρείται και σε άλλες χώρες παραγωγής, είναι μείζον, καθώς σύμφωνα με εκπροσώπους του κλάδου η μη διευθέτησή του υποσκάπτει τη μακροχρόνια ανταγωνιστικότητα της ελληνικής ιχθυοκαλλιέργειας.

Η πορεία προς την ωρίμανση συνοδεύεται από μια τάση ενοποίησης του κλάδου σε μεγαλύτερα επιχειρηματικά σχήματα, η οποία δεν είναι ανεξάρτητη από τις εξελίξεις στις σχετικές αγορές προϊόντος. Είναι ενδεικτικό ότι από το 1997 και μετά καταγράφεται μείωση του αριθμού των εταιρειών που δραστηριοποιούνται στον κλάδο. Ο Σύνδεσμος Ελληνικών Θαλασσοκαλλιεργειών εκτιμά ότι οι εξαγορές και συγχωνεύσεις, αλλά και η έξοδος επιχειρήσεων από τον κλάδο μείωσαν τον αριθμό τους σε 80 το 2010, όταν το 1997 δραστηριοποιούνταν στον κλάδο 193 επιχειρήσεις με αρκετά μικρότερο αριθμό αδειών/μονάδων. Ας σημειωθεί ότι, σε διεθνές επίπεδο, παρόμοια τάση έχει καταγραφεί και στην καλλιέργεια σολομού, όπου κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας ο αριθμός των επιχειρήσεων που συγκεντρώνει το 80% της παραγωγής, μειώθηκε κατά 44% (Salmon Farming Industry Handbook, 2010).

Σε πολλές περιπτώσεις, η ενοποίηση δεν αποτελεί ξεκάθαρη εταιρική στρατηγική αλλά επιβάλλεται από τις συνθήκες που επικρατούν στην αγορά. Έτσι, τόσο την περίοδο 2000/2002, όσο και την περίοδο 2007/2008, όταν και καταγράφηκαν στις αγορές χονδρικής έντονες πτωτικές τάσεις των τιμών, η εξαγορά μικρότερων μονάδων από τους μεγάλους καθετοποιημένους ομίλους ήταν αναπόφευκτη προκειμένου να καλυφθεί μέρος των ανεξόφλητων υποχρεώσεων των μικρών επιχειρήσεων προς τις καθετοποιημένες επιχειρήσεις, οι οποίες αποτελούν και τους σημαντικότερους προμηθευτές τους.

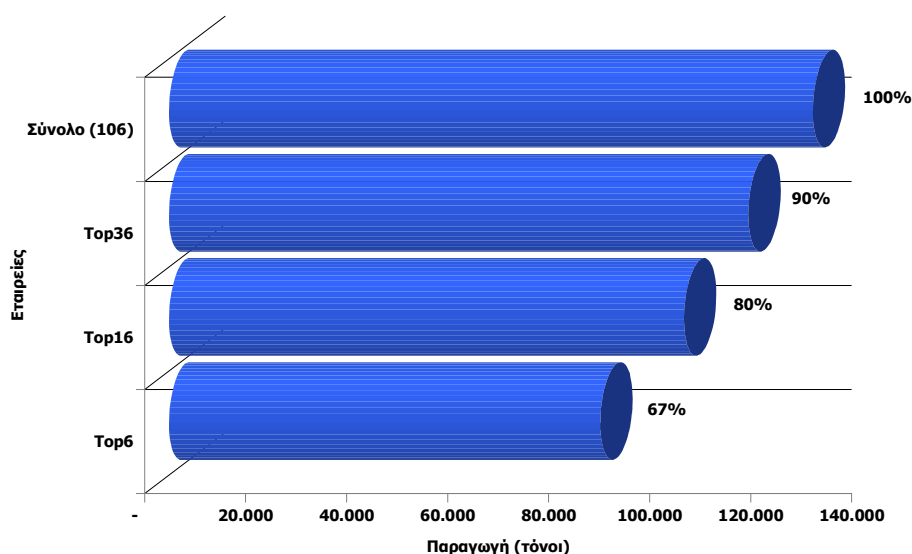
Διάγραμμα 2.11: Αριθμός εταιρειών και μονάδων ιχθυοκαλλιέργειας τσιπούρας και λαβρακίου

Πηγή: Σύνδεσμος Ελληνικών Θαλασσοκαλλιεργειών (από Barazi, 2010)

Σήμερα, ο τομέας της ιχθυοκαλλιέργειας τσιπούρας και λαβρακίου στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από ένα дуΐσμό. Από τη μία πλευρά δραστηριοποιούνται μεγάλοι καθετοποιημένοι όμιλοι επιχειρήσεων, οι περισσότεροι από τους οποίους είναι εισηγμένοι στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών (ΧΑΑ), με δραστηριότητες που καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος της αλυσίδας αξίας, από την παραγωγή ιχθυοτροφών, την παραγωγή γόνου σε ιχθυογεννητικούς σταθμούς, την ανάπτυξη των ψαριών σε μονάδες εκτροφής, μέχρι τη συσκευασία, διανομή, εμπορία και μεταποίηση του προϊόντος (π.χ. φιλετοποίηση) και την έρευνα και ανάπτυξη για νέα είδη. Από την άλλη πλευρά, υπάρχει ένα πλήθος μικρότερων εταιρειών, οι οποίες επικεντρώνουν τη δραστηριότητά τους αποκλειστικά στην εκτροφή των συγκεκριμένων ειδών με κύριο προορισμό την εγχώρια αγορά. Μη έχοντας επαρκή πρόσβαση σε ξένες αγορές, συχνά χρησιμοποιούν τα δίκτυα διανομής των μεγαλύτερων επιχειρήσεων προκειμένου να διαθέσουν την παραγωγή τους στο εξωτερικό⁷. Οι 6 μεγαλύτεροι όμιλοι επιχειρήσεων ιχθυοκαλλιέργειας στην Ελλάδα συγκέντρωσαν το 2008 τα 2/3 περίπου της εγχώριας παραγωγής τσιπούρας και λαβρακίου, συμπεριλαμβανομένης της παραγωγής νέων ειδών που συμμετέχουν με μικρό ποσοστό στη συνολική παραγωγή⁸ (Διάγραμμα 2.12). Οι επόμενες 10 εταιρείες παράγουν ένα επιπρόσθετο 13% της συνολικής παραγωγής, ενώ το 90% της παραγωγής προέρχεται από 36 εταιρείες ή ομίλους εταιρειών. Οι υπόλοιπες 70 μικρότερες επιχειρήσεις μοιράζονται μόλις το 10% της συνολικής παραγωγής.

Διάγραμμα 2.12: Συγκέντρωση παραγωγής τσιπούρας και λαβρακίου, 2008

Πηγή: Σύνδεσμος Ελληνικών Θαλασσοκαλλιεργειών (από την παρουσίαση αποτελεσμάτων της ΝΗΡΕΑΣ, 9μηνιο 2010)

Η υψηλή συγκέντρωση δεν συνεπάγεται αυτομάτως δυνατότητα άσκησης δύναμης στην αγορά, δηλ. επίτευξης υψηλότερων -σε σχέση με το ανταγωνιστικό επίπεδο- τιμών από τις κυρίαρχες επιχειρήσεις, μπορεί όμως να επιτρέψει τον καλύτερο συντονισμό της παραγωγής, ώστε να αποφεύγονται τα φαινόμενα υπερβολικών διακυμάνσεων των τιμών, τα οποία κατά το παρελθόν δημιούργησαν σοβαρούς

⁷ Θα μπορούσαμε να προσθέσουμε και μια ενδιάμεση κατηγορία, αυτή των μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεων που είναι μερικώς καθετοποιημένες.

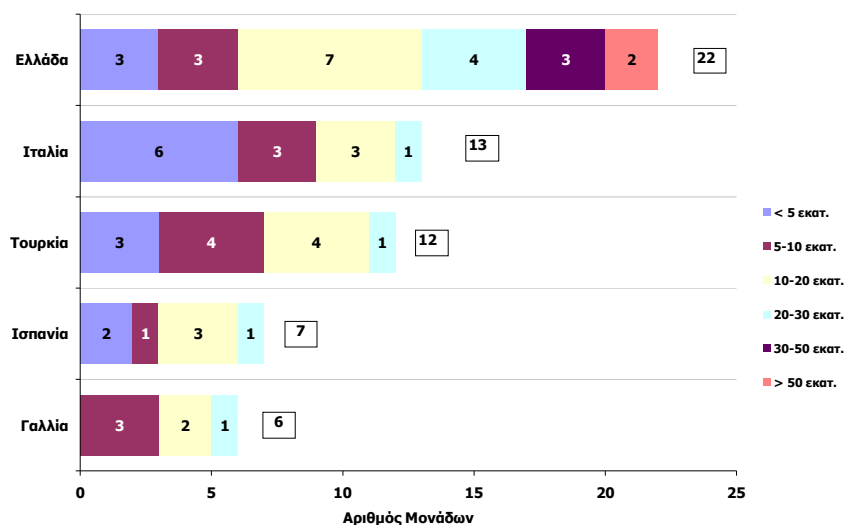
⁸ Πιο αναλυτικά στοιχεία για την εξέλιξη της συγκέντρωσης του κλάδου, με βάση τις πωλήσεις των επιχειρήσεων, παρουσιάζονται στο Κεφάλαιο 5 της παρούσας μελέτης.

κλυδωνισμούς στον κλάδο. Εφόσον επιλυθεί το χωροταξικό πρόβλημα, ώστε η είσοδος στον κλάδο να μη συναντά εμπόδια, κάθε προσπάθεια περιορισμού της προσφοράς από επιχειρήσεις που κατέχουν δύναμη στην αγορά μπορεί να είναι αποτελεσματική μόνο βραχυπρόθεσμα, ενώ σοβαρό είναι το ενδεχόμενο να μην έχει καμία αποτελεσματικότητα όταν η αύξηση των τιμών που προκύπτει από τον περιορισμό της παραγωγής οδηγεί σε υποκατάσταση με άλλα προϊόντα, ή / και αύξηση της παραγωγής σε ανταγωνίστριες χώρες. Στην παρούσα φάση, η συγκέντρωση του κλάδου με την εξαγορά μικρότερων επιχειρήσεων έχει νόημα εφόσον οδηγεί σε καλύτερο συντονισμό, επίτευξη οικονομιών κλίμακας και περιορισμό του μοναδιαίου κόστους παραγωγής, άρα και σε βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και αύξησης του πλεονάσματος παραγωγού που αποκομίζουν οι εγχώριες επιχειρήσεις στο άκρως ανταγωνιστικό περιβάλλον στο οποίο δραστηριοποιούνται. Επιπλέον όμως, με τον περιορισμό στην παροχή αδειών, οι εξαγορές λειτουργούν και ως μέσο αύξησης της δυναμικότητας παραγωγής των μεγαλύτερων επιχειρήσεων.

2.4.2 Ιχθυογεννητικοί σταθμοί

Ο γόνος αποτελεί κύρια εισροή για τον κλάδο και η παραγωγή του, εκτός από οικονομικό όφελος, δίνει τη δυνατότητα ελέγχου της ποιότητας και ανεξαρτησία στους καθετοποιημένους παραγωγούς. Η παραγωγή γόνου στους ιχθυογεννητικούς σταθμούς έχει αναδειχθεί σε έναν υψηλής τεχνολογίας και τεχνογνωσίας κλάδο, εντάσεως κεφαλαίου, αποτελώντας την αιχμή του κλάδου στις δραστηριότητες έρευνας και ανάπτυξης που επικεντρώνονται σε προγράμματα γενετικής επιλογής για την ταχύτερη ανάπτυξη και την αντοχή των ψαριών σε ασθένειες, στην ανάπτυξη νέων ειδών, στη βελτίωση των τροφών κ.ά. Με 22 ιχθυογεννητικούς σταθμούς σε λειτουργία το 2009, η Ελλάδα πρωτοπορεί και στην παραγωγή γόνου καταγράφοντας την υψηλότερη δυναμικότητα παραγωγής μεταξύ των σημαντικότερων παραγωγών διεθνώς (Διάγραμμα 2.13). Οι 4 μεγαλύτεροι εγχώριοι όμιλοι του κλάδου, συγκεντρώνουν το 90% της παραγωγής γόνου στην Ελλάδα, διαθέτοντας σύγχρονους ιχθυογεννητικούς σταθμούς υψηλής δυναμικότητας, γεγονός που τους επιτρέπει να επιτυγχάνουν σημαντικές οικονομίες κλίμακας, έλεγχο της ποιότητας, κοστολογικό πλεονέκτημα της τάξης των €0,30/κιλό τελικού προϊόντος και μικτά περιθώρια κέρδους μεταξύ 80-100% στις ποσότητες γόνου που πωλούν σε άλλες μονάδες εκτροφής (βλ. FAO, 2010b).

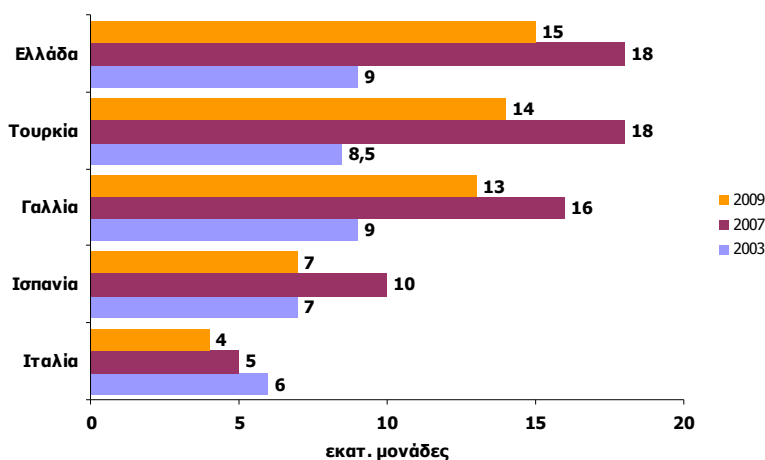
Διάγραμμα 2.13: Αριθμός και μέγεθος ιχθυογεννητικών σταθμών, 2009

Πηγή: FAO (2010b)

Η παραγωγή ανά ιχθυογεννητικό σταθμό αυξήθηκε σημαντικά μεταξύ των ετών 2003 και 2007 σε όλους τους σημαντικούς παραγωγούς, εκτός της Ιταλίας (Διάγραμμα 2.14). Ωστόσο, η αύξηση της παραγωγής δεν οδήγησε σε σημαντική μείωση των τιμών του γόνου, όπως είδαμε στο προηγούμενο τμήμα. Στην Ελλάδα συνοδεύτηκε από διεύρυνση της διάρκειας πίστωσης από τους παραγωγούς γόνου στις μικρότερες μονάδες εκτροφής, στους 12-18 μήνες, όταν σε Ισπανία, Ιταλία και Γαλλία η πίστωση είναι συνήθως 3 μήνες. Με τη μείωση των τιμών, λόγω της αυξημένης παραγωγής τελικού προϊόντος, οι μικρότεροι παραγωγοί που αύξησαν την παραγωγή τους βασιζόμενοι στις μεγάλης διάρκειας πιστώσεις, βρέθηκαν εκτεθειμένοι και σε αδυναμία να καλύψουν τις υποχρεώσεις τους. Το 2009, έγινε κατανοητή η αποσταθεροποιητική επίδραση της αύξησης της παραγωγής γόνου και με δεδομένες τις χαμηλότερες τιμές του τελικού προϊόντος στην αγορά, παρατηρήθηκε σε όλες τις χώρες μείωση της παραγωγής γόνου.

Διάγραμμα 2.14: Παραγωγή ανά ιχθυογεννητικό σταθμό (εκατ. μονάδες)

Πηγή: FAO (2010b)

2.4.3 Κύκλος παραγωγής

Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κλάδου αποτελούν: α) ο μεγάλος κύκλος παραγωγής, δηλ. ο χρόνος που μεσολαβεί από την παραγωγή και τοποθέτηση του γόνου σε κλωβούς στις μονάδες εκτροφής, μέχρι την ανάπτυξη του ψαριού σε εμπορεύσιμο μέγεθος, που ξεκινάει από τα 300 γραμμάρια και φθάνει στο 1 κιλό περίπου ολόκληρου ψαριού, και β) η μικρή διάρκεια ζωής του προϊόντος, το οποίο διατίθεται ως φρέσκο και πρέπει να καταναλωθεί σε διάστημα μερικών ημερών. Για την παραγωγή τσιπούρας και λαβρακίου, ο μέσος κύκλος παραγωγής στην Ελλάδα φτάνει τους 16-22 μήνες, ανάλογα με το επιδιωκόμενο μέγεθος του ψαριού, (το 85% της παραγωγής δεν ξεπερνά τα 600 γραμμάρια, με τυπικό μέγεθος τα 350-450 γραμμάρια). Λόγω του μεγάλου κύκλου παραγωγής η προσφορά είναι βραχυχρονίως ανελαστική και σε συνδυασμό με την εποχικότητα της ζήτησης, δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για έντονες διακυμάνσεις στις τιμές προκειμένου να διατεθεί άμεσα η παραγωγή στην αγορά. Πάντως, η διαθεσιμότητα της παραγωγής εντός μιας χρονικής περιόδου εξαρτάται και από τα βιολογικά χαρακτηριστικά των ειδών και τις συνθήκες περιβάλλοντος στις οποίες αναπτύσσονται. Ταυτόχρονα, ο μεγάλος κύκλος παραγωγής απαιτεί από τις επιχειρήσεις να χρηματοδοτήσουν με κεφάλαια κίνησης την παραγωγή τους μέχρι αυτή να φθάσει σε μέγεθος που μπορεί να διατεθεί στην αγορά. Οι ανάγκες σε κεφάλαια κίνησης αυξάνονται όταν πρέπει να χρηματοδοτηθούν αυξανόμενες ποσότητες παραγωγής, ή/και όταν η επιχείρηση σε περιόδους υποχώρησης των τιμών αποφασίσει να συντηρήσει το βιολογικό της απόθεμα προκειμένου να επιτύχει καλύτερες τιμές. Υπό την αδυναμία εξεύρεσης άλλων πόρων χρηματοδότησης, η πρόσβαση των επιχειρήσεων σε δανειακά κεφάλαια είναι αναγκαία. Σε κάθε περίπτωση, ο μεγάλος κύκλος της παραγωγικής διαδικασίας δημιουργεί κινδύνους, καθώς η απουσία προθεσμιακών αγορών ή μακροχρόνιων συμφωνιών και οργανωμένων υποδομών παρακολούθησης των εξελίξεων στην αγορά, καθιστά εξαιρετικά αδύναμα τα σήματα που δίνουν οι τιμές μετρητοίς στις αγορές χονδρικής την περίοδο προγραμματισμού της παραγωγής και περιορίζει τις ευκαιρίες αντιστάθμισης του κινδύνου των παραγωγών και των αγοραστών.

2.4.4 Κόστος παραγωγής και διάθεσης

Το μεγαλύτερο μέρος του κόστους παραγωγής τσιπούρας και λαβρακίου,⁹ περίπου το 90%, αποτελεί μεταβλητό κόστος, εξαρτάται δηλ. από το επίπεδο της παραγωγής (Πίνακας 2.3). Εκτιμάται ότι περίπου το 48% του κόστους παραγωγής ενός κιλού φρέσκου ολόκληρου ψαριού, αφορά στις δαπάνες για ιχθυοτροφές. Σημαντικό τμήμα του κόστους απορροφούν οι δαπάνες για την αγορά γόνου, καθώς και η δαπάνη μισθοδοσίας. Μικρότερο είναι το κόστος ενέργειας, συσκευασίας, φαρμάκων και βιταμινών. Το σταθερό κόστος, το οποίο περιλαμβάνει κυρίως τα διοικητικά έξοδα, τις αποσβέσεις και τις δαπάνες συντήρησης, καλύπτει το 8,9%-10,5% περίπου του συνολικού κόστους, ανάλογα με το μέγεθος της μονάδας παραγωγής. Συνολικά, εκτιμάται ότι το κόστος παραγωγής στις μικρότερες μονάδες είναι υψηλότερο συγκριτικά με τις μεγάλες μονάδες, οι οποίες, ανήκοντας σε καθετοποιημένους ομίλους, έχουν άμεση πρόσβαση σε ιχθυοτροφές και γόνο σε τιμές κόστους, κάτι που τους δίνει κοστολογικό πλεονέκτημα της τάξης των €0,65/κιλό.

⁹ Η τσιπούρα και το λαβράκι παράγονται συνήθως στον ίδιο θαλάσσιο χώρο και παρά το γεγονός ότι οι ρυθμοί ανάπτυξης, η αναλογία μετατροπής τροφής σε ζωική μάζα και η διαχείρισή τους διαφοροποιούνται, το κόστος παραγωγής υπολογίζεται συναθροιστικά σε επίπεδο μονάδας ή κλωβού.

Πίνακας 2.3: Ανάλυση κόστους παραγωγής τσιπούρας και λαβρακίου στην Ελλάδα (€/κιλό)

	Μικρές Μονάδες		Μεγάλες Μονάδες	
	%	€/κιλό	%	€/κιλό
Μεταβλητό Κόστος				
Ιχθυοτροφή	47,60%	1,90	47,90%	1,60
Γόνος	17,64%	0,70	10,54%	0,35
Εργασία	15,03%	0,60	17,96%	0,60
Ενέργεια	2,63%	0,10	3,14%	0,10
Συσκευασία & Προώθηση Προϊόντος	3,26%	0,13	3,89%	0,13
Φάρμακα, βιταμίνες	1,50%	0,06	1,80%	0,06
Άλλο	3,53%	0,14	4,22%	0,14
Σύνολο Μεταβλητού Κόστους	91,18%	3,64	89,46%	2,99
Πάγιο Κόστος				
Διοίκηση	1,50%	0,06	1,80%	0,06
Αποσβέσεις	4,68%	0,19	5,60%	0,19
Συντήρηση	2,51%	0,10	2,99%	0,10
Ενοίκια	0%	0,00	0%	0,00
Άλλο	0,13%	0,01	0,15%	0,01
Σύνολο Πάγιου Κόστους	8,82%	0,35	10,54%	0,35
Γενικό Σύνολο	100%	3,99	100%	3,34

Πηγή: FAO (2010b)

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι στα παραπάνω στοιχεία κόστους δεν έχουν περιληφθεί οι δαπάνες για την αποπληρωμή των χρεωστικών τόκων και συναφών εξόδων από τις δανειακές υποχρεώσεις των επιχειρήσεων του κλάδου, οι οποίες κατά μέσο όρο εκτιμώνται σε 0,27 €/κιλό το 2009, διαφοροποιούμενες ωστόσο ανάλογα με τις υποχρεώσεις κάθε επιχείρησης.

Οι πρώτες ύλες για την παραγωγή ιχθυοτροφών αποτελούν εμπορεύματα που η τιμή τους διαμορφώνεται βάσει των συνθηκών ζήτησης και προσφοράς σε διεθνές επίπεδο. Οι έντονες διακυμάνσεις στις τιμές των πρώτων υλών αποτελούν συχνό φαινόμενο. Από το 2007 και μετά η τάση των τιμών των ιχθυάλευρων, βασικής πρώτης ύλης στην παραγωγή ιχθυοτροφών, είναι έντονα ανοδική γεγονός που δημιουργεί μεγάλες πιέσεις στο κόστος παραγωγής του τελικού προϊόντος, επηρεάζοντας το σύνολο του κλάδου και ιδιαίτερα τις επιχειρήσεις που δεν παράγουν ιχθυοτροφές (Διάγραμμα 2.15). Επιπλέον, καθώς οι πρώτες ύλες αποτιμώνται σε όρους δολαρίου, ενώ το τελικό προϊόν κατευθύνεται κυρίως σε χώρες της ευρωζώνης, οι διακυμάνσεις στην ισοτιμία ευρώ / δολαρίου επηρεάζουν τόσο το κόστος παραγωγής όσο και τα περιθώρια των επιχειρήσεων του κλάδου, αποτελώντας ένα σημαντικό επιπρόσθετο παράγοντα κινδύνου.

Διάγραμμα 2.15: Τιμή ιχθυάλευρων σε €/τόνο (προέλευσης Περού)

Πηγή: Indexmundi

Με βάση το κόστος παραγωγής οι ελληνικές επιχειρήσεις έχουν πλεονέκτημα έναντι των Ισπανών και Ιταλών παραγωγών, ενώ υστερούν σε σχέση με το κόστος των παραγωγών στην Τουρκία κυρίως λόγω του υψηλότερου κόστους εργασίας (Πίνακας 2.4). Ωστόσο, με το συνυπολογισμό του κόστους και του χρόνου που απαιτεί η μεταφορά του προϊόντος στις κυριότερες αγορές, το πλεονέκτημα που δίνει η διαφοροποίηση στο κόστος παραγωγής εξασθενεί.

Πίνακας 2.4: Κόστος παραγωγής τσιπούρας και λαβρακίου σε διάφορες χώρες (€/κιλό)

	Μικρές Μονάδες	Μεσαίες Μονάδες	Μεγάλες Μονάδες
Ελλάδα	3,99		3,34
Τουρκία	3,80		3,30
Ισπανία	4,20	3,96	3,71
Ιταλία	4,15	3,90	3,65
Κροατία	4,70	3,40	3,10
Μάλτα		4,04	
Μαρόκο	3,57		
Τυνησία	3,05		
Μέσος Όρος	3,92	3,80	3,36

Πηγή: FAO (2010b)

Εξαιρώντας τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας που μπορεί να προκύψει από τη δημιουργία μεγαλύτερων επιχειρηματικών σχημάτων, οι δυνατότητες για περαιτέρω μείωση του κόστους παραγωγής συνδέονται με την αύξηση της έντασης, της αποδοτικότητας και του ελέγχου της παραγωγής μέσω επενδύσεων σε πληροφοριακά συστήματα, εξειδικευμένο προσωπικό και σύγχρονες διοικητικές διαδικασίες. Με δεδομένο ότι το μεγαλύτερο μέρος του κόστους αποτελείται από τις ιχθυοτροφές και το γόνο και ανάλογα με τα τμήματα της αγοράς στα οποία στοχεύει κάθε επιχείρηση, ευεργετικά στον περιορισμό του κόστους δρουν η αύξηση της ταχύτητας ανάπτυξης των ψαριών (μείωση του χρόνου που λαμβάνει χώρα ο κύκλος παραγωγής), η βελτίωση της ποιότητας του γόνου, η μείωση της θνησιμότητας και η βελτίωση της αναλογίας μετατροπής, παράγοντες που όμως απαιτούν εντατικές προσπάθειες έρευνας και ανάπτυξης.

Στα στοιχεία κόστους που αναφέρθηκαν δεν περιλαμβάνεται το κόστος μεταφοράς των τελικών προϊόντων στις αγορές διάθεσης. Η απόσταση, το μέσο μεταφοράς και ο χρόνος που απαιτείται για τη μεταφορά επηρεάζουν τόσο το μεταφορικό κόστος, όσο και την τιμή πώλησης του προϊόντος, καθώς η τιμή είναι συνάρτηση και της φρεσκότητας του προϊόντος. Έτσι, η τιμή του προϊόντος που παραδίδεται εντός 24 ωρών είναι υψηλότερη από τα προϊόντα με μεγαλύτερο χρόνο παράδοσης, χωρίς να υπολογίζουμε το κόστος μεταφοράς. Με δεδομένη τη φύση του προϊόντος, η οργάνωση του δικτύου διανομής και η ταχεία και ασφαλής μεταφορά των προϊόντων αποτελούν κρίσιμες παραμέτρους στην αλυσίδα εφοδιασμού. Η διακίνηση των προϊόντων της ελληνικής ιχθυοκαλλιέργειας, τόσο στην εσωτερική όσο και στην ευρωπαϊκή αγορά ξεκινά από κεντρικά σημεία αποθήκευσης και γίνεται κυρίως οδικώς, ενώ σε πιο απομακρυσμένες αγορές η μεταφορά γίνεται αεροπορικώς με αρκετά υψηλότερο κόστος. Οι μεγάλες εταιρείες μπορεί να διαθέτουν ιδιόκτητο στόλο για τη διανομή στην εγχώρια αγορά. Τη διακίνηση στο εξωτερικό αναλαμβάνουν εξειδικευμένες μεταφορικές εταιρείες.

2.4.5 Θεσμικοί περιορισμοί

Η εγκατάσταση των μονάδων ιχθυοκαλλιέργειας απαιτεί την παραχώρηση θαλάσσιων περιοχών. Συνεπώς απαιτείται αδειοδότηση, δηλ. σαφής καθορισμός του χώρου εγκατάστασης, και εποπτεία της λειτουργίας των μονάδων προκειμένου να τηρούνται οι όροι της άδειας και να ελέγχονται οι επιπτώσεις στο περιβάλλον. Η αδειοδότηση περιλαμβάνει επίσης όρους και περιορισμούς σχετικά με το είδος των ψαριών που καλλιεργούνται και το μέγεθος της δυναμικότητας παραγωγής, οι οποίοι απορρέουν από το ευρύτερο πλαίσιο της κοινοτικής πολιτικής στις ιχθυοκαλλιέργειες και αποσκοπούν στη δημιουργία κινήτρων για την ανάπτυξη νέων ειδών, στον έλεγχο των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και στην αποφυγή καταστάσεων υπερπροσφοράς που έχουν αποσταθεροποιητικές επιδράσεις στη λειτουργία της αγοράς.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο δημιουργούνται σημαντικά προβλήματα με κυριότερο την έλλειψη εθνικού χωροταξικού σχεδίου για την εγκατάσταση των μονάδων ιχθυοκαλλιέργειας. Η έλλειψη αυτή δημιουργεί ανασφάλεια και αβεβαιότητα στις επιχειρήσεις του κλάδου, οδηγεί σε συγκρούσεις με δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό, σε καταγγελίες των αδειών και εμποδίζει τον ορθολογικό σχεδιασμό των θέσεων εγκατάστασης των μονάδων (π.χ. συγκέντρωση μονάδων, εγκατάσταση μακριά από τις ακτές) προκειμένου να επιτυγχάνεται ελαχιστοποίηση του κόστους και βελτίωση της παραγωγικότητας των επιχειρήσεων. Από την άλλη πλευρά, οι όροι των αδειών σχετικά με τη δυναμικότητα της παραγωγής και τα είδη που καλλιεργούνται δεν ελέγχονται συστηματικά. Είναι γνωστό ότι η ετήσια παραγωγή τσιπούρας και λαβρακίου είναι μεγαλύτερη από την αδειοδοτημένη ετήσια δυναμικότητα, ακόμα και αν ληφθεί υπόψη η αδειοδοτημένη παραγωγική δυναμικότητα για νέα είδη. Αν ο στόχος των ρυθμιστικών κανόνων είναι η αποφυγή καταστάσεων υπερπροσφοράς και επιπρόσθετης ενδεχομένως επιβάρυνσης του περιβάλλοντος, τότε σίγουρα υπάρχει αποτυχία. Οι όροι αδειοδότησης θα πρέπει να επανεξεταστούν μέσα από μία συνολική αξιολόγηση της σημερινής κατάστασης του κλάδου.

Συνεπώς, η αναγκαιότητα ενός σύγχρονου χωροταξικού και γενικότερα κανονιστικού πλαισίου που θα διέπει την ελληνική ιχθυοκαλλιέργεια είναι μεγάλη. Ο επανακαθορισμός περιοχών Οργανωμένης Ανάπτυξης Υδατοκαλλιεργειών (ΠΟΑΥ) θα βελτιώσει την αποτελεσματικότητα της παραγωγής και θα διευκολύνει την αδειοδότηση και μετεγκατάσταση των μονάδων. Σε σχετική ανακοίνωση του ΥΠΕΚΑ

σημειώνεται, πάντως, ότι επίκειται αναθεώρηση των Περιφερειακών Πλαισίων και άλλες θεσμικές πρωτοβουλίες και επιχειρησιακές δράσεις που άπτονται του χωροταξικού σχεδιασμού.

Το θεσμικό πλαίσιο οφείλει να εκσυγχρονίζεται, να παρακολουθεί τις εξελίξεις στην αγορά και να διασφαλίζει ισότιμους όρους ανταγωνισμού και προστασία των συμφερόντων του κοινωνικού συνόλου. Ωστόσο, η εφαρμογή των ρυθμίσεων θα πρέπει να ελέγχεται συστηματικά αν θέλουμε να επιτευχθούν οι επιδιωκόμενοι στόχοι και να καταστεί βιώσιμη η περαιτέρω ανάπτυξη του κλάδου.

2.5 Εξαγωγικές επιδόσεις

Η Ελλάδα, αποτελεί μακράν το μεγαλύτερο εξαγωγέα τσιπούρας και λαβρακίου σε παγκόσμιο επίπεδο, με το σύνολο των εξαγωγών της να σημειώνει την περίοδο 2006-2009 μέσο ετήσιο ρυθμό μεγέθυνσης 11% και να φτάνει το 2009 τους 103.000 τόνους, από 75.600 τόνους το 2006 (Πίνακας 2.5 και Διάγραμμα 2.16). Η Τουρκία, με συνολικές εξαγωγές 21.000 τόνων το 2009, περίπου στο 1/5 των ελληνικών εξαγωγών, ακολουθεί στη δεύτερη θέση σε μεγάλη απόσταση από την Ελλάδα και επομένως με αρκετά μικρότερη δυνατότητα να επηρεάζει τις εξελίξεις στις αγορές. Οι εξαγωγές της Τουρκίας υποχώρησαν δραστικά το 2009, μετά από δύο έτη εξαιρετικά υψηλής ανάπτυξης. Οι υπόλοιποι παραγωγοί όπως η Ιταλία και η Γαλλία προσορίζουν την παραγωγή τους κυρίως για εσωτερική κατανάλωση και μόνο μικρό μέρος της παραγωγής τους εξάγεται. Και για τις δύο αυτές χώρες, η εξωστρέφεια επιδεικνύει έντονα πτωτικές τάσεις τα τελευταία χρόνια. Το ίδιο ισχύει και για τις εξαγωγές των υπολοίπων χωρών της Μεσογείου (Αίγυπτος, Μαρόκο, Τυνησία και Ισραήλ), ενώ, αντίθετα, πιο δυναμική εξωστρεφή ανάπτυξη σημειώνουν η Κροατία, η Κύπρος και η Μάλτα. Οι χώρες της Βόρειας Ευρώπης, αν και εμφανίζουν εξαγωγική δραστηριότητα, στην πραγματικότητα λειτουργούν είτε ως διαμετακομιστικό κέντρο της παραγωγής από τις μεσογειακές χώρες, είτε εξάγουν μέρος της παραγωγής τσιπούρας και λαβρακίου από την ελεύθερη αλιεία.

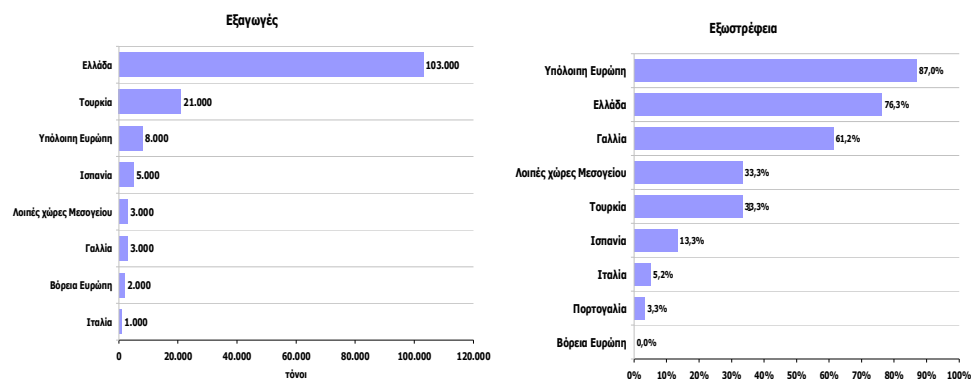
Πίνακας 2.5: Εξέλιξη εξαγωγών τσιπούρας και λαβρακίου ανά χώρα, 2006-2009

	2006	2007	2008	2009	MEPM
Ελλάδα	75.800	91.420	95.000	103.000	10,8%
Τουρκία	17.500	27.370	35.000	21.000	6,3%
Υπόλοιπη Ευρώπη	4.000	4.350	5.000	8.000	26,0%
Ισπανία	5.000	5.000	5.000	5.000	0,0%
Γαλλία	5.000	3.000	3.000	3.000	-15,7%
Λοιπές χώρες Μεσογείου	4.000	1.000	5.000	3.000	-9,1%
Βόρεια Ευρώπη	1.000	4.000	4.000	2.000	26,0%
Ιταλία	2.000	2.000	2.000	1.000	-20,6%
Πορτογαλία	0	0	0	100	-

Πηγή: APROMAR

Σημ.: Η Υπόλοιπη Ευρώπη περιλαμβάνει την Κροατία, την Κύπρο και τη Μάλτα και οι λοιπές χώρες Μεσογείου το Μαρόκο, την Τυνησία, το Ισραήλ και την Αίγυπτο.

Διάγραμμα 2.16: Εξαγωγές τσιπούρας και λαβρακιού και βαθμός εξωστρέφειας ανά χώρα, 2009

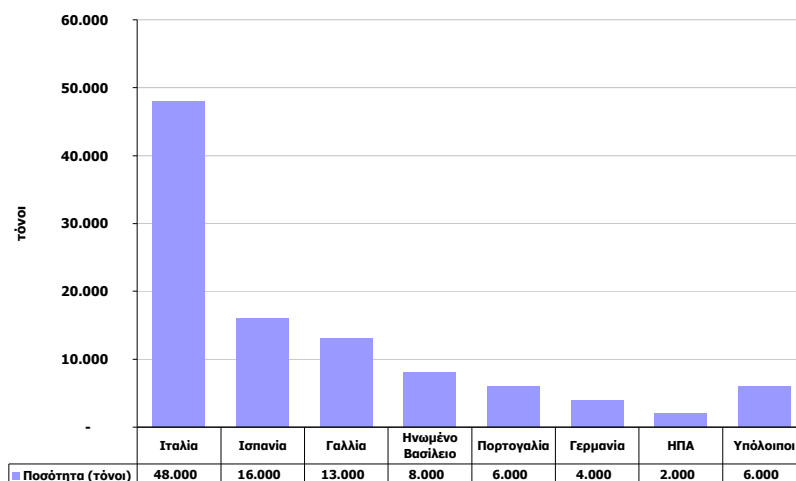

Πηγή: APROMAR

Σημ.: Η Υπόλοιπη Ευρώπη περιλαμβάνει την Κροατία, την Κύπρο και τη Μάλτα και οι λοιπές χώρες Μεσογείου το Μαρόκο, την Τυνησία, το Ισραήλ και την Αίγυπτο. Ο βαθμός εξωστρέφειας υπολογίζεται από την αναλογία των εξαγωγών προς τη συνολική παραγωγή.

Οι ελληνικές εξαγωγές τσιπούρας και λαβρακιού κατευθύνονται στην πλειονότητά τους στην ιταλική αγορά. Το 2009 οι εξαγωγές προς την Ιταλία έφθασαν τους 48.000 τόνους περίπου (μερίδιο 46% περίπου των εξαγωγών). Οι επόμενες σε σημαντικότητα αγορές για τις ελληνικές εξαγωγές είναι η ισπανική και η γαλλική, με 16.000 και 13.000 τόνους αντίστοιχα το 2009. Οι προσπάθειες διαφοροποίησης των εξαγωγικών προορισμών της ελληνικής παραγωγής είχαν επιτυχία κατά το παρελθόν, καθώς τα τελευταία χρόνια έχει κερδίσει έδαφος η αγορά του Ηνωμένου Βασιλείου, της Πορτογαλίας και της Γερμανίας. Λόγω απόστασης, οι εξαγωγές προς τις ΗΠΑ δεν έχουν αναπτυχθεί σημαντικά, αν και οι μόνιμοι κάτοικοι στις ΗΠΑ από την Ελλάδα και άλλες μεσογειακές χώρες, αποτελούν μια κρίσιμη μάζα που έχει προοπτικές καλύτερης προσέγγισης στο μέλλον. Πάντως, σταδιακά ο αριθμός των προορισμών της ελληνικής παραγωγής έχει αυξηθεί από 22 στα μέσα της δεκαετίας του 1990 σε 41 το 2009.

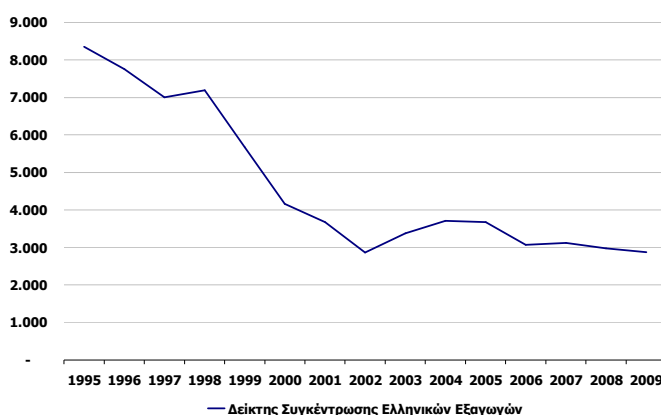
Διάγραμμα 2.17: Ελληνικές εξαγωγές τσιπούρας και λαβρακιού, 2009

Πηγή: Barazi (2010) και Εκτιμήσεις IOBE.

Αυτή η διεύρυνση του αριθμού των προορισμών αντανακλάται και στην υποχώρηση του βαθμού συγκέντρωσης των ελληνικών εξαγωγών τσιπούρας και λαβρακίου στους εξαγωγικούς προορισμούς¹⁰. Έτσι, ενώ το 1995 υπήρχε σχεδόν αποκλειστική εξάρτηση των εξαγωγών από την ιταλική αγορά, το 2009 η κατάσταση εμφανίζεται βελτιωμένη, με καλύτερη διαφοροποίηση και μείωση της συγκέντρωσης των ελληνικών εξαγωγών, άρα και της εξάρτησης του κλάδου από τις οικονομικές συνθήκες στις βασικές αγορές. Παρόλα αυτά, ο βαθμός συγκέντρωσης των εξαγωγών φαίνεται ότι έχει σταθεροποιηθεί από τις αρχές της δεκαετίας του 2000 και επομένως απαιτείται μεγαλύτερη προσπάθεια για τη διεύρυνση σε νέες αγορές και αύξησης των πωλήσεων σε αγορές στις οποίες η είσοδος είναι πιο πρόσφατη και συνεπώς υπάρχουν περιθώρια περαιτέρω ανάπτυξης.

Διάγραμμα 2.18: Δείκτης Συγκέντρωσης ελληνικών εξαγωγών τσιπούρας και λαβρακίου, 1995-2009

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

¹⁰ Ο βαθμός συγκέντρωσης υπολογίζεται ως το άθροισμα των τετραγώνων των μεριδίων αγοράς σε κάθε προορισμό (x 10.000). Παίρνει τιμές από το 0 (εξαιρετικά χαμηλή συγκέντρωση – υψηλός βαθμός διαφοροποίησης αγορών) έως το 10.000 (μονοπώλιο – εξαγωγές αποκλειστικά σε μία αγορά).

Πίνακας 2.6: Εκτιμήσεις παραγωγής τσιπούρας και λαβρακιού ανά χώρα (1998-2010)

Εκτιμώμενη ποσότητα παραγωγής λαβρακιού

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2009/2010	ΜΕΡΜ 00/09	Μερίδιο 2010
Ελλάδα	25.068	25.137	29.419	37.706	44.439	42.000	34.000	35.000	45.000	48.000	48.000	42.000	40.000	-4,8%	4,0%	40,4%
Τουρκία	8.680	12.000	17.877	15.546	14.339	20.982	26.297	37.290	38.408	41.900	35.000	32.000	30.000	-6,3%	6,7%	30,3%
Ισπανία	936	1.227	1.837	2.306	3.180	4.529	4.700	5.492	8.930	10.480	11.000	10.000	8.000	-20,0%	20,7%	8,1%
Ιταλία	5.850	7.200	8.100	9.500	9.600	9.600	9.700	9.100	9.300	9.900	9.000	9.000	8.000	-11,1%	1,2%	8,1%
Γαλλία	2.500	3.150	3.600	3.000	3.500	3.500	4.000	4.300	5.600	4.800	4.000	4.000	4.000	0,0%	1,2%	4,0%
Λοιποί	3.168	3.220	3.721	4.477	4.750	4.990	5.265	8.304	7.873	8.949	8.000	8.000	9.000	12,5%	8,9%	9,1%
Σύνολο	46.202	51.934	64.554	72.535	79.808	85.601	83.962	99.486	115.111	124.029	115.000	105.000	99.000	-5,7%	5,6%	100,0%

Εκτιμώμενη ποσότητα παραγωγής τσιπούρας

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2009/2010	ΜΕΡΜ 00/09	Μερίδιο 2010
Ελλάδα	33.230	33.321	38.997	49.982	58.907	55.000	48.000	50.000	66.000	79.000	90.000	88.000	83.000	-5,7%	9,5%	53,9%
Τουρκία	10.150	11.000	15.460	12.939	11.681	16.735	20.435	27.634	28.463	33.500	32.000	31.000	28.000	-9,7%	8,0%	18,2%
Ισπανία	4.933	6.117	8.242	9.833	10.960	12.442	13.034	15.577	20.220	22.320	25.000	25.000	21.000	-16,0%	13,1%	13,6%
Ιταλία	5.500	5.700	6.000	7.800	9.000	9.000	9.050	9.500	9.500	9.800	9.000	9.000	8.000	-11,1%	4,6%	5,2%
Γαλλία	1.250	1.000	1.400	1.700	1.500	1.100	1.600	1.900	2.200	1.400	2.000	2.000	2.000	0,0%	4,0%	1,3%
Λοιποί	7.619	8.364	10.191	9.586	9.550	8.937	9.613	12.076	12.191	11.557	12.000	12.000	12.000	0,0%	1,8%	7,8%
Σύνολο	62.682	65.502	80.290	91.840	101.598	103.214	101.732	116.687	138.574	157.577	170.000	167.000	154.000	-7,8%	8,5%	100,0%

Εκτιμώμενη ποσότητα παραγωγής τσιπούρας - λαβρακιού

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2009/2010	ΜΕΡΜ 00/09	Μερίδιο 2010
Ελλάδα	58.298	58.458	68.416	87.688	103.346	97.000	82.000	85.000	111.000	127.000	138.000	130.000	123.000	-5,4%	7,4%	48,6%
Τουρκία	18.830	23.000	33.337	28.485	26.020	37.717	46.732	64.924	66.871	75.400	67.000	63.000	58.000	-7,9%	7,3%	22,9%
Ισπανία	5.869	7.344	10.079	12.139	14.140	16.971	17.734	21.069	29.150	32.800	36.000	35.000	29.000	-17,1%	14,8%	11,5%
Ιταλία	11.350	12.900	14.100	17.300	18.600	18.600	18.750	18.600	18.800	19.700	18.000	18.000	16.000	-11,1%	2,8%	6,3%
Γαλλία	3.750	4.150	5.000	4.700	5.000	4.600	5.600	6.200	7.800	6.200	6.000	6.000	6.000	0,0%	2,0%	2,4%
Λοιποί	10.787	11.584	13.912	14.063	14.300	13.927	14.878	20.380	20.064	20.506	20.000	20.000	21.000	5,0%	4,1%	8,3%
Σύνολο	108.884	117.436	144.844	164.375	181.406	188.815	185.694	216.173	253.685	281.606	285.000	272.000	253.000	-7,0%	7,3%	100,0%

Μερίδια χωρών στην παραγωγή τσιπούρας - λαβρακιού

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2009/2010	ΜΕΡΜ 00/09
Ελλάδα	53,5%	49,8%	47,2%	53,3%	57,0%	51,4%	44,2%	39,3%	43,8%	45,1%	48,4%	47,8%	48,6%	1,7%	0,1%
Τουρκία	17,3%	19,6%	23,0%	17,3%	14,3%	20,0%	25,2%	30,0%	26,4%	26,8%	23,5%	23,2%	22,9%	-1,0%	0,1%
Ισπανία	5,4%	6,3%	7,0%	7,4%	7,8%	9,0%	9,6%	9,7%	11,5%	11,6%	12,6%	12,9%	11,5%	-10,9%	7,1%
Ιταλία	10,4%	11,0%	9,7%	10,5%	10,3%	9,9%	10,1%	8,6%	7,4%	7,0%	6,3%	6,6%	6,3%	-4,4%	-4,2%
Γαλλία	3,4%	3,5%	3,5%	2,9%	2,8%	2,4%	3,0%	2,9%	3,1%	2,2%	2,1%	2,2%	2,4%	7,5%	-4,9%
Λοιποί	9,9%	9,9%	9,6%	8,6%	7,9%	7,4%	8,0%	9,4%	7,9%	7,3%	7,0%	7,4%	8,3%	12,9%	-2,9%
Σύνολο	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	0,0%	0,0%

Πηγή: FAO (2010b), Stirling (2004) και Globefish (2010)

Πίνακας 2.7: Εκτιμήσεις παραγωγής γόνου τσιπούρας και λαβρακίου ανά χώρα (1998-2010)

Εκτιμώμενη ποσότητα παραγωγής γόνου τσιπούρας - λαβρακίου

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ελλάδα	170	195	250	300	300	300	325	350	427	456	436	367	396
Τουρκία	0	0	38	80	85	173	214	280	289	332	250	189	170
Ισπανία	43	38	48	61	61	78	68	79	81	97	N/A	N/A	N/A
Ιταλία	100	108	90	91	95	75	90	95	110	107	N/A	N/A	N/A
Γαλλία	28	39	42	46	43	49	52	67	69	61	N/A	N/A	N/A
Λοιποί	14	37	55	63	51	46	54	73	78	98	314	255	339
Σύνολο	355	418	522	640	634	721	802	944	1.054	1.151	1.000	811	905

Μερίδια χωρών στην παραγωγή γόνου τσιπούρας - λαβρακίου

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ελλάδα	47,9%	46,7%	47,9%	46,9%	47,3%	41,6%	40,5%	37,1%	40,5%	39,6%	43,6%	45,3%	43,8%
Τουρκία	0,0%	0,0%	7,2%	12,5%	13,3%	24,1%	26,7%	29,6%	27,5%	28,9%	25,0%	23,3%	18,8%
Ισπανία	12,2%	9,2%	9,1%	9,5%	9,6%	10,8%	8,4%	8,4%	7,7%	8,4%	N/A	N/A	N/A
Ιταλία	28,2%	25,9%	17,2%	14,2%	15,0%	10,4%	11,2%	10,1%	10,4%	9,3%	N/A	N/A	N/A
Γαλλία	7,9%	9,4%	7,9%	7,1%	6,8%	6,7%	6,5%	7,1%	6,5%	5,3%	N/A	N/A	N/A
Λοιποί	3,8%	8,9%	10,6%	9,8%	8,0%	6,4%	6,7%	7,7%	7,4%	8,5%	31,4%	31,4%	37,5%
Σύνολο	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Πηγή: FAO (2010b), Stirling (2004) και Barazi (2010)

N/A: Μη διαθέσιμα στοιχεία

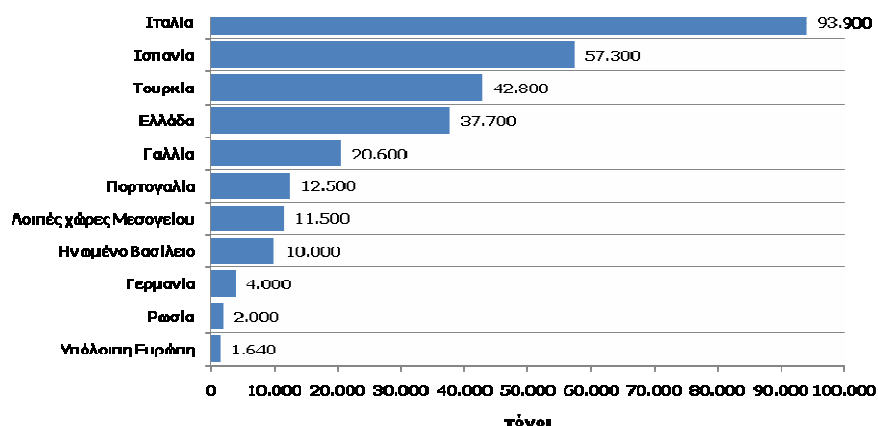
3. Ζήτηση

3.1 Κύριες αγορές κατανάλωσης τσιπούρας και λαβρακίου

Η τυπική μορφή με την οποία διατίθεται το προϊόν (ολόκληρο νωπό ψάρι) και οι περιορισμοί που αυτή θέτει στη μεταφορά του σε μακρινούς προορισμούς, σε συνδυασμό με την υψηλή προτίμηση για ολόκληρα φρέσκα ψάρια στην περιοχή της Μεσογείου, έχει ωθήσει την συγκέντρωση της κατανάλωσης και της παραγωγής τσιπούρας και λαβρακίου σε συγκεκριμένες χώρες της Μεσογείου. Τα τελευταία χρόνια, ωστόσο, έχει σημειωθεί κάποια πρόοδος σε σχέση με τη διείσδυση της τσιπούρας και του λαβρακίου σε νέες αγορές, σε Ευρώπη και Αμερική (Διάγραμμα 3.1 και Διάγραμμα 3.2).

Η ιταλική αγορά παραμένει διαχρονικά η σημαντικότερη μεταξύ των αγορών διάθεσης τσιπούρας και λαβρακίου, καθοδηγούμενη από την προτίμηση των καταναλωτών για τα συγκεκριμένα είδη φρέσκου ψαριού και την ευρεία διείσδυση σε όλα τα κανάλια διανομής, από τις μεγάλες αλυσίδες λιανεμπορίου μέχρι τον τομέα της εστίασης και των εστιατορίων. Η κατανάλωση τσιπούρας και λαβρακίου στην Ιταλία έφθασε το 2009 τους 93.900 τόνους, ποσότητα που αντιστοιχεί στο 31,9% της συνολικής κατανάλωσης σε διεθνές επίπεδο. Η ιταλική αγορά μπορεί να χαρακτηριστεί αρκετά ώριμη, σημειώνοντας τα τελευταία χρόνια ικανοποιητική ανάπτυξη, αλλά με συγκρατημένο ρυθμό σε σχέση με το παρελθόν ή / και με άλλες αγορές (ΜΕΡΜ 4,4% την περίοδο 2006-2009) (Διάγραμμα 3.3). Η εισαγωγική διείσδυση είναι ιδιαίτερα υψηλή, καθώς η τοπική παραγωγή δεν μπορεί να καλύψει την αυξανόμενη ζήτηση, ούτε να ανταγωνιστεί σε επίπεδο τιμής τις εισαγωγές από την Ελλάδα και την Τουρκία. Για το λόγο αυτό οι ιταλοί παραγωγοί έχουν διαφοροποιηθεί με επιτυχία στην παραγωγή μεγαλύτερων μεγεθών, σε καλύτερη συσκευασία, σήμανση και έμφαση στην προέλευση του προϊόντος, προκειμένου να διατηρήσουν ανταγωνιστική θέση στην αγορά και να αποκομίζουν μια προσαύξηση (premium) στις τιμές.

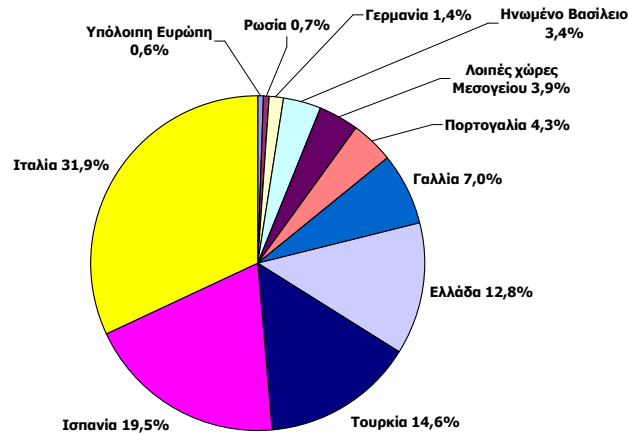
Διάγραμμα 3.1: Κύριες αγορές τσιπούρας και λαβρακίου, 2009

Πηγή: APROMAR

Σημ.: Η Υπόλοιπη Ευρώπη περιλαμβάνει την Κροατία, την Κύπρο και τη Μάλτα. Οι λοιπές χώρες Μεσογείου το Μαρόκο, την Τунησία, το Ισραήλ και την Αίγυπτο.

Διάγραμμα 3.2: Μεριδία αγορών τσιπούρας και λαβρακίου, 2009

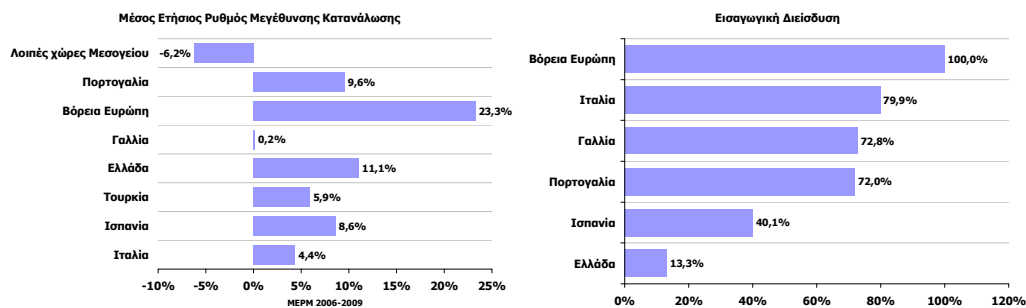

Πηγή: APROMAR

Σημ.: Η Υπόλοιπη Ευρώπη περιλαμβάνει την Κροατία, την Κύπρο και τη Μάλτα. Οι λοιπές χώρες Μεσογείου το Μarόκο, την Τυνησία, το Ισραήλ και την Αίγυπτο.

Στη δεύτερη σε μέγεθος αγορά, την ισπανική, η συνολική κατανάλωση ανήλθε σε 57.300 τόνους το 2009, ποσότητα που αντιστοιχεί στο 19,5% της συνολικής κατανάλωσης. Η κατανάλωση στην Ισπανία, ωθούμενη από την αύξηση της εγχώριας παραγωγής, σημείωσε ισχυρή ανάπτυξη – ιδιαίτερα στα τέλη της δεκαετίας 1990 / αρχές της δεκαετίας 2000 – που συνεχίστηκε τα επόμενα χρόνια αλλά με χαμηλότερους ρυθμούς. Ο προσανατολισμός της ισπανικής παραγωγής στην εσωτερική αγορά, σε συνδυασμό με την αυξημένη απόσταση, έχει καταστήσει την Ισπανία λιγότερο εξαρτημένη, σε σχέση με την Ιταλία, από τις εισαγωγές από την Ελλάδα. Τα τρέχοντα προβλήματα της ισπανικής οικονομίας έχουν επηρεάσει την κατανάλωση τσιπούρας και λαβρακίου και έχουν δημιουργήσει έντονες πιέσεις στην τοπική παραγωγή, η οποία ψάχνει διέξοδο στις εξαγωγές μεγαλύτερου μεγέθους ψαριών σε άλλες αγορές.

Διάγραμμα 3.3: Δυναμική κατανάλωσης (ΜΕΡΜ 2006-2009) και εισαγωγική διείσδυση τσιπούρας και λαβρακίου ανά χώρα, 2009

Πηγή: APROMAR, **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Σημ.: Η Υπόλοιπη Ευρώπη περιλαμβάνει την Κροατία, την Κύπρο και τη Μάλτα. Οι λοιπές χώρες Μεσογείου το Μarόκο, την Τυνησία, το Ισραήλ και την Αίγυπτο.

Η κατανάλωση στην Τουρκία, η οποία αποτελεί την τρίτη σε μέγεθος αγορά, ξεπέρασε το 2009 τους 42.000 τόνους, σημειώνοντας σταθερή ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια, τροφοδοτούμενη αποκλειστικά από την εγχώρια παραγωγή.

Η Ελλάδα, βασιζόμενη στην ηγετική θέση που κατέχει στην παραγωγή τσιπούρας και λαβρακίου, εμφανίζει – λαμβανομένων υπόψη των πληθυσμιακών δεδομένων – ιδιαίτερα ισχυρή εσωτερική αγορά, με την κατανάλωση να εκτιμάται στους 37.700 τόνους το 2009, σημειώνοντας υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης την περίοδο 2006-2009. Ωστόσο, η οικονομική κρίση που διέρχεται η χώρα, σε συνδυασμό με τη μείωση της παραγωγής και την αύξηση των τιμών, εκτιμάται ότι ανέτρεψαν το 2010 την ανοδική πορεία που κατέγραψε η κατανάλωση τα προηγούμενα έτη.

Η Γαλλία αποτελεί μια παραδοσιακή αγορά που δεν έχει επιδείξει αξιοσημείωτη ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια. Η κατανάλωση στη Γαλλία έφτασε το 2009 στους 20.600 τόνους, παραμένοντας ουσιαστικά στο ίδιο επίπεδο με το 2006. Ωστόσο, ένα μεγαλύτερο τμήμα της κατανάλωσης στη γαλλική αγορά καλύπτεται πλέον από εισαγωγές. Ουσιαστική αύξηση της κατανάλωσης σημειώθηκε την περίοδο 2006-2009 στις αγορές της Πορτογαλίας και της Βόρειας Ευρώπης (Ηνωμένο Βασίλειο και Γερμανία), λόγω της μεγάλης διείσδυσης κυρίως των ελληνικών εξαγωγών, ενώ σε αρχικό στάδιο βρίσκεται η διείσδυση στη ρωσική αγορά.

Πίνακας 3.1: Κατανάλωση θαλασσινών στις κυριότερες αγορές για την ελληνική ιχθυοκαλλιέργεια, 2007

Χώρα	Συνολική κατανάλωση (κιλά/άτομο)	Κατανάλωση Τσιπούρας και Λαβρακίου (κιλά / άτομο)	% Κατανάλωσης τσιπούρας και λαβρακίου
Πορτογαλία	57	1,32	2,3%
Ισπανία	42	1,00	2,4%
Γαλλία	35	0,35	1,0%
Ιταλία	25	1,57	6,3%
Ελλάδα	25	3,37	13,5%
Ηνωμένο Βασίλειο	20	0,16	0,8%
Γερμανία	14	0,06	0,4%
Μέσος Όρος	27	0,57	2,1%

Πηγή: Barazi (2010)

Οι κυριότεροι καταναλωτές τσιπούρας και λαβρακίου εμφανίζουν γενικότερα υψηλή κατά κεφαλή κατανάλωση ψαριών και θαλασσινών (Πίνακας 3.1). Επιπλέον, η ταχεία ανάπτυξη της παραγωγής έχει οδηγήσει σε αύξηση του μεριδίου που καταλαμβάνουν τα ψάρια μεσογειακής ιχθυοκαλλιέργειας στη συνολική κατανάλωση θαλασσινών. Παρόλα αυτά φαίνεται ότι υπάρχουν περιθώρια περαιτέρω αύξησης της κατανάλωσης στις αγορές αυτές, καθώς με την εξαίρεση της Ελλάδας, στην οποία οι τσιπούρες και τα λαβράκια καλύπτουν το 13,5% της συνολικής κατανάλωσης ψαριών και θαλασσινών και της Ιταλίας, όπου το αντίστοιχο ποσοστό εκτιμάται σε 6,3%, στις υπόλοιπες σημαντικές αγορές το μερίδιο τσιπούρας και λαβρακίου δεν ξεπερνά το 2,5%.

Σε όλες τις μεγάλες αγορές η ελληνική παραγωγή έχει διεισδύσει σημαντικά, καλύπτοντας μεγάλο τμήμα της κατανάλωσης (Πίνακας 3.2). Στην Ιταλία το μερίδιο της ελληνικής παραγωγής ξεπερνά το 50% και στη Γαλλία το 63%. Στις αγορές της Βόρειας Ευρώπης και των ΗΠΑ, οι οποίες βρίσκονται σε αρχικό στάδιο ανάπτυξης, η διείσδυση είναι ακόμα πιο σημαντική, καθώς η ελληνική παραγωγή καλύπτει περίπου το 80% της κατανάλωσης τσιπούρας και λαβρακίου. Χαμηλότερη, αλλά όχι αμελητέα, διείσδυση

καταγράφεται στην Πορτογαλία και στην Ισπανία με ποσοστά 48% και 28% επί της συνολικής κατανάλωσης, αντίστοιχα.

Πίνακας 3.2: Κατανάλωση τσιπούρας και λαβρακίου σε κύριες αγορές και ποσοστό κάλυψης από τις ελληνικές εξαγωγές

Χώρα	Συνολική Ετήσια Κατανάλωση (τόνοι)	Ελληνικές Εξαγωγές (τόνοι)	Μερίδιο Ελλάδας
Ιταλία	93.900	48.000	51,1%
Ισπανία	57.300	16.000	27,9%
Γαλλία	20.600	13.000	63,1%
Ηνωμένο Βασίλειο	10.000	8.000	80,0%
Πορτογαλία	12.500	6.000	48,0%
Γερμανία	5.000	4.000	80,0%
ΗΠΑ	2.500	2.000	80,0%
Σύνολο	200.800	97.000	48,3%

Πηγή: Barazi (2010) και εκτιμήσεις IOBE

3.2 Προσδιοριστικοί παράγοντες ζήτησης

Η ζήτηση τσιπούρας και λαβρακίου, δηλ. των κύριων ειδών μεσογειακής ιχθυοκαλλιέργειας, εξαρτάται βασικά από τους εξής παράγοντες: (α) την τιμή πώλησης, (β) το διαθέσιμο εισόδημα των καταναλωτών, (γ) τη διαθεσιμότητα και τις τιμές των υποκατάστατων προϊόντων, (γ) τα διατροφικά πρότυπα και τις προτιμήσεις των καταναλωτών και (ε) το μέγεθος του πληθυσμού.

3.2.1 Τιμή πώλησης και ρόλος των καναλιών διανομής

Η αύξηση της ζήτησης ψαριών μεσογειακής ιχθυοκαλλιέργειας οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στην υποχώρηση της τιμής πώλησης από τους παραγωγούς προς τα κανάλια διανομής (χονδρέμποροι, εισαγωγείς, λιανέμποροι) (βλ. Κεφάλαιο 4), η οποία μερικώς μετακυλήθηκε στις τελικές τιμές πώλησης προς τους καταναλωτές. Οι τιμές πώλησης στους τελικούς καταναλωτές προσδιορίζονται από το κόστος και τα περιθώρια κέρδους στην παραγωγή, διανομή και λιανική πώληση. Η κατανομή του συνολικού κέρδους και των περιθωρίων σε κάθε τμήμα της αλυσίδας αξίας εξαρτάται από το βαθμό καθετοποίησης και τη διαπραγματευτική δύναμη κάθε τμήματος της αλυσίδας αξίας. Κύριο ρόλο έχουν τα δίκτυα διανομής, η διαπραγματευτική δύναμη των οποίων έναντι των παραγωγών είναι εξαιρετικά υψηλή.

Οι οργανωμένες αλυσίδες λιανεμπορίου κυριαρχούν στη λιανική πώληση ψαριών μεσογειακής ιχθυοκαλλιέργειας στις κυριότερες αγορές – με εξαίρεση την Ελλάδα όπου παραδοσιακά υπερισχύουν σημεία πώλησης όπως οι ιχθυοαγορές, τα ιχθυοπωλεία και οι λαϊκές αγορές (Πίνακας 3.3) – κάτι που τους επιτρέπει να συμπιέζουν τις τιμές παραγωγού, διατηρώντας ωστόσο υψηλά τα δικά τους περιθώρια κέρδους ή αξιοποιώντας τις χαμηλές τιμές για την προσέλκυση πελατείας και ανάπτυξη των συνολικών τους πωλήσεων. Το αυξανόμενο μερίδιο των μεγάλων αλυσίδων λιανεμπορίου τροφίμων οφείλεται στις ανταγωνιστικές τιμές, την ευκολία – συγκέντρωση των αγορών και την εμπιστοσύνη των καταναλωτών σχετικά με τη διασφάλιση της ποιότητας του προϊόντος.

Πίνακας 3.3: Κανάλια διανομής τσιπούρας και λαβρακίου ιχθυοκαλλιέργειας σε διάφορες χώρες

Χώρα	Supermarkets και Αλυσίδες λιανεμπορίου	Παραδοσιακοί λιανέμποροι (ιχθυοπωλεία, λαϊκές αγορές κ.ά.)	Άλλο (Εστίαση, Εστιατόρια)
Ιταλία	80%	5%	15%
Ισπανία	62%	30%	8%
Ελλάδα	20%	80%	
Τουρκία	23%	45%	19%
Γαλλία	50%	20%	30%

Πηγή: FAO (2010b)

Για τους μεγάλους λιανέμπορους του εξωτερικού, σημαντικά στοιχεία αποτελούν η ποιότητα και η τιμή των ψαριών, η σταθερότητα του εφοδιασμού, η διασφάλιση της φρεσκότητας του προϊόντος, και, σε κάποιες περιπτώσεις, η περιβαλλοντική και κοινωνική εταιρική ευθύνη. Συνήθως προσφέρουν στους τελικούς καταναλωτές 2-3 κατηγορίες προϊόντος ανάλογα με την τιμή (χαμηλές, κανονικές και υψηλές τιμές). Η διαφοροποίηση των τιμών ανάμεσα στις τιμολογιακές κατηγορίες μπορεί να είναι μεγάλη χωρίς αναγκαστικά να οφείλεται σε ανάλογες ποιοτικές διαφορές.

Τα ψάρια ελληνικής και τουρκικής προέλευσης εντάσσονται στη φθηνή κατηγορία (και λόγω του μεγαλύτερου χρόνου που απαιτείται μέχρι να φθάσουν στα σημεία τελικής διάθεσης) με χαμηλά περιθώρια κέρδους καθώς είναι διαθέσιμα σε μεγάλες ποσότητες. Η συγκεκριμένη στρατηγική τιμολόγησης αποσκοπεί όπως αναφέρθηκε στην προσέλκυση πελατείας, αλλά πρέπει να σημειωθεί ότι έχει κάνει μεγάλη ζημιά στον κλάδο. Η εικόνα του προϊόντος έχει υποβαθμιστεί και στη συνείδηση των καταναλωτών τα ψάρια της ελληνικής ιχθυοκαλλιέργειας ανταγωνίζονται με άλλα προϊόντα σε χαμηλότερες τιμολογιακές κατηγορίες, που υπό κανονικές συνθήκες (π.χ. λόγω ποιότητας και διάρθρωσης κόστους παραγωγής) δεν θα ήταν ισχυρά υποκατάστατα.

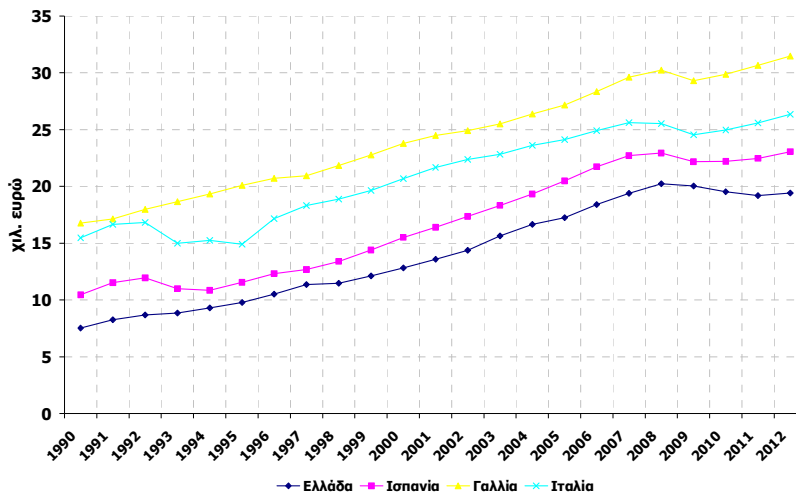
Στη δεύτερη τιμολογιακή κατηγορία εντάσσονται τα τοπικά προϊόντα τα οποία επωφελούνται μιας προσαύξησης (premium) στην τιμή, ενώ η κατηγορία των υψηλών τιμών περιλαμβάνει τα αντίστοιχα είδη ελεύθερη αλιείας ή / και είδη που προέρχονται από βιολογικές ιχθυοκαλλιέργειες. Για παράδειγμα, στις ιταλικές αλυσίδες λιανεμπορίου οι τιμές κυμαίνονται από 9-11 €/κιλό για εισαγόμενες τσιπούρες και λαβράκια ιχθυοκαλλιέργειας, μεγέθους από 300-450 γραμμάρια και μεταξύ 15-20 €/κιλό για τοπικά προϊόντα στην κατηγορία 600-800 γραμμαρίων. Τσιπούρες και λαβράκια ελεύθερης αλιείας, συνήθως μεγάλου μεγέθους, πωλούνται περίπου στα 30 €/κιλό.

3.2.2 Διαθέσιμο εισόδημα

Ευνοϊκό ρόλο στην αύξηση της ζήτησης ψαριών μεσογειακής ιχθυοκαλλιέργειας, εκτός από την τιμή, είχε και η αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος, η οποία επηρέασε άμεσα την καταναλωτική δαπάνη στις βασικές χώρες κατανάλωσης (Διάγραμμα 3.4). Από τη μακροχρόνια τάση αύξησης του διαθέσιμου εισοδήματος επωφελήθηκε ιδιαίτερα και η κατανάλωση ψαριών μεσογειακής ιχθυοκαλλιέργειας εκτός σπιτιού (εστιατόρια και άλλοι χώροι μαζικής εστίασης). Στην παρούσα δυσμενή οικονομική συγκυρία,

ωστόσο, το συγκεκριμένο κανάλι έχει και τις μεγαλύτερες απώλειες, καθώς οι μεταβολές του διαθέσιμου εισοδήματος επηρεάζουν περισσότερο αυτή την κατηγορία δαπάνης των καταναλωτών. Σε ένα περιβάλλον περιορισμού του διαθέσιμου εισοδήματος και υψηλότερης ανεργίας ευνοούνται τα τιμήματα της αγοράς ψαριού με χαμηλές τιμές, γεγονός που δημιουργεί αρκετές επιπλέον πιέσεις στην ελληνική ιχθυοκαλλιέργεια.

Διάγραμμα 3.4: Διαθέσιμο εισόδημα ανά κάτοικο στις κύριες αγορές τσιπούρας και λαβρακιού, 1990-2012 (χιλ. ευρώ σε τρέχουσες τιμές)

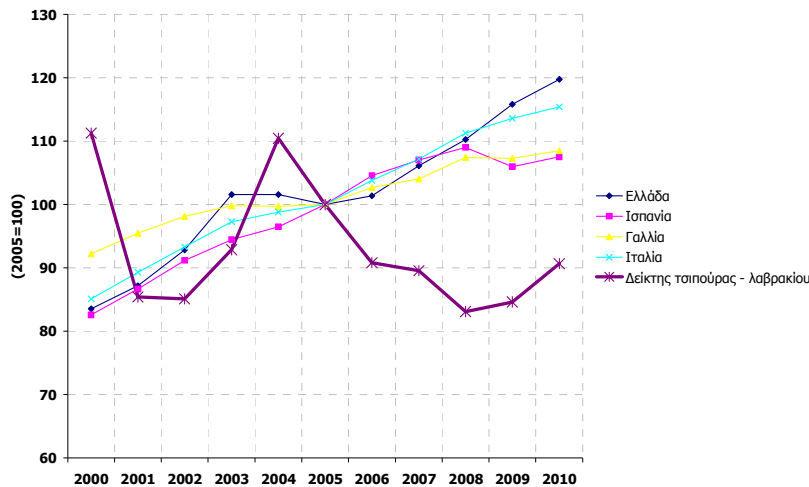
Πηγή: AMECO

3.2.3 Διαθεσιμότητα και τιμές υποκατάστατων

Τα προϊόντα της μεσογειακής ιχθυοκαλλιέργειας εντάσσονται στην ευρύτερη αγορά φρέσκων και επεξεργασμένων ψαριών. Σε κάθε καλώς ορισμένη γεωγραφική αγορά, ανταγωνίζονται άμεσα με τα αντίστοιχα είδη της ελεύθερης αλιείας και ευρύτερα με τις υπόλοιπες πηγές πρωτεϊνών από θαλασσινές τροφές σε νωπή ή σε άλλη μορφή που έχει υποστεί περαιτέρω επεξεργασία. Η σχετική αγορά προϊόντος μπορεί να διευρυνθεί ακόμα περισσότερο αν συνυπολογίσουμε τις ανταγωνιστικές πιέσεις που δέχονται τα προϊόντα ιχθυοκαλλιέργειας από άλλες πηγές πρωτεϊνών, όπως το κρέας, ή από άλλες ομάδες τροφίμων.

Οι πιέσεις από τα υποκατάστατα προϊόντα είναι συνολικά ισχυρές, καθώς οι πελάτες του κλάδου (χονδρέμποροι, λιανέμποροι, μαζική εστίαση) δίνουν μεγάλη προσοχή στην τιμή. Αλλά και για τους τελικούς καταναλωτές, η στροφή σε άλλα προϊόντα με καλύτερη τιμολόγηση δεν παρεμποδίζεται από ιδιαίτερα υψηλό κόστος αλλαγής (switching cost). Συνεπώς, η ελαστικότητα της ζήτησης ως προς την τιμή είναι υψηλή λόγω της πληθώρας υποκατάστατων προϊόντων. Πάντως, μέχρι σήμερα η πορεία των σχετικών τιμών των ψαριών μεσογειακής ιχθυοκαλλιέργειας έναντι των υποκατάστατων προϊόντων ήταν μάλλον ευνοϊκή για την ιχθυοκαλλιέργεια (Διάγραμμα 3.5), γεγονός που λειτούργησε ενισχυτικά στη ζήτηση.

Διάγραμμα 3.5: Δείκτες τιμών καταναλωτή θαλασσινών σε διάφορες χώρες, (2005=100)

Πηγή: Eurostat

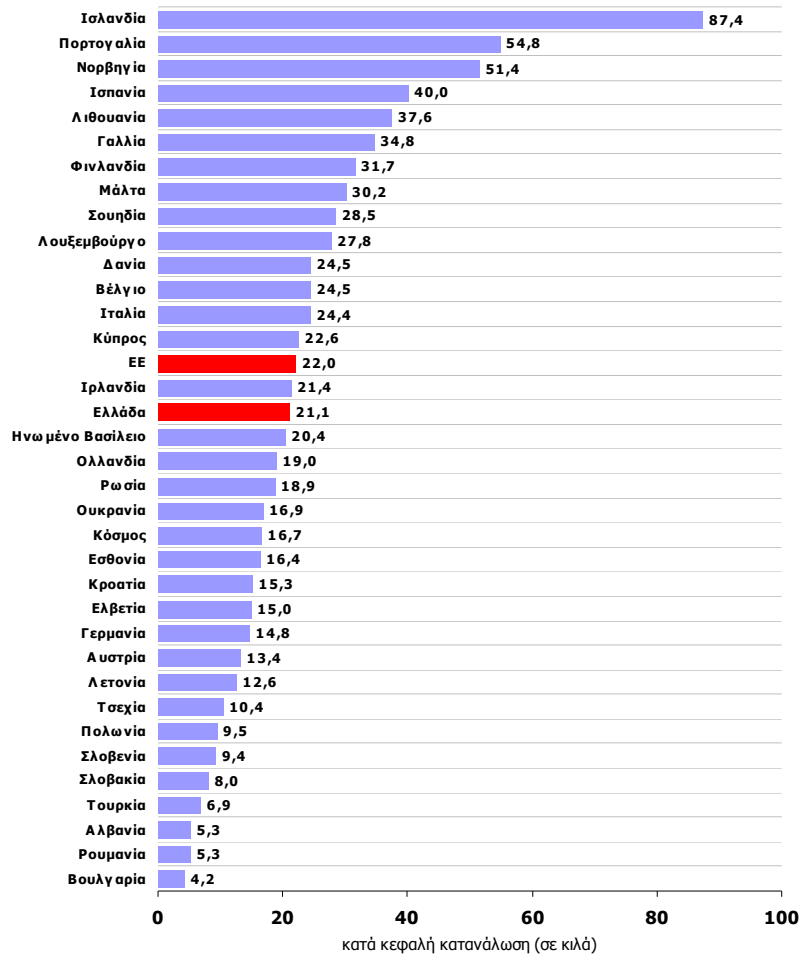
Το πόσο σημαντική είναι η ύπαρξη και η πίεση από τα υποκατάστατα προϊόντα μπορεί να γίνει κατανοητό από την περιορισμένη διάθεση επεξεργασμένων προϊόντων τσιπούρας και λαβρακιού και ειδικότερα φιλέτων, τα οποία συχνά αναφέρονται ως μια από τις λύσεις στα προβλήματα κυκλικότητας και κερδοφορίας του κλάδου. Σε αυτό το τμήμα της αγοράς, τα μεσογειακά ψάρια έχουν να αντιμετωπίσουν εδραιωμένα είδη, όπως ο σολομός, η παραγωγή των οποίων έχει χαμηλότερο κόστος. Όπως μάλιστα απέδειξε και η μεγάλη διείσδυση στη Βόρεια Ευρώπη του χαμηλής τιμής είδους pangasius σε μορφή φιλέτων από το Βιετνάμ, το κόστος και κατ' επέκταση η σχετική τιμή αποτελεί το κρίσιμο στοιχείο για μια νέα αναπτυξιακή ώθηση του κλάδου στο τμήμα της αγοράς επεξεργασμένων προϊόντων.

3.2.4 Διατροφικά πρότυπα

Η διαθεσιμότητα υποκατάστατων ειδών διατροφής επηρεάζει και διαμορφώνει τα διατροφικά πρότυπα και τις προτιμήσεις των καταναλωτών σε κάθε χώρα. Τα διατροφικά πρότυπα απέχουν μακριά από το να χαρακτηριστούν ομοιογενή. Το πόσο μεγάλη είναι η διαφοροποίηση, ακόμα και σε στενότερες κατηγορίες τροφίμων όπως τα θαλασσινά, φαίνεται από το εύρος της κατά κεφαλή κατανάλωσης θαλασσινών σε διάφορες χώρες της Ευρώπης (Διάγραμμα 3.6). Αλλά και εντός μιας χώρας οι διατροφικές συνήθειες μπορεί να διαφέρουν, επηρεαζόμενες από παράγοντες όπως η εγγύτητα σε θαλάσσιες περιοχές, η διαθεσιμότητα άλλων πηγών πρωτεϊνών, κ.ά. Στο πλαίσιο αυτό, η αποδοχή των ψαριών μεσογειακής ιχθυοκαλλιέργειας είναι ευρεία σε αγορές που η κατανάλωση φρέσκου ψαριού ήταν εκ των προτέρων διαδεδομένη και τα είδη ιχθυοκαλλιέργειας ήταν γνωστά από τη διάθεσή τους από την ελεύθερη αλιεία. Αυτό δεν σημαίνει ότι η διείσδυση σε νέες αγορές ή / και η επέκταση υφιστάμενων αγορών είναι ανέφικτη. Η ανομοιογένεια των διατροφικών προτύπων και των χαρακτηριστικών κάθε χώρας πρέπει όμως να αναγνωρίζεται σε κάθε προωθητική ενέργεια που έχει στόχο την αύξηση των πωλήσεων του κλάδου. Οι μορφές του προϊόντος (π.χ. επεξεργασμένα φιλέτα) πρέπει να προσαρμόζονται στις ανάγκες κάθε αγοράς και οι προσδοκίες από την κατανάλωσή τους (σχέση τιμής και αντιλαμβανόμενης ποιότητας) να ικανοποιούνται.

Η ζήτηση εμφανίζει επίσης χαρακτηριστικά εποχικότητας που συνδέονται με τα διατροφικά πρότυπα των καταναλωτών σε κάθε χώρα, αλλά και με την τουριστική κίνηση. Στις μεσογειακές χώρες η ζήτηση είναι μεγαλύτερη το καλοκαίρι και σε κάποιες περιόδους που παραδοσιακά επικρατεί το ψάρι (π.χ. τα Χριστούγεννα στην Ιταλία). Ο προγραμματισμός της παραγωγής οφείλει να λαμβάνει υπόψη αυτόν τον παράγοντα, καθώς πιθανή ανισορροπία με την ποσότητα κατανάλωσης δημιουργεί διακυμάνσεις στις τιμές που μπορεί να δρουν αποσταθεροποιητικά στην εξέλιξη της αγοράς.

Διάγραμμα 3.6: Κατά Κεφαλή Κατανάλωση Αλιευμάτων στις Ευρωπαϊκές Χώρες, 2007

Πηγή: FAO

3.3 Τάσεις κατανάλωσης

Η επικράτηση των οργανωμένων αλυσίδων λιανεμπορίου στις πωλήσεις των ψαριών μεσογειακής ιχθυοκαλλιέργειας, έχει καταστήσει την τσιπούρα και το λαβράκι ευρέως γνωστά στο καταναλωτικό κοινό. Η εικόνα του προϊόντος είναι καλή, παρά τα κάποια αρνητικά σημεία (παρουσία κόκαλου, δυσκολία στην προετοιμασία και διατήρηση, οσμή στο μαγείρεμα), ενώ σημαντικό ρόλο έχει και η διαθεσιμότητα του προϊόντος σε όλη τη διάρκεια του έτους. Εκτός από τους καθαρά οικονομικούς

παράγοντες (τιμές, εισόδημα κ.λπ.), η εξέλιξη της αγοράς επηρεάζεται από διάφορους κοινωνικούς και δημογραφικούς παράγοντες, οι οποίοι και καθορίζουν τις τρέχουσες τάσεις κατανάλωσης.

Η μείωση του αριθμού των ατόμων ανά νοικοκυριό και η μείωση του διαθέσιμου ελεύθερου χρόνου για την προετοιμασία γευμάτων αυξάνουν την ανάγκη για επεξεργασμένα τρόφιμα σε ανταγωνιστική τιμή, τα οποία μπορεί να είναι καθαρισμένα σε μερίδες ή / και προμαγειρεμένα. Η τάση για υγιεινή διατροφή λειτουργεί επωφελώς στη ζήτηση ψαριών ιχθυοκαλλιέργειας, αλλά τα προϊόντα θα πρέπει να αντιμετωπίζουν κάθε ανησυχία των καταναλωτών σχετικά με την ποιότητα, κάτι που διασφαλίζεται με συστηματικό έλεγχο ποιότητας με χρήση διεθνώς αναγνωρισμένων συστημάτων. Η γήρανση του πληθυσμού σε συνδυασμό με το γεγονός ότι το ψάρι έχει αναγνωριστεί ως μια υγιεινή τροφή αποτελεί θετικό γεγονός για τον κλάδο, αν και οι μεταβολές στα συνταξιοδοτικά συστήματα και η γενικότερη τάση μείωσης των συντάξεων δημιουργούν πιέσεις σε αυτή την κατηγορία καταναλωτών. Τέλος, η αυξανόμενη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση των καταναλωτών συνεπάγεται ότι οι επιχειρήσεις του κλάδου έχουν αντίστοιχα μεγαλύτερη κοινωνική ευθύνη στη διαχείριση της παραγωγικής τους λειτουργίας με τρόπο που συμβάλλει στη βιώσιμη ανάπτυξη.

Παράρτημα Κεφαλαίου 3

Πίνακας 3.4: Εξέλιξη κατανάλωσης τσιπούρας και λαβρακίου ιχθυοκαλλιέργειας στις κυριότερες αγορές

Χώρες	2006	2007	2008	2009	ΜΕΡΜ
Ιταλία	82.500	87.000	89.500	93.900	4,4%
Ισπανία	44.700	48.500	58.500	57.300	8,6%
Τουρκία	36.000	31.000	41.100	42.800	5,9%
Ελλάδα	27.500	30.000	37.500	37.700	11,1%
Γαλλία	20.500	20.500	21.800	20.600	0,2%
Βόρεια Ευρώπη	8.750	15.500	15.400	16.400	23,3%
Πορτογαλία	9.500	10.000	11.270	12.500	9,6%
Λοιπές χώρες Μεσογείου	13.950	15.760	15.400	11.500	-6,2%
Ηνωμένο Βασίλειο	N/A	N/A	10.000	10.000	-
Γερμανία	N/A	N/A	1.000	4.000	-
Ρωσία	N/A	N/A	2.500	2.000	-
Λοιποί	N/A	N/A	1.900	400	-
Υπόλοιπη Ευρώπη	1.800	1.900	2.090	1.240	-11,7%
Σύνολο	245.200	260.160	292.560	293.940	6,2%

Πηγή: APROMAR

N/A: Μη διαθέσιμα στοιχεία

Σημ.: Η Υπόλοιπη Ευρώπη περιλαμβάνει την Κροατία, την Κύπρο και τη Μάλτα. Οι λοιπές χώρες Μεσογείου το Μαρόκο, την Τунησία, το Ισραήλ και την Αίγυπτο.

Πίνακας 3.5: Εξέλιξη εισαγωγών τσιπούρας και λαβρακίου ιχθυοκαλλιέργειας στις κυριότερες αγορές

	2006	2007	2008	2009	ΜΕΡΜ
Ιταλία	65.500	70.500	71.500	75.000	4,6%
Ισπανία	19.500	20.050	28.000	23.000	5,7%
Βόρεια Ευρώπη	8.050	18.250	18.000	17.000	28,3%
Γαλλία	11.700	11.320	13.500	15.000	8,6%
Πορτογαλία	5.200	5.900	7.000	9.000	20,1%
Ελλάδα	2.000	5.000	4.000	5.000	35,7%

Πηγή: APROMAR

N/A: Μη διαθέσιμα στοιχεία

Σημ.: Η Υπόλοιπη Ευρώπη περιλαμβάνει την Κροατία, την Κύπρο και τη Μάλτα. Οι λοιπές χώρες Μεσογείου το Μαρόκο, την Τунησία, το Ισραήλ και την Αίγυπτο.

4. Τιμές

4.1 Η εξέλιξη των τιμών τσιπούρας και λαβρακίου

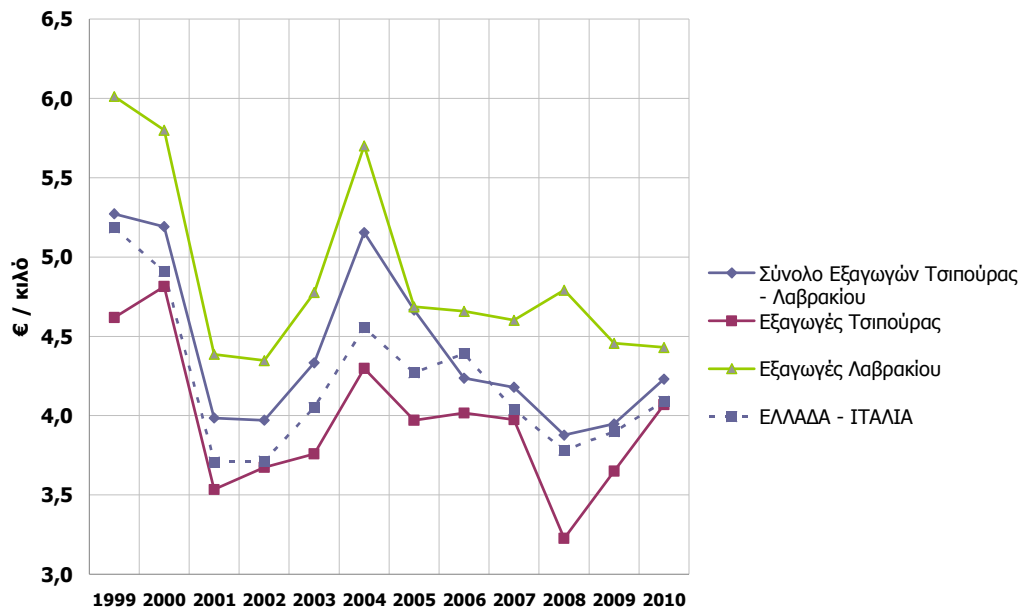
Στο Διάγραμμα 4.1 παρουσιάζεται η εξέλιξη της μέσης τιμής του συνόλου των ελληνικών εξαγωγών τσιπούρας και λαβρακίου, ως αντιπροσωπευτικής των τάσεων που επικρατούν στην αγορά.¹¹ Για λόγους σύγκρισης παρατίθεται και η μέση τιμή στην ιταλική αγορά στην οποία διατίθεται το μεγαλύτερο μέρος της ελληνικής παραγωγής. Στο Διάγραμμα 4.2 παρουσιάζονται οι εκτιμήσεις για την εξέλιξη της μέσης τιμής των ελληνικών εξαγωγών σε μηνιαία βάση, ενώ στα Διαγράμματα 4.3 και 4.4 εξετάζεται η (ενδεχόμενη) εποχικότητα που επιδεικνύουν τα τελευταία χρόνια οι μέσες τιμές τσιπούρας και λαβρακίου εντός του έτους. Από τα στοιχεία προκύπτουν τα εξής χαρακτηριστικά στην τάση εξέλιξης των τιμών:

- Η μακροχρόνια τάση των τιμών της τσιπούρας και του λαβρακίου είναι πτωτική. Από 6,01 €/κιλό το 1999 η μέση τιμή του λαβρακίου υποχώρησε στα 4,43 €/κιλό το 2010, σημειώνοντας σωρευτική μείωση -26,3%. Η μείωση στην τιμή της τσιπούρας είναι στο σύνολο της περιόδου χαμηλότερη (-11,9%) καθώς από 4,62 €/κιλό το 1999 υποχώρησε στα 4,07 €/κιλό το 2010. Η μέση τιμή για το σύνολο των ελληνικών εξαγωγών τσιπούρας και λαβρακίου μειώθηκε κατά -19,8% από 5,27 €/κιλό το 1999 σε 4,23 €/κιλό το 2010.
- Η εξέλιξη των τιμών παρουσιάζει έντονες διακυμάνσεις από έτος σε έτος. Μεταξύ του 1999 και του 2001 καταγράφηκε έντονη πτώση των τιμών και στα δύο είδη. Το 2002 οι τιμές σταθεροποιήθηκαν σε χαμηλά επίπεδα και την επόμενη διετία ανέκαμψαν. Την τριετία 2005-2007 διατηρήθηκαν σταθερές, αλλά το 2008 παρουσιάστηκε έντονη πτωτική τάση στην τσιπούρα, η μέση τιμή της οποίας βρέθηκε στο χαμηλότερο επίπεδο όλων των εποχών (3,23 €/κιλό). Την επόμενη διετία η τιμή της τσιπούρας ανέκαμψε επανερχόμενη το 2010 στο επίπεδο της περιόδου 2005-2007. Τη χρονιά της δραματικής υποχώρησης της τιμής της τσιπούρας (2008), η τιμή του λαβρακίου σημείωσε μικρή ανάκαμψη, ωστόσο την επόμενη διετία 2009-2010 εμφανίζει τάση υποχώρησης.
- Οι τιμές τσιπούρας και λαβρακίου κινήθηκαν μέχρι το 2007 παράλληλα. Το 2008 καταγράφεται αποσύνδεση της παράλληλης πορείας των τιμών, καθώς κινήθηκαν σε αντίθετη κατεύθυνση (δραστική υποχώρηση της μέσης τιμής στην τσιπούρα και ανάκαμψη της μέσης τιμής στο λαβράκι) και η διαφορά τους αυξήθηκε σημαντικά στο 1,56 €/κιλό. Ωστόσο, τη διετία 2009/2010, η διαφορά των τιμών συρρικνώθηκε (0,36 €/κιλό το 2010). Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι σε ετήσια βάση η τιμή του λαβρακίου είναι συστηματικά υψηλότερη συγκριτικά με της τσιπούρας.

¹¹ Για την ανάλυση της εξέλιξης των τιμών τσιπούρας και λαβρακίου προσφύγαμε στα στοιχεία εξωτερικού εμπορίου της Eurostat, στα οποία καταγράφονται η αξία και ο όγκος των εξαγωγών σε τιμές F.O.B. Αυτό μας επιτρέπει να εκτιμήσουμε τη μέση τιμή των εμπορικών συναλλαγών, τόσο σε ετήσια όσο και σε μηνιαία βάση. Η μέση τιμή που προκύπτει από τα στοιχεία του εξωτερικού εμπορίου αποτελεί ατελές μέτρο απεικόνισης των πραγματικών τιμών καθώς οι τιμές διαφοροποιούνται ανάλογα με το μέγεθος του ψαριού, το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί μέχρι να φτάσουν στον προορισμό τους, την αγορά στην οποία κατευθύνονται τα προϊόντα και άλλους παράγοντες. Ωστόσο θεωρούμε ότι τα δεδομένα αυτά προσεγγίζουν αρκετά καλά τις πραγματικές τάσεις των τιμών στις αγορές των υπό εξέταση ειδών ψαριών.

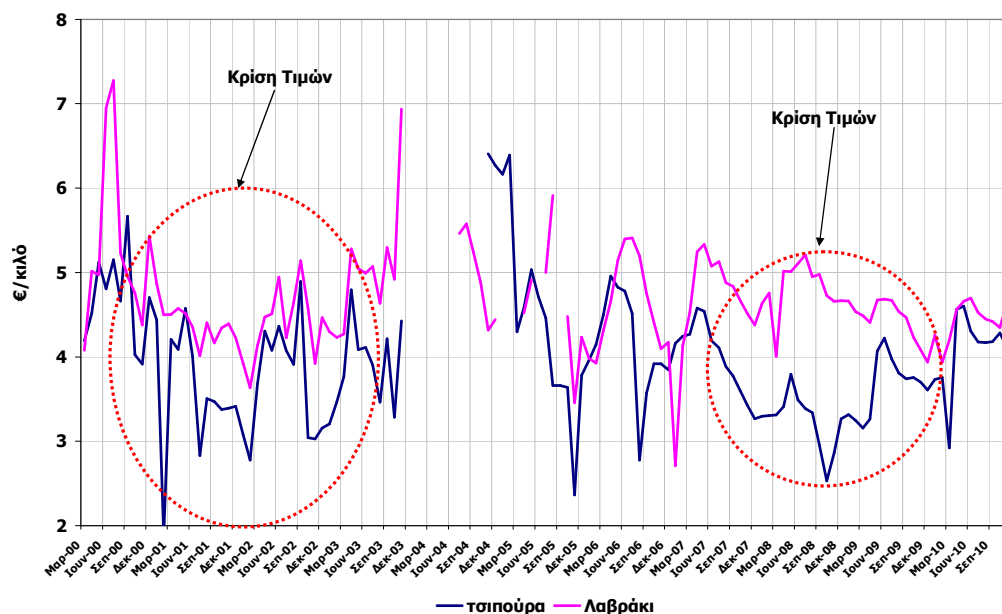
- Η μέση τιμή των ελληνικών εξαγωγών προς την Ιταλία κινείται μεν παράλληλα με τη μέση τιμή για το σύνολο των ελληνικών εξαγωγών, αλλά είναι συστηματικά χαμηλότερη. Τα τελευταία χρόνια, η απόκλιση τιμών μεταξύ της ιταλικής αγοράς και των υπόλοιπων προορισμών των ελληνικών εξαγωγών τσιπούρας και λαβρακίου έχει συρρικνωθεί.
- Και σε μηνιαία βάση η μεταβλητότητα των τιμών είναι έντονη. Διαχρονικά παρατηρούνται περιπτώσεις στις οποίες η μέση τιμή υποχωρεί ακόμα και κάτω από τα 3 €/κιλό, δηλ. σε επίπεδο χαμηλότερο από το μέσο κόστος παραγωγής. Οι περιπτώσεις αυτές εμφανίζονται συχνότερα στην αγορά τσιπούρας.
- Οι κρίσεις που έχει διέλθει ο κλάδος τις περιόδους 2000/2002 και 2007/2008 συνδέονται με επίμονη διατήρηση των τιμών της τσιπούρας σε επίπεδο μικρότερο ή πολύ κοντά στο μέσο κόστος παραγωγής και με διεύρυνση της απόκλισης της τιμής μεταξύ τσιπούρας και λαβρακίου.
- Ενώ στην περίπτωση της μέσης τιμής του λαβρακίου το πρότυπο διαμόρφωσης των τιμών στη διάρκεια του έτους είναι σχετικά σταθερό (αυξητική τάση των τιμών την άνοιξη, μέγιστο την καλοκαιρινή περίοδο και σταδιακή υποχώρηση το φθινόπωρο και το χειμώνα), στην περίπτωση της τσιπούρας οι διακυμάνσεις είναι εντονότερες και δεν ακολουθούν ένα συγκεκριμένο εποχιακό πρότυπο.

Διάγραμμα 4.1: Εξέλιξη μέσης τιμής ελληνικών εξαγωγών τσιπούρας και λαβρακίου (1999-2010)

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Διάγραμμα 4.2: Εξέλιξη μηνιαίας μέσης τιμής ελληνικών εξαγωγών τσιπούρας και λαβρακιού (2000-2010)

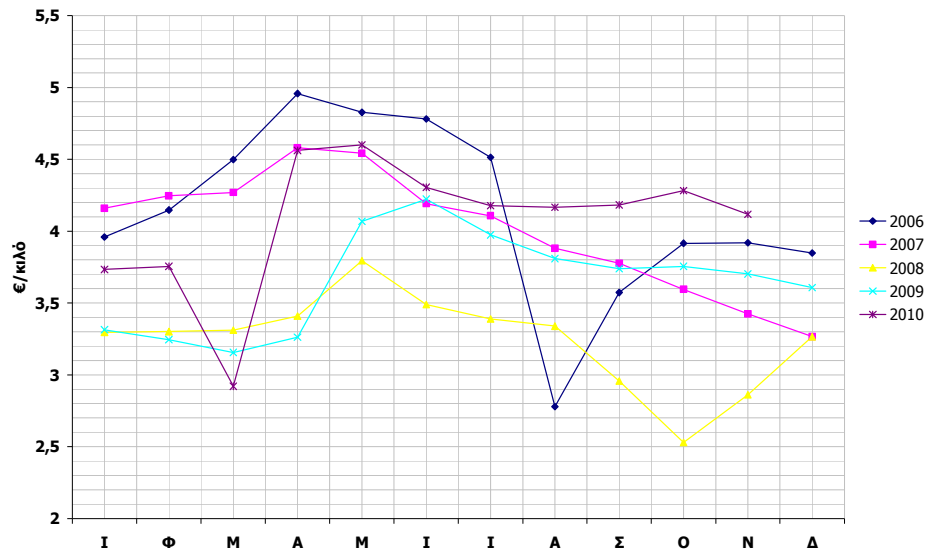

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Διάγραμμα 4.3: Εποχικότητα μέσης τιμής ελληνικών εξαγωγών λαβρακιού

Πηγή: Eurostat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Διάγραμμα 4.4: Εποχικότητα μέσης τιμής ελληνικών εξαγωγών τσιπούρας

Πηγή: Eurostat, **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

4.2 Παράγοντες προσδιορισμού των τιμών

Η μακροχρόνια τάση πτώσης των τιμών τσιπούρας και λαβρακίου συνδέεται με την επέκταση της παραγωγής, την υποχώρηση του κόστους παραγωγής μέσω επίτευξης οικονομιών κλίμακας, τον έντονο ανταγωνισμό μεταξύ των επιχειρήσεων του κλάδου, την υψηλή διαπραγματευτική δύναμη των αγοραστών, τις ευρύτερες πιέσεις από υποκατάστατα προϊόντα και τα χαμηλά εμπόδια εισόδου στον κλάδο. Οι παράγοντες αυτοί έχουν οδηγήσει σε δραστική μείωση των περιθωρίων κέρδους για τις επιχειρήσεις του κλάδου. Το μοντέλο ανάπτυξης του κλάδου στην Ελλάδα στηρίζεται στη μαζική παραγωγή νωπού ολόκληρου ψαριού, τον ανταγωνισμό σε επίπεδο τιμής, με κάποιες προσπάθειες των μεγαλύτερων επιχειρήσεων για διαφοροποίηση του προϊόντος και τοποθέτησης στην αγορά επεξεργασμένων προϊόντων τσιπούρας και λαβρακίου με υψηλότερη προστιθέμενη αξία. Οι προσπάθειες διαφοροποίησης σε νέες αγορές είχαν κάποιο αποτέλεσμα, αλλά δεν συνοδεύτηκαν από αντίστοιχες ενέργειες ενδυνάμωσης της ζήτησης ώστε να μην υποχωρήσουν οι τιμές και να συγκρατηθούν τα περιθώρια κέρδους.

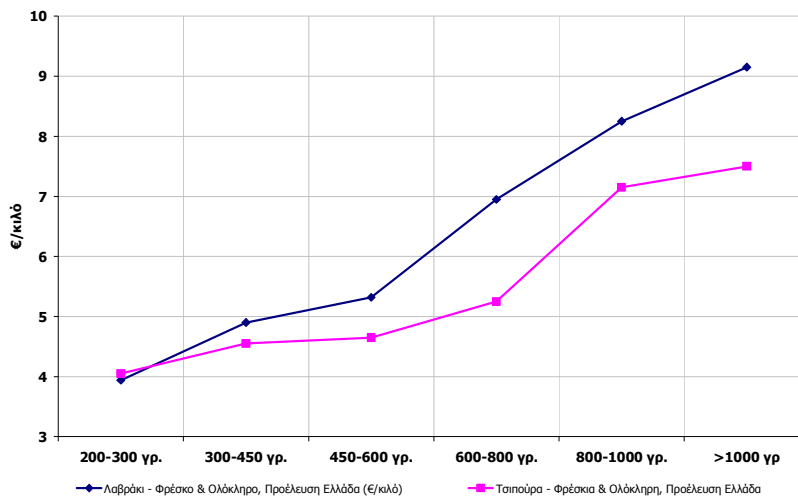
Η αδυναμία αποθεματοποίησης του τελικού προϊόντος της ιχθυοκαλλιέργειας – μετά την εξαλίευση από τις μονάδες εκτροφής – στη μορφή που αυτό διατίθεται (νωπό) συνεπάγεται ότι η κατανάλωση ισούται με την παραγωγή των τελευταίων λίγων ημερών, εφόσον το σύνολο της παραγωγής διατίθεται στις αγορές σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα.¹² Οι τιμές παραγωγού προσαρμόζονται ώστε να εκκαθαρίζεται η αγορά, δηλ. η προσφορά να ισούται με τη ζήτηση. Έτσι, η αύξηση της παραγωγής διατίθεται άμεσα ή πολύ σύντομα στην αγορά, οδηγώντας σε πτώση των τιμών, όταν η ζήτηση δεν αυξάνεται με παρόμοιο ρυθμό και αντιστρόφως. Στο πλαίσιο αυτό, ο βιολογικός κύκλος του

¹² Αποτελεί συνηθισμένη πρακτική στις αγορές αγροτικών προϊόντων η μη διάθεση μέρους της παραγωγής στην αγορά ή ο καθορισμός ποσοστώσεων ως κριτήριο για την επιδόσή τους, με στόχο τη στήριξη της τιμής του προϊόντος και του εισοδήματος των παραγωγών. Κάτι τέτοιο ωστόσο δεν έχει εφαρμοστεί στην ιχθυοκαλλιέργεια, η οποία στηρίχθηκε διαχρονικά σε μια προσέγγιση ανάπτυξης της αγοράς και όχι άμεσης επιδότησης της παραγωγής.

εκτρεφόμενου ψαριού, ο οποίος καθορίζει τις ενδεδειγμένες χρονικές περιόδους έναρξης της ανάπτυξης και εξαλίευσής του από τη θάλασσα και οι αποφάσεις των παραγωγών για τη χρονική στιγμή και την τιμή διάθεσης του προϊόντος στην αγορά (οι οποίες εξαρτώνται από την εξέλιξη του κόστους παραγωγής, τις ανάγκες χρηματοροών και ρευστότητας των επιχειρήσεων κ.λπ.), αλληλεπιδρούν με τα χαρακτηριστικά εποχικότητας της ζήτησης και παράγουν την παρατηρούμενη μεταβλητότητα των τιμών.

Επιπλέον, οι τιμές εξαρτώνται από το μέγεθος των ψαριών. Στο Διάγραμμα 4.5 παρουσιάζεται η διάρθρωση των τιμών της τσιπούρας και λαβρακίου με προέλευση την Ελλάδα και προορισμό την Ιταλία. Η τιμή αποτελεί αύξουσα συνάρτηση του μεγέθους και καθορίζεται ανάλογα με τις συνθήκες προσφοράς και ζήτησης σε κάθε τμήμα μεγέθους. Η αύξηση του μεγέθους συνεπάγεται υψηλότερο κόστος, ωστόσο δεν είναι σαφής η επίδραση στα περιθώρια κέρδους από μια επικέντρωση σε επιμέρους τμήματα της αγοράς με κριτήριο το μέγεθος και τη φρεσκότητα του ψαριού. Η αντιλαμβανόμενη ποιότητα αλλά και ο χρόνος που απαιτείται μέχρι τη διάθεσή του στους τελικούς καταναλωτές αποτελούν επιπρόσθετους παράγοντες καθορισμού του ύψους της τιμής. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην – μεγάλου ελληνικού ενδιαφέροντος – ιταλική αγορά, η τοπική παραγωγή επικεντρώνεται σε συγκεκριμένα τμήματα μεγέθους, αλλά ακόμα και για το ίδιο μέγεθος επιτυγχάνει ένα premium σε σχέση με τις εισαγωγές λόγω της προτίμησης των καταναλωτών για την τοπική παραγωγή, αλλά και των ελλειπών προσπάθειών ανάδειξης των ποιοτικών χαρακτηριστικών της ελληνικής παραγωγής.

Διάγραμμα 4.5: Τιμές τσιπούρας και λαβρακίου ανάλογα με το μέγεθος, Ιούνιος 2010

Πηγή: Globefish, European Price reports, Ιούνιος 2010.

Επικεντρώνοντας την προσοχή μας στις δύο κρίσεις που προκάλεσαν έντονους κλυδωνισμούς στον κλάδο τις περιόδους 2000/2002 και 2007/2008, διαπιστώνουμε ότι και στις δύο περιπτώσεις, αυτές εκφράστηκαν με την έντονη υποχώρηση των τιμών της τσιπούρας στις αγορές διάθεσης του προϊόντος και σε κάποιο βαθμό την αποσύνδεσή τους από τις τιμές του λαβρακίου. Καθώς το μέγεθος της ελληνικής παραγωγής είναι το μεγαλύτερο σε διεθνές επίπεδο και κατευθύνεται στις βασικές αγορές κατανάλωσης, οι κινήσεις των εγχώριων επιχειρήσεων επηρεάζουν σημαντικά τις εξελίξεις στις αγορές. Αν βέβαια υπάρχει συγχρονισμός της ελληνικής παραγωγής με εκείνης άλλων παραγωγών, όπως συνέβη το 2008, τότε το αρνητικό αποτέλεσμα από τη μεταβλητότητα των τιμών πολλαπλασιάζεται.

Μεταξύ των αιτίων της πρώτης κρίσης τιμών του κλάδου στην Ελλάδα έχουν αναφερθεί τα εξής (Stirling, 2004):

- Η ευρεία διαθεσιμότητα χρηματοδότησης του κλάδου στη δεκαετία του 1990 (κοινοτικές επιδοτήσεις, δάνεια με ευνοϊκούς όρους, προθυμία προμηθευτών γόνου και ιχθυοτροφών να παρέχουν εκτεταμένη περίοδο πιστώσεων, άντληση κεφαλαίων από το χρηματιστήριο), οδήγησε σε κατακερματισμό της προσφοράς, έδωσε την αίσθηση του μειωμένου κινδύνου στους νεοεισερχόμενους και δεν συνδυάστηκε με αξιοποίηση των κεφαλαίων για την ανάπτυξη υποδομών μάρκετινγκ και προώθησης του προϊόντος.
- Η έλλειψη εμπειρίας και η ανεπαρκής κατανόηση των απαιτήσεων χρηματοροών στην ιχθυοκαλλιέργεια αρκετών νεοεισερχόμενων επιχειρήσεων, οδήγησε σε ελλείψεις κεφαλαίου κίνησης και στην ανάγκη μεγάλων περιόδων πίστωσης από τους προμηθευτές.
- Η επέκταση της παραγωγής γόνου από τις εισηγμένες στο χρηματιστήριο επιχειρήσεις του κλάδου την περίοδο 1998/1999 με στόχο την αύξηση της κερδοφορίας και τη μείωση του μοναδιαίου κόστους και η διάθεσή του γόνου στους μικρότερους παραγωγούς με διάρκεια πίστωσης που έφτανε την περίοδο που απαιτείται να αναπτυχθεί το ψάρι σε εμπορεύσιμο μέγεθος, οδήγησε σε ταχύτατη ανάπτυξη της παραγωγής την περίοδο 2001/2002.
- Η ελλιπής παρακολούθηση από τις αρμόδιες αρχές των όρων αδειοδότησης, απόρροια της έλλειψης στρατηγικού σχεδιασμού για τον κλάδο, δημιούργησε ευνοϊκές συνθήκες για υπερβολική παραγωγή.
- Οι ανάγκες σε κεφάλαια κίνησης λόγω πίεσης από προμηθευτές και περιορισμού των δανειακών κεφαλαίων από τις τράπεζες, ώθησαν αρκετές επιχειρήσεις να διαθέσουν εσπευσμένα στην αγορά ψάρια, κυρίως τσιπούρες, σε μικρό μέγεθος συμπιέζοντας τις τιμές και των υπόλοιπων μεγεθών σε επίπεδα συχνά χαμηλότερα του κόστους παραγωγής.

Τα επόμενα χρόνια περιορίστηκε η παραγωγή και οι τιμές ανέκαμψαν από τα κατώτατα επίπεδα και σταθεροποιήθηκαν για κάποιο διάστημα. Από το 2007 εμφανίστηκαν και πάλι παρόμοιες συνθήκες στην αγορά. Η ραγδαία αύξηση της παραγωγής τσιπούρας, απόρροια της επέκτασης της παραγωγής των μεγάλων επιχειρήσεων, της αύξησης των πωλήσεων γόνου τα προηγούμενα χρόνια από τις μεγάλες στις μικρότερες επιχειρήσεις του κλάδου με ευνοϊκούς όρους πίστωσης και της μη επιβολής των όρων των αδειών από τις αρμόδιες αρχές, σε συνδυασμό με την ανυπαρξία οργανωμένων δικτύων πωλήσεων για την πλειονότητα των μικρότερων επιχειρήσεων, οδήγησε και πάλι σε εσπευσμένες πωλήσεις για την κάλυψη των υποχρεώσεων και τελικά στη δεύτερη μεγάλη κρίση τιμών που γνώρισε ο κλάδος. Το αποκορύφωμα της κρίσης του κλάδου προκλήθηκε από την παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση το φθινόπωρο του 2008, η οποία με την τεράστια αύξηση της αβεβαιότητας και τον περιορισμό της καταναλωτικής δαπάνης και των πιστώσεων που επέφερε, διόγκωσε το πρόβλημα. Είναι χαρακτηριστικό ότι η τότε 2^η μεγαλύτερη εταιρεία του κλάδου ζήτησε προστασία από τους πιστωτές της με σκοπό την αποφυγή της χρεοκοπίας και την αναδιοργάνωσή της. Οι συνθήκες της αγοράς επέβαλαν στους μεγάλους παραγωγούς το δραστικό περιορισμό στη διάρκεια των πιστώσεων στις πωλήσεις γόνου. Επιπλέον, συμφώνησαν για ορισμένο χρονικό διάστημα το συντονισμό των τιμών τους καθώς και τον περιορισμό και έλεγχο της παραγωγής / διάθεσης των προϊόντων τους.¹³ Οι ενέργειες αυτές αποκατέστησαν όπως είδαμε σε κάποιο βαθμό το επίπεδο των τιμών την επόμενη διετία και

¹³ Η συμφωνία εξετάστηκε ως προς την παραβίαση των κανόνων ανταγωνισμού από την αρμόδια Επιτροπή. Κρίθηκε ότι οι κανόνες ανταγωνισμού παραβιάστηκαν και επιβλήθηκαν χρηματικά πρόστιμα.

συνδυάστηκαν με συνέχιση της αναδιοργάνωσης του κλάδου μέσω εξαγορών αλλά και έντονες συζητήσεις για τη συγχώνευση των μεγάλων επιχειρήσεων του κλάδου.

4.3 Σύνοψη

Η πρώτη μεγάλη κρίση τιμών που πέρασε ο κλάδος την περίοδο 2000/2002 ήταν αποτέλεσμα της μεγάλης αύξησης της παραγωγής τσιπούρας – η οποία καταγράφηκε ταυτόχρονα και σε άλλες χώρες παραγωγής – που δεν συνοδεύτηκε από ανάλογες προσπάθειες προώθησης του προϊόντος. Η διάθεση της παραγωγής στην αγορά πραγματοποιήθηκε χωρίς προγραμματισμό, οι πωλήσεις ήταν εσπευσμένες για την εξασφάλιση ρευστότητας και την κάλυψη των υποχρεώσεων σε προμηθευτές και τράπεζες και τελικά ο κλάδος κατέγραψε σημαντικές ζημιές και οδηγήθηκε σε μια πρώτη φάση αναδιοργάνωσης (εξαγορές, έξοδος επιχειρήσεων από τον κλάδο). Η πιστωτική πολιτική των μεγαλύτερων επιχειρήσεων του κλάδου που έχουν και το ρόλο του προμηθευτή των μικρότερων επιχειρήσεων, έπαιξε βασικό ρόλο στην κρίση, διευκολύνοντας τις συνθήκες επέκτασης της παραγωγής και κατακόρυφης πτώσης των τιμών. Ένα επιπλέον σημαντικό πλήγμα που δέχτηκε ο κλάδος ήταν η υποβάθμιση της εικόνας του προϊόντος το οποίο πωλούνταν ακόμα και σε τιμές κάτω του κόστους. Η δεύτερη κρίση είχε παρόμοια χαρακτηριστικά, αλλά επιταχύνθηκε με το ξέσπασμα της παγκόσμιας χρηματοοικονομικής κρίσης και το πάγωμα των πιστώσεων το φθινόπωρο του 2008.

Γενικότερα, διαπιστώνουμε ότι ο κλάδος υπόκειται σε ενδογενείς κυκλικές διακυμάνσεις και κρίσεις οι οποίες είναι κυρίως αποτέλεσμα των αναγκών χρηματοδότησης και των συσσωρευμένων χρηματοοικονομικών προβλημάτων που εμφανίζουν οι επιχειρήσεις του κλάδου και παρουσιάζονται ως επεισόδια υπερπροσφοράς προϊόντων στις αγορές και δραστηκής υποχώρησης των τιμών. Σε κάποιο βαθμό η συμπεριφορά των επιχειρήσεων είναι ορθολογική με την έννοια ότι οι χαμηλές τιμές και τα μικρά περιθώρια κέρδους οδηγούν σε αποφάσεις μείωσης της μελλοντικής παραγωγής που με τη σειρά τους αυξάνουν τις τιμές στο μέλλον, δημιουργώντας εκ νέου τις συνθήκες αύξησης της παραγωγής, μείωσης των τιμών κ.ο.κ. Με δεδομένη τη συσσώρευση χρηματοοικονομικών υποχρεώσεων και την αδυναμία προσέλκυσης κεφαλαίων από άλλες πηγές εκτός του δανεισμού είναι δύσκολο να σπάσει αυτός ο κύκλος. Ρόλο μπορεί να έχει η δημιουργία συνθηκών ή/και μηχανισμών που θα επιτρέπει τον καλύτερο συντονισμό των επιχειρηματικών αποφάσεων σε κλαδικό επίπεδο.

Η οικονομική συγκυρία και γενικότερα το μακροοικονομικό περιβάλλον (π.χ. πτώση ζήτησης, περιορισμός πιστώσεων, αύξηση επιτοκίων) επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τις συνθήκες προσφοράς και ζήτησης στις αγορές, αλλά αποτελούν παράγοντες που βρίσκονται εκτός άμεσου ελέγχου των επιχειρήσεων. Η απουσία έγκαιρης πληροφόρησης για τις εξελίξεις στα θεμελιώδη μεγέθη του κλάδου δεν επιτρέπει τον ορθολογικό προγραμματισμό της παραγωγής και αποτελεί έναν επιπλέον παράγοντα δημιουργίας προβλημάτων. Τέλος, απουσιάζουν οι συνθήκες που θα βοηθούσαν τον καλύτερο συντονισμό (συγκέντρωση, πληροφόρηση, εμποδία εισόδου κ.λπ.) των επιχειρήσεων για την αποφυγή ανάλογων κρίσεων στο μέλλον.

Για το 2011 εκτιμάται (Globefish, 2011) ότι θα υπάρξει καλύτερη ισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης, η οποία θα οδηγήσει σε καλύτερη επίδοση της αγοράς και καλύτερες τιμές συγκριτικά με το 2010. Παρά την αβεβαιότητα των εκτιμήσεων σχετικά με το επίπεδο των βιολογικών αποθεμάτων του

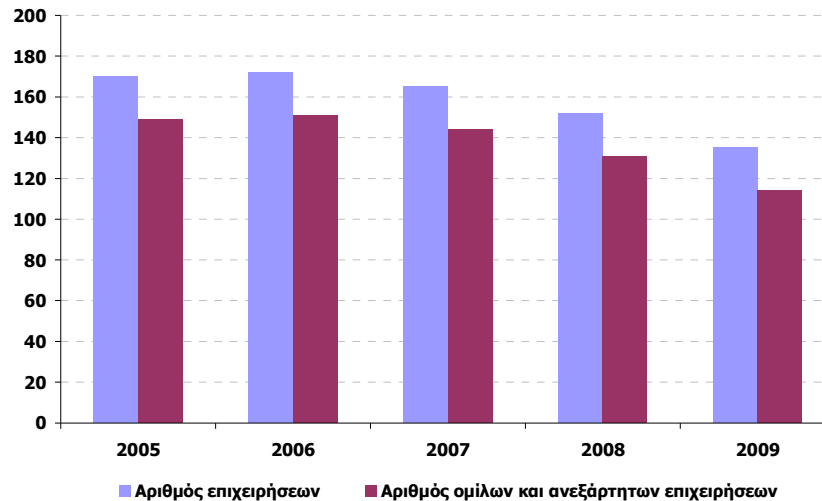
κλάδου, είναι πιθανό το ενδεχόμενο η παραγωγή κατά το 2011 να υποχωρήσει ελαφρά, λόγω της έλλειψης ρευστότητας αρκετών επιχειρήσεων σε Ελλάδα και Ισπανία και της αβεβαιότητας των προοπτικών της ζήτησης σε κύριες αγορές τσιπούρας και λαβρακίου. Ο περιορισμός των βιολογικών αποθεμάτων και της ποσότητας νέων ψαριών προς ανάπτυξη, λόγω αδυναμίας χρηματοδότησης, μπορεί να οδηγήσει σε σταθεροποίηση των τιμών την επόμενη διετία σε επίπεδα υψηλότερα του κόστους παραγωγής. Όμως, το πως τελικά θα εξελιχθούν οι τιμές, εξαρτάται και από την αντίδραση ανταγωνιστικών παραγωγών, όπως η Τουρκία, και το επίπεδο της παραγωγής που θα επιλέξουν, καθώς και από τις ανταγωνιστικές πιέσεις που θα δεχθεί ο κλάδος από υποκατάστατα προϊόντα χαμηλότερης τιμής.

5. Χρηματοοικονομική διάρθρωση και επιδόσεις επιχειρήσεων

5.1 Αριθμός επιχειρήσεων και συγκέντρωση του κλάδου

Ο αριθμός των επιχειρήσεων Α.Ε. και Ε.Π.Ε. με κύρια δραστηριότητα την ιχθυοκαλλιέργεια (ΣΤΑΚΟΔ 05.02) σύμφωνα με τη βάση δεδομένων εταιρικών ισολογισμών της HELLASTAT ανήλθε το 2009 σε 135. Εξ αυτών, 23 εταιρείες ανήκουν στις 6 επιχειρήσεις ιχθυοκαλλιέργειας που είναι εισηγμένες στο ΧΑΑ. Λαμβάνοντας υπόψη ότι 2 από τις εισηγμένες επιχειρήσεις (ΣΕΛΟΝΤΑ και INTERFISH) ανήκουν στον ίδιο όμιλο, ο αριθμός ανεξάρτητων επιχειρηματικών / εταιρικών οντοτήτων στην ελληνική ιχθυοκαλλιέργεια ανήλθε το 2009 σε 117.

Διάγραμμα 5.1: Εξέλιξη του αριθμού επιχειρήσεων

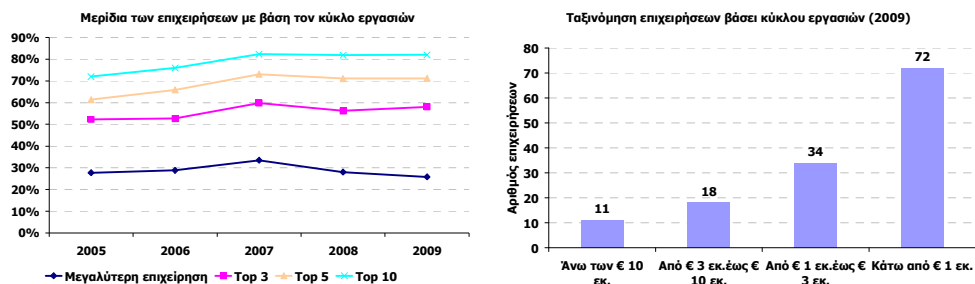
Πηγή: Hellastat, **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Ο αριθμός των επιχειρήσεων ιχθυοκαλλιέργειας που δημοσιεύουν χρηματοοικονομικά στοιχεία υποχωρεί διαχρονικά, ενώ από το 2007 η μείωση επιταχύνεται (Διάγραμμα 5.1). Παρά τη μείωση στον αριθμό των επιχειρήσεων, δεν παρατηρείται τάση αύξησης της συγκέντρωσης του κλάδου, τουλάχιστον με βάση τον κύκλο εργασιών των επιχειρήσεων (Διάγραμμα 5.2).¹⁴ Ο υψηλότερος βαθμός συγκέντρωσης παρατηρήθηκε το 2007 όταν ο δείκτης ΗΗΙ πλησίασε τις 1.600 μονάδες.¹⁵ Έκτοτε, η πλειονότητα των δεικτών συγκέντρωσης αποκλιμακώνεται. Κατά τα φαινόμενα, οι εταιρείες που εξαγοράστηκαν ή έκλεισαν οριστικά τη διετία 2008-2009, δεν είχαν ουσιαστικά μερίδια στην ελληνική ιχθυοκαλλιέργεια.

¹⁴ Καθώς μερικοί από τους εισηγμένους ομίλους έχουν επιλέξει να διαχειριστούν τον αυξημένο κίνδυνο της ιχθυοκαλλιέργειας μεσογειακών ειδών μέσω κάθετης και οριζόντιας ολοκλήρωσης και γεωγραφικής διαφοροποίησης, η ανάλυσή μας βασίζεται αποκλειστικά στα χρηματοοικονομικά στοιχεία των μητρικών, θυγατρικών και ανεξάρτητων επιχειρήσεων που δηλώνουν ως κύρια δραστηριότητα την ιχθυοκαλλιέργεια και εδρεύουν στην ελληνική επικράτεια.

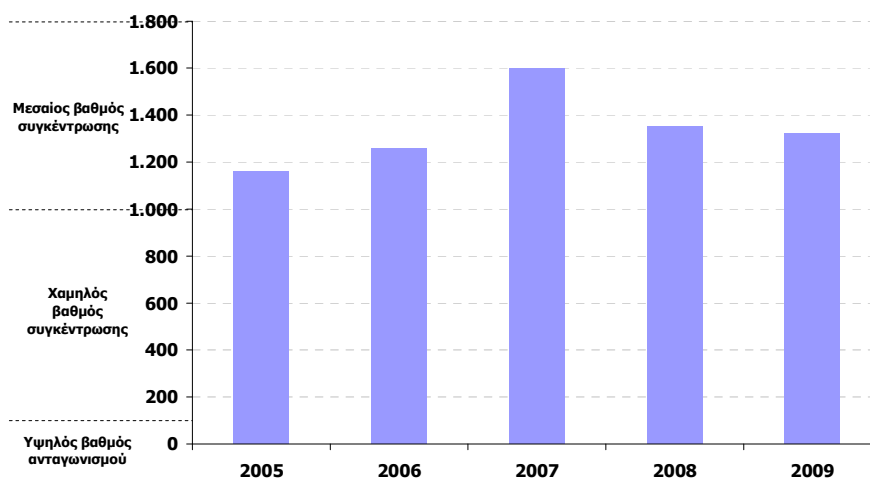
¹⁵ Ο συγκεκριμένος δείκτης μετρά τη συγκέντρωση μιας αγοράς με βάση το άθροισμα των τετραγώνων των μεριδίων που κατέχουν οι επιχειρήσεις (x 10.000). Η υψηλότερη τιμή του δείκτη υποδηλώνει υψηλότερη συγκέντρωση της αγοράς. Σε περίπτωση μονοπωλίου ο δείκτης ισούται με 10.000, ενώ σε περίπτωση τέλει ανταγωνισμού, όπου όλες οι επιχειρήσεις έχουν αμελητέο μερίδιο, ο δείκτης τείνει προς το μηδέν. Υπάρχουν συμβατικά όρια του δείκτη με βάση τα οποία χαρακτηρίζεται ο βαθμός συγκέντρωσης μιας αγοράς ως χαμηλός ή υψηλός, όπως δείχνει το Διάγραμμα 5.3.

Διάγραμμα 5.2: Δείκτες συγκέντρωσης κλάδου ιχθυοκαλλιέργειας στην Ελλάδα

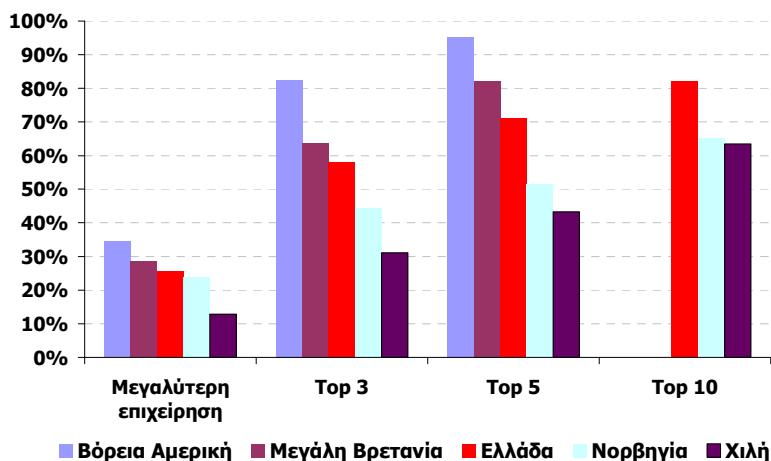
Πηγή: Hellastat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Διάγραμμα 5.3: Δείκτης ΗΗΙ με βάση τις πωλήσεις μητρικών, θυγατρικών και ανεξάρτητων επιχειρήσεων ιχθυοκαλλιέργειας (2005-2009)

Πηγή: Hellastat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Διάγραμμα 5.4: Συγκέντρωση παραγωγής σε περιοχές καλλιέργειας σολομού και στην θαλάσσια ιχθυοκαλλιέργεια στην Ελλάδα

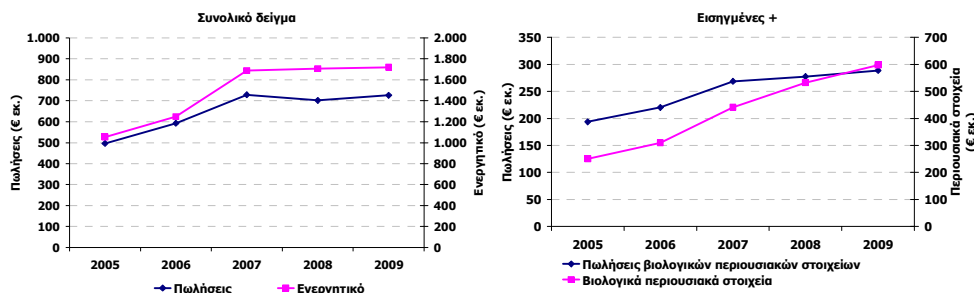

Πηγή: Hellastat, Kontali, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

5.2 Επιδόσεις του κλάδου την περίοδο 2005-2009

Η ανάπτυξη του κλάδου την τελευταία πενταετία (2005 – 2009) στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από δύο ευδιάκριτες φάσεις (Διάγραμμα 5.5). Μέχρι και το 2007, ο ετήσιος ρυθμός αύξησης των πωλήσεων ξεπερνούσε το 10%, φτάνοντας το 23% το 2007. Η συσσώρευση των στοιχείων ενεργητικού ήταν ακόμα ταχύτερη, ειδικά το 2007 όταν η αξία τους αυξήθηκε κατά 35%.

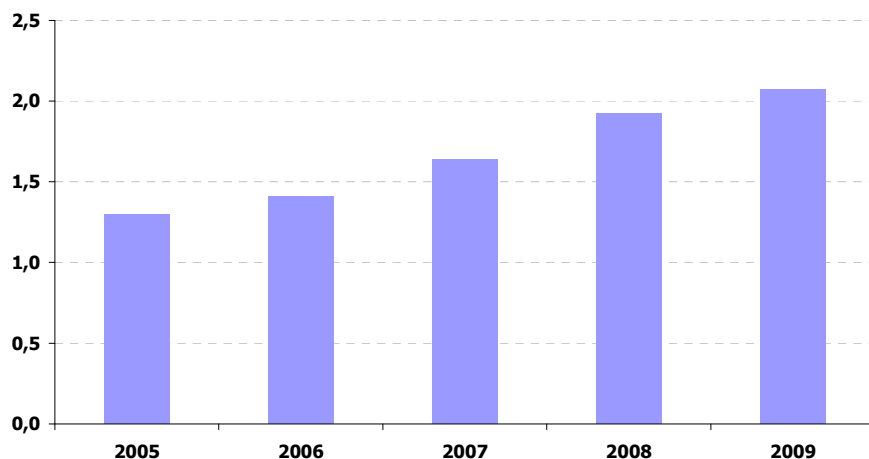
Διάγραμμα 5.5: Ανάπτυξη του κλάδου στην Ελλάδα (2005-2009)

Πηγή: Hellstat, **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Η απόκλιση στην πορεία των πωλήσεων και της ανάπτυξης του παραγωγικού δυναμικού των επιχειρήσεων είναι περισσότερο εμφανής στα αποτελέσματα των εισηγμένων επιχειρήσεων και των θυγατρικών τους επιχειρήσεων ιχθυοκαλλιέργειας (δείγμα «Εισηγμένες +»), οι οποίες δημοσιεύουν χρηματοοικονομικά αποτελέσματα με βάση τα διεθνή πρότυπα, όπου τα βιολογικά περιουσιακά στοιχεία (δηλ. τα ψάρια που καλλιεργούν οι ίδιες οι επιχειρήσεις) διαχωρίζονται από τις υπόλοιπες πωλήσεις και αποθέματα. Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι η καταμέτρηση των βιολογικών αποθεμάτων βασίζεται σε δειγματοληψία, εκτιμήσεις και υποθέσεις, γεγονός το οποίο δεν αποκλείει το ενδεχόμενο ύπαρξης σφάλματος στην εκτίμηση του συγκεκριμένου μεγέθους.

Διάγραμμα 5.6: Βιολογικά αποθέματα προς βιολογικές πωλήσεις (2005-2009)

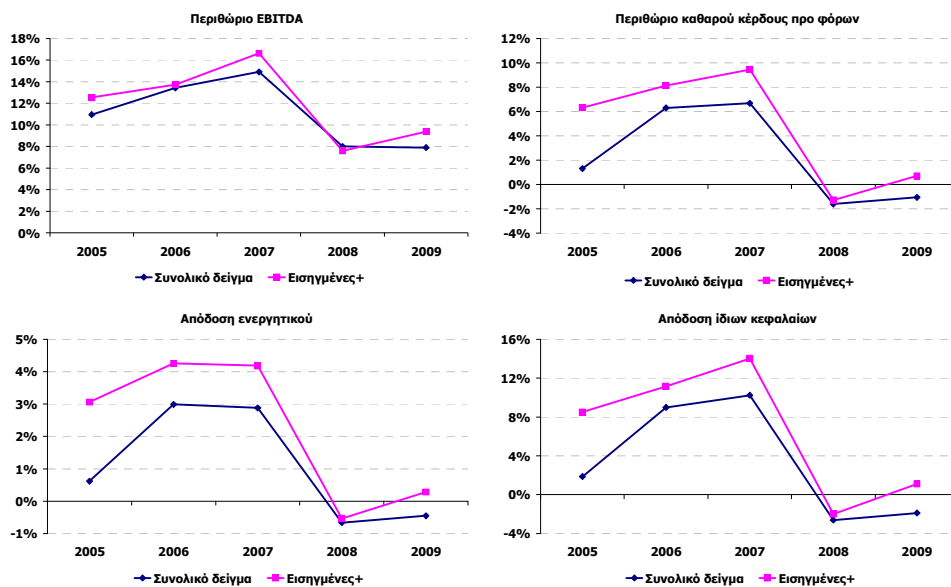
Πηγή: Hellstat, **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Με την παραπάνω επιφύλαξη, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι παρά τη σημαντική επιβράδυνση των πωλήσεων βιολογικών περιουσιακών στοιχείων το 2008 και το 2009, τα αποθέματα εξακολούθησαν να αυξάνονται με διψήφιους ρυθμούς. Με αυτό τον τρόπο ο λόγος των βιολογικών αποθεμάτων προς τις βιολογικές πωλήσεις αυξήθηκε αισθητά, ξεπερνώντας το 2 προς 1 το 2009 (Διάγραμμα 5.6). Αυτή η

απόκλιση οφείλεται κυρίως στη σημαντικότερη δομική αδυναμία της καλλιέργειας μεσογειακών ειδών – την εξαιρετικά μεγάλη διάρκεια του κύκλου παραγωγής (16-22 μήνες) σε συνδυασμό με το σύντομο χρονικό περιθώριο κατανάλωσης του φρέσκου ψαριού μετά την εξαγωγή του (περίπου 10-12 ημέρες). Έτσι, οι ημέρες διακράτησης αποθεμάτων στον κλάδο είναι αισθητά περισσότερες σε σύγκριση με την υπόλοιπη οικονομία, καθώς το 2009 ανήλθαν σε 483 ημέρες (και 525 ημέρες για το δείγμα των εισηγμένων και των θυγατρικών τους) έναντι 69 ημερών κατά μέσο όρο για το σύνολο του επιχειρηματικού τομέα την περίοδο 2006-2008.

Η ταχύτερη αύξηση του πληθυσμού των ψαριών, σε σύγκριση με την εξέλιξη της ζήτησης, οδήγησε σε σημαντική πτώση των τιμών το 2008 και 2009 και συνακολούθως της αξίας των πωλήσεων. Καθώς σημαντικό μέρος των πωλήσεων προορίζεται για εξαγωγές, ενώ η ζήτηση για ψάρια έχει υψηλή εισοδηματική ελαστικότητα, ο κύκλος εργασιών το 2009 επηρεάστηκε αρνητικά και από την παγκόσμια οικονομική κρίση. Επιπλέον, αυξήθηκαν τα λειτουργικά έξοδα από την ανάγκη συντήρησης μεγαλύτερου αποθέματος ψαριών. Έτσι, η αποδοτικότητα του κλάδου συρρικνώθηκε σημαντικά τη διετία 2008-2009 (Διάγραμμα 5.7).

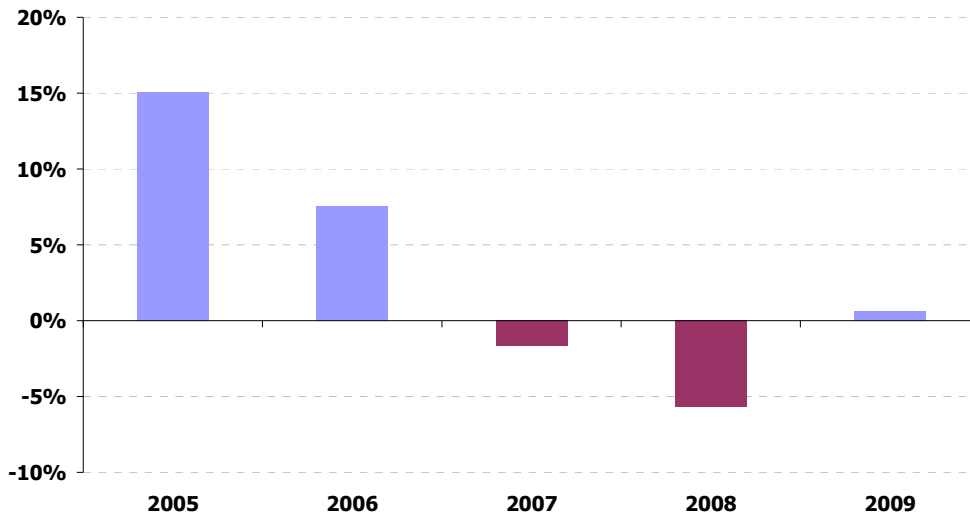
Διάγραμμα 5.7: Δείκτες αποδοτικότητας (2005-2009)

Πηγή: Hellstat, **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Παρότι δεν προκύπτει στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ του μεγέθους των επιχειρήσεων και της αποδοτικότητάς τους, οι επιχειρήσεις που ανήκουν σε εισηγμένους ομίλους εμφάνισαν καλύτερους δείκτες αποδοτικότητας τα περισσότερα έτη της εξεταζόμενης περιόδου. Αξίζει να σημειωθεί ότι μέρος της σχετικά καλής κερδοφορίας το 2006 και ειδικά το 2007 προκύπτει από τη ραγδαία αύξηση των αποθεμάτων – σύμφωνα με τα Δ.Λ.Π. το λειτουργικό κέρδος προσαρμόζεται με βάση τις αυξομειώσεις της εύλογης αξίας των βιολογικών περιουσιακών στοιχείων. Αφαιρώντας αυτή την επίδραση, προκύπτει ότι το περιθώριο λειτουργικού κέρδους στις εισηγμένες επιχειρήσεις και στις θυγατρικές τους ήταν αρνητικό ακόμα και το 2007 (Διάγραμμα 5.8).

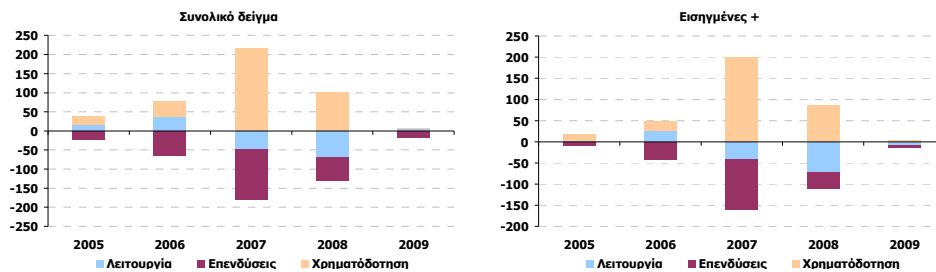
Διάγραμμα 5.8: Περιθώριο λειτουργικού κέρδους (EBITDA) χωρίς την επίδραση της μεταβολής των αποθεμάτων στις εισηγμένες επιχειρήσεις και τις θυγατρικές τους

Πηγή: Hellstat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Ενώ η κερδοφορία του κλάδου το 2009 ήταν αναμφίβολα δυσμενής, η στρατηγική περιορισμού της προμήθειας γόνου εκ μέρους των καθετοποιημένων ομίλων και η σχετική ανάκαμψη των τιμών οδήγησε σε μικρή βελτίωση των αποτελεσμάτων σε σχέση με το 2008. Παρομοίως, οι ταμειακές ροές από τη λειτουργία των επιχειρήσεων ήταν αρνητικές το 2007 και το 2008, ενώ το 2009 οι εκροές και εισροές ήταν περίπου ίσες (Διάγραμμα 5.9).

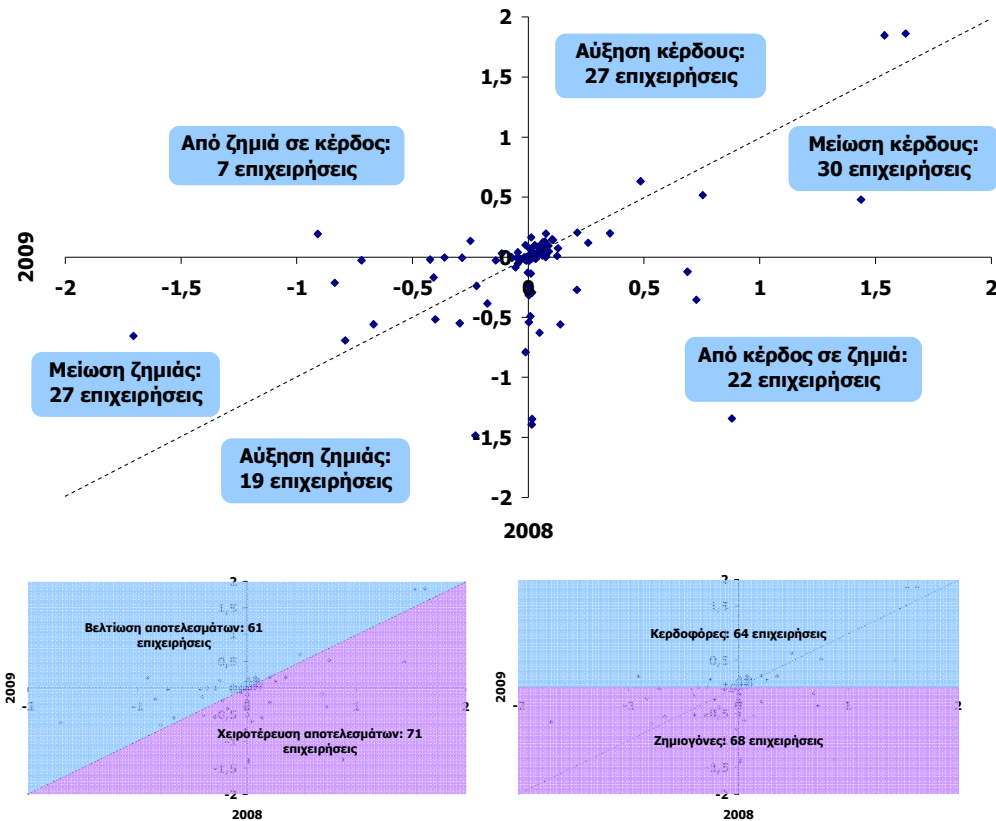
Διάγραμμα 5.9: Ταμειακές ροές, 2005-2009

Πηγή: Hellstat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Καθώς ο κλάδος ιχθυοκαλλιέργειας αποτελείται από πληθώρα επιχειρήσεων με διαφορετικές επιχειρηματικές στρατηγικές και χαρακτηριστικά, οι επιδόσεις των επιχειρήσεων διαφοροποιούνται σημαντικά. Η διαφοροποίηση ήταν ιδιαίτερα έντονη σε ένα μεταβατικό έτος, όπως το 2009, όταν 61 επιχειρήσεις βελτίωσαν τα αποτελέσματά τους και 71 παρουσίασαν χειροτέρευση (Διάγραμμα 5.10), ενώ υπήρξαν και 3 νεοεισερχόμενες επιχειρήσεις στο δείγμα.

Διάγραμμα 5.10: Κατανομή των επιχειρήσεων με βάση την μεταβολή των καθαρών αποτελεσμάτων χρήσεως προ φόρων (€ εκ.)

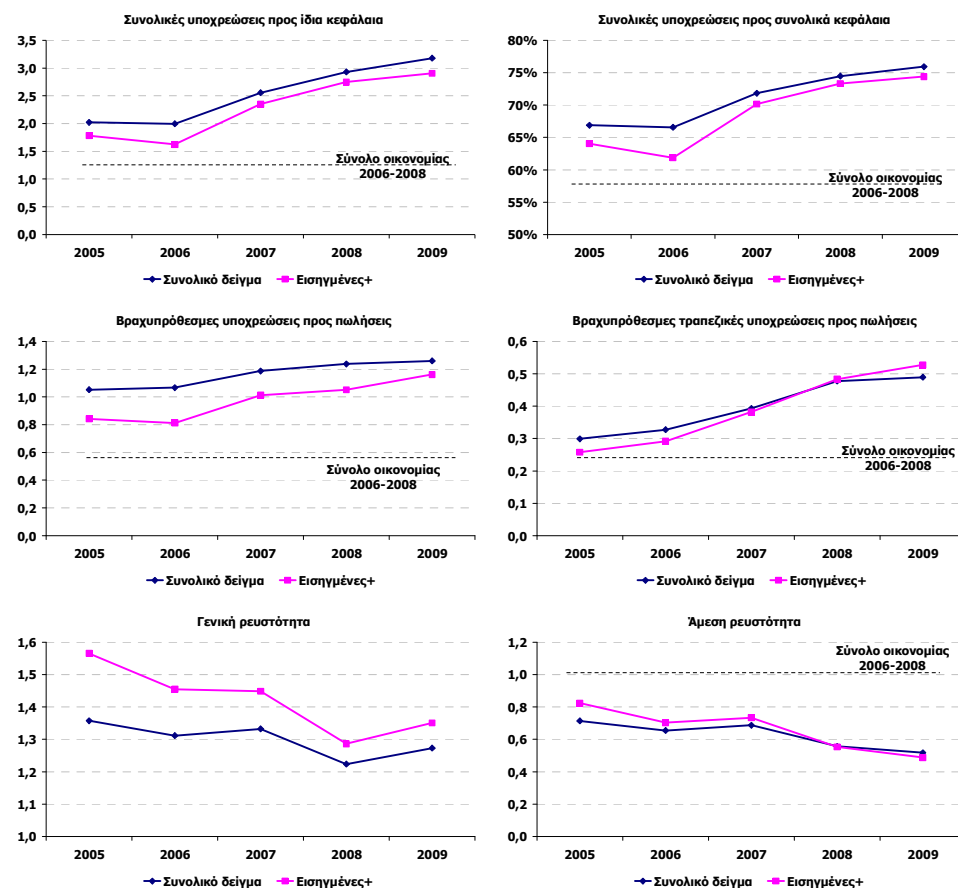
Πηγή: Hellastat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Τα περιθώρια κέρδους των επιχειρήσεων ιχθυοκαλλιέργειας στην Ελλάδα δεν ήταν αρκετά υψηλά, έτσι ώστε να στηρίξουν την οργανική ανάπτυξη της δυναμικότητας παραγωγής και του πληθυσμού ψαριών με τους ρυθμούς που παρατηρήθηκαν την πρώτη τριετία της εξεταζόμενης περιόδου (2005-2007). Η σχετικά χαμηλή «οργανική» κερδοφορία περιόρισε και τις δυνατότητες για άντληση κεφαλαίων μέσω του χρηματιστηρίου. Έτσι, με σκοπό τη διατήρηση και επέκταση του μεριδίου αγοράς τους, οι περισσότερες επιχειρήσεις του κλάδου στηρίχθηκαν όλο και περισσότερο στην τραπεζική χρηματοδότηση, η οποία αυξάνει τον κίνδυνο αθέτησης υποχρεώσεων, ειδικά στην καθοδική φάση του οικονομικού κύκλου.

Η μόχλευση των επιχειρήσεων αυξήθηκε ραγδαία, ξεπερνώντας σημαντικά το μέσο βαθμό δανειακής επιβάρυνσης στο σύνολο του επιχειρηματικού τομέα (Διάγραμμα 5.11). Σε συνδυασμό με την κάμψη στις πωλήσεις, η αύξηση των βραχυπρόθεσμων υποχρεώσεων συμπίεσε και τη ρευστότητα των επιχειρήσεων. Αξίζει να σημειωθεί ότι η άμεση ρευστότητα του κλάδου ιχθυοκαλλιέργειας είναι σημαντικά χαμηλότερη σε σύγκριση με το σύνολο της ελληνικής οικονομίας. Ο βαθμός κάλυψης των δανειακών υποχρεώσεων μειώθηκε ραγδαία την περίοδο 2006-2008 (Διάγραμμα 5.12), ανακάμπτοντας το 2009, λόγω της μικρής βελτίωσης της κερδοφορίας του κλάδου, αλλά και του γενικότερου περιορισμού της δανειοδότησης εκ μέρους των τραπεζών. Ο κίνδυνος χρεοκοπίας ήταν ιδιαίτερα αυξημένος το 2008, όταν η δεύτερη μεγαλύτερη επιχείρηση στην κατάταξη με βάση τον κύκλο εργασιών τότε (Ελληνικές Ιχθυοκαλλιέργειες Α.Β.Ε.Ε.) κατέθεσε αίτηση υπαγωγής στη διαδικασία

συνδιαλλαγής με τους πιστωτές της. Το 2009, αρκετά μεγάλο ποσοστό επιχειρήσεων (38%) εξακολουθούσε να αντιμετωπίζει υψηλό κίνδυνο χρεοκοπίας.

Διάγραμμα 5.11: Δείκτες διάρθρωσης κεφαλαίου και ρευστότητας, 2005-2009

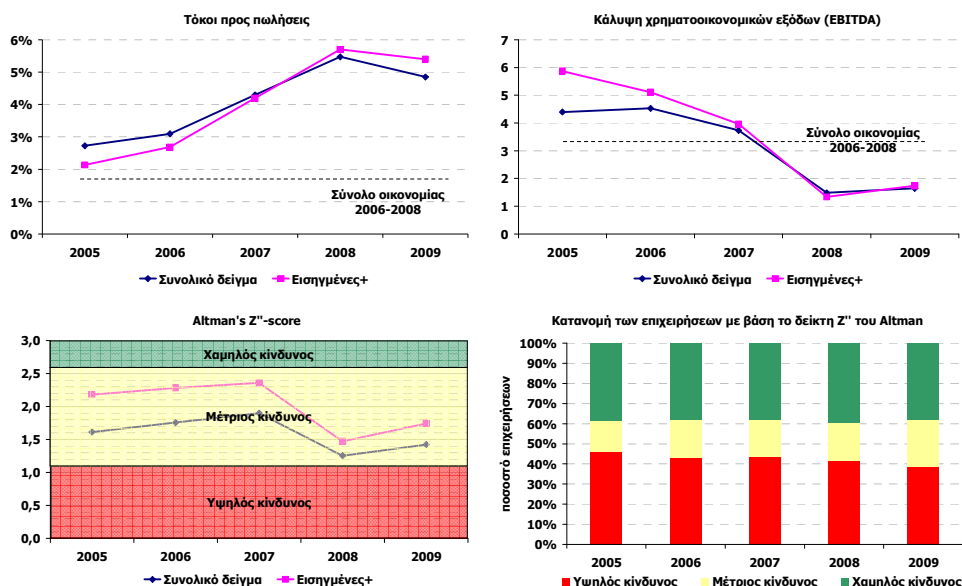

Πηγή: Hellstat, **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Παρά τις αρχικές προβλέψεις για περαιτέρω συρρίκνωση της παραγωγής της ελληνικής ιχθυοκαλλιέργειας, ο συνολικός κύκλος εργασιών των εισηγμένων επιχειρήσεων του κλάδου¹⁶ αυξήθηκε κατά 16% το 2010, τόσο λόγω ανάκαμψης των τιμών, όσο και λόγω αύξησης του όγκου πωλήσεων (Πίνακας 5.1). Η αύξηση των πωλήσεων προέκυψε κυρίως από εξαγωγές, καθώς η εγχώρια κατανάλωση συρρικνώθηκε λόγω της συνεχιζόμενης ύφεσης της ελληνικής οικονομίας. Ταυτόχρονα, τα αποθέματα ψαριών αυξήθηκαν με βραδύτερο ρυθμό (1,5%), αποκλιμακώνοντας τον λόγο των αποθεμάτων προς τις πωλήσεις βιολογικών περιουσιακών στοιχείων.

¹⁶ Χωρίς τις θυγατρικές, οι έξι εισηγμένες μητρικές επιχειρήσεις εκπροσωπούσαν περίπου το 60% των πωλήσεων του κλάδου κατά μέσο όρο την πενταετία 2005-2009.

Διάγραμμα 5.12: Δείκτες φερεγγυότητας, 2004-2009

Πηγή: Hellstat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Σημ.: Ο υπολογισμός του δείκτη Altman βασίζεται σε μία σειρά παραδοχών, ενώ κατά την αξιολόγηση μιας επιχείρησης πρέπει να συνυπολογίζονται και άλλες παράμετροι και μεταβλητές όπως ενδεικτικά η ρευστότητα, οι ταμειακές ροές αλλά και μη ποσοτικές πληροφορίες.

Ωστόσο, η αποδοτικότητα των εισηγμένων επιχειρήσεων χειροτέρευσε σημαντικά το 2010. Το περιθώριο λειτουργικού κέρδους μειώθηκε κατά 7,2 ποσοστιαίες μονάδες, κυρίως λόγω σημαντικής πτώσης της εύλογης αξίας των βιολογικών αποθεμάτων (-14,1 εκ. ευρώ το 2010 έναντι 43,5 εκ. ευρώ το 2009). Χωρίς αυτή την επίδραση, το περιθώριο λειτουργικού κέρδους ήταν σημαντικά υψηλότερο, τόσο σε σύγκριση με το 2009, όσο και με το μέσο όρο της πενταετίας 2005-2009, φτάνοντας στο 5,4%. Οι καθαρές ταμειακές ροές από τη λειτουργία παρέμειναν αρνητικές, ενώ οι περισσότερες εισηγμένες επιχειρήσεις αύξησαν τα ταμειακά τους διαθέσιμα μέσω πώλησης συμμετοχών και επιπρόσθετης χρηματοδότησης από τις τράπεζες και τις κεφαλαιαγορές.

Η μόχλευση των εισηγμένων επιχειρήσεων σημείωσε περαιτέρω αύξηση. Ωστόσο, οι αυξημένες πωλήσεις και η αναβαθμισμένη λειτουργική αποδοτικότητα βελτίωσαν τη φερεγγυότητα των επιχειρήσεων. Η επιχείρηση με τις μεγαλύτερες δυσκολίες εξυπηρέτησης των υποχρεώσεών της – η ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ – παρουσίασε θετικά λειτουργικά κέρδη, ενώ τα καθαρά της κέρδη προ φόρων ενισχύθηκαν σημαντικά ως αποτέλεσμα της επίτευξης συμφωνίας συνδιαλλαγής με ορισμένους πιστωτές της επιχείρησης και την προεξόφληση υποχρεώσεων προς τους λοιπούς πιστωτές.

Πίνακας 5.1: Αποτελέσματα εισηγμένων επιχειρήσεων το 2010

Δείκτες	2009	2010	Μεταβολή	ΜΕΡΜ / Μ.Ο. 2005-2009
Ανάπτυξη				
Πωλήσεις (€ εκ.)	449	523	16,3%	12,6%
Πωλήσεις βιολογικών περιουσιακών στοιχείων (€ εκ.)	250	288	15,3%	10,2%
Βιολογικά περιουσιακά στοιχεία (€ εκ.)	528	536	1,5%	23,2%
Ενεργητικό (€ εκ.)	1.108	1.133	2,2%	17,9%
Αποδοτικότητα				
Περιθώριο EBITDA*	0,3%	5,4%	5,1%	2,3%
Περιθώριο EBITDA	10,0%	2,7%	-7,2%	12,5%
Περιθώριο καθαρού κέρδους προ φόρων	1,7%	-6,7%	-8,3%	5,4%
Απόδοση ιδίων κεφαλαίων	2,4%	-11,6%	-14,1%	6,9%
Απόδοση ενεργητικού	0,7%	-3,1%	-3,8%	2,6%
Δραστηριότητα				
Διάρκεια εμπορικού κύκλου	523	477	-46	504
Ημέρες απαιτήσεων	147	116	-31	188
Ημέρες αποθεμάτων	537	445	-93	594
Ημέρες πίστωσης από προμηθευτές	162	83	-78	278
Βιολογικά αποθέματα προς βιολογικές πωλήσεις	2,11	1,86	-12,0%	1,72
Ρευστότητα				
Γενική ρευστότητα	1,41	1,60	13,5%	1,50
Άμεση ρευστότητα	0,52	0,62	19,7%	0,70
Κεφαλαιακή διάρθρωση και φερεγγυότητα				
Συνολικές υποχρεώσεις προς ίδια κεφάλαια	2,62	2,78	6,0%	2,01
Συνολικές υποχρεώσεις προς συνολικά κεφάλαια	72,4%	73,6%	1,1%	65,7%
Βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις προς πωλήσεις	1,06	0,85	-20,5%	0,92
Βραχυπρ. τραπεζικές υποχρεώσεις προς πωλήσεις	0,51	0,41	-18,7%	0,41
Τόκοι προς πωλήσεις	5,1%	5,1%	-0,1%	4,0%
Κάλυψη χρηματοοικονομικών εξόδων	1,95	0,54	-72,3%	3,79
Κάλυψη χρηματοοικονομικών εξόδων*	0,06	1,07	1745,9%	3,64
Altman's Z"-score	2,01	2,14	6,4%	2,40

* Χωρίς την επίδραση της μεταβολής των αποθεμάτων.

Πηγή: Hellstat, **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

5.3 Κύριες επιχειρήσεις του κλάδου

Οι δέκα μεγαλύτερες επιχειρήσεις του κλάδου συγκεντρώνουν το 82% των συνολικών πωλήσεων (στοιχεία 2009). Από αυτές τις επιχειρήσεις, 5 είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών. Ένας από τους εισηγμένους ομίλους (ΣΕΛΟΝΤΑ) περιλαμβάνει άλλη μια εισηγμένη εταιρεία με κύρια δραστηριότητα την ιχθυοκαλλιέργεια (INTERFISH).

Η επιχείρηση με το μεγαλύτερο μερίδιο αγοράς εδώ και αρκετά χρόνια είναι η ΝΗΡΕΥΣ Α.Ε., ωστόσο το 2009 το μερίδιό της μειώθηκε κατά 2,3 ποσοστιαίες μονάδες. Ακόμα μεγαλύτερη ήταν η μείωση του μεριδίου της εταιρείας Ελληνικές Ιχθυοκαλλιέργειες Α.Β.Ε.Ε. από 11,8% το 2008 σε 6,9% το 2009 λόγω των δυσκολιών εξυπηρέτησης των υποχρεώσεών της. Αντίθετα, ενισχύθηκε η παρουσία των ΣΕΛΟΝΤΑ και ΔΙΑΣ. Από τις εταιρείες που δεν είναι εισηγμένες στο ΧΑΑ, μεγαλύτερο μερίδιο έχει η ΑΝΔΡΟΜΕΔΑ, ενώ ακολουθεί η Ιχθυοτροφεία Κεφαλονιάς Α.Β.Ε.Ε.

Πίνακας 5.2: Μεριδίο αγοράς των 10 μεγαλύτερων ομίλων ιχθυοκαλλιέργειας

Α/Α	Όμιλος	Μεριδίο αγοράς	
		2008	2009
1	ΝΗΡΕΥΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Ε.	28,1%	25,8%
2	ΣΕΛΟΝΤΑ ΙΧΘΥΟΤΡΟΦΕΙΑ Α.Ε.Γ.Ε.	16,4%	18,8%
3	ΔΙΑΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Β.Ε.Ε.	10,1%	13,4%
4	ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Β.Ε.Ε.	11,8%	6,9%
5	ΑΝΔΡΟΜΕΔΑ Α.Ε. ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΥΔΡΟΒΙΩΝ	4,8%	6,3%
6	ΓΑΛΑΞΙΔΙ ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Ε.	3,3%	3,2%
7	ΙΧΘΥΟΤΡΟΦΕΙΑ ΚΕΦΑΛΟΝΙΑΣ Α.Β.Ε.Ε.	2,4%	2,8%
8	ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΦΟΡΚΥΣ Α.Ε.	2,2%	2,2%
9	ΜΑΡΚΕΛΛΟΣ Α.Ε. ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΛΕΡΟΥ	0,9%	1,7%
10	ΜΠΙΤΣΑΚΟΣ Γ. ΚΑΙ Π. ΥΔΑΤΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Ε.	1,1%	0,9%
	Λοιποί	18,90%	18,00%
	ΣΥΝΟΛΟ	100%	100%

Πηγή: Hellastat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

5.3.1 ΝΗΡΕΥΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Ε.

Η ΝΗΡΕΥΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Ε. ιδρύθηκε το 1988 στη Χίο. Η έδρα της εταιρείας σήμερα βρίσκεται στο Κορωπί Αττικής. Οι κυριότερες δραστηριότητες του ομίλου είναι η παραγωγή γόνου, η παραγωγή, εμπορία και διάθεση ιχθύων στην εσωτερική και διεθνή αγορά, η παραγωγή εξοπλισμού όπως δίκτυα και κλουβιά για ιχθυοπαραγωγικές μονάδες, η παραγωγή και εμπορία ιχθυοτροφών, καθώς και η παραγωγή και εμπορία μεταποιημένων ιχθύων. Η επιχείρηση είναι εισηγμένη στο Χ.Α. από το 1995 (από το 1998 στην Κύρια Αγορά του Χ.Α.Α.) και συμμετέχει στο δείκτη FTSE ASE 80, ενώ ανήκει στην ομάδα εταιρειών υψηλής κεφαλαιοποίησης του Χ.Α. Το ανθρώπινο δυναμικό του ομίλου ανέρχεται σε περίπου 1.200 άτομα.

Η επιχειρηματική στρατηγική του ομίλου επικεντρώνεται στην πλήρη καθετοποίηση της παραγωγής και στη γεωγραφική διασπορά της καλλιέργειας σε σημαντικές αγορές κατανάλωσης και περιοχές παραγωγής στο εξωτερικό. Έτσι, στο δυναμικό του ομίλου περιλαμβάνονται μονάδες παραγωγής και εμπορίας γόνου, ιχθύων, ιχθυοτροφών, μεταποιημένων ιχθυών και εξοπλισμού ιχθυοκαλλιέργειας, ενώ διαθέτει παραγωγικές εγκαταστάσεις στην Ελλάδα, την Τουρκία, και στην Ισπανία και δίκτυο διανομής σε περισσότερες από 35 χώρες. Το 1999, επεκτάθηκε και στον κλάδο ζαχαρωδών και ιδιαίτερα στα παραδοσιακά γλυκά κουταλιού μέσω της Σαραντής ΑΕΒΕ, η οποία εισήλθε στο Χ.Α.Α. το 2003. Στις 27/12/2007 η εταιρεία Σαραντής πωλήθηκε στα πλαίσια της υλοποίησης του επιχειρηματικού σχεδίου για συγκέντρωση δραστηριοτήτων στον τομέα της ιχθυοκαλλιέργειας.

Στα άλλα σημαντικά γεγονότα στην ιστορία του ομίλου συγκαταλέγεται η συγχώνευσή του με την επίσης εισηγμένη επιχείρηση Feedus ΑΕΒΕ στα τέλη του 2004. Το 2006 ενοποιήθηκε για πρώτη φορά η SEAFARM IONIAN με ανάληψη του μάντζμεντ για τα επόμενα 15 έτη. Από το 2006 η ΝΗΡΕΥΣ άρχισε να δραστηριοποιείται και στην Τουρκία με την εξαγορά της εταιρείας ILKNAK, ενώ από τις αρχές του 2007 και στην Ισπανία, όπου εξαγόρασε τη PREDOMAR. Στις 05/03/07 υπεγράφη η εξαγορά του 51% των μετοχών της KEGO Α.Ε, η οποία κατέχει παγκόσμια αποκλειστικότητα στην παραγωγή επιλεγμένων

αυγών ιχθυοκαλλιέργειας, ενώ δραστηριοποιείται και στις ιχθυοτροφές. Στις 14/05/07 η ΝΗΡΕΥΣ απέκτησε το 33,34% της εισηγμένης Νορβηγικής εταιρείας MARINE FARMS ASA.

Το 2010 οι προσπάθειες της εταιρείας επικεντρώθηκαν στην αποδοτικότερη χρήση των κεφαλαίων της στις υφιστάμενες δραστηριότητές της. Έτσι, και λόγω των αναγκών ρευστότητας η εταιρεία εκποίησε την συμμετοχή της, ποσοστό 30,2% του συνολικού μετοχικού κεφαλαίου της MARINE FARMS ASA. Επίσης, εντός του 2010 άρχισε η διαπραγμάτευση στο Χ.Α.Α. των 18.104 νέων κοινών ονομαστικών μετοχών της, που προέκυψαν από την αύξηση του μετοχικού της κεφαλαίου κατά €24.259, λόγω μετατροπής ομολογιών από το υφιστάμενο Μετατρέψιμο Ομολογιακό Δάνειο της εταιρίας, έκδοσης 12.07.2007. Η εταιρεία απέκτησε επιπλέον 112.504 ονομαστικές μετοχές της SEAFARM IONIAN A.E. έναντι συνολικού τιμήματος €398.140, ανεβάζοντας το ποσοστό συμμετοχής της σε 25,3% (Πίνακας 5.9). Τέλος ο όμιλος από τον Οκτώβριο του 2010 βρίσκεται σε διαδικασία αναδιάρθρωσης μέρους των δανείων του, με στόχο την αναχρηματοδότηση του βραχυπρόθεσμου δανεισμού της εταιρίας από ένα μέσο-μακροπρόθεσμο σχήμα χρηματοδότησης και την εξέταση αναδιάταξης του προγράμματος αποπληρωμής των μακροχρόνιων δανείων του.

Πίνακας 5.3: Δομή του ομίλου ΝΗΡΕΥΣ, 31/12/2010

ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΧΩΡΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ
AQUA TERRAIR A.E.	ΕΛΛΑΔΑ	12,4%
BLUEFIN TUNA AE (Όμιλος)	ΕΛΛΑΔΑ	25%
KEGO AGRI A.E.	ΕΛΛΑΔΑ	100%
SEAFARM IONIAN A.E.	ΕΛΛΑΔΑ	25,3%
ΠΡΩΤΕΥΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΙ Α.Ε.Β.Ε.	ΕΛΛΑΔΑ	50%
MIRAMAR PROJECTS CO LTD – UK	ΑΓΓΛΙΑ	100%
AQUACOM LTD	ΒΡΕΤΑΝΙΚΕΣ ΠΑΡΘΕΝΕΣ ΝΗΣΟΙ	100%
SEAFARM IONIAN (CENTRAL EUROPE)GMBH	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	25,342%
PREENGORDE DE DORADAS PARA MARICULTURA S.L.	ΙΣΠΑΝΙΑ	100%
NIREUS INTERNATIONAL LTD	ΚΥΠΡΟΣ	100%
CARBON DIS TICARET YATIRIM INSAAT VE SANAYI A.S.	ΤΟΥΡΚΙΑ	99,943%
ILKNAK DENIZCILIK A.S.	ΤΟΥΡΚΙΑ	76,019%
ILKNAK SU URUNLERI SAN Ve TIC A.S.	ΤΟΥΡΚΙΑ	71,285%
MIRAMAR SU URUNLERI VE BALIK YEMI URETIMI SANAYI VE TICARET A.S.	ΤΟΥΡΚΙΑ	99,95%

Η εταιρεία έχει ηγετικό ρόλο στον κλάδο της ιχθυοκαλλιέργειας, εκπροσωπώντας περίπου το ένα τέταρτο της ελληνικής παραγωγής. Η επιχείρηση έχει καταφέρει να εξασφαλίσει συγκριτικά καλό επίπεδο ρευστότητας (Πίνακας 5.10 και Πίνακας 5.11 στο Παράρτημα). Το 2010 οι συνολικές ενοποιημένες πωλήσεις του ομίλου παρουσίασαν αύξηση κατά 13% κυρίως λόγω της ισχυρής ζήτησης κατά τη διάρκεια του έτους και ιδιαίτερα στις εκτός Ελλάδος αγορές στις οποίες ο όμιλος σημείωσε αύξηση πωλήσεων κατά 30% έναντι του 2009. Ωστόσο, το 2010 εμφάνισε μείωση του ενεργητικού και αρνητικά λειτουργικά αποτελέσματα. Η εταιρία θεωρεί πως οι προοπτικές για το 2011 θα είναι θετικές αφού αναμένονται βελτιωμένες τιμές πώλησης του προϊόντος ιχθυοκαλλιέργειας λόγω της σταθερής ζήτησης και του περιορισμού της συνολικής προσφοράς.

5.3.2 ΣΕΛΟΝΤΑ ΙΧΘΥΟΤΡΟΦΕΙΑ Α.Ε.Γ.Ε.

Η μητρική εταιρία ΙΧΘΥΟΤΡΟΦΕΙΑ ΣΕΛΟΝΤΑ Α.Ε.Γ.Ε. προέκυψε το 1990 από τη συγχώνευση των εταιριών Ιχθυοτροφεία ΣΕΛΟΝΤΑ Ε.Π.Ε. και ΣΕΛΟΝΤΑ Ιχθυοτροφική Ε.Π.Ε. Η εταιρεία έχει έδρα το

Δήμο Αθηναίων και είναι εισηγμένη στο Χρηματιστήριο Αθηνών (κατηγορία μεσαίας και μικρής κεφαλαιοποίησης). Η επιχείρηση διαθέτει ιχθυογεννητικούς σταθμούς, θαλάσσιες εγκαταστάσεις εκτροφής και μονάδες εκτροφής στους νομούς Κορινθίας, Φωκίδος, Θεσπρωτίας, Ευβοίας, Φθιώτιδας, Λέσβου, Αργολίδας, Αρκαδίας και Αιτωλοακαρνανίας.

Πίνακας 5.4: Δομή του ομίλου ΣΕΛΟΝΤΑ, 31/12/2010

Εταιρεία	Έδρα	Συμμετοχή	Δραστηριότητα
AQUAVEST A.E. ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΥΔΑΤΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ ΑΚΙΝΗΤΩΝ	Ελλάδα	100%	Παροχή χρηματοοικονομικών υπηρεσιών και υλοποίηση επενδύσεων
BLUE FIN TUNA HELLAS A.E.	Ελλάδα	25%	Αλιεία, εκτροφή και πώληση ψαριών τόνου
FISH FILLET A.E.	Ελλάδα	90,59%	Συσκευασία, μεταποίηση και εμπορία αλιευμάτων και άλλων τροφίμων
INTERFISH ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Ε.	Ελλάδα	42,8%	Εκτροφή και διάθεση μεσογειακών ειδών ψαριών καθώς και την παραγωγή γόνου - Συμμετοχή σε άλλες εταιρίες του κλάδου - Ίδρυση κοινοπραξιών - Μελέτες για την ανάπτυξη προγραμμάτων έρευνας στην ιχθυοκαλλιέργεια
ΑΚΟΥΑΝΕΤ Α.Ε.	Ελλάδα	90,42%	Παραγωγή, διάθεση και εμπορία (εισαγωγή – εξαγωγή) ιχθυοτροφών, ζωοτροφών και λοιπών προϊόντων διατροφής ζώων Εκμετάλλευση τουριστικών ακινήτων
ΑΣΤΡΑΙΑ Α.Ε.Β.Ε.	Ελλάδα	35%	Εκτροφή ιχθύων μεσογειακών ειδών
ΒΙΛΛΑ ΠΡΕΣΙΕ Α.Ε.	Ελλάδα	100%	Τουριστική εκμετάλλευση καταδυτικών πάρκων
ΕΧΙΝΑΔΕΣ Α.Ε.	Ελλάδα	100%	Εκμετάλλευση και διαχείριση μονάδας εκτροφής ιχθύων
ΚΑΤΑΔΥΤΙΚΑ ΠΑΡΚΑ Α.Ε.	Ελλάδα	90,94%	Εκμετάλλευση και διαχείριση μονάδας εκτροφής ιχθύων
ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ ΚΑΛΥΜΝΟΥ	Ελλάδα	90,33%	Εκμετάλλευση και διαχείριση μονάδας εκτροφής ιχθύων
ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ ΝΟΤΙΟΥ ΕΥΒΟΙΑΣ Ι	Ελλάδα	95%	Εκτροφή ιχθύων μεσογειακών ειδών
ΚΟΥΜΑΡΟΣ Α.Ε.	Ελλάδα	89,59%	Εκτροφή ιχθύων μεσογειακών ειδών - Παρασκευή και διάθεση παντός είδους κτηνοτροφών, πτηνοτροφών, ιχθυοτροφών και τροφών για οικιακά ζώα (pet) - Εκμετάλλευση ιχθυοτροφείων
ΠΕΡΣΕΥΣ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ Α.Β.Ε.Ε.	Ελλάδα	41,34%	Εκμετάλλευση ακινήτων - Εκμετάλλευση τουριστικών ακινήτων
ΠΟΛΕΜΑΡΧΑ ΕΠΙΔΑΥΡΟΣ Α.Ε.	Ελλάδα	69,3%	Εκτροφή ιχθύων μεσογειακών ειδών
ΦΑΡΑΔΟΝΗΣΙΑ Α.Ε.	Ελλάδα	91,11%	Εμπορία ιχθύων και τροφίμων
EUROFISH GB LTD	Αγγλία-Ουαλία	30%	
INTERNATIONAL AQUA TECH LTD	Αγγλία-Ουαλία	82,32%	Μελέτες, κατασκευή και διαχείριση συστημάτων νερού
SELONDA INTERNATIONAL LTD	Νήσος Τζέρσεϋ	100%	Πραγματοποίηση οποιονδήποτε επιχειρηματικών δραστηριοτήτων
BLUE WATER FLAT FISH LTD	Ουαλία	82,69%	Εκτροφή του ψαριού με την ονομασία «turbot-καλκάνι» και λαβρακιού καθώς και παραγωγή γόνου
SELONDA UK LTD	Ουαλία	50%	Παραγωγή ιχθύων σε χερσαίες εγκαταστάσεις και γενικό εμπόριο
FJORD MARIN TURKEY	Τουρκία	35,01%	Εκτροφή και διάθεση μεσογειακών ειδών ψαριών καθώς και παραγωγή γόνου

Στον όμιλο ΣΕΛΟΝΤΑ περιλαμβάνονται αρκετές επιχειρήσεις, οι οποίες δραστηριοποιούνται σε τμήματα της αλυσίδας αξίας των ιχθύων και εδρεύουν σε Ελλάδα, Μεγάλη Βρετανία και Τουρκία (Πίνακας 5.4). Το 2005 ο όμιλος ΣΕΛΟΝΤΑ εξαγόρασε το 47,13% της INTERFISH αποκτώντας το διοικητικό και παραγωγικό έλεγχο της εταιρίας. Την 29/12/2006 εγκρίθηκε η συγχώνευση των εταιριών INTERFISH Α.Ε και ΤΡΙΑΙΝΑ Α.Ε. ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ με απορρόφηση της δεύτερης από την πρώτη. Την 22/11/2007 εγκρίθηκε το σχέδιο σύμβασης συγχώνευσης της INTERFISH και των ΥΔΑΤΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΛΕΣΒΟΥ Α.Ε, ΥΔΑΤΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΚΟΡΩΝΙΣ Α.Ε, ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΣΤΕΦΑΝΟΥ Α.Ε.Τ.Ε. με απορρόφηση της δεύτερης, τρίτης και τέταρτης εταιρίας από την πρώτη. Εκτός από την INTERFISH, η μητρική εταιρεία ΣΕΛΟΝΤΑ ελέγχει άλλο ένα εισηγμένο στο Χ.Α.Α. όμιλο με μετοχική συμμετοχή σε επιχειρήσεις ιχθυοκαλλιέργειας – ΠΕΡΣΕΥΣ Α.Β.Ε.Ε. Στον όμιλο ΣΕΛΟΝΤΑ συμμετέχουν επίσης και επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην εκμετάλλευση ακινήτων, στον τουρισμό, κ.ά.

Στα σημαντικά γεγονότα του 2010 συγκαταλέγεται η λήψη κοινοπρακτικών δανείων με το ποσό των €15 εκατ. (€9 εκ. η ΣΕΛΟΝΤΑ και €6 εκ. η INTERFISH), με συνδιοργανώτριες τράπεζες τις ΠΕΙΡΑΙΩΣ, ΕFG EUROBANK, ΕΘΝΙΚΗ, ΕΜΠΟΡΙΚΗ, MILLENNIUM BANK, ΑΤΤΙΚΑ BANK και ALPHA BANK. Τα δάνεια προσδιορίζονται για την κάλυψη κεφαλαίων κίνησης. Παράλληλα, είναι σε εξέλιξη η διαδικασία της συγχώνευσης δια απορρόφησης της INTERFISH ΑΕ από τη ΣΕΛΟΝΤΑ ΑΕ με ισολογισμό μετασχηματισμού αυτόν της 31/12/2010. Τέλος, τη χρονιά αυτή υλοποιήθηκαν μη λειτουργικά και μη επαναλαμβανόμενα γεγονότα που επηρέασαν τις οικονομικές καταστάσεις της εταιρίας και του ομίλου, όπως συναλλαγματικές διαφορές από μετατροπή δανείων από JPY και CHF σε ευρώ ποσού €868 χιλ. και απομείωση υπεραξίας ποσού €617 χιλ..

5.3.3 ΔΙΑΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Β.Ε.Ε.

Η εταιρία Δίας Α.Ε ιδρύθηκε το 1992, ενώ από το 2002 είναι εισηγμένη στο Χ.Α.Α. Όπως και στους περισσότερους εισηγμένους ομίλους ιχθυοκαλλιέργειας, η ανάπτυξη της επιχείρησης στηρίχθηκε τόσο σε επενδύσεις σε παραγωγικό δυναμικό όσο και σε εξαγορά άλλων επιχειρήσεων του κλάδου. Ανάμεσα στις πιο σημαντικές εξαγορές, συγκαταλέγονται αυτές των εταιριών NEPTUNUS, ΖΩΝΟΜΗ, MARE NOSTRUM και ΜΕΡΚΟΣ, κάποιες από τις οποίες συγχωνεύθηκαν με απορρόφηση από τη μητρική στη συνέχεια (Πίνακας 5.5).

Ως αποτέλεσμα της πλήρους καθετοποίησης ο όμιλος διαθέτει ιχθυογεννητικούς σταθμούς, μονάδες πάχυνσης, σύγχρονα συσκευαστήρια, κέντρα διανομής, κέντρο αποστολής και εξυγίανσης οστράκων, εργοστάσιο ιχθυοτροφών, εμπορικές εταιρίες και εργοστάσιο επεξεργασίας ψαριών. Εκτός από ολόκληρα ψάρια (φρέσκα ή κατεψυγμένα), η εταιρεία διαθέτει στην αγορά επεξεργασμένα ψάρια (καθαρισμένα / φιλέτα), προϊόντα MAP (συσκευασμένα σε ειδικά τροποποιημένη ατμόσφαιρα), γόνιο ψαριών και ιχθυοτροφές διαφόρων ειδών.

Πίνακας 5.5: Δομή του ομίλου ΔΙΑΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ, 31/12/2010

Εταιρεία	Έδρα	Συμμετοχή	Δραστηριότητα
ΖΩΝΟΜΗ Α.Β.Ε.Ε.	Ελλάδα	25,84%	Παραγωγή ιχθυοτροφών
MARE NOSTRUM Α.Ε	Ελλάδα	100%	Εμπορία ψαριών
ΜΑΤΘΑΙΟΥ ΜΟΝΟΠΡΟΣΩΠΗ Ε.ΠΕ.	Ελλάδα	100%	Εκμετάλλευση ιχθυοτροφείου
ΣΠΑΡΦΙΣ Α.Ε.	Ελλάδα	95%	Εκμετάλλευση ιχθυοτροφείου
ΚΛΕΙΔΑΡΑΣ Ι.FAMILY Α.Ε.	Ελλάδα	48,44%	Εκμετάλλευση ιχθυοτροφείου
ASTIR INTERNATIONAL S.R.L.	Ιταλία	50%	Εμπορία ψαριών

Η ΔΙΑΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ έχει στρατηγική συμφωνία με τον δανέζικο πολυεθνικό όμιλο BIOMAR από το 2009. Ο όμιλος BIOMAR αποτελεί έναν από τους κορυφαίους προμηθευτές ιχθυοτροφών παγκοσμίως με εργοστάσια παραγωγής σε 7 χώρες. Παράγει ιχθυοτροφές για περισσότερα από 25 διαφορετικά είδη ψαριών, προμηθεύοντας αντίστοιχα παραγωγούς από 50 χώρες. Η BIOMAR ανήκει στον εισηγμένο στο χρηματιστήριο της Κοπεγχάγης όμιλο Schouw & Co. με ετήσιο τζίρο €1,3 δισεκ. Στην Ελλάδα δραστηριοποιείται τα τελευταία 20 χρόνια, ενώ διαθέτει από το 2001 εργοστάσιο παραγωγής

ιχθυοτροφών στην βιομηχανική περιοχή του Βόλου από όπου και προμηθεύει την ελληνική αγορά καθώς και τις αγορές της ανατολικής Μεσογείου, των Βαλκανίων και της Μαύρης Θάλασσας.

Η εν λόγω συμφωνία στηρίζεται σε τρεις βασικούς άξονες. Ο πρώτος αφορά στην προμήθεια ιχθυοτροφών από την BIOMAR που θα μπορούσαν να καλύψουν της ανάγκες της ΔΙΑΣ και τους αναπτυξιακούς της στόχους για τα επόμενα χρόνια. Η αξία του συμβολαίου είναι ύψους περίπου €30 εκ. το χρόνο με δικαίωμα επέκτασης του, με προνομιακούς όρους τιμολόγησης, πληρωμής και παράδοσης. Παράλληλα, η BIOMAR προχώρησε στην υπογραφή προσυμφώνου αγοράς από την ΔΙΑΣ ABEE του 25,17% των μετοχών της εταιρίας ΖΩΟΝΟΜΗ Α.Ε, έναντι €2,5εκ. Ο δεύτερος άξονας αφορά στην συμφωνία για κοινές δραστηριότητες έρευνας και ανάπτυξης με στόχο την εξεύρεση νέων προϊόντων και πρώτων υλών. Τέλος, η συμφωνία αφορά και στην από κοινού εκμετάλλευση των ευκαιριών που παρουσιάζονται στην ευρύτερη λεκάνη της Μεσογείου στον κλάδο των ιχθυοκαλλιεργειών.

Τα τελευταία δύο χρόνια, η εταιρεία έχει προχωρήσει σε κεφαλαιακή αναδιάρθρωση με συνένωση της συμμετοχής της στις θυγατρικές επιχειρήσεις. Σε αυτό το πλαίσιο, έχει αποφασιστεί η συγχώνευση από την μητρική εταιρεία με απορρόφηση των 100% θυγατρικών εταιρειών ΠΕΛΑΓΟΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Ε., ΙΠΠΟΚΑΜΠΟΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Ε., ΙΧΘΥΟΤΡΟΦΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΡΟΥ Α.Ε. και FRUTTI DI MARE Α.Ε. με ημερομηνία ισολογισμού μετασχηματισμού την 31/12/2009. Το Μάρτιο του 2010 η μητρική εξαγόρασε το 100% του μετοχικού κεφαλαίου της εταιρείας ΠΑΡΚΟ ΠΕΡΔΙΚΑ ΙΙ - ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Ε., ενώ το Μάιο του 2010 η εταιρεία απέκτησε και το υπόλοιπο 49% του μετοχικού κεφαλαίου της εταιρείας MARE NOSTRUM Α.Ε. Στη συνέχεια εγκρίθηκε η συγχώνευση με απορρόφηση της εταιρίας ΜΟΝΑΔΑ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΙΩΝ ΠΟΡΟΥ ΜΑΡΕ Α.Ε. από τη MARE NOSTRUM Α.Ε. Στις 20 Οκτωβρίου 2010 εγκρίθηκε η συγχώνευση των εταιρειών ΙΠΠΟΚΑΜΠΟΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ και ΙΧΘΥΟΤΡΟΦΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΡΟΥ με απορρόφηση από την μητρική εταιρεία, ενώ το Νοέμβριο η ΔΙΑΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ εξαγόρασε το υπόλοιπο ποσοστό και της εταιρείας ΜΕΡΚΟΣ Α.Ε. με κεφάλαια από την υπάρχουσα ρευστότητα της. Το Δεκέμβριο του 2010 εγκρίθηκε η συγχώνευση των ΠΑΡΚΟ ΠΕΡΔΙΚΑ ΙΙ Α.Ε., ΜΕΡΚΟΣ Α.Ε. και ΣΠΑΡΦΙΣ Α.Ε.

Από την 1^η Ιανουαρίου 2011 η εταιρία ανέλαβε τη διοίκηση και κατ' επέκταση τον έλεγχο της εταιρίας ΝΙΜΟΣ Α.Β.Ε.Ε. η οποία αποτελεί πλέον συνδεδεμένο μέρος του ομίλου. Στις 3 Ιανουαρίου 2011 προέβη στην υπογραφή σύμβασης εξαγοράς ποσοστού 21,562% του μετοχικού κεφαλαίου της εταιρίας ΚΛΕΙΔΑΡΑΣ Ι.FAMILY-Α.Ε. αποκτώντας έτσι το 70% της εταιρίας. Το συνολικό τίμημα της εξαγοράς ανέρχεται στο ποσό των €1.263.550 και θα εξοφληθεί έως το 2012 σε 7 δόσεις.

Εν τω μεταξύ, στις 7 Ιουλίου 2010 μεταξύ της εταιρείας και της Linnaeus Capital Partners B.V. (Linnaeus) υπογράφηκε Πρόγραμμα Μετατρέψιμου Ομολογιακού Δανείου (ΜΟΔ). Η έκδοση του ΜΟΔ καλύφθηκε πλήρως από την Linnaeus με την καταβολή €15.000.00. Το μετατρέψιμο σε μετοχές ομολογιακό δάνειο έχει διάρκεια μέχρι 3 έτη και επιτόκιο 3%. Η μοναδική ομολογιούχος Linnaeus Capital Partners B.V. το Νοέμβριο του 2010 άσκησε το δικαίωμα μετατροπής σε κοινές μετοχές της εταιρείας 7 ομολογιών εκδόσεως της εταιρείας ονομαστικής αξίας €1.500.000 εκάστης. Στη συνέχεια, το Διοικητικό Συμβούλιο της εταιρείας αποφάσισε την αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου κατά €2.741.666,51.

Οι επιχειρηματικές κινήσεις της εταιρείας έχουν οδηγήσει σε σημαντική ενίσχυση της θέσης της, με την ΔΙΑΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ να εμφανίζει τους υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης την περίοδο 2005-2009

ανάμεσα στους εισηγμένους ομίλους ιχθυοκαλλιέργειας (Πίνακας 5.10 στο Παράρτημα), τάση που συνεχίστηκε και το 2010 (Πίνακας 5.11 στο Παράρτημα). Ωστόσο, η μόχλευση της εταιρείας είναι αρκετά υψηλή με τις συνολικές υποχρεώσεις να ανέρχονται στο 84% των συνολικών της κεφαλαίων ενώ η ρευστότητά της είναι επίσης σχετικά περιορισμένη.

5.3.4 ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Β.Ε.Ε.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Β.Ε.Ε. ιδρύθηκε το 1987 και από το 2000 είναι εισηγμένη στο Χ.Α.Α. Όπως και οι περισσότεροι από τους άλλους εισηγμένους ομίλους ιχθυοκαλλιέργειας, η εταιρεία αναπτύχθηκε και μέσω εκτεταμένων εξαγωγών μικρότερων επιχειρήσεων ιχθυοκαλλιέργειας (Πίνακας 5.6), χωρίς ωστόσο να επιτυγχάνει πλήρη καθετοποίηση ή ιδιαίτερη γεωγραφική διασπορά εκτός των συνόρων της ελληνικής επικράτειας.

Πίνακας 5.6: Δομή του ομίλου ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ, 31/12/2010

Επωνυμία	Έδρα	Ποσοστό Συμμετοχής
Θαλάσσιο Πάρκο Α.Ε.	Αθήνα	100%
Αστερίας Α.Ε.	Αστακός Αιτ/νίας	100%
Ωκεανίς Α.Ε.	Αθήνα	100%
Ιχθ.Αργολίδος Α.Ε.	Αθήνα	51%
Καλλονή Α.Ε.	Τακτικούπολη	100%
HELLENIC FISHFARMING CZ SRO	Τσεχία	100%

Το 2005 η εταιρεία προχώρησε σε συγχώνευση με απορρόφηση των κατά 100% θυγατρικών της ΙΧΘΥΟΤΡΟΦΕΙΟ ΑΓΙΟΥ ΘΩΜΑ ΠΡΕΒΕΖΑΣ, ΙΧΘΥΟΤΡΟΦΕΙΑ ΚΑΒΟ ΝΤΟΡΟ, ΙΧΘ. Α.ΒΑΚΡΙΝΟΣ, ΙΧΘ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ, ΙΧΘ. ΒΟΥΡΛΙΑ ΒΟΙΩΤΙΑΣ και ΙΧΘ/ΚΗ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΛΑΡΥΜΝΑΣ. Το ίδιο έτος η εταιρεία εξαγόρασε τις εταιρείες Ι.ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ – ΙΧΘ.ΑΤΤΙΚΗΣ και ΘΑΛΑΣΣΙΟ ΠΑΡΚΟ Α.Ε. και το υπόλοιπο 50% της εταιρείας ΩΚΕΑΝΙΣ Α.Ε. Αργότερα η εταιρεία Ι.ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΥ – ΙΧΘ.ΑΤΤΙΚΗΣ συγχωνεύτηκε με απορρόφηση από τη μητρική. Το 2006 η εταιρεία προχώρησε σε εξαγορά του υπόλοιπου 50% της εταιρείας ΑΣΤΕΡΙΑΣ Α.Ε. και στην εξαγορά ποσοστού 51% των εταιρειών ΙΧΘ.ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ Α.Ε. και ΠΛΑΤΕΙΑ Α.Ε. του ίδιου κλάδου από τις οποίες παρέμεινε μόνο η πρώτη εταιρεία, καθώς η δεύτερη συγχωνεύθηκε με απορρόφηση από την πρώτη. Το επόμενο έτος ο όμιλος συμφώνησε την εξαγορά της επιχείρησης ΚΑΛΛΟΝΗ Ε.Π.Ε., η οποία ολοκληρώθηκε εντός του 2008.

Το 2007 η επιχείρηση στράφηκε πιο δυναμικά σε εταιρική ανάπτυξη στο εξωτερικό, ιδρύοντας την εταιρεία HELLENIC FISHFARMING CZ SRO με έδρα την Πράγα Τσεχίας. Όμως, ενδεχομένως και λόγω των προβλημάτων με τους πιστωτές του ομίλου στην Ελλάδα, αποφασίστηκε να γίνει διακοπή της λειτουργίας της συγκεκριμένης εταιρείας. Η HELLENIC FISHFARMING CZ SRO βρίσκεται στο στάδιο της είσπραξης του υπολοίπου των απαιτήσεων της από τους πελάτες, και εκτιμάται ότι εντός των επομένων μηνών θα έχει συντελεσθεί η πλήρης διακοπή της λειτουργίας της εταιρείας.

Η εταιρεία ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ, η οποία είχε το υψηλότερο μερίδιο στις πωλήσεις των ελληνικών ομίλων ιχθυοκαλλιέργειας μετά την ΝΗΡΕΥΣ Α.Ε., αποδείχθηκε στην πράξη ως η πιο ευάλωτη από τις μεγάλες επιχειρήσεις ιχθυοκαλλιέργειας. Ενδεχομένως, αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο γεγονός ότι ενώ επέλεξε να ακολουθήσει το δρόμο της επιθετικής μεγέθυνσης μέσω εξαγωγών και εκτενούς τραπεζικής χρηματοδότησης, το χαρτοφυλάκιο συμμετοχών της εταιρείας δεν ήταν αρκετά

διαφοροποιημένο (κάθετα και γεωγραφικά), έτσι ώστε να πετύχει ικανοποιητική διαχείριση των κινδύνων. Έτσι, η αναθεώρηση της πιστωτικής πολιτικής των τραπεζών λόγω της χρηματοπιστωτικής κρίσης οδήγησε την εταιρεία σε αδυναμία εκπλήρωσης των υποχρεώσεων της προς τους πιστωτές και τους προμηθευτές της.

Τα προβλήματα χρηματοδότησης διογκώθηκαν μετά την απόσυρση της επικεφαλής τράπεζας (Εμπορική) από την έκδοση κοινοπρακτικού δανείου το Σεπτέμβριο του 2008, ύψους €18 εκ. Μετά την ακύρωση του κοινοπρακτικού δανείου οι περισσότερες από τις συνεργαζόμενες τράπεζες απαίτησαν επιπλέον εγγυήσεις για κάλυψη των δανειακών συμβάσεων. Η εταιρεία έδωσε εγγυήσεις επιταγών πελατών αξίας €900.000 περίπου, ποσό το οποίο δεν ικανοποίησε τις τράπεζες, οι οποίες διέκοψαν τις χρηματοδοτήσεις με αποτέλεσμα να περιοριστεί σημαντικά το κεφάλαιο κίνησης της εταιρείας. Έτσι, τον Οκτώβριο του 2008 η διοίκηση της εταιρείας αποφάσισε να ακολουθήσει τη διαδικασία συνδιαλλαγής με τους πιστωτές της που προβλέπει το άρθρο 99 του Ν.3588/2007, καταθέτοντας αίτηση υπαγωγής και λήψεως προληπτικών μέτρων και προστασίας.

Το Σεπτέμβριο του 2009 επιτεύχθηκε συμφωνία συνδιαλλαγής της εταιρείας με πιστωτές που εκπροσωπούν το 97,74% των υποχρεώσεων της εταιρείας, η οποία επικυρώθηκε από το Εφετείο Αθηνών τον Απρίλιο του 2010. Η συμφωνία συνδιαλλαγής μεταξύ της εταιρείας και των πιστωτών της προβλέπει την εξόφληση των υποχρεώσεων της προς τις τράπεζες εντός χρονικού διαστήματος από 2 έως 15 έτη και προς τους λοιπούς πιστωτές ανάλογα με το ποσό του χρέους, εντός χρονικού διαστήματος από 2 έως 10 έτη. Εξ αυτού του γεγονότος στα αποτελέσματα του 2010 καταχωρήθηκαν έσοδα από προεξόφληση υποχρεώσεων προς τους λοιπούς πιστωτές συνολικού ποσού περίπου €4,9 με τα οποία θα επιβαρυνθούν τα αποτελέσματα των επόμενων χρήσεων.

Λειτουργώντας χωρίς την παροχή πιστώσεων από τους προμηθευτές και χωρίς επιπλέον τραπεζικά δάνεια η εταιρεία σήμερα πραγματοποιεί μόνο τις αναγκαίες προμήθειες αγαθών με πληρωμή τοις μετρητοίς ή μέσω επιταγών πελατών της. Οι προσπάθειες της διοίκησης επικεντρώνονται στη συντήρηση του ιχθυοπληθυσμού της μέσω της προμήθειας των αναγκαίων ιχθυοτροφών με ειδικές συμφωνίες. Οι προμήθειες των ιχθυοτροφών κατά το μεγαλύτερο μέρος τους γίνονται από έναν προμηθευτή. Παρά τις δυσκολίες, η διοίκηση της εταιρείας εκτιμά ότι δεν προκύπτει ουσιώδης αμφιβολία για την ικανότητα της εταιρείας να συνεχίσει τη δραστηριότητα της.

5.3.5 ΑΝΔΡΟΜΕΔΑ Α.Ε. ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΥΔΡΟΒΙΩΝ

Η ΑΝΔΡΟΜΕΔΑ Α.Ε. ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΥΔΡΟΒΙΩΝ ιδρύθηκε το 1998. Η εταιρεία έχει το υψηλότερο μερίδιο αγοράς ανάμεσα στις επιχειρήσεις που δεν είναι εισηγμένες στο Χ.Α.Α. Από το 2006 ανήκει στην εταιρεία διαχείρισης κεφαλαίων Global Finance. Οι δραστηριότητες της εταιρείας αφορούν κυρίως την παραγωγή και την εμπορία γόνου και έτοιμου νωπού ψαριού, ενώ δραστηριοποιείται και στην παραγωγή και εμπορία μεταποιημένων ιχθύων, καθώς και την έρευνα για την παραγωγή νέων ειδών και τη βελτίωση των υπαρχόντων.

Η στρατηγική της επιχείρησης επικεντρώνεται στη δυνατότητα προσφοράς φρέσκου ψαριού στις κύριες ευρωπαϊκές αγορές το πολύ μέσα σε 48 ώρες από την εξαίευση μέσω του λεγόμενου Mediterranean Project. Στα πλαίσια αυτής της στρατηγικής, η εταιρεία εξαγόρασε τις ισπανικές εταιρείες Acuimar (το

2008), Niordseas (το 2009) και Piscimar (το 2010), οι οποίες της εξασφαλίζουν εγγύτητα στην αγορά της Ισπανίας, της Πορτογαλίας και της νότιας Γαλλίας. Ταυτόχρονα, η εταιρεία έχει αναπτύξει εγκαταστάσεις παραγωγής και στην Αλβανία, όπου εκτός από χαμηλότερο κόστος παραγωγής επιτυγχάνεται καλύτερη τοποθέτηση όσον αφορά στις αγορές της Ιταλίας και των αναπτυσσόμενων βαλκανικών κρατών.

Ως αποτέλεσμα της επικεντρωμένης επιχειρηματικής στρατηγικής, η ΑΝΔΡΟΜΕΔΑ έχει καταφέρει να εμφανίσει τους υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης ενεργητικού και πωλήσεων την περίοδο 2005-2009 ανάμεσα στους πρώτους επτά ομίλους (Πίνακας 5.10 στο Παράρτημα), με συγκριτικά χαμηλή δανειακή επιβάρυνση.

5.3.6 ΓΑΛΑΞΙΔΙ ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Ε.

Η εταιρεία ΓΑΛΑΞΙΔΙ ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Ε. ιδρύθηκε το 1987 από τη νορβηγική εταιρία LAX S.A. Την παροχή τεχνογνωσίας ανέλαβε η αγγλική εταιρία Marine Farm Technology Ltd. Στη συνέχεια, το 1991, η ιδιοκτησία της εταιρείας πέρασε κατά 50% στη νορβηγική εταιρία Marine Farm S.A. και κατά 50% στην εταιρία ΚΕΡΑΝΗΣ Α.Β.Ε.Ε. Από το 2002 οι μετοχές της εταιρείας διαπραγματεύονται στο Χ.Α.Α., ενώ σήμερα, ο κύριος μέτοχος της εταιρείας είναι η κα Αθανασία Παντελεημονίτου.

Σε αντίθεση με τους υπόλοιπους εισηγμένους ομίλους ιχθυοκαλλιέργειας, η ΓΑΛΑΞΙΔΙ Α.Ε. δεν ακολούθησε στρατηγική επέκτασης μέσω πολλαπλών εξαγωγών. Εξαίρεση αποτελούν η από κοινού με τη ΔΙΑΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Β.Ε.Ε. εξαγορά του 50% έκαστη της εταιρίας συμμετοχών ASTIR INTERNATIONAL S.R.L. με έδρα τη Ρώμη το 2004 και η νεο-εξαγορασθείσα εταιρία ΑΓΙΑ ΕΙΡΗΝΗ ΙΧΘΥΟΤΡΟΦΙΚΗ ΜΟΝΟΠΡΟΣΩΠΗ Ε.Π.Ε. η εξαγορά της οποίας έγινε στις 5 Οκτωβρίου 2010, ενώ σε εξέλιξη βρίσκεται η διαδικασία απορρόφησης της από τη μητρική.. Στις θυγατρικές της εταιρείας περιλαμβάνεται και η επιχείρηση ΚΙΡΦΙΣ Α.Ε., η οποία ιδρύθηκε από την ΓΑΛΑΞΙΔΙ Α.Ε. το 2005 (Πίνακας 5.7).

Πίνακας 5.7: Δομή του ομίλου ΓΑΛΑΞΙΔΙ ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ, 31/12/2010

Επωνυμία	Έδρα	Ποσοστό Συμμετοχής
ΚΙΡΦΙΣ Α.Ε. ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ	ΕΛΛΑΔΑ-(ΓΑΛΑΞΙΔΙ ΦΩΚΙΔΑΣ)	99,75%
ASTIR INTERNATIONAL S.R.L.	ΙΤΑΛΙΑ-(ΡΩΜΗ)	50%
ΑΓΙΑ ΕΙΡΗΝΗ ΙΧΘΥΟΤΡΟΦΙΚΗ ΜΟΝΟΠΡΟΣΩΠΗ ΕΠΕ	ΕΛΛΑΔΑ-(ΓΑΛΑΞΙΔΙ ΦΩΚΙΔΑΣ)	100%

Χωρίς εκτενείς εξαγορές, οι παραγωγικές εγκαταστάσεις της εταιρείας έχουν μικρή γεωγραφική διασπορά, γεγονός που της επιτρέπει να ελέγχει πιο εύκολα την ποιότητα της παραγωγικής δραστηριότητας και να δραστηριοποιείται σε περιβαλλοντικά ευαίσθητα τμήματα της αγοράς, όπως η βιολογική (organic) ιχθυοκαλλιέργεια. Η εταιρεία διαθέτει πιστοποιητικά ποιότητας ISO και HACCP για διάφορα στάδια της παραγωγής και για τα προϊόντα της, ενώ από τον Οκτώβριο 2008 η ΓΑΛΑΞΙΔΙ πιστοποιεί την βιολογική παραγωγή τσιπούρας και λαβρακίου από τον ελβετικό φορέα πιστοποίησης IMO (Institute for Marketecology), έχοντας λάβει τη σχετική πιστοποίηση σύμφωνα με το γερμανικό πρότυπο της Naturland. Το Νοέμβριο του 2008 ξεκινούν οι πωλήσεις της βιολογικής παραγωγής των ειδών τσιπούρας και λαβρακίου. Η παραγωγική δραστηριότητα της εταιρείας αναπτύσσεται στο Γαλαξίδι Φωκίδας, στον όρμο Ανεμοκάμπι, στον όρμο Ροζίκι, στον όρμο Ανδρομάχη και στο Ακρωτήριο Τράχυλας

του Δήμου Δεσφίνας. Εκτός από την παραγωγή – πάχυνση ιχθύων, οι δραστηριότητες της εταιρείας περιλαμβάνουν την παραγωγή γόνου, την εμπορία – διάθεση ετοιμού προϊόντος (ιχθύων και γόνου) και τη διάθεση απεντερωμένων και φιλετοποιημένων προϊόντων ιχθύων.

Ως αποτέλεσμα της συγκριτικά συντηρητικής πολιτικής ανάπτυξης, η ΓΑΛΑΞΙΔΙ έχει το μικρότερο μερίδιο αγοράς μεταξύ των εισηγμένων ομίλων ιχθυοκαλλιέργειας, έχοντας σημειώσει τους χαμηλότερους ρυθμούς αύξησης ενεργητικού και πωλήσεων την περίοδο 2005-2009 μετά την ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ (Πίνακας 5.10). Από την άλλη πλευρά, αυτή η στρατηγική έχει ως αποτέλεσμα η εταιρεία να αντιμετωπίζει σχετικά χαμηλό κίνδυνο χρεοκοπίας με βάση το δείκτη Z'' του Altman.

5.4 Συμπεράσματα

Η ιχθυοκαλλιέργεια στην Ελλάδα αποτελεί επιχειρηματική δραστηριότητα με αυξημένο κίνδυνο, λόγω της μεγάλης διάρκειας του κύκλου παραγωγής των μεσογειακών ειδών, η οποία δεν επιτρέπει την έγκαιρη προσαρμογή του ρυθμού συσσώρευσης αποθεμάτων στις συνθήκες ζήτησης. Ακόμα και πριν την εκδήλωση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και τη συνακόλουθη κάμψη της κατανάλωσης, η ραγδαία αύξηση του πληθυσμού τσιπούρας και λαβρακιού στα ιχθυοτροφεία οδήγησε σε σημαντική πτώση των τιμών και της κερδοφορίας. Η αύξηση της παραγωγής στηρίχθηκε κυρίως σε κεφαλαιακές ενισχύσεις μέσω δανείων, καθώς τα περιθώρια λειτουργικού κέρδους δεν επαρκούσαν για παρόμοιους ρυθμούς ανάπτυξης.

Έτσι, αρκετές επιχειρήσεις, συμπεριλαμβανομένης και της δεύτερης μεγαλύτερης επιχείρησης του κλάδου με βάση τον κύκλο εργασιών το 2008, δυσκολεύτηκαν να αντεπεξέλθουν στις υποχρεώσεις τους όταν σημειώθηκε κάμψη στην αύξηση της ζήτησης και περιορισμός των πιστώσεων λόγω της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης. Στις περισσότερες περιπτώσεις η συμμετοχή σε απομακρυσμένες αγορές ή σε δραστηριότητες χωρίς συνέργιες με την ιχθυοκαλλιέργεια αποδείχθηκαν μη συμφέρουσες. Σε καλύτερη θέση έχουν βρεθεί οι επιχειρήσεις οι οποίες έχουν κάνει στρατηγικές τοποθετήσεις διαχείρισης κινδύνου σε επιχειρήσεις ιχθυοτρόφων (ΔΙΑΣ) και μονάδες παραγωγής ανταγωνιστικών περιοχών (ΑΝΔΡΟΜΕΔΑ) ή αντίθετα έχουν επικεντρωθεί στην οργανική τους ανάπτυξη (ΓΑΛΑΞΙΔΙ, ΙΧΘΥΟΤΡΟΦΕΙΑ ΚΕΦΑΛΟΝΙΑΣ).

Η ανάκαμψη της κατανάλωσης στις αγορές του εξωτερικού το 2010, σε συνδυασμό με τη στρατηγική περιορισμού της διάθεσης γόνου, δείχνουν ότι ο κλάδος (ή τουλάχιστον οι μεγαλύτερες επιχειρήσεις του) βρίσκεται σε τροχιά εξόδου από την κρίση. Ωστόσο, η δανειακή πίεση και τα αποθέματα παραμένουν σε υψηλά επίπεδα, ενώ η ανάκαμψη της ευρωπαϊκής οικονομίας και ειδικά των χωρών της Νότιας περιφέρειας της Ευρωζώνης είναι ακόμα αρκετά ευπαθής. Έτσι, δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι ότι ο κλάδος ιχθυοκαλλιέργειας στην Ελλάδα έχει εξέλθει οριστικά από τη ζώνη κινδύνου.

Παράρτημα

Πίνακας 5.8: Χρηματοοικονομικά μεγέθη και δείκτες για το σύνολο του κλάδου ιχθυοκαλλιέργειας, 2005-2009

Δείκτες		2005	2006	2007	2008	2009	ΜΕΡΜ / Μ.Ο. 2005-2009	Σύνολο οικονομίας 2006-2008
Συγκέντρωση								
Αριθμός επιχειρήσεων		170	172	165	152	135	-5,6%	-
Αριθμός ομίλων και ανεξάρτητων επιχειρήσεων		148	156	146	135	117	-5,7%	-
Δείκτης ΗΗΙ (επιχειρήσεις)		934	945	1.171	1.007	949	1.001	-
Δείκτης ΗΗΙ (όμιλοι)*		1.160	1.256	1.599	1.352	1.321	1.337	-
Ανάπτυξη								
Πωλήσεις	€ εκ.	496	593	729	702	726	10,0%	-
	%Δ	11,9%	19,3%	23,0%	-3,7%	3,5%	10,8%	-
Ενεργητικό	€ εκ.	1.055	1.248	1.688	1.707	1.720	13,0%	-
	%Δ	9,2%	18,3%	35,3%	1,1%	0,8%	12,9%	-
Αποδοτικότητα								
Περιθώριο EBITDA	Σ.Μ.Ο.	10,9%	13,4%	14,9%	8,0%	7,9%	11,0%	9,5%
	Διάμεσος	9,1%	11,3%	11,2%	8,6%	8,4%	9,7%	
Περιθώριο καθαρού κέρδους προ φόρων	Σ.Μ.Ο.	1,3%	6,3%	6,7%	-1,6%	-1,1%	2,3%	2,5%
	Διάμεσος	1,6%	2,2%	2,0%	0,8%	0,8%	1,5%	
Απόδοση ιδίων κεφαλαίων	Σ.Μ.Ο.	1,9%	9,0%	10,2%	-2,6%	-1,9%	3,3%	4,2%
	Διάμεσος	1,4%	1,7%	1,9%	0,6%	0,2%	1,2%	
Απόδοση ενεργητικού	Σ.Μ.Ο.	0,6%	3,0%	2,9%	-0,7%	-0,4%	1,1%	1,3%
	Διάμεσος	0,3%	0,5%	0,3%	0,1%	-0,1%	0,2%	
Δραστηριότητα								
Διάρκεια εμπορικού κύκλου	Σ.Μ.Ο.	240	379	350	370	351	338	43
	Διάμεσος	75	205	167	207	128	157	
Ημέρες απαιτήσεων	Σ.Μ.Ο.	232	210	245	208	201	219	136
	Διάμεσος	206	192	192	215	175	196	
Ημέρες αποθεμάτων	Σ.Μ.Ο.	399	651	436	492	483	492	69
	Διάμεσος	303	350	343	392	366	351	
Ημέρες πίστωσης από προμηθευτές	Σ.Μ.Ο.	390	482	330	330	333	373	162
	Διάμεσος	388	388	384	397	403	392	
Ρευστότητα								
Γενική ρευστότητα	Σ.Μ.Ο.	1,36	1,31	1,33	1,22	1,27	1,30	1,29
	Διάμεσος	1,23	1,23	1,25	1,25	1,27	1,25	
Άμεση ρευστότητα	Σ.Μ.Ο.	0,71	0,65	0,69	0,56	0,52	0,63	1,03
	Διάμεσος	0,65	0,68	0,68	0,61	0,58	0,64	
Φερεγγυότητα								
Συνολικές υποχρεώσεις προς ίδια κεφάλαια	Σ.Μ.Ο.	2,02	2,00	2,56	2,93	3,18	2,54	1,29
	Διάμεσος	1,75	1,87	1,78	1,84	1,77	1,80	
Συνολικές υποχρεώσεις προς συνολικά κεφάλαια	Σ.Μ.Ο.	66,9%	66,6%	71,8%	74,5%	75,9%	71,1%	58,0%
	Διάμεσος	66,4%	67,5%	66,6%	66,6%	67,8%	67,0%	
Βραχ. υποχρεώσεις προς πωλήσεις	Σ.Μ.Ο.	1,05	1,07	1,19	1,24	1,26	1,16	0,58
	Διάμεσος	1,09	1,31	1,25	1,42	1,16	1,25	
Βραχ. τραπεζικές υποχρ. προς πωλήσεις	Σ.Μ.Ο.	0,30	0,33	0,39	0,48	0,49	0,40	0,26
	Διάμεσος	0,10	0,12	0,08	0,05	0,02	0,08	

Δείκτες		2005	2006	2007	2008	2009	ΜΕΡΜ / Μ.Ο. 2005-2009	Σύνολο οικονομίας 2006-2008
Τόκοι προς πωλήσεις	Σ.Μ.Ο.	2,7%	3,1%	4,3%	5,5%	4,8%	4,1%	1,8%
	Διάμεσος	1,5%	1,5%	1,5%	1,8%	1,9%	1,6%	
Κάλυψη χρηματοοικονομικών εξόδων (EBITDA)	Σ.Μ.Ο.	4,40	4,53	3,73	1,48	1,65	3,16	3,31
	Διάμεσος	2,93	3,25	3,45	2,60	1,99	2,85	
Altman's Z"-score	Σ.Μ.Ο.	1,61	1,76	1,90	1,25	1,42	1,59	-
	Διάμεσος	1,65	1,58	1,50	1,72	1,83	1,66	-

* Με στοιχεία από τους ισολογισμούς των μητρικών και θυγατρικών επιχειρήσεων ιχθυοκαλλιέργειας.

Πηγή: Hellstat, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Πίνακας 5.9: Χρηματοοικονομικά μεγέθη και δείκτες για τις εισηγμένες επιχειρήσεις ιχθυοκαλλιέργειας και των θυγατρικών τους, 2005-2009

Δείκτες		2005	2006	2007	2008	2009	ΜΕΡΜ / Μ.Ο. 2005-2009	Σύνολο κλάδου (2005-2009)
Μερίδιο αγοράς								
Πωλήσεις		65,3%	64,8%	70,3%	69,6%	68,1%	67,6%	-
Ενεργητικό		63,5%	58,8%	68,5%	69,1%	71,2%	66,2%	-
Ανάπτυξη								
Πωλήσεις	€ εκ.	324	384	512	489	495	11,1%	10,0%
	%Δ	22,0%	18,4%	33,4%	-4,6%	1,2%	14,1%	10,8%
Πωλήσεις βιολογικών περιουσιακών στοιχείων	€ εκ.	194	220	269	278	289	10,5%	-
	%Δ	-	13,8%	21,9%	3,3%	4,1%	10,8%	-
Βιολογικά περιουσιακά στοιχεία	€ εκ.	251	310	441	533	598	24,2%	-
	%Δ	-	23,6%	42,3%	20,8%	12,2%	24,7%	-
Ενεργητικό	€ εκ.	670	734	1.156	1.180	1.224	16,3%	13,0%
	%Δ	18,7%	9,6%	57,5%	2,1%	3,7%	18,3%	12,9%
Αποδοτικότητα								
Περιθώριο EBITDA*		15,0%	7,6%	-1,7%	-5,7%	0,6%	3,2%	-
Περιθώριο EBITDA		12,5%	13,7%	16,6%	7,6%	9,4%	12,0%	11,0%
Περιθώριο καθαρού κέρδους προ φόρων		6,3%	8,1%	9,5%	-1,3%	0,7%	4,7%	2,3%
Απόδοση ιδίων κεφαλαίων		8,5%	11,2%	14,0%	-2,0%	1,1%	6,6%	3,3%
Απόδοση ενεργητικού		3,1%	4,3%	4,2%	-0,5%	0,3%	2,2%	1,1%
Δραστηριότητα								
Διάρκεια εμπορικού κύκλου		391	553	405	385	465	440	338
Ημέρες απαιτήσεων		223	177	215	165	166	189	219
Ημέρες αποθεμάτων		445	899	431	500	525	560	492
Ημέρες πίστωσης από προμηθευτές		277	523	241	280	227	309	373
Βιολογικά αποθέματα προς βιολογικές πωλήσεις		1,30	1,41	1,64	1,92	2,07	1,67	-
Ρευστότητα								
Γενική ρευστότητα		1,57	1,45	1,45	1,29	1,35	1,42	1,30
Άμεση ρευστότητα		0,82	0,70	0,73	0,55	0,49	0,66	0,63
Φερεγγυότητα								
Συνολικές υποχρεώσεις προς ίδια κεφάλαια		1,78	1,62	2,35	2,75	2,90	2,28	2,54
Συνολικές υποχρεώσεις προς συνολικά κεφάλαια		64,0%	61,9%	70,1%	73,3%	74,4%	68,8%	0,71

Δείκτες	2005	2006	2007	2008	2009	ΜΕΡΜ / Μ.Ο. 2005-2009	Σύνολο κλάδου (2005-2009)
Βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις προς πωλήσεις	0,84	0,81	1,01	1,05	1,16	0,98	1,16
Βραχυπρόθεσμες τραπεζικές υποχρεώσεις προς πωλήσεις	0,26	0,29	0,38	0,48	0,53	0,39	0,40
Τόκοι προς πωλήσεις	2,1%	2,7%	4,2%	5,7%	5,4%	4,0%	4,1%
Κάλυψη χρηματοοικονομικών εξόδων	5,87	5,11	3,96	1,33	1,74	3,60	3,16
Κάλυψη χρηματοοικονομικών εξόδων*	10,92	1,18	2,67	2,50	2,58	3,97	-
Altman's Z"-score	2,18	2,28	2,36	1,47	1,74	2,01	1,59

* Χωρίς την επίδραση της μεταβολής των αποθεμάτων.

Πηγή: Hellastat, **Επεξεργασία στοιχείων:** IOBE

Πίνακας 5.10: Κύρια μεγέθη και δείκτες των 10 ομίλων με υψηλότερο κύκλο εργασιών το 2009

Α/Α	Όμιλος	Ενεργητικό (€ εκ.)			Πωλήσεις (€ εκ.)			Ταμειακή ροή από λειτουργία (€ χιλ.)		EBITDA (€ χιλ.)		Καθαρό αποτέλεσμα προ φόρων (€ χιλ.)	
		2009	%Δ 08-09	ΜΕΡΜ 05-09	2009	%Δ 08-09	ΜΕΡΜ 05-09	2008	2009	2008	2009	2008	2009
1	ΝΗΡΕΥΣ Α.Ε.	540	1,4%	15,5%	187	-4,9%	6,4%	-21.821	-14.983	29.813	20.268	12.005	1.567
2	ΣΕΛΟΝΤΑ ΙΧΘΥΟΤΡΟΦΕΙΑ Α.Ε.Γ.Ε.	314	7,2%	13,5%	137	19,1%	14,3%	-32.712	154	16.126	12.667	4.578	1.457
3	ΔΙΑΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Β.Ε.Ε	207	16,1%	31,3%	97	37,4%	28,7%	-7.735	-585	10.556	12.729	4.210	6.243
4	ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Β.Ε.Ε.	111	-12,7%	5,4%	50	-39,6%	-0,8%	-4.178	4.613	-22.493	-2.155	-27.856	-6.364
5	ΑΝΔΡΟΜΕΔΑ Α.Ε. ΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΥΔΡΟΒΙΩΝ	83	3,9%	71,0%	46	35,0%	57,2%	-7.005	866	5.047	5.796	1.348	1.846
6	ΓΑΛΑΞΙΔΙ ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ ΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Ε.	52	6,2%	12,9%	23	-0,8%	5,4%	-5.084	1.887	3.144	2.837	776	549
7	ΙΧΘΥΟΤΡΟΦΕΙΑ ΚΕΦΑΛΟΝΙΑΣ Α.Β.Ε.Ε.	24	-5,5%	2,5%	20	20,2%	11,6%	1.145	3.138	1.895	1.704	485	632
8	ΙΧΘΥΟΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΦΟΡΚΥΣ Α.Ε.	39	10,5%	15,6%	16	5,8%	9,0%	-1.868	-1.723	1.336	1.592	139	-559
9	ΜΑΡΚΕΛΛΟΣ Α.Ε. ΙΧΘΥΟΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΛΕΡΟΥ	18	25,8%	67,6%	12	89,4%	99,9%	-1.636	-1.220	872	789	21	23
10	ΜΠΙΤΣΑΚΟΣ Γ. ΚΑΙ Π. ΥΔΑΤΟΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Ε.	16	2,5%	6,6%	7	-11,4%	4,6%	494	404	1.210	974	-140	-27

Α/Α	Όμιλος	Περιθώριο EBITDA		Περιθώριο καθαρού κέρδους προ φόρων		Απόδοση ιδίων κεφαλαίων		Απόδοση ενεργητικού		Γενική ρευστότητα		Άμεση ρευστότητα	
		2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009
1	ΝΗΡΕΥΣ Α.Ε.	15,1%	10,8%	6,1%	0,8%	7,4%	1,0%	2,3%	0,3%	1,6	1,8	0,8	0,7
2	ΣΕΛΟΝΤΑ ΙΧΘΥΟΤΡΟΦΕΙΑ Α.Ε.Γ.Ε.	14,0%	9,3%	4,0%	1,1%	4,9%	1,5%	1,6%	0,5%	1,4	1,4	0,5	0,4
3	ΔΙΑΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Β.Ε.Ε	14,9%	13,1%	5,9%	6,4%	14,1%	18,3%	2,4%	3,0%	1,2	1,2	0,3	0,4
4	ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Β.Ε.Ε.	-27,2%	-4,3%	-33,7%	-12,8%	-213,0%	-102,8%	-21,9%	-5,7%	0,9	0,8	0,5	0,4
5	ΑΝΔΡΟΜΕΔΑ Α.Ε. ΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΥΔΡΟΒΙΩΝ	14,9%	12,7%	4,0%	4,0%	5,6%	8,2%	1,7%	2,2%	1,1	1,3	0,6	0,6
6	ΓΑΛΑΞΙΔΙ ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ ΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Ε.	13,4%	12,2%	3,3%	2,4%	5,4%	3,7%	1,6%	1,1%	1,3	1,3	0,3	0,3
7	ΙΧΘΥΟΤΡΟΦΕΙΑ ΚΕΦΑΛΟΝΙΑΣ Α.Β.Ε.Ε.	11,3%	8,5%	2,9%	3,1%	3,3%	4,3%	1,9%	2,6%	2,2	2,3	0,4	0,5
8	ΙΧΘΥΟΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΦΟΡΚΥΣ Α.Ε.	8,7%	9,8%	0,9%	-3,4%	3,8%	-18,4%	0,4%	-1,4%	1,0	1,0	0,7	0,7
9	ΜΑΡΚΕΛΛΟΣ Α.Ε. ΙΧΘΥΟΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΛΕΡΟΥ	13,7%	6,6%	0,3%	0,2%	4,4%	1,8%	0,1%	0,1%	1,0	1,2	0,4	0,5
10	ΜΠΙΤΣΑΚΟΣ Γ. ΚΑΙ Π. ΥΔΑΤΟΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Ε.	16,4%	14,9%	-1,9%	-0,4%	-6,9%	-1,4%	-0,9%	-0,2%	1,3	1,3	0,5	0,5

Α/Α	Όμιλος	Συνολικές υποχρεώσεις προς ίδια κεφάλαια		Συνολικές υποχρεώσεις προς συνολικά κεφάλαια		Βραχυρ. υποχρεώσεις προς πωλήσεις		Βραχυρ. τραπεζικές υποχρεώσεις προς πωλήσεις		Τόκοι προς πωλήσεις		Κάλυψη χρηματοοικονομικών εξόδων (EBITDA)		Altman's Z''-score	
		2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009
1	ΝΗΡΕΥΣ Α.Ε.	2,3	2,3	69%	70%	0,8	0,9	0,3	0,4	5,8%	5,9%	2,6	1,8	1,9	2,3
2	ΣΕΛΟΝΤΑ ΙΧΘΥΟΤΡΟΦΕΙΑ Α.Ε.Γ.Ε.	2,1	2,3	68%	69%	1,0	1,0	0,6	0,5	6,3%	5,3%	2,2	1,7	1,8	1,8
3	ΔΙΑΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Β.Ε.Ε	5,0	5,1	83%	84%	1,5	1,4	0,7	0,6	5,9%	4,1%	2,5	3,2	1,3	1,4
4	ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Β.Ε.Ε.	8,7	17,0	90%	94%	1,3	2,0	0,6	0,8	4,6%	5,2%	-6,0	-0,8	-2,4	-1,9
5	ΑΝΔΡΟΜΕΔΑ Α.Ε. ΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΥΔΡΟΒΙΩΝ	2,3	2,7	70%	73%	1,3	1,0	0,7	0,5	4,3%	3,3%	3,4	3,9	1,7	2,2
6	ΓΑΛΑΞΙΔΙ ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ ΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Ε.	2,4	2,5	70%	71%	1,2	1,3	0,8	0,9	5,2%	7,9%	2,6	1,5	2,5	2,4
7	ΙΧΘΥΟΤΡΟΦΕΙΑ ΚΕΦΑΛΟΝΙΑΣ Α.Β.Ε.Ε.	0,8	0,7	43%	40%	0,6	0,5	0,3	0,2	3,7%	1,5%	3,1	5,6	4,9	5,2
8	ΙΧΘΥΟΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΦΟΡΚΥΣ Α.Ε.	8,7	11,8	89%	92%	1,9	2,1	1,4	1,5	9,3%	6,1%	1,3	2,1	0,4	0,1
9	ΜΑΡΚΕΛΛΟΣ Α.Ε. ΙΧΘΥΟΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ ΛΕΡΟΥ	29,0	13,0	97%	93%	1,9	1,1	0,1	0,0	7,2%	3,7%	1,9	1,8	0,1	1,1
10	ΜΠΙΤΣΑΚΟΣ Γ. ΚΑΙ Π. ΥΔΑΤΟΚΑΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Ε.	6,7	7,3	87%	88%	1,3	1,6	0,7	0,9	9,6%	7,4%	1,7	2,0	1,4	1,3

Πηγή: Hellstat, **Επεξεργασία στοιχείων:** ΙΟΒΕ

Πίνακας 5.11: Κύρια μεγέθη και δείκτες των εισηγμένων επιχειρήσεων (μητρικές) το 2010

Α/Α	Εταιρεία	Ενεργητικό (€ εκ.)		Πωλήσεις (€ εκ.)		Ταμειακή ροή από λειτουργία (€ χιλ.)		EBITDA (€ χιλ.)		Καθαρό αποτέλεσμα προ φόρων (€ χιλ.)		Περιθώριο EBITDA		Περιθώριο καθαρού κέρδους προ φόρων	
		2010	%Δ 09-10	2010	%Δ 09-10	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010
1	ΝΗΡΕΥΣ Α.Ε.	475	-1,0%	185	13,6%	-17.117	-4.924	21.690	-17.042	6.191	-39.276	13,3%	-5,3%	3,8%	-21,2%
2	ΣΕΛΟΝΤΑ ΙΧΘΥΟΤΡΟΦΕΙΑ Α.Ε.Γ.Ε.	208	4,8%	93	15,2%	-146	-2.407	6.724	6.534	479	208	8,3%	8,8%	0,6%	0,2%
3	ΔΙΑΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Β.Ε.Ε	208	11,5%	114	29,1%	-551	-6.698	10.989	5.192	4.967	728	12,4%	6,1%	5,6%	0,6%
4	ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Β.Ε.Ε.	98	-0,7%	43	4,4%	4.572	-47	-2.167	1.156	-5.789	2.941	-5,3%	5,6%	-14,2%	6,9%
5	ΓΑΛΑΞΙΔΙ ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Ε.	51	1,5%	24	6,4%	1.730	-2.578	2.609	1.549	517	396	11,7%	10,9%	2,3%	1,7%

Α/Α	Εταιρεία	Απόδοση ιδίων κεφαλαίων		Απόδοση ενεργητικού		Γενική ρευστότητα		Άμεση ρευστότητα		Συνολικές υποχρεώσεις προς ίδια κεφάλαια		Συνολικές υποχρεώσεις προς συνολικά κεφάλαια	
		2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010
1	ΝΗΡΕΥΣ Α.Ε.	3,7%	-25,6%	1,3%	-8,3%	2,0	1,9	0,8	0,9	1,8	2,1	64,8%	67,7%
2	ΣΕΛΟΝΤΑ ΙΧΘΥΟΤΡΟΦΕΙΑ Α.Ε.Γ.Ε.	0,7%	0,3%	0,2%	0,1%	1,4	1,5	0,5	0,5	1,9	2,0	65%	67%
3	ΔΙΑΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Β.Ε.Ε	17,3%	2,1%	2,7%	0,4%	1,1	1,2	0,4	0,4	5,5	4,9	85%	83%
4	ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Β.Ε.Ε.	-149,5%	49,9%	-5,9%	3,0%	0,8	2,9	0,4	1,3	24,4	15,5	96%	94%
5	ΓΑΛΑΞΙΔΙ ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Ε.	3,6%	2,7%	1,0%	0,8%	1,3	1,3	0,3	0,2	2,5	2,5	71%	71%

Α/Α	Εταιρεία	Βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις προς πωλήσεις		Βραχυπρόθεσμες τραπεζικές υποχρεώσεις προς πωλήσεις		Τόκοι προς πωλήσεις		Κάλυψη χρηματοοικονομικ ών εξόδων (EBITDA)		Altman's Z''-score	
		2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010
1	ΝΗΡΕΥΣ Α.Ε.	0,8	0,7	0,4	0,4	5,6%	5,7%	2,4	-0,9	2,9	2,3
2	ΣΕΛΟΝΤΑ ΙΧΘΥΟΤΡΟΦΕΙΑ Α.Ε.Γ.Ε.	1,0	0,9	0,6	0,4	5,4%	6,0%	1,5	1,5	2,0	2,3
3	ΔΙΑΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Β.Ε.Ε	1,4	1,1	0,6	0,5	4,3%	3,9%	2,9	1,6	1,4	1,3
4	ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΙΧΘΥΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Β.Ε.Ε.	2,2	0,6	1,0	0,0	5,8%	5,9%	-0,9	0,9	-1,9	2,9
5	ΓΑΛΑΞΙΔΙ ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ Α.Ε.	1,4	1,4	0,9	0,9	4,6%	4,9%	2,6	2,2	2,6	2,4

Πηγή: Hellstat, Ισολογισμοί εταιρειών, Επεξεργασία στοιχείων: IOBE

6. Ανάλυση επιχειρηματικού περιβάλλοντος και προοπτικές

6.1 Δυνατά σημεία και αδυναμίες του κλάδου

Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που συγκεντρώνει η ελληνική ιχθυοκαλλιέργεια την καθιστούν μία από τις δραστηριότητες με στρατηγική σημασία για το νέο αναπτυξιακό πρότυπο της ελληνικής οικονομίας. Πράγματι, η ιχθυοκαλλιέργεια στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από μια σειρά ευνοϊκών παραγόντων σχετικών με το φυσικό περιβάλλον της χώρας, την παραγωγική βάση του κλάδου, το υφιστάμενο επίπεδο διείσδυσης στις αγορές κ.ά. (Πίνακας 6.1). Ωστόσο, υπάρχουν και αρκετές αδυναμίες που σχετίζονται, μεταξύ άλλων, με τη φύση του προϊόντος, τη λειτουργία του κλάδου, τη χρηματοοικονομική κατάσταση των επιχειρήσεων και το ρυθμιστικό πλαίσιο που διέπει τον κλάδο. Απαιτείται στρατηγικός σχεδιασμός εκ μέρους των επιχειρήσεων και της πολιτείας για να περιοριστεί ο κίνδυνος από τις απειλές που αντιμετωπίζει ο κλάδος και να μην μείνουν ανεκμετάλλευτες οι ευκαιρίες που παρουσιάζονται στην ιχθυοκαλλιέργεια.

Πίνακας 6.1: Δυνατά σημεία της δραστηριότητας ιχθυοκαλλιέργειας στην Ελλάδα

Φυσικό περιβάλλον
▪ Διαθεσιμότητα κατάλληλων τοποθεσιών ▪ Ευνοϊκές γεωμορφολογικές, κλιματικές και υδροβιολογικές συνθήκες ▪ Εγγύτητα σε σημαντικές αγορές (σε σύγκριση με άλλες κύριες χώρες παραγωγής, όπως η Τουρκία)
Επιχειρηματικό περιβάλλον
▪ Μεγάλη παραγωγική δυναμικότητα ▪ Τεχνογνωσία και υψηλού επιπέδου έρευνα ▪ Χαμηλό μοναδιαίο κόστος παραγωγής σε σύγκριση με την τιμή των αλιευμένων προϊόντων ▪ Αρκετές μεγάλες εταιρείες που εκμεταλλεύονται οικονομίες κλίμακας ▪ Καθετοποίηση ▪ Σταθερή ποιότητα και εφοδιασμός όλο το χρόνο ▪ Διείσδυση στις μεγάλες αλυσίδες λιανεμπορίου τροφίμων
Λοιπά
▪ Αντίληψη του ψαριού ως υγιεινή τροφή

Η εκτενής ακτογραμμή της χώρας και η πληθώρα νησιών και βραχονησίδων αποτελούν ιδιαίτερα ευνοϊκούς παράγοντες για την ανάπτυξη της ιχθυοκαλλιέργειας στην Ελλάδα. Το ίδιο ισχύει και για τις γεωμορφολογικές συνθήκες του βυθού σε αρκετές περιοχές. Εκτός των κλειστών κόλπων, ο έντονα ολιγοτροφικός χαρακτήρας των θαλάσσιων νερών προσφέρει ιδανικές υδροβιολογικές συνθήκες, καθώς υπάρχει αυξημένη δυνατότητα αυτοκαθαρισμού και απορρόφησης οργανικού φορτίου. Έτσι, η Ελλάδα διαθέτει πληθώρα κατάλληλων τοποθεσιών, αλλά και η ίδια η θέση της χώρας επιφέρει συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι άλλων σημαντικών χωρών παραγωγής, όπως η Τουρκία. Η εγγύτητα σε σημαντικές αγορές, όπως η Ιταλία και σε μικρότερο βαθμό η Ισπανία, όχι μόνο συνοδεύεται από χαμηλότερο κόστος μεταφοράς, αλλά προσφέρει και τη δυνατότητα το ελληνικό ψάρι να φτάνει πιο φρέσκο στον τελικό καταναλωτή.

Οι ευνοϊκές συνθήκες, αλλά και τα προγράμματα στήριξης για την ανάπτυξη του κλάδου δημιούργησαν στο παρελθόν επαρκές επενδυτικό ενδιαφέρον. Η ελληνική ιχθυοκαλλιέργεια έχει ήδη αξιοποιήσει πολλές από τις ευνοϊκές τοποθεσίες, με αποτέλεσμα να διαθέτει μεγάλη παραγωγική δυναμικότητα και υψηλό μερίδιο αγοράς στα εκτρεφόμενα είδη. Η ταχεία ανάπτυξη του κλάδου, σε συνδυασμό με τον ενδιάμεσο βαθμό συγκέντρωσης και τη δραστηριοποίηση καθετοποιημένων ομίλων έχει ως αποτέλεσμα την απόκτηση τεχνογνωσίας και εμπειρίας στην εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων παραγωγής και διακίνησης ιχθυηρών. Η καθετοποίηση και η ύπαρξη σχετικά μεγάλων παραγωγικών μονάδων έχει επιτρέψει την επίτευξη οικονομιών κλίμακας, με αποτέλεσμα το μοναδιαίο κόστος παραγωγής να είναι χαμηλότερο σε σύγκριση με την τιμή των αλιευμένων προϊόντων. Επιπλέον, οι μεγάλες εταιρείες του κλάδου έχουν τη δυνατότητα εφοδιασμού της αγοράς σε όλη τη διάρκεια του έτους με σταθερή ποιότητα, κάτι το οποίο τους έχει επιτρέψει να διεισδύσουν στις μεγάλες αλυσίδες λιανεμπορίου τροφίμων στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Η περαιτέρω συγκέντρωση του κλάδου δημιουργεί ευκαιρίες για ενίσχυση αυτών των δυνατών σημείων.

Ωστόσο, η έλλειψη στρατηγικού σχεδίου για την ανάπτυξη του κλάδου έχει προκαλέσει αρκετά προβλήματα (Πίνακας 6.2). Η ραγδαία ανάπτυξη της παραγωγής χωρίς την αντίστοιχη αύξηση στον αριθμό των τοποθεσιών υπό εκμετάλλευση έχει επιφέρει σε ορισμένες περιπτώσεις υπερβολική συγκέντρωση σε κλειστές παράκτιες περιοχές με περιορισμένη δυνατότητα αυτοκαθαρισμού. Εν τω μεταξύ, καθώς οι ίδιες οι κλιματικές συνθήκες που ευνοούν την ιχθυοκαλλιέργεια ωφελούν και τον παράκτιο τουρισμό, υφίσταται έντονος ανταγωνισμός για τη χρήση των παράκτιων περιοχών. Ο χωροταξικός σχεδιασμός της χώρας έχει το ρόλο να δώσει τη λύση σε αυτό το πρόβλημα, έτσι ώστε να επιτευχθεί ισορροπία μεταξύ της ανάπτυξης αυτών και άλλων δραστηριοτήτων και της ανάγκης προστασίας του περιβάλλοντος, αλλά δυστυχώς αυτό το εργαλείο της περιβαλλοντικής πολιτικής δεν έχει εφαρμοστεί επαρκώς στη χώρα μας. Η περιβαλλοντική προστασία έχει βασιστεί σε χρονοβόρες και περίπλοκες διαδικασίες αδειοδότησης. Ένδειξη της προβληματικής κατάστασης με την αδειοδότηση αποτελεί η ευρέως διαδομένη αντίληψη ότι τα επίσημα στοιχεία για την ποσότητα παραγωγής ιχθύων των στατιστικών υπηρεσιών υποεκτιμούν την πραγματική παραγωγή έτσι ώστε να μην ξεπερνούν τις ποσότητες που αναγράφονται στις άδειες. Μια επιπρόσθετη κανονιστική αδυναμία του κλάδου προέρχεται από το γεγονός ότι οι ρυθμίσεις για την ίδρυση και τη λειτουργία των μονάδων ιχθυοκαλλιέργειας είναι ασαφείς και επικαλύπτονται.

Στο πρόβλημα περιβαλλοντικής προστασίας συμβάλλει και το γεγονός ότι η παρακολούθηση της ποιότητας του φυσικού περιβάλλοντος στις περιοχές με ανεπτυγμένες υδατοκαλλιέργειες δεν γίνεται με συστηματικό τρόπο. Έτσι, η περιβαλλοντική ενημέρωση δεν είναι επαρκής και οι περιβαλλοντικές ρυθμίσεις συχνά δεν βασίζονται σε επαρκή επιστημονική τεκμηρίωση. Επιπλέον αιτία της ανεπάρκειας του ρυθμιστικού πλαισίου αποτελεί η ελλιπής δημόσια διαβούλευση με τα ενδιαφερόμενα μέρη κατά την επεξεργασία των ρυθμίσεων.

Πίνακας 6.2: Αδυναμίες της δραστηριότητας ιχθυοκαλλιέργειας στην Ελλάδα

Ρυθμιστικό πλαίσιο	
▪ Έλλειψη στρατηγικού σχεδίου ανάπτυξης του κλάδου ▪ Συγκέντρωση σε κλειστές παράκτιες περιοχές με περιορισμένη δυνατότητα αυτοκαθαρισμού ▪ Ανταγωνισμός για την χρήση των παράκτιων περιοχών ▪ Ανεπαρκής χωροταξικός σχεδιασμός για τις μονάδες εκτροφής ▪ Χρονοβόρα και περίπλοκη διαδικασία αδειοδότησης ▪ Ανακριβείς δηλώσεις στοιχείων παραγωγής και αποθεμάτων λόγω αδειοδοτικών θεμάτων ▪ Ασαφές και επικαλυπτόμενο θεσμικό πλαίσιο ▪ Ελλιπής παρακολούθηση της ποιότητας του φυσικού περιβάλλοντος σε περιοχές με υδατοκαλλιέργειες ▪ Έλλειψη περιβαλλοντικής ενημέρωσης ▪ Περιβαλλοντικές ρυθμίσεις, συχνά με ελλιπή επιστημονική τεκμηρίωση ▪ Ανεπαρκής δημόσια διαβούλευση με τα ενδιαφερόμενα μέρη	
Φύση του προϊόντος	
▪ Μεγάλη διάρκεια του κύκλου παραγωγής ▪ Αλλοιώσιμο προϊόν ▪ Δυσκολία έγκαιρης προσαρμογής των αποθεμάτων στις συνθήκες ζήτησης ▪ Υψηλός βαθμός υποκατάστασης με άλλα τρόφιμα	
Επιχειρηματικό περιβάλλον	
▪ Δραστηριοποίηση σε σχετικά μικρό αριθμό αγορών και τμημάτων αγοράς (segments) ▪ Χαμηλός βαθμός διαφοροποίησης ιχθυηρών και προϊόντων ▪ Λίγα πιστοποιημένα προϊόντα (ονομασία προέλευσης, γεωγραφική ένδειξη, κλπ.) ▪ Ελλιπής σήμανση επώνυμων προϊόντων ▪ Υψηλή δανειακή εξάρτηση ▪ Μεγάλη συσσώρευση βιολογικών αποθεμάτων ▪ Έκθεση σε κινδύνους (διακυμάνσεων ισοτιμιών, επιτοκίων, τιμών πρώτων υλών, τιμών προϊόντος) και περιορισμένες δυνατότητες αντιστάθμισης ▪ Χαμηλή διαπραγματευτική δύναμη έναντι αγοραστών ▪ Χαμηλά περιθώρια κέρδους ▪ Μεγάλος αριθμός μικρών μονάδων με περιορισμένη πρόσβαση στην αγορά ▪ Ανεπάρκεια προγραμματισμού και διαχείρισης παραγωγής στις μικρές επιχειρήσεις ▪ Ανεπαρκές μάρκετινγκ ▪ Έλλειψη μελετών για τις δυνητικές εξαγωγικές αγορές ▪ Περιορισμένη συμμετοχή των επιχειρήσεων του κλάδου σε οργανώσεις για την ανάληψη δράσεων κοινού ενδιαφέροντος ▪ Έλλειψη έγκαιρης πληροφόρησης με στοιχεία εξέλιξης της αγοράς ▪ Ανεπαρκής συνεργασία μεταξύ παραγωγών και ερευνητικών κέντρων	
Λοιπά	
▪ Χαμηλή εξοικείωση καταναλωτών με τα μεσογειακά είδη ψαριών στη Βόρεια Ευρώπη ▪ Περιορισμένα αδειοδοτημένα φάρμακα για την πρόληψη και θεραπεία ασθενειών ▪ Έλλειψη αποτελεσματικών εμβολίων για την αποφυγή απωλειών ▪ Παραγωγή και εμπόριο χωρίς αδειοδότηση στις χώρες της περιοχής ▪ Αρνητική αντίληψη για το ψάρι (κυρίως όσον αφορά την προετοιμασία και το μαγείρεμα)	

Ακόμα και εάν τα ζητήματα του ρυθμιστικού πλαισίου τακτοποιηθούν, ο κίνδυνος δραστηριοποίησης στην ιχθυοκαλλιέργεια μεσογειακών ειδών παραμένει υψηλός λόγω της φύσης του καλλιεργούμενου προϊόντος. Οι επιχειρήσεις του κλάδου αντιμετωπίζουν αυξημένη δυσκολία έγκαιρης προσαρμογής των αποθεμάτων στις μεταβολές της ζήτησης, καθώς η διάρκεια του κύκλου παραγωγής ξεπερνάει κατά

αρκετούς μήνες το ένα έτος, ενώ η διάρκεια διατήρησης του φρέσκου προϊόντος είναι μικρή και η αξία του μειώνεται ραγδαία για κάθε επιπλέον μέρα μετά την εξαγωγή του από τη θάλασσα. Στον κίνδυνο δραστηριοποίησης συμβάλει και το γεγονός ότι τα μεσογειακά είδη ψαριών αντιμετωπίζουν υψηλό βαθμό υποκατάστασης με άλλα προϊόντα, όπως άλλα είδη ψαριών και ενδεχομένως άλλα τρόφιμα. Ο κίνδυνος της δραστηριότητας επαυξάνεται και από τις περιορισμένες δυνατότητες αντιστάθμισης σε διακυμάνσεις ισοτιμιών, επιτοκίων, τιμών πρώτων υλών, κ.λπ.

Οι ελλείψεις στρατηγικού σχεδιασμού δεν αφορούν μόνο το κράτος αλλά και τις επιχειρήσεις του κλάδου. Η χρηματοοικονομική κατάσταση πολλών επιχειρήσεων του κλάδου είναι αρκετά επισφαλής λόγω της υψηλής δανειακής πίεσης και του υψηλού όγκου βιολογικών αποθεμάτων σε σχέση με τις βιολογικές πωλήσεις ως αποτέλεσμα της ραγδαίας αύξησης του παραγωγικού δυναμικού (μέσω εκτενούς μόχλευσης με ξένα κεφάλαια) και της συνακόλουθης πτώσης των τιμών και της ζήτησης. Η ύπαρξη πολλών μικρών μονάδων με περιορισμένη πρόσβαση στην αγορά, ανεπάρκεια προγραμματισμού και δυσκολία αποτελεσματικής διαχείρισης των αποθεμάτων δυσχεραίνει την κατάσταση του κλάδου. Η μικρότερη συγκέντρωση του κλάδου σε σύγκριση με το λιανικό εμπόριο ψαριών στις κύριες αγορές, όπου επικρατούν λίγες μεγάλες αλυσίδες σουπερμάρκετ, έχει ως αποτέλεσμα οι εγχώριες επιχειρήσεις να έχουν χαμηλή διαπραγματευτική δύναμη έναντι των αγοραστών, συμπιέζοντας τα περιθώρια κέρδους και την αποδοτικότητά τους.

Επιπλέον, ο κατακερματισμός του κλάδου δεν βοηθάει στην ανάληψη δράσεων κοινού ενδιαφέροντος, όπως συντονισμένες καμπάνιες προώθησης του προϊόντος. Χωρίς δράσεις προώθησης είναι δύσκολο να ξεπεραστεί η χαμηλή εξοικείωση των καταναλωτών στη Βόρεια Ευρώπη και άλλες δυνητικές αγορές, η αρνητική δημοσιότητα της δραστηριότητας ιχθυοκαλλιέργειας και η αρνητική αντίληψη όσον αφορά την προετοιμασία και το μαγείρεμα του ψαριού. Η έλλειψη συντονισμένης δράσης δυσκολεύει τη διεξαγωγή μελετών για δυνητικές εξαγωγικές αγορές και τη συνεργασία μεταξύ των παραγωγών και των ερευνητικών κέντρων, ενώ υπάρχει και έλλειψη έγκαιρης πληροφόρησης με στοιχεία εξέλιξης της αγοράς. Ενδεχομένως και λόγω μειωμένων κινήτρων συντονισμένης ερευνητικής προσπάθειας τα αδειοδοτημένα φάρμακα για την πρόληψη και θεραπεία ασθενειών στον ιχθυοπληθυσμό είναι λίγα, ενώ δεν υπάρχουν και αρκετά αποτελεσματικά εμβόλια για την αποφυγή απωλειών ιχθυοπληθυσμού λόγω ασθενειών.

Χωρίς συντονισμένη προσπάθεια, η προώθηση του προϊόντος από τους μεμονωμένους παραγωγούς είναι ιδιαίτερα δύσκολη. Στα λίγα είδη (κυρίως τσιπούρα και λαβράκι) και περιορισμένα τμήματα της αγοράς (ολόκληρο φρέσκο ψάρι μεσαίου μεγέθους) όπου επικεντρώνεται η ελληνική ιχθυοκαλλιέργεια, η αποτελεσματική σήμανση επώνυμων προϊόντων και άλλου είδους επικοινωνία μηνυμάτων προς τον καταναλωτή δεν είναι εφικτές. Έτσι, εφόσον για τον καταναλωτή είναι δύσκολο να αναγνωρίσει τον παραγωγό του φρέσκου ψαριού που αγοράζει, προωθητικές ενέργειες εκ μέρους μιας εταιρείας έχουν ευνοϊκή επίδραση και στις πωλήσεις άλλων παραγωγών του ίδιου προϊόντος, με αποτέλεσμα να δημιουργείται αντικίνητρο στην προώθηση του προϊόντος. Επιπλέον, λίγα προϊόντα του κλάδου χαίρουν κάποιου είδους πιστοποίησης (ονομασία προέλευσης, γεωγραφική ένδειξη, κ.λπ.).

6.2 Επιχειρηματικές ευκαιρίες και κίνδυνοι

Οι αδυναμίες του κλάδου τον φέρνουν σε αρκετά επισφαλή θέση, όπου αντιμετωπίζει πληθώρα σοβαρών απειλών (Πίνακας 6.3). Ο μεγάλος όγκος βιολογικών αποθεμάτων συμπίπτει τις τιμές με αποτέλεσμα οι προοπτικές για την κερδοφορία του κλάδου να είναι αρκετά συγκρατημένες, ακόμα και σε περίπτωση ανάκαμψης της ζήτησης λόγω της επικείμενης εξόδου από την οικονομική κρίση. Ταυτόχρονα, η υψηλή δανειακή πίεση δημιουργεί αυξημένες ανάγκες εξυπηρέτησης των χρεών και, μαζί με την περιορισμένη κερδοφορία, δυσκολεύει την εξασφάλιση κεφαλαίου κίνησης. Σε μακρύτερο χρονικό ορίζοντα, η κεφαλαιακή στενότητα δημιουργεί την απειλή απώλειας ανταγωνιστικότητας λόγω επιβράδυνσης της έρευνας και της καινοτομίας.

Πίνακας 6.3: Απειλές για τη δραστηριότητα ιχθυοκαλλιέργειας στην Ελλάδα

Επιχειρηματική λειτουργία
▪ Συμπίεσμένες τιμές λόγω του μεγάλου όγκου βιολογικών αποθεμάτων ▪ Αδυναμία αναχρηματοδότησης εταιρικού χρέους ▪ Δυσκολία εξασφάλισης κεφαλαίου κίνησης ▪ Επιβράδυνση της καινοτομίας και της έρευνας
Οικονομική κατάσταση
▪ Επικράτηση συνθηκών δημιουργίας ενδογενών κυκλικών διακυμάνσεων ▪ Αύξηση του κόστους παραγωγής λόγω αύξησης των τιμών καυσίμων, πρώτων υλών, κλπ. ▪ Επιστροφή της ύφεσης στις χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου ▪ Παρατεταμένη ύφεση της ελληνικής οικονομίας ▪ Παρατεταμένη χρηματοπιστωτική στενότητα για τις ελληνικές τράπεζες
Ανταγωνισμός και δύναμη στις αγορές
▪ Ανταγωνισμός με Τουρκία ▪ Αναδυόμενες χώρες παραγωγής (π.χ. Αλβανία) ▪ Είσοδος υποκατάστατων με χαμηλή τιμή ▪ Ανάπτυξη άλλων προϊόντων με υψηλή περιεκτικότητα πρωτεϊνών ▪ Πτώση της προσφοράς (και αυξημένος ανταγωνισμός μεταξύ των αγοραστών) ιχθυάλευρων και ιχθυελαίων ▪ Έλλειψη υποκατάστατων των ιχθυάλευρων και ιχθυελαίων σε προσιτό κόστος ▪ Περαιτέρω συγκέντρωση της ζήτησης σε μεγάλους διανομείς και αλυσίδες λιανεμπορίου τροφίμων
Περιβάλλον και ποιότητα
▪ Μόλυνση των υδάτων από αστικές, γεωργικές και βιομηχανικές πηγές ρύπανσης ▪ Ανάδειξη συνδεδεμένου διατροφικού «σκανδάλου» ▪ Κακή δημοσιότητα των ιχθυοτροφείων ▪ Αναδυόμενες ασθένειες ▪ Αβεβαιότητα όσον αφορά την εκπλήρωση των όλο και αυστηρότερων περιβαλλοντικών προδιαγραφών ▪ Διαφυγή εκτρεφόμενου πληθυσμού στο θαλάσσιο περιβάλλον ▪ Αύξηση της θερμοκρασίας των θαλάσσιων υδάτων του Μεσογείου λόγω της κλιματικής αλλαγής (μακροπρόθεσμα)

Μια ενδογενής (π.χ. πτώση τιμής τσιπούρας ή λαβρακιού) ή εξωγενής (π.χ. αύξηση τιμής καυσίμων) απότομη αλλαγή μπορεί να φέρει δυσμενή αλυσιδωτή επίδραση στην κερδοφορία, στην εξασφάλιση κεφαλαίου κίνησης και εν τέλει στη δυνατότητα εξυπηρέτησης των χρεών εκ μέρους των εγχώριων

επιχειρήσεων ιχθυοκαλλιέργειας. Το ενδεχόμενο ο κλάδος να απειληθεί από δυσμενείς εξελίξεις στο οικονομικό περιβάλλον δυστυχώς δεν είναι αμελητέο. Εάν δεν βρεθεί ικανοποιητική λύση για τα προβλήματα των δημοσίων οικονομικών και του τραπεζικού συστήματος στις χώρες της περιφέρειας της Ευρωζώνης, η εμπιστοσύνη των καταναλωτών και η καταναλωτική δαπάνη σε σημαντικές για την ελληνική ιχθυοκαλλιέργεια αγορές (όπως η Πορτογαλία, η Ισπανία ή ακόμα και η Ιταλία) ενδέχεται να υποχωρήσουν εκ νέου. Για τις μικρότερες επιχειρήσεις με λιγότερη έκθεση στις συγκεκριμένες αγορές, σημαντική απειλή προκύπτει από το ενδεχόμενο παρατεταμένης ύφεσης της ελληνικής οικονομίας, το οποίο δεν θα επιτρέψει και την έγκαιρη ανάκαμψη της εγχώριας ζήτησης για τα προϊόντα τους. Ταυτόχρονα, όλες οι επιχειρήσεις απειλούνται από ενδεχόμενη κρίση του εγχώριου τραπεζικού τομέα σε περίπτωση που αποτύχει η προσπάθεια εξυγίανσης των δημόσιων οικονομικών και η χώρα εξαναγκαστεί να κηρύξει στάση πληρωμών.

Σε μεσοπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα, ο κλάδος απειλείται από εξελίξεις όσον αφορά στον ανταγωνισμό από άλλες χώρες και προϊόντα. Στην Τουρκία δεν αναμένεται να προκύψει ιδιαίτερη καθυστέρηση στην καινοτομία, καθώς οι μακροοικονομικές συνθήκες εκεί είναι σαφώς ευνοϊκότερες σε σύγκριση με την Ελλάδα, μειώνοντας έτσι το πλεονέκτημα της Ελλάδας από τη γεωγραφική εγγύτητα στις δυτικές αγορές. Ταυτόχρονα, άλλες μεσογειακές χώρες, όπως η Αλβανία, η Κροατία, το Μαρόκο, η Λιβύη, κ.ά. έχουν ευνοϊκότερη γεωγραφική θέση και χαμηλότερο κόστος εργασίας σε σύγκριση με την Ελλάδα και ενδέχεται να αποσπάσουν μεγαλύτερο μερίδιο αγοράς στο μέλλον. Μια πρόσθετη απειλή προκύπτει από πιθανή εκτεταμένη είσοδο στην αγορά υποκατάστατων ειδών ψαριού σε χαμηλές τιμές.

Η ελληνική ιχθυοκαλλιέργεια ενδέχεται να κλονιστεί και από εξελίξεις σε άλλα τμήματα της αλυσίδας αξίας, όπου η επιχειρηματική συγκέντρωση είναι υψηλότερη σε σύγκριση με το τμήμα της καλλιέργειας. Ενδεχόμενη πτώση προσφοράς ιχθυάλευρων και ιχθυελαίων θα οδηγήσει σε αυξημένο ανταγωνισμό μεταξύ των αγοραστών και αυξημένη τιμή αυτών των πρώτων υλών. Λαμβάνοντας υπόψη την έλλειψη υποκατάστατων αυτών των υλών, τον υψηλό βαθμό υποκατάστασης των μεσογειακών ψαριών με άλλα είδη και τρόφιμα και τη δυσκολία μετακύλισης του κόστους στις μεγάλες αλυσίδες λιανεμπορίου τροφίμων, αυτή η εξέλιξη θα οδηγήσει σε συμπίεση των περιθωρίων κέρδους των εγχώριων επιχειρήσεων. Μια επιπλέον απειλή για τον κλάδο προέρχεται από την ανάπτυξη νέων προϊόντων με υψηλή περιεκτικότητα πρωτεϊνών.

Τέλος, ο κλάδος της ιχθυοκαλλιέργειας αντιμετωπίζει μόνιμες απειλές σχετικές με το φυσικό περιβάλλον. Στη θάλασσα καταλήγουν τα υγρά απόβλητα από τις υπόλοιπες ανθρώπινες δραστηριότητες. Έτσι, ένα άτυχο συμβάν όσον αφορά στη διαχείριση των υγρών αποβλήτων κοντά σε εγκαταστάσεις ιχθυοκαλλιέργειας μπορεί να δημιουργήσει κακή δημοσιότητα ως διατροφικό «σκάνδαλο» ή ακόμα και να επιφέρει σοβαρό πρόβλημα για τη διατήρηση της ποιότητας του ιχθυοπληθυσμού, κάτι που καθιστά απαραίτητη τη δημιουργία μηχανισμών διαχείρισης «κρίσεων» σε κλαδικό επίπεδο. Επιπλέον, η αυξανόμενη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση των καταναλωτών συνοδεύεται από αυστηροποίηση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Η προσαρμογή στα περιβαλλοντικά κριτήρια αυξάνει το κόστος και ενδέχεται να δημιουργήσει πρόβλημα βιωσιμότητας για κάποιες εγκαταστάσεις. Τα βιολογικά αποθέματα μπορεί να χτυπηθούν επίσης από αναδυόμενες ασθένειες για τις οποίες δεν έχει αναπτυχθεί αποτελεσματικός εμβολιασμός, ενώ ακραίες καιρικές συνθήκες μπορεί να επιφέρουν διαφυγή του εκτρεφόμενου πληθυσμού στο θαλάσσιο περιβάλλον. Μακροπρόθεσμα, η υπερθέρμανση του πλανήτη

ενδέχεται να οδηγήσει σε συχνότερη εμφάνιση ακραίων καιρικών φαινομένων, ενώ οι ιχθυοκαλλιέργειες μπορεί να αντιμετωπίσουν προβλήματα και λόγω αύξησης της θερμοκρασίας των θαλάσσιων υδάτων.

Ενώ αρκετές από τις αδυναμίες του κλάδου προκαλούν ανασφάλεια για τις προοπτικές του, η αντιμετώπιση μερικών από αυτές αντίθετα δημιουργεί ευκαιρίες για περαιτέρω ενδυνάμωσή του. Καλύτερος συντονισμός μεταξύ των επιχειρήσεων για δράσεις κοινού συμφέροντος, μέσω ενός αποτελεσματικού συνδέσμου επιχειρήσεων ή ως αποτέλεσμα εκτεταμένων συγχωνεύσεων, μπορεί να επιφέρει πολλαπλά οφέλη για τη στρατηγική ανάπτυξη του κλάδου. Καλύτερη πληροφόρηση για την κατάσταση της αγοράς και αυξημένη συνεργασία με ερευνητικά κέντρα ενδέχεται να περιορίσουν σημαντικά την ενδογενή κυκλικότητα, μειώνοντας την απειλή πτώσης των τιμών, βελτιώνοντας ταυτόχρονα τις ευκαιρίες για καινοτομία και για συντονισμένη προώθηση των προϊόντων. Ανάμεσα στις σημαντικές κατευθύνσεις καινοτομίας συγκαταλέγεται και η διαφοροποίηση των ειδών που καλλιεργούνται στα ιχθυοτροφία, όπου υπάρχουν αρκετά καλές προοπτικές. Στις στρατηγικές κινήσεις οι οποίες κρύβουν ευκαιρίες για το μέλλον συγκαταλέγεται και η απόκτηση περαιτέρω τεχνογνωσίας, μέσω προώθησης μακροχρόνιων συμφωνιών με μεγάλους ξένους ομίλους που δραστηριοποιούνται στην εκτροφή σολομού ή την απόκτηση εξειδικευμένων στελεχών από αυτές τις επιχειρήσεις.

Πίνακας 6.4: Ευκαιρίες για τη δραστηριότητα ιχθυοκαλλιέργειας στην Ελλάδα

Στρατηγική ανάπτυξη του κλάδου
▪ Ενίσχυση των δράσεων κοινού συμφέροντος εκ μέρους των επιχειρήσεων ▪ Περαιτέρω συγκέντρωση του κλάδου ▪ Μικρότερη διακύμανση των τιμών ▪ Διαφοροποίηση των ειδών ιχθυοκαλλιέργειας ▪ Προώθηση μακροχρόνιων συμφωνιών ▪ Περαιτέρω απόκτηση τεχνογνωσίας και εξειδικευμένων στελεχών
Περιβάλλον, ποιότητα και προώθηση
▪ Σωστή ενσωμάτωση στο φυσικό περιβάλλον με ένταξη της ιχθυοκαλλιέργειας στην προσπάθεια βιώσιμης ανάπτυξης ▪ Ανάπτυξη συστημάτων ελέγχου και πιστοποίησης ποιότητας ▪ Ανάπτυξη συστημάτων παρακολούθησης της ποιότητας του περιβάλλοντος ▪ Προώθηση ως επώνυμο προϊόν ▪ Προώθηση της Μεσογειακής δίαιτας με έμφαση στο φρέσκο ψάρι
Επιχειρηματική λειτουργία
▪ Αύξηση της προστιθέμενης αξίας μέσω επεξεργασίας ▪ Δημιουργία νέων προϊόντων ▪ Μείωση του κόστους παραγωγής, ιδιαίτερα στα νέα είδη ▪ Βελτίωση προγραμματισμού παραγωγής ▪ Εκσυγχρονισμός πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων μονάδων
Συνθήκες ζήτησης
▪ Αύξηση ζήτησης ▪ Σταθεροποίηση ή πτώση στην αλιεία ▪ Αναδυόμενες αγορές για επεξεργασμένα προϊόντα στη Βόρεια, Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, Μέση Ανατολή, Ηνωμένες Πολιτείες και Ασία

Δεδομένης της αυξανόμενης περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης των καταναλωτών και της αντίληψης του ψαριού ως αναπόσπαστου μέρους της υγιεινής διατροφής, ο απώτερος μακροχρόνιος στόχος της στρατηγικής του κλάδου είναι η ένταξή του στην προσπάθεια βιώσιμης ανάπτυξης μέσω σωστής ενσωμάτωσης των εγκαταστάσεων παραγωγής στο φυσικό περιβάλλον. Για να επιφέρει θετικά αποτελέσματα στις επιχειρήσεις, αυτή η ενσωμάτωση πρέπει να γνωστοποιηθεί αποτελεσματικά στους καταναλωτές. Η εγγενής δυσπιστία των καταναλωτών μετριάζεται με τη συγκρότηση αναγνωρισμένων σημάτων πιστοποίησης ποιότητας και περιβαλλοντικής επίδοσης, η προσκόμιση των οποίων απαιτεί την ανάπτυξη των κατάλληλων συστημάτων ελέγχου της ποιότητας σε προσιτό κόστος.

Ο βελτιωμένος συντονισμός μεταξύ των επιχειρήσεων είναι κρίσιμος για να ξεπεραστεί η δυσκολία της προώθησης του φρέσκου ελληνικού ψαριού ως επώνυμου προϊόντος. Όπως και στον τουρισμό, όπου ο κατακερματισμός της προσφοράς δεν επιτρέπει την αποτελεσματική προώθησή του κλάδου χωρίς κεντρικό συντονισμό, ενώ σημαντικό τμήμα της αγοράς αφορά σε καταναλωτές στο εξωτερικό, η ελληνική ιχθυοκαλλιέργεια έχει πολλά να κερδίσει από τη δημιουργία ενός εθνικού brand. Αυτή η προσπάθεια μπορεί να ενταχθεί στη γενικότερη ιδέα προώθησης της Μεσογειακής διαίτας, όπου το φρέσκο ψάρι αποτελεί αναπόσπαστο μέρος.

Εναλλακτικά ή συμπληρωματικά, καλύτερη προώθηση μπορεί να επιτευχθεί για τα επεξεργασμένα και πακεταρισμένα προϊόντα, τα οποία απευθύνονται σε λιγότερο ανεπτυγμένα τμήματα της αγοράς, αλλά προσφέρουν αυξημένη προστιθέμενη αξία. Τέτοια τμήματα αγοράς περιλαμβάνουν τα φιλέτα ψαριού, το βιολογικό (organic) ψάρι και άλλα σχετικώς νέα προϊόντα για την ελληνική ιχθυοκαλλιέργεια. Η περαιτέρω συγκέντρωση του κλάδου μπορεί επίσης να επιφέρει ωφέλειες για την επιχειρηματική λειτουργία του κλάδου, επιτρέποντας τον εκσυγχρονισμό των έως τώρα ανεξάρτητων πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων μονάδων παραγωγής και βελτιώνοντας τον προγραμματισμό της παραγωγής. Επιπλέον, στα νέα είδη υφίστανται ευκαιρίες μείωσης του κόστους με την ανάπτυξη του δυναμικού παραγωγής τους, αλλά και τη συσσώρευση τεχνογνωσίας.

Τέλος, ευκαιρίες για την ανάπτυξη του κλάδου προκύπτουν και από παράγοντες εκτός ελέγχου των εγχώριων επιχειρήσεων. Η τάση αύξησης της κατά κεφαλήν κατανάλωσης ψαριού αναμένεται να συνεχιστεί και στο μέλλον με την αύξηση της μέσης αγοραστικής δύναμης των νοικοκυριών, καθώς έχει εκτιμηθεί ότι η ζήτηση για φρέσκο ψάρι έχει υψηλή εισοδηματική ελαστικότητα. Καθώς η ποσότητα των αλιεμένων προϊόντων αναμένεται να σταθεροποιηθεί ή ακόμα και να μειωθεί, η αύξηση της κατά κεφαλήν κατανάλωσης συνεπάγεται αυξημένη ζήτηση για τα προϊόντα ιχθυοκαλλιέργειας. Αύξηση της ζήτησης μπορεί να προκύψει και από την ανάδειξη νέων αγορών, ειδικά για τα επεξεργασμένα προϊόντα με αυξημένη προστιθέμενη αξία, τα οποία έχουν τη δυνατότητα να φτάσουν με ανταγωνιστική τιμή σε πιο απομακρυσμένες αγορές.

6.3 Προοπτικές

Ο στρατηγικής σημασίας κλάδος της ιχθυοκαλλιέργειας βρίσκεται σε μια κρίσιμη καμπή. Η ραγδαία ανάπτυξη της τελευταίας δεκαετίας έχει επιτρέψει τη συσσώρευση κρίσιμης μάζας τεχνογνωσίας, παραγωγικού δυναμικού και παρουσίας στις αγορές. Ταυτόχρονα, όμως, η εκτεταμένη στήριξη αυτής της

ανάπτυξης σε δανειακά κεφάλαια έχει οδηγήσει σε αυξημένη δανειακή πίεση, η οποία περιορίζει τις κινήσεις και δημιουργεί αρκετή ανασφάλεια για το μέλλον αρκετών επιχειρήσεων του κλάδου.

Μετά από μια διετία έντονων αναταράξεων και προβλημάτων, το 2010 υπήρξε σχετικά καλύτερο έτος για τις μεγάλες επιχειρήσεις του κλάδου, οι οποίες επωφελήθηκαν από την αύξηση της ζήτησης στις αγορές του εξωτερικού, αντισταθμίζοντας τις απώλειες στην εγχώρια αγορά. Ωστόσο, οι πρόσφατες βελτιωμένες επιδόσεις δεν πρέπει να δημιουργούν εφησυχασμό, καθώς οι δομικές αδυναμίες (μεγάλη διάρκεια του κύκλου παραγωγής, ελλιπής διαφοροποίηση, κ.λπ.) και οι έντονες χρηματοοικονομικές δυσκολίες (υψηλή δανειακή πίεση και υψηλά βιολογικά αποθέματα, ανεπαρκής ρευστότητα) δεν έχουν αντιμετωπιστεί επαρκώς. Προκλήσεις όπως η ανάπτυξη των υφιστάμενων και νέων αγορών, η έρευνα και ανάπτυξη για την προϊόντική διαφοροποίηση και τη μείωση του κόστους, η ενίσχυση του ανταγωνισμού από άλλες χώρες και προϊόντα, η κυκλικότητα της παραγωγής και των τιμών, η βελτίωση της παραγωγικότητας, η συμμόρφωση με τους ολόένα και αυστηρότερους περιβαλλοντικούς κανονισμούς, δεν είναι εύκολο να αντιμετωπιστούν σε ένα περιβάλλον στενότητας στις πιστώσεις και υψηλού εταιρικού χρέους. Οι παράγοντες αυτοί εκ των πραγμάτων στρέφουν την προσοχή των επιχειρήσεων στην καθημερινή τους λειτουργία και στερούν τη δυνατότητα μακροχρόνιου στρατηγικού σχεδιασμού και επενδύσεων. Επιπλέον, οι μακροοικονομικές συνθήκες στις κύριες ξένες αγορές για την ελληνική ιχθυοκαλλιέργεια, αλλά ακόμα περισσότερο στην Ελλάδα, δεν έχουν ακόμα ομαλοποιηθεί. Επομένως, χρειάζεται να γίνουν αρκετές επιπλέον κινήσεις για να μην μείνουν ανεκμετάλλευτες οι σημαντικές ευκαιρίες που παρουσιάζονται και να αποτραπεί η επέλευση των σημαντικών κινδύνων που αντιμετωπίζει ο κλάδος, ή να μετριαστεί η αρνητική τους επίδραση.

Σε αυτό το πλαίσιο, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η προσπάθεια του επενδυτικού fund Linnaeus Capital να αποκτήσει ισχυρή συμμετοχή στις τρεις μεγαλύτερες επιχειρήσεις ιχθυοκαλλιέργειας (ΔΙΑΣ, ΝΗΡΕΥΣ και ΣΕΛΟΝΤΑ), αλλά και η απόφαση της Επιτροπής Ανταγωνισμού σχετικά με το μνημόνιο εμπορικής συνεργασίας που είχαν υπογράψει οι πέντε μεγαλύτερες επιχειρήσεις του κλάδου το 2008. Αυτές οι εξελίξεις θα προσδιορίσουν σε μεγάλο βαθμό την πορεία του κλάδου στο μέλλον, λόγω της σημαντικότητας της επίλυσης των χρηματοοικονομικών προβλημάτων και του καλύτερου συντονισμού των επιχειρήσεων για την επαρκή εκμετάλλευση των ευκαιριών που παρουσιάζονται.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η συγχώνευση των επιχειρήσεων δεν πρέπει να αποτελέσει αυτοσκοπό, αλλά να γίνει με τα σωστά επιχειρηματικά κριτήρια και αξιολόγηση των συνεργειών, έτσι ώστε όποια νέα σχήματα δημιουργηθούν να μπορέσουν να βελτιώσουν την κεφαλαιακή τους διάρθρωση και να πραγματοποιήσουν καλύτερη διαχείριση της παραγωγής και της προώθησης των προϊόντων τους. Επίσης, αξίζει να επισημανθεί ότι ακόμα και εάν κριθεί ότι μια εκτεταμένη συγχώνευση των μεγαλύτερων επιχειρήσεων του κλάδου στρεβλώνει τις συνθήκες υγιούς ανταγωνισμού, οι ελληνικές επιχειρήσεις μπορούν να πετύχουν καλύτερο συντονισμό για δράσεις κοινού συμφέροντος χωρίς να παραβιάζουν την επιχειρηματική δεοντολογία μέσω δημιουργίας μιας αποτελεσματικής οργάνωσης παραγωγών, σε ευθυγράμμιση με το θεσμικό πλαίσιο που ισχύει στην ΕΕ.

Ενώ ο κλάδος αντιμετωπίζει σοβαρές εξωγενείς απειλές, όπως το ενδεχόμενο ενίσχυσης της ανταγωνιστικής θέσης της Τουρκίας ή η ανάδυση νέων παραγωγικών χωρών με χαμηλότερο κόστος εργασίας κοντά στα μεγάλα κέντρα κατανάλωσης, συνολικά οι εξωγενώς οριζόμενες προοπτικές του είναι

θετικές. Η στροφή προς τον υγιεινό τρόπο ζωής και η τάση αύξησης της κατά κεφαλήν κατανάλωσης ψαριού, σε συνδυασμό με σταθεροποίηση ή πτώση της αλιείας, προοιωνίζουν ότι οι συνθήκες που θα αντιμετωπίζει ο κλάδος στο μέλλον θα είναι ευνοϊκές. Ωστόσο, για να μπορέσει ο κλάδος να εκμεταλλευτεί αυτές τις ευκαιρίες και πράγματι να αποτελέσει έναν από τους σημαντικούς μοχλούς ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας πρέπει καταρχάς να βρει τρόπο να ξεπεράσει τις παθογένειές του. Σε αυτή την προσπάθεια, το κράτος, ορθολογικοποιώντας την αδειοδότηση και το χωροταξικό σχεδιασμό, έχει να παίξει κρίσιμο ρόλο.

Βιβλιογραφία

- [1] Εθνική Τράπεζα (2010), *Ιχθυοκαλλιέργειες*, Κλαδική Μελέτη, Απρίλιος.
- [2] Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2009), *Οικοδομώντας ένα βιώσιμο μέλλον για την υδατοκαλλιέργεια. Νέα ώθηση στη στρατηγική για τη βιώσιμη ανάπτυξη της ευρωπαϊκής υδατοκαλλιέργειας*, COM (2009) 162 τελικό.
- [3] Barazi, L. (2010), *How can aquaculture contribute positively to food security in Europe?*, Presentation to European Parliament Fisheries Committee, Brussels.
- [4] European Parliament (2009), *European Aquaculture Competitiveness: Limitations and Possible Strategies*, Study, December.
- [5] FAO (2009), *The State of the World Fisheries and Aquaculture 2008*, Rome.
- [6] FAO (2010a), *Fisheries and Aquaculture Statistics*, November.
- [7] FAO (2010b), *Synthesis of Mediterranean Marine Finfish Aquaculture – A Marketing and Promotion Strategy*, Studies and Reviews, General Fisheries Commission for the Mediterranean, Rome.
- [8] FAO (2010c), *The State of the World Fisheries and Aquaculture 2010*, Rome.
- [9] Globefish (2010a), *Seafood Highlights*, Issue 2.
- [10] Globefish (2010b), *European Price Reports*, June.
- [11] Globefish (2011), *Seabass and Seabream, Market Report*, February.
- [12] Marine Harvest (2010), *Salmon Industry Handbook*.
- [13] University of Stirling, (2004), *Study of the market for aquaculture produced seabass and seabream*, Report to the European Commission DG Fisheries.

ΜΟΝΑΔΑ ΚΛΑΔΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

A. Τρόφιμα - Ποτά – Καπνός

225/11	Ιχθυοκαλλιέργειες
218/07	Τυποποιημένα Έτοιμα Φαγητά
217/07	Ο κλάδος της Οινοποιίας
215/07	Ιχθυοκαλλιέργειες
214/07	Η Αγορά Μεταποιημένης Τομάτας
202/04	Η Αγορά των Φυσικών Χυμών στην Ελλάδα
199/03	Ο Κλάδος της Ζυθοποιίας
193/02	Η Αγορά Προϊόντων Καπνού
191/02	Ο Κλάδος της Αρτοποιίας και των Αρτοσκευασμάτων
187/01	Ο Κλάδος των Γαλακτομικών Προϊόντων
186/01	Η Ελληνική Αγορά του Ελαιολάδου
184/01	Ιχθυοκαλλιέργειες
175/01	Ο Κλάδος της Αλευροβιομηχανίας
173/00	Εμφιαλωμένο Νερό
171/99	Κατεψυγμένα Μεταποιημένα Τρόφιμα
157/98	Ο Κλάδος των Ζυμαρικών
146/97	Ο Κλάδος των Ξηρών Καρπών
142/97	Ο Κλάδος της Οινοποιίας στην Ελλάδα
136/96	Παραγωγή και Εμπορία Νωπών Εσπεριδοειδών
134/96	Ο Κλάδος της Τυροκομίας στην Ελλάδα
133/96	Ο Κλάδος της Σοκολατοποιίας
129/95	Παραγωγή και Εμπορία Καπνού
127/95	Ο Κλάδος του Κρέατος στην Ελλάδα
125/95	Χυμοί-Αναψυκτικά
123/95	Μεταποιημένα και Κατεψυγμένα Αλιεύματα
121/95	Η Βιομηχανία Ελαιολάδου και Πυρηνελαίου
120/94	Εμφιαλωμένο Νερό

118/94	Εμπορία Αλεύρων και Δημητριακών
117/94	Ο Κλάδος της Ζυθοποιίας στην Ελλάδα
116/94	Ιχθυοκαλλιέργειες
112/93	Ο Κλάδος των Αλκοολούχων Ποτών στην Ελλάδα
111/93	Μεταποιημένα Λαχανικά
110/93	Μεταποιημένα Φρούτα
107/93	Ο Κλάδος της Βιομηχανικής Αρτοποιίας και των Αρτοσκευασμάτων
106/93	Ο Κλάδος των Αλλαντικών στην Ελλάδα
102/92	Ετοιμα Φαγητά
100/92	Ο Κλάδος των Τυριών
99/92	Η Ελληνική Βιομηχανία Μπισκότων
92/91	Η Βιομηχανία Ζυμαρικών
89/91	Η Ελληνική Βιομηχανία Σπορελαίων
85/91	Η Ελληνική Βιομηχανία Γάλακτος
83/90	Η Βιομηχανία Εμφιαλωμένου Νερού στην Ελλάδα
80/90	Η Ελληνική Βιομηχανία Κατεψυγμένων Τροφίμων
76/89	Η Ελληνική Βιομηχανία Snacks
72/89	Η Βιομηχανία Ελαιολάδου και Πυρηνελαίου
66/88	Η Ανταγωνιστικότητα της Ελληνικής Οινοβιομηχανίας
62/88	Βιομηχανία Μπισκότων
56/88	Σοκολατοβιομηχανία
53/87	Αλευροβιομηχανία
42/85	Υδατοκαλλιέργειες: Πρωτογενής Παραγωγή-Μεταποίηση
33/84	Ζυθοποιία (2ο Συμπλήρωμα Βασικής Εκθέσεως 1981)
21/83	Κονσέρβες Λαχανικών, Κονσέρβες Φρούτων, Κατεψυγμένα Λαχανικά (2ο Συμπλήρωμα Βασικής Εκθέσεως 1981)
17/83	The Greek Soft Drinks Industry
14/82	Ελληνική Πρωτογενής Παραγωγή Βασικών Οπωροκηπευτικών για Μεταποίηση
12/82	Αναψυκτικά
8/82	Η Βιομηχανία Μπύρας (1ο Συμπλήρωμα Βασικής Εκθέσεως 1981)
7/82	Κονσέρβες Λαχανικών, Κονσέρβες Φρούτων Κατεψυγμένα Λαχανικά (1ο

Συμπλήρωμα Βασικής Εκθέσεως 1981)

Β. Κλωστοϋφαντουργία-Ενδυση

224/10	Κλωστοϋφαντουργία
213/07	Βιομηχανία και Εμπόριο Έτοιμου Ενδύματος
209/06	Κλωστοϋφαντουργία
183/01	Ο Κλάδος της Ενδυσης
178/01	Ο Κλάδος της Βυρσοδεψίας
167/99	Ο Κλάδος της Νηματουργίας
163/98	Ο Κλάδος των Βαφείων Φινιριστηρίων
158/98	Ο Κλάδος της Γούνας
156/98	Επώνυμο Ενδυμα
138/96	Εκκοκιστήρια
131/96	Ο Κλάδος της Πλεκτικής Ενδυμάτων
122/95	Ο Κλάδος του Ετοίμου Ενδύματος
115/94	Παιδικό Ενδυμα
108/93	Ο Κλάδος των Υποκαμίσων
103/92	Μη Υφασμένα Υφάσματα
96/92	Ο Κλάδος της Υφαντουργίας
88/91	Ο Κλάδος της Πλεκτικής Ενδυμάτων
84/91	Ο Κλάδος των Λευκών Ειδών και Υφασμάτων Επιπλώσεων
77/89	Ο Κλάδος της Νηματουργίας στην Ελλάδα και Διεθνώς
70/89	Ο Κλάδος της Καλτσοποιίας
63/88	Οι Νέες Τεχνολογίες στον Κλάδο Ετοίμων Ενδυμάτων
60/87	Ο Κλάδος των Sportswear στην Ελλάδα
52/87	Ο Κλάδος της Ταπητουργίας στην Ελλάδα και στην Δ. Ευρώπη
47/86	Ο Κλάδος των Βαφείων Φινιριστηρίων
43/86	Μη Υφασμένα Υφάσματα (Non-Woven)
40/85	Υφάνσιμες Ινες (Συμπλήρωμα Βασικής Εκθεσης)
37/85	Η Βιομηχανία-Βιοτεχνία Ετοίμου Ενδύματος
27/84	Υφάνσιμες Ινες

Γ. Δομικά Υλικά

190/02	Η Αγορά Ξυλείας
188/02	Ο Κλάδος της Μεταλλουργίας
176/01	Ο Κλάδος των Συρματοουργικών Προϊόντων
162/98	Ο Κλάδος του Μαρμάρου
159/98	Ο Κλάδος της Πλινθοκεραμοποιίας
154/98	Ο Κλάδος των Καλωδίων
152/97	Τσιμεντοβιομηχανία
150/97	Προφίλ Αλουμινίου
143/97	Ο Κλάδος της Σωληνουργίας
139/96	Μονωτικά Υλικά
130/96	Ο Κλάδος των Χυτηρίων
119/94	Ο Κλάδος του Μαρμάρου
114/94	Ο Κλάδος του Ξύλου στην Ελλάδα
113/94	Προϊόντα Λεβητοποιίας
104/93	Κουφώματα Εξωτερικών και Εσωτερικών Χώρων
95/92	Υλικά Επικάλυψης Δαπέδου
93/91	Εξαρτήματα Θυρών, Παραθύρων και Κουφωμάτων
91/91	Ηλεκτρολογικό Υλικό
87/91	Οι Ελαφρές Προκατασκευές στην Ελλάδα
82/90	Ετοιμο Σκυρόδεμα
78/90	Ο Εγχώριος Κλάδος της Πλινθοκεραμοποιίας
75/89	Η Ελληνική Βιομηχανία Χρωμάτων και Πρώτων Υλών
74/89	Σωλήνες Μολύβδου, Πλαστικοί, Αμιαντοτσιμέντου, Αργιλλοπυριτικοί
71/89	Η Ελληνική Σωληνουργία
64/88	Οι Προκατασκευές στην Ελλάδα
55/88	Ηλεκτρολογικό Υλικό Εξωτερικών Εγκαταστάσεων
50/86	Εφαρμογές Προφίλ Αλουμινίου
44/86	Περλίτης: Εξόρυξη-Κατεργασία-Διόγκωση-Σχηματοποιημένα Προϊόντα
41B/85	Ηλιακά Συστήματα (Μέρος Β: Δυνατότητες Εφαρμογών Ηλιακών Συστημάτων στην Βιομηχανία)

41A/85	Ηλιακά Συστήματα (Μέρος Α: Η Εγχώρια Αγορά Ηλιακών Συστημάτων)
35/85	Τσιμεντοβιομηχανία (2ο Συμπλήρωμα Βασικής Εκθέσεως 1982)
31/85	Η Ελληνική Βιομηχανία Πρώτης Μεταποίησης Αλουμινίου το 1983
29/84	Μονωτικά Υλικά
24/83	Υλικά Επικαλύψεως Δαπέδου
18/83	Τσιμεντοβιομηχανία (1ο Συμπλήρωμα Βασικής Εκθέσεως 1982)
15/82	Ετοιμο Σκυρόδεμα
11/82	The Greek Cement Industry
6/82	Τσιμεντοβιομηχανία

Δ. Οικιακός Εξοπλισμός

210/06	Λευκές Ηλεκτρικές Συσκευές
172/00	Παραγωγή και Εμπορία Επίπλων
140/96	Λευκές Ηλεκτρικές Συσκευές
109/93	Σύγχρονα Επίπλα Κουζίνας
101/92	Σύγχρονα Επίπλα Γραφείου
97/92	Βιομηχανία Ειδών Εστίασεως
86/91	Η Βιομηχανία Ειδών Υγιεινής στην Ελλάδα
73/89	Η Βιομηχανία Κλιματιστικών Συσκευών στην Ελλάδα
68/89	Συστήματα Λήψης Δορυφορικών Τηλεοπτικών Προγραμμάτων
49/86	Διάρκεια Ζωής Ηλεκτρικών Οικιακών Συσκευών
45/86	Η Ελληνική Αγορά για Επαγγελματικές Ψυκτικές Συσκευές
36/85	Μεγάλες Ηλεκτρικές Συσκευές (Συμπλήρωμα Βασικής Εκθέσεως 1982)
34/85	Εγχρωμες Τηλεοπτικές Συσκευές
28/84	Επίπλα Γραφείου
25/84	Επίπλα Κουζίνας
23/83	Μεγάλες Οικιακές Συσκευές
22/83	Μικρές Ηλεκτρικές Συσκευές Κουζίνας
16/82	Major Electrical Appliances in Greece
13/82	Μεγάλες Ηλεκτρικές Συσκευές

Ε. Συσκευασία

206/05	Ο Κλάδος της Πλαστικής Συσκευασίας
182/01	Χαρτοβιομηχανία
141/97	Χαρτοβιομηχανία
128/95	Σύνθετη Χάρτινη Συσκευασία
105/93	Μεταλλική Συσκευασία
94/91	Η Αγορά των Υλικών Συσκευασίας
90/91	Σύνθετη Χάρτινη Συσκευασία
81/90	Χαρτοβιομηχανία και Επιλεγμένα Τελικά Προϊόντα
65/88	Συσκευασία και Τυποποίηση Οπωροκηπευτικών
61/87	Πλαστικά Προϊόντα Συσκευασίας
58/88	Γυάλινη Συσκευασία
54/87	Χυμοί Φρούτων σε Ασηπτική Συσκευασία
46/86	Η Αγορά των Υλικών Συσκευασίας
32/84	Προϊόντα Συσκευασίας και Διακίνησης από Πολυαιθυλένιο
26/84	Χάρτινα Κουτιά Τύπου Microwelle
20/83	Φιαλοειδή, Λευκοσιδηρά Δοχεία Συσκευασίας, Χαρτοκιβώτια (2ο Συμπλήρωμα Βασικής Εκθέσεως 1981)
19/83	Προϊόντα Συσκευασίας από Αλουμίνιο
10/82	Σύνθετα Χάρτινα Κουτιά Συσκευασίας

ΣΤ. Λοιποί Κλάδοι

223/10	Διαχείριση των Υδάτινων Πόρων στην Ελλάδα
222/09	Αμυντική Βιομηχανία
221/08	Η Αγορά Ανταλλακτικών Αυτοκινήτου στην Ελλάδα
220/08	Η Αγορά Φυσικού Αερίου
219/08	Καινοτομία των Ελληνικών Επιχειρήσεων και Κλάδοι Υψηλής Τεχνολογίας
216/06	Η κλειστή αγορά Φορτηγών Δημόσιας Χρήσης (Φ.Δ.Χ.): Προβλήματα και Προοπτικές
212/06	Ο Εγχώριος Κατασκευαστικός Κλάδος

211/06	Η Αγορά των Ανταλλακτικών Αυτοκινήτου στην Ελλάδα
208/05	Η Αγορά της Ηλεκτρικής Ενέργειας
207/05	Αλυσίδες Super Market
205/04	Ο Κλάδος του Φυσικού Αερίου
204/04	Σταθερή Τηλεφωνία
203/04	Η Αγορά Πετρελαίου
201/04	Η Αγορά της Ιδιωτικής Ασφάλισης στην Ελλάδα
200/03	Κινητή Τηλεφωνία
198/03	Τηλεκπαίδευση
197/03	Η Αγορά των Ξενοδοχειακών Υπηρεσιών στην Ελλάδα
196/03	Μακροχρόνιες Μισθώσεις Αυτοκινήτων
195/03	Ηλεκτρονικό Εμπόριο
194/02	Ο Κλάδος Λιπασμάτων
192/02	Η Αγορά Λογισμικού στην Ελλάδα
185/01	Η Αγορά Φαρμάκων στην Ελλάδα
181/01	Ο Κλάδος των Αποθηκών – Ψυγείων
180/01	Οδικές Εμπορευματικές Μεταφορές
179/01	Η Αγορά του Αυτοκινήτου
177/01	Τεχνικές Εταιρείες
174/00	Ο Κλάδος των Ζωοτροφών
170/99	Ο Κλάδος της Ιδιωτικής Εκπαίδευσης
169/99	Η Αγορά των Τυχερών Παιχνιδιών
168/99	Ο Κλάδος των Διαφημιστικών Εταιρειών
166/99	Προϊόντα Μάρκας Λιανεμπορίου
165/99	Ο Κλάδος της Ιδιωτικής Ασφάλισης
161/98	Ο Κλάδος των Εκδόσεων
160/98	Τηλεπικοινωνιακό Υλικό
155/98	Τηλεπικοινωνιακά Δίκτυα
153/98	Ανθοκομία
151/97	Ιατρικός Εξοπλισμός

149/97	Αερομεταφορές: Οι αεροπορικές εταιρείες
148/97	Υποδηματοποιία
147/97	Η Ελληνική Αγορά Πληροφορικής
145/97	Η Αγορά των Αυτοκινήτων
144/97	Η Βιομηχανία Απορρυπαντικών
137/96	Η Ελληνική Φαρμακοβιομηχανία
135/96	Ο Κλάδος των Παιδικών Παιχνιδιών
132/96	Ο Κλάδος των Ηλεκτρονικών Μέσων Ενημέρωσης
126/95	Ο Κλάδος των Ρητινών
124/95	Η Ζήτηση Υπηρεσιών Μαρινών στην Ελλάδα
98/92	Πολυκαταστήματα-Αλυσίδες SUPER MARKETS
79/90	Επαγγελματικά Σκάφη Αναψυχής (Συμπλήρωμα Βασικής Έκθεσης 1986)
69/89	Κατάσταση και Προοπτικές Κλάδου Ηλεκτρονικών Υπολογιστών στην Ελλάδα
67/89	Η Ελληνική Βιομηχανία Απορρυπαντικών
59/88	Η Βιομηχανία Παιχνιδιών στην Ελλάδα (Πλαστικά)
57/88	Βιομηχανία Καλλυντικών
51/86	Επαγγελματικά Σκάφη Αναψυχής
48/86	Εξοπλισμός Αποθηκών και Διακίνησης Υλικών
39/85	Συστήματα Μοναδοποίησης Φορτίων
38/85	Η Αγορά Τροχοσπίτων-Τροχοσκηνών στην Ελλάδα
30/84	Θερμοκήπια-Θερμοκηπιακά Προϊόντα

Ζ. Ειδικές Εκδόσεις

10/07	Ο Κλάδος της Εμπορίας Πετρελαιοειδών στην Ελλάδα, 4η Έκδοση
00/10	Συγκεντρωτικά Στοιχεία και Αριθμοδείκτες του Κλάδου Εμπορίας Πετρελαιοειδών για τα Έτη 2003-2004-2005-2006-2007-2008-2009
9/05	Ο Κλάδος της Εμπορίας Πετρελαιοειδών στην Ελλάδα, 3η Έκδοση
8/97	Ο Κλάδος της Εμπορίας Πετρελαιοειδών στην Ελλάδα, 2η Έκδοση
7/97	Κατοικία και Στεγαστική Πίστη στην Ελλάδα
6/97	Τεχνικές Εταιρείες

5/96	Η Βιομηχανία Αγροτικών Μηχανημάτων και Αγροτική Εκμηχάνιση
4/95	Η Επέκταση του Θεσμού του Leasing στα Ακίνητα
3/95	Ο Κλάδος της Εμπορίας Πετρελαιοειδών στην Ελλάδα
2/94	Εξωτερικό Εμπόριο Κλωστοϋφαντουργικών Προϊόντων
1/93	Ιδιωτικές Υπηρεσίες Υγείας

Επισκεφθείτε τη σελίδα του IOBE στο Internet <http://www.iobe.gr>